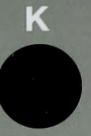
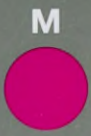
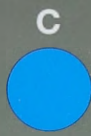

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A

1

2

3

4

5

6

M

8

9

10

11

12

13

14

15

B

17

18

19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Mgr Ewa Anna GRABSKA-KUKULSKA

OCHRONA RYNKU W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO POLSKI

Rozprawa doktorska

63799

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5302

05-005302-002-0

WARSZAWA

2002

**AKADEMIA
OBRONY NARODOWEJ**

Mgr Ewa Anna GRABSKA-KUKULSKA

**OCHRONA RYNKU W PROCESIE
KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA
EKONOMICZNEGO POLSKI**

Rozprawa doktorska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
637999

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S / 5302

05-005302-002-0

WARSZAWA

2002

**AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ STRATEGICZNO – OBRONNY
INSTYTUT EKONOMII I LOGISTYKI**

mgr Ewa Anna Grabska - Kukulska

**OCHRONA RYNKU W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA
BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO POLSKI**

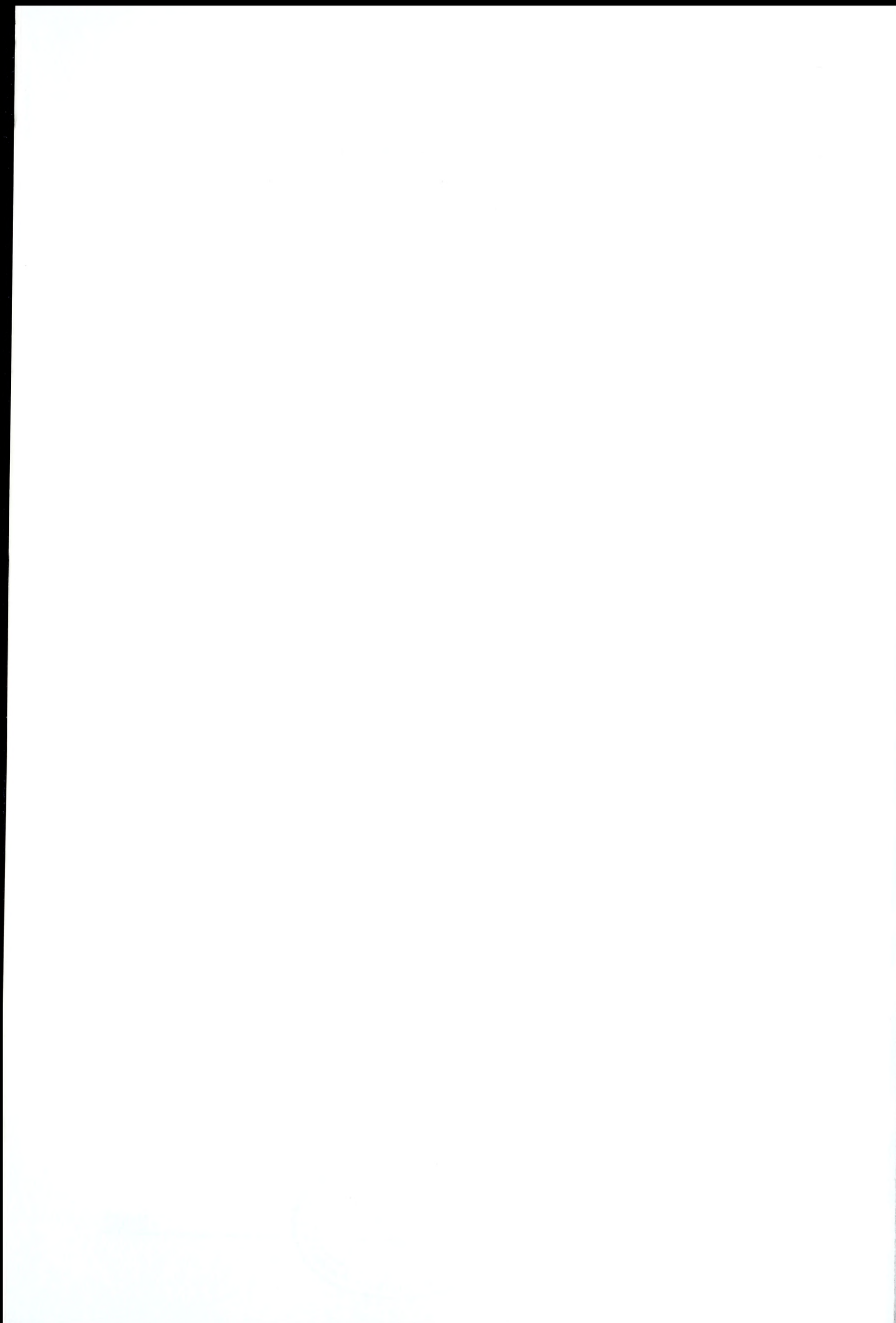
Rozprawa doktorska

**PRACA DOKTORSKA OPRACOWANA
POD KIEROWNICTWEM NAUKOWYM
Plk dr hab. inż. Zenona Stachowiaka**

WARSZAWA

2002

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	7
1 GENEZA I OBSZAR BADAWCZY PROBLEMATYKI BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO	14
1.1. Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa z punktu widzenia polityki gospodarczej	14
1.1.1. Bezpieczeństwo ekonomiczne - istota i jego wymiary	14
1.1.1.1. Pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego	14
1.1.1.2. Wymiary bezpieczeństwa ekonomicznego	21
1.1.1.2.1. Zewnętrzny wymiar bezpieczeństwa ekonomicznego	22
1.1.1.2.2. Narodowy wymiar bezpieczeństwa ekonomicznego	25
1.1.1.2.3. Uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju	30
1.1.2. Polityka ekonomiczna państwa wobec wyzwań bezpieczeństwa ekonomicznego	35
1.1.3. Relacje i związki między sferą polityki gospodarczej a bezpieczeństwem ekonomicznym	49
1.2. Problem bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa.....	59
1.2.1. Miejsce problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa.....	59
1.2.2. Ramy zależności kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju.....	62
1.2.3. Ochrona rynku z punktu widzenia bezpieczeństwa ekonomicznego kraju.....	69

1.3. Pojęcie rynku krajowego i międzynarodowego w aspekcie bezpieczeństwa ekonomicznego	72
1.3.1. Identyfikacja rynku jako elementu gospodarki rynkowej.....	72
1.3.2. Funkcjonowanie rynku i jego ochrona z punktu widzenia istoty i struktury gospodarki światowej	82
1.3.3. Polityka i środki ochrony rynku w procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju	90
2 ANALIZA I OCENA OCHRONY POLSKIEGO RYNKU W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO KRAJU NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU.....	103
2.1. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z tytułu przynależności do organizacji międzynarodowych i ocena ich realizacji.....	103
2.1.1. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z przynależności Polski do Generalnego Porozumienia w Sprawie Taryf i Handlu (GATT) i Światowej Organizacji Handlu (WTO) i ocena ich realizacji	105
2.1.2. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z przynależności Polski do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i ocena ich realizacji	121
2.1.3. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z przynależności Polski do międzynarodowych organizacji finansowych i ocena ich realizacji	129
2.1.3.1. Ochrona polskiego rynku a przynależność Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego	129
2.1.3.2. Ochrona polskiego rynku - przynależność Polski do Banku Światowego	135

2.1.3.3. Ochrona polskiego rynku a przynależność Polski do Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju	140
2.1.3.4. Ochrona polskiego rynku a przynależność Polski do Europejskiego Banku Inwestycyjnego	142
2.2. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z przynależności do uprawnień regionalnych	146
2.2.1. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z tytułu przynależności Polski do Środkowoeuropejskiej Umowy o Wolnym Handlu (CEFTA) i ocena ich realizacji	146
2.2.2. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku w procesie przed akcesyjnym do Unii Europejskiej i ocena ich realizacji.....	154
2.3. Bariery i zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski wynikające z dostępu do polskiego rynku.....	174
2.3.1. Bariery i zagrożenia polskiego rynku wynikające z procesów globalizacji	175
2.3.2. Bariery i zagrożenia wynikające z procesów transformacji ustrojowej	192
2.3.3. Bariery i zagrożenia wynikające z zadłużenia zewnętrznego kraju.....	198
2.3.4. Bariery i zagrożenia wynikające z opóźnień rozwoju postępu techniczno – organizacyjnego i technologicznego	204
3 POSTULATYWNY MODEL KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO POLSKI W OPARCIU O OCHRONĘ KRAJOWEGO RYNKU	212
3.1. Ogólna formuła postulatywnego modelu kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę rynku krajowego	212

3.2. Strategia kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski na przełomie XX i XXI wieku z punktu widzenia ochrony rynku	222
3.3. Perspektywy kształtowania i utrzymania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski z punktu widzenia ochrony krajowego rynku.....	232
ZAKOŃCZENIE.....	240
BIBLIOGRAFIA.....	246
WYKAZ MAP, SCHEMATÓW, TABEL I WYKRESÓW.	262

WSTĘP

Podjęcie tematu "OCHRONA RYNKU W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO POLSKI" jako obszaru dociekań rozprawy doktorskiej wynika z jego aktualności i znajduje uzasadnienie zarówno względami teoretycznymi jak i praktycznymi.

Względy teoretyczne to brak dostatecznie pogłębionych rozważań i uogólnień w kwestii wpływu ochrony krajowego rynku na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w warunkach gospodarki rynkowej oraz polityki ekonomicznej – tak wewnętrznej jak i zewnętrznej - w okresie zmian systemowych w odniesieniu do przepływu towarów oraz jego wpływu na gospodarkę kraju.

Względy zaś praktyczne to aktualność problemu ochrony rynku w rzeczywistości gospodarczej końca XX i początku XXI wieku charakteryzującego się z jednej strony postępującymi procesami globalizacji i liberalizacji, z drugiej zaś w przypadku Polski a także innych krajów europejskich dążeniem do integracji z Unią Europejską.

Podjęte w pracy dociekania zostały ukierunkowane na rozwiązanie **głównego problemu badawczego** w formie pytania: czy i w jaki sposób ochrona krajowego rynku wpływa na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego Polski?

Znalezienie odpowiedzi na tak sformułowane pytanie wymaga wcześniejszego postawienia a następnie udzielenia odpowiedzi na szereg pytań szczegółowych postrzeganych jednocześnie jako **problemy szczegółowe** pracy. Są to następujące pytania:

- jak należy rozumieć kwestie ochrony rynku w wymiarze ekonomicznym i politycznym?
- jakie instrumenty (środki, metody) uznać należy za decydujące w procesie ochrony krajowego rynku?
- jaki jest narodowy wymiar bezpieczeństwa ekonomicznego kraju?

- jaki jest wpływ ochrony rynku na gospodarczo – obronne postrzeganie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju?
- czy procesy globalizacji wpływają na kierunki rozwoju polskiego bezpieczeństwa ekonomicznego?
- czy Polska posiada koncepcję bezpieczeństwa ekonomicznego kraju?
- jak przy użyciu dostępnych metod, środków, polityki, strategii doprowadzić do maksymalizacji stopnia przyszłego bezpieczeństwa ekonomicznego, biorąc pod uwagę sytuację geopolityczną kraju?
- jaki jest obecnie stopień bezpieczeństwa ekonomicznego kraju, jakie są jego uwarunkowania oraz na jakie zagrożenia jest narażony?
- jaki wpływ na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego ma przynależność Polski do organizacji międzynarodowych?
- czy bezpieczeństwo ekonomiczne kraju jest całościowo postrzegane w ogólnym wymiarze bezpieczeństwa narodowego?

Przyjęta formuła problemów badawczych pracy kierkuje dociekania na osiągnięcie **następujących celów**:

- **pierwszego**, dokonanie identyfikacji pojęć ochrony rynku oraz bezpieczeństwa ekonomicznego w ujęciu przyczynowo – skutkowym;
- **drugiego**, dokonanie analizy i oceny procesów kształtowania ochrony rynku w Polsce na przełomie XX i XXI wieku z punktu widzenia jej wpływu na obraz bezpieczeństwa ekonomicznego Polski;
- **trzeciego** zaproponowanie postulatywnego modelu kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o procedury oraz instrumenty ochrony krajowego rynku.

Pomocnym w rozwiązaniu problemów pracy oraz osiągnięciu założonych celów będzie weryfikacja trzech hipotez roboczych.

1. W literaturze przedmiotu zarówno krajowej jak i zagranicznej kwestie ochrony rynku nie są rozpatrywane w kontekście procesów kształtowania bezpieczeństwa, ale ujmowane są przede wszystkim

w kontekście protekcjonizmu państwowego i postępującej liberalizacji gospodarczej.

2. W polskiej rzeczywistości gospodarczej będącej wynikiem głębokich zmian systemowych oraz podporządkowania się narastającym procesom liberalizacji życia gospodarczego oraz podjętych działań akcesyjnych na rzecz wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, problematyka ochrony rynku wydaje się być nie dostrzegana z punktu widzenia kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju.
3. Postępujące zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w tym również w obszarze rynku rodzą konieczność wypracowania modelu zabezpieczającego przed skutkami zagrożeń niedoskonałej jego ochrony.

Pracę można zaliczyć do takich dyscyplin naukowych jak: ekonomika obrony (bezpieczeństwa), międzynarodowe stosunki ekonomiczne jak również do polityki gospodarczej i gospodarczo – obronnej.

Dociekania podjęte w pracy zostały ograniczone podmiotem, przedmiotem, przestrzenią i czasem rozważań.

Podmiotem rozważań jest z jednej strony Polska, z drugiej zaś inne kraje świata, międzynarodowe organizacje gospodarcze oraz ugrupowania regionalne.

Z kolei **przedmiotem rozważań** są kwestie ochrony rynku postrzegane przez pryzmat międzynarodowych transakcji towarowych oraz bezpieczeństwa ekonomicznego Polski. Stanowią go więc założenia (cele, metody i środki) polityki państwa, które dotyczą procesów kształtowania i utrzymywania bezpieczeństwa ekonomicznego oraz zjawiska i procesy gospodarcze, społeczno – polityczne i obronne.

Zakres przestrzenny zaś rozważań rozpatrywać należy z punktu widzenia zewnętrznego, to jest gospodarki światowej, kontynentalnej, regionalnej oraz z punktu widzenia wewnętrznego, to jest działów gospodarczych takich jak przemysł, rolnictwo, handel.

Zakres czasowy rozważań stanowią lata przełomu XX i XXI wieku charakteryzujące się w skali świata postępującymi procesami globalizacji i regionalizacji a w skali kraju postępującymi procesami transformacji ustrojowej – politycznej, gospodarczej i militarnej.

Dociekania przeprowadzone w pracy ułożone zostały na dwóch płaszczyznach : teoretyczno - metodologicznej oraz praktyczno - empirycznej. Na płaszczyźnie teoretyczno - metodologicznej, dokonano identyfikacji pojęcia i zakresu ochrony rynku oraz bezpieczeństwa ekonomicznego, a także zaproponowano „postulatywny model kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę krajowego rynku”. Z kolei na płaszczyźnie praktyczno – empirycznej, dokonano analizy i oceny procesów kształtowania ochrony rynku w Polsce na przełomie XX i XXI wieku z punktu widzenia jej wpływu na obraz bezpieczeństwa ekonomicznego. Są to więc zagadnienia obejmujące część ogólnej problematyki bezpieczeństwa państwa, ujawniające z jednej strony szerokie więzi interdyscyplinarne powiązane z całą gospodarką narodową oraz systemem obronnym państwa.

Pomocnym w prowadzonych dociekaniach okazał się liczny **zbiór metod badawczych** z których wiodącymi były metody analizy i syntezy, metoda analogii, metody statystyczne a także modelowanie.

Metoda analizy została wykorzystana do identyfikacji ochrony rynku w procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego. Natomiast synteza posłużyła do wypracowania formuły ocen wpływu ochrony rynku na problemy ochrony tegoż rynku w procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski. Metoda analogii pomocna była w porównaniach stosowania i wykorzystania narzędzi polityki gospodarczej w naszym kraju z rozwiązaniami stosowanymi w innych krajach. Metody statystyczne były pomocne w tej analizie empirycznej.

Przedstawione w pracy **modelowe podejście** ma zastosowanie do segmentów rzeczywistości gospodarczej, a problemy i teorie w ich ramach prezentowane odnoszą się do gospodarowania w obszarze mikroekonomii i makroekonomii. Modele ekonomiczne zawarte w pracy są odwzorowaniem

części procesu gospodarczego, dlatego też w całości nie wyczerpują tego, co jest najogólniejsze dla tego procesu. Próbują natomiast wskazać kierunki zmian oraz płaszczyzny zależności w celu zaproponowania modelowego do zagadnień dotyczących ochrony krajowego rynku w procesach kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego.

Podstawę podjętych rozważań stanowiły **materiały źródłowe w formie:**

- publikacji zwartych (książki, monografie, opracowania);
- publikacji periodycznych, którymi były artykuły zamieszczone w publikatorach fachowych;
- dokumentów państwowych, ugrupowań regionalnych oraz międzynarodowych ugrupowań gospodarczych;
- materiałów statystycznych.

Idea rozwiązania podjętych w pracy problemów oraz założonych celów znajduje odzwierciedlenie w konstrukcji pracy (schemat 1). Praca składa się ze wstępu, trzy rozdziałowej części głównej, zakończenia, bibliografii oraz wykazu schematów, tabel i wykresów.

Układ części głównej stanowią trzy rozdziały z których:

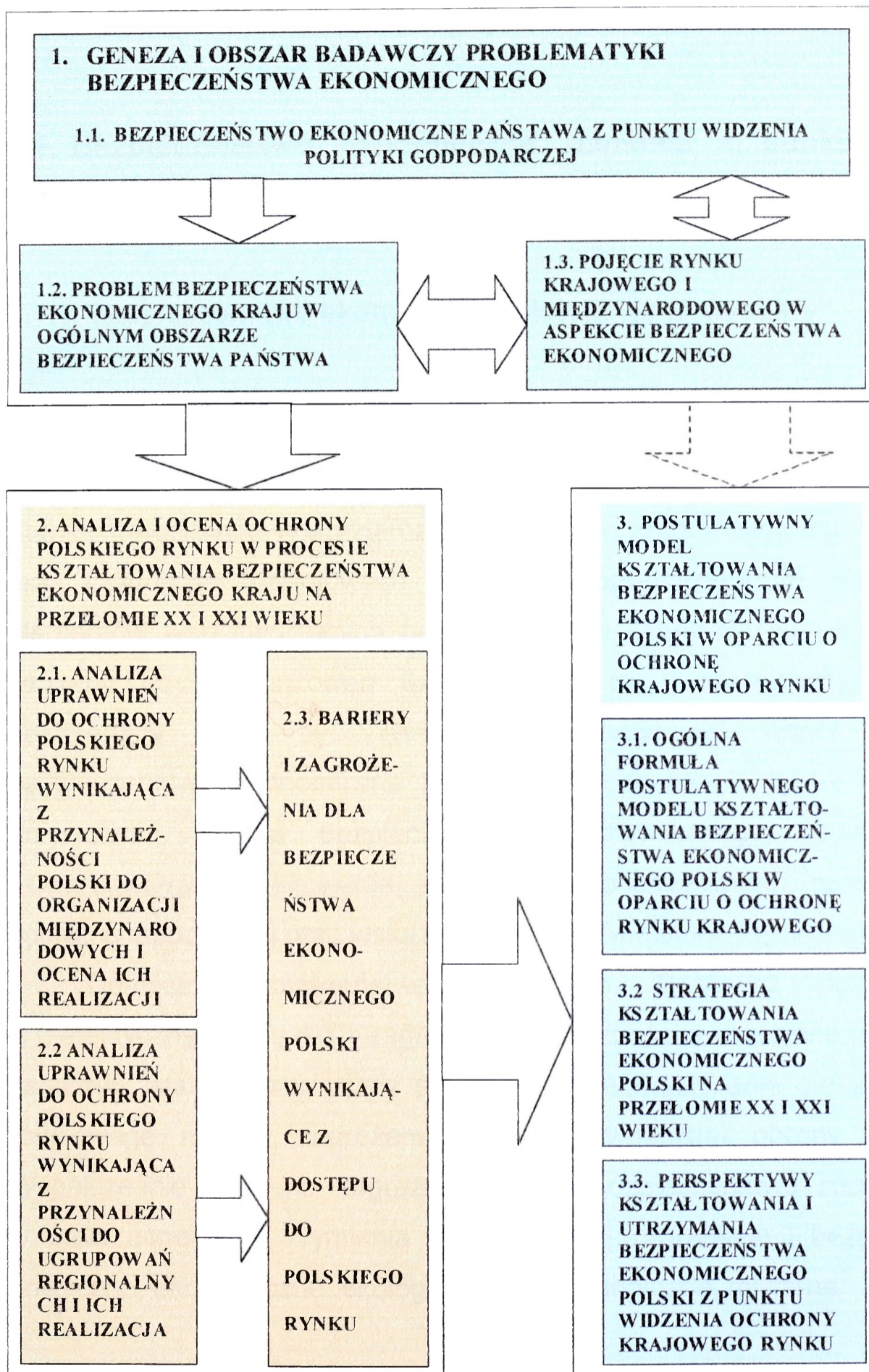
- rozdział 1 zatytułowany „**Geneza i obszar badawczy problematyki bezpieczeństwa ekonomicznego**”, koncentruje uwagę na rozpoznaniu istoty bezpieczeństwa ekonomicznego z punktu widzenia polityki gospodarczej i jego umiejscowienia w ogólnej problematyce bezpieczeństwa w tym w polityce gospodarczej i gospodarczo – obronnej oraz na identyfikacji rynku krajowego i światowego w aspekcie bezpieczeństwa ekonomicznego.
- rozdział 2 pod tytułem „**Analiza i ocena ochrony polskiego rynku w procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski na przełomie XX i XXI wieku**”, podejmuje analizę i ocenę uprawnień do ochrony polskiego rynku w procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju wynikających z przynależności Polski do organizacji międzynarodowych i ugrupowań regionalnych

oraz na barierach i zagrożeniach dla bezpieczeństwa ekonomicznego wynikających z dostępu do polskiego rynku.

- rozdział 3 noszący tytuł „**Postulatywny model bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę krajowego rynku**”, prezentuje formułę modelu oraz strategię i prognozy kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę krajowego rynku.

Praca z punktu widzenia teorii problemu koncentruje rozważania na ocenie kwestii związanych z ochroną krajowego rynku w procesach kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego.

Idea rozwiązania problemów kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę rynku

Opracowanie własne na podstawie planu pracy.

1 GENEZA I OBSZAR BADAWCZY PROBLEMATYKI BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO

1.1. Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa z punktu widzenia polityki gospodarczej

1.1.1. Bezpieczeństwo ekonomiczne - istota i jego wymiary

1.1.1.1. Pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego

Bezpieczeństwo ekonomiczne każdego państwa jest funkcją bilansu potrzeb i możliwości gospodarczych kraju, jego szans i zagrożeń rozwojowych oraz czynników rozwojowych i barier je ograniczających. Każdy z tych elementów współtworzących bezpieczeństwo ekonomiczne państwa zależy zarówno od uwarunkowań wewnętrznych jak i zewnętrznych. Tak też postrzegany musi być rynek, jako „instytucja” współ kształtująca bezpieczeństwo ekonomiczne kraju. Jego rozpoznanie w tej roli wymaga przywołania pojęcia bezpieczeństwa ekonomicznego, jego wymiarów i uwarunkowań kształtowania, a także jego postrzegania z punktu widzenia polityki gospodarczej oraz wskazania relacji i związków między nimi.

Definicji bezpieczeństwa jest wiele. Ponieważ pozostaje ono w dialektycznym związku z zagrożeniami, najczęściej określane jest jako brak zagrożeń, stan umożliwiający skuteczne przeciwstawianie się zagrożeniom, równowagę między zagrożeniami a możliwościami obrony przed nimi. Współcześnie zarówno zagrożenie, jak i bezpieczeństwo rozważane jest w wielu aspektach. Wymienia się zazwyczaj zagrożenie i bezpieczeństwo: polityczne, ekonomiczne, ekologiczne, psychologiczne, militarne¹.

¹ Por. B. Balcerowicz, Wybrane problemy obronności państwa, AON, Warszawa 1996, s. 81.

Bezpieczeństwo jest wartością powszechną, określaną zarówno w naukach technicznych, filozoficznych, jak i psychologicznych. Dlatego też w zależności od podmiotu i przedmiotu ujęcia interpretacja znaczenia bezpieczeństwa ulega pewnym modyfikacjom. Najczęściej „bezpieczeństwo” traktuje się jako kategorię teoretyczną stosowaną zarówno w psychologii, politologii, w naukach o stosunkach międzynarodowych, wojskowych, ekonomicznych oraz teorii systemów technicznych².

W celu precyzyjnego określenia terminu „bezpieczeństwo” dokonuje się stopniowej konkretyzacji i dookreśleń, najczęściej poprzez dodanie przymiotników wskazując w ten sposób podmiot lub przedmiot opisu³.

Wskazując podmiot można wyróżnić bezpieczeństwo osobiste lub publiczne kraju. Wskazując natomiast przedmiot wyróżnić możemy bezpieczeństwo polityczne, militarne czy też ekonomiczne⁴. Interpretacja bezpieczeństwa zmienia się w zależności od charakteru nauki wyznaczającej perspektywy badawcze. Termin bezpieczeństwo traktować można jako całościową koncepcję⁵, naczelną potrzebę państwa, stan w którym brak jest zagrożeń podstawowych wartości państwa, stan równowagi pomiędzy zagrożeniami a potencjałem obronnym państwa, zdolność narodu do ochrony swojego kraju oraz zdolność do kształtowania pewności przetrwania, posiadania i swobodnego rozwoju⁶.

Definiując pojęcie bezpieczeństwa trzeba uwzględnić kilka płaszczyzn, które mogą się ze sobą wzajemnie stykać a niekiedy przenikać, prowadząc do zdefiniowania wymiaru bezpieczeństwa to znaczy do określenia płaszczyzn

² Por. C. Bay, *Koncepcje bezpieczeństwa indywidualnego, narodowego i zbiorowego*, [w:] „*Studia Nauk Politycznych*” 1989 nr 4, s. 93 - 91.

³ Por. J. Kukułka, *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie*, Instytut Stosunków Międzynarodowych UA, Warszawa 1994, s. 40.

⁴ Por. J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa*, PWN, Warszawa 1997, s. 188.

⁵ Por. D. Bobrow, *Złożoność problematyki braku bezpieczeństwa: implikacje definicji pojęcia*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, ISM UW, Warszawa 1997, s. 23.

⁶ *Ibidem*, s. 5.

i sfer, na których się pojawiają wyzwania, szanse oraz zagrożenia. W związku z tym wyróżnić można:

a) podmiotowy (przestrzenny) wymiar bezpieczeństwa (wyzwań, szans, zagrożeń) a w nim:

- bezpieczeństwo personalne,
- bezpieczeństwo lokalne (grupowe, narodowe),
- bezpieczeństwo globalne (międzynarodowe);

b) przedmiotowy wymiar bezpieczeństwa, wyzwań i zagrożeń, a w nim:

- wyzwania i zagrożenia ekologiczne i zdrowotne,
- wyzwania i zagrożenia ekonomiczne,
- wyzwania i zagrożenia polityczne,
- wyzwania i zagrożenia publiczne,
- wyzwania i zagrożenia militarne,
- inne wymiary bezpieczeństwa, wyzwań i zagrożeń;

c) podmiotowo - przedmiotowy wymiar bezpieczeństwa, wyzwań, zagrożeń w którym znajdują się:

- wyzwania i zagrożenia psychospołeczne,
- wyzwania i zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne (np. międzynarodowe);

d) czasowy wymiar bezpieczeństwa, wyzwań i zagrożeń;

e) inne wymiary⁷.

Przedmiotem analizy w pracy jest bezpieczeństwo ekonomiczne kraju, które jest istotną częścią bezpieczeństwa państwa. Dlatego też zasadniczą płaszczyznę rozważań stanowić będą dociekania z obszaru nauk ekonomicznych i po części także społecznych, politycznych i wojskowych. Nadają one rozważaniom dwa wymiary, jeden to wymiar personalny, w którym bezpieczeństwo ma charakter bezpośredni to znaczy indywidualny, jednostkowy i osobowościowy, drugi wymiar to strukturalny, w którym bezpieczeństwo ma charakter pośredni czyli społeczny, oraz globalny.

⁷ Por. T. Kamiński, Bezpieczeństwo gospodarcze, AON, Warszawa 1993, s. 71 - 96.

Bezpieczeństwo to jednocześnie stan i proces⁸, jest nadrzędną potrzebą człowieka i jego priorytetowym celem egzystencjonalnym⁹. Dlatego też jest celem absolutnym ludzkiego życia i wszelkiego istnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy użyciu różnych metod, narzędzi i środków, od etycznych, politycznych po ekonomiczne.

W teorii bezpieczeństwa dużą wagę przywiązuje się do oceny stopnia zaspokajania potrzeb, służących realizacji różnorodnie uszeregowanych preferencji, czyli wartości w sferze gospodarczej. Na tej podstawie można niejako orzekać o stanie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Społeczeństwo - to strukturalnie - zbiór osób mających swoje potrzeby zarówno z punktu widzenia psychologii jak i gospodarki. W sensie psychologicznym potrzeby ludzkie to stan niepokoju wywołany brakiem czegoś co dla bytu człowieka jest niezbędne, związane z funkcjonowaniem organizmu ludzkiego w określonym środowisku klimatycznym, kulturowym oraz społecznym¹⁰. Aby mogły zostać zaspokojone niektóre potrzeby ludzkie spełnione powinny być pewne warunki. Najczęściej spełnia je państwo poprzez powołanie odpowiednich instytucji. Dlatego też potrzeby podzielono na indywidualne i zbiorowe¹¹.

Podstawową klasyfikację potrzeb przedstawił A. H. Maslow nadając im strukturę hierarchiczną, zestawiając je według wymaganej kolejności zaspokajania (najniższego rzędu potrzeby) to potrzeby fizjologiczne a następnie: bezpieczeństwa, przynależności, użyteczności, uznania, autorealizacji. Dopóki potrzeby najniższego rzędu nie będą zaspokojone odwoływanie się do potrzeb wyższego rzędu i bazowanie na nich ma

⁸ Por. J. Stańczyk, Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa, ISP PAN, Warszawa 1996, s. 18.

⁹ Ibidem, s. 19.

¹⁰ Por. R. Zięba, Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997, s. 4.

¹¹ Por. A. Komosa, Słownik ekonomiczny, Fundacja Innowacja WSPE, Warszawa 2000, s. 112.

ograniczony sens i zmniejszoną skuteczność¹². Najniżej w hierarchii potrzeb stoją potrzeby fizjologiczne, wyżej potrzeby bezpieczeństwa, które obejmują potrzebę stabilizacji, opieki, zależności, uwolnienia od lęku, strachu chaosu, potrzeby porządku, prawa, oparcia oraz potrzeby braku zagrożenia fizycznego¹³. Po zaspokojeniu potrzeb niższego rzędu zaspokajane są potrzeby przynależności, użyteczności oraz uznania.

Poprzez zhierarchizowanie potrzeb zostały uporządkowane dobra i usługi według stopnia pilności i intensywności pożądanego. Dobra konsumowane w gospodarce narodowej podzielić można na: dobra prywatne i dobra publiczne. W zależności od sposobu przekazywania ich do konsumpcji zaliczamy je do dóbr prywatnych lub publicznych (to one tworzą dobrobyt w państwie)¹⁴.

Dobrami prywatnymi są dobra przynoszące korzyści tylko tym, którzy je posiadają, w przeciwieństwie do dóbr publicznych, których posiadaczami mogą być podmioty sektora publicznego (agendy rządowe, samorządy), a więc także całe społeczeństwo¹⁵. Dobrem publicznym jest ochrona praw własności, obrona narodowa, powszechna oświata, infrastruktura sieci przesyłowych, dróg i rzek ale i bezpieczeństwo państwa. Skoro bezpieczeństwo państwa jest dobrem publicznym to poprzez zdolność do zaspakajania potrzeb indywidualnych i zbiorowych musi zaspokajać potrzeby ludzkie przynosząc korzyści wszystkim obywatelom jako dobro podstawowe, niezbędne do bezpiecznego egzystowania¹⁶.

Mówiąc o bezpieczeństwie należy mieć również na myśli działania wyprzedzające, rozsądne, oparte o wiedzę i zdobyte doświadczenia. Bezpieczeństwo to koncepcja oparta na określonych założeniach

¹² Por. T. Oleksyn, *Praca i płaca w zarządzaniu*, MSM, Warszawa 1997, s. 143.

¹³ Por. D. M. Stewart, *Praktyka kierowania*, PWE, Warszawa 1996, s. 167.

¹⁴ Por. M. Blaung, *Teoria ekonomii – ujęcie retrospektywne*, PWN, Warszawa 1994, s. 595.

¹⁵ Por. H. Varian, *Mikroekonomia*, PWN, Warszawa 1997, s. 603.

¹⁶ Por. J. Kukułka, *Bezpieczeństwo a współpraca europejska, współzależności i sprzeczności interesów*, [w:] „Sprawy międzynarodowe” 1982 nr 7, s. 23.

przeciwdziałania i zapobiegania zagrożeniom. Zazwyczaj bezpieczeństwem określa się stan „braku zagrożenia, stanem pokoju i pewności”¹⁷.

Definiując bezpieczeństwo państwa możemy stwierdzić, że jest to taki rzeczywisty stan stabilności wewnętrznej i suwerenności państwa, który odzwierciedla brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń w sensie zaspokajania podstawowych potrzeb egzystencjalnych społeczeństwa oraz traktowanie państwa jako suwerennego podmiotu w stosunkach międzynarodowych¹⁸.

Bezpieczeństwo państwa podlega ciągłym zmianom, modyfikacji i adaptacji do warunków zewnętrznych i wewnętrznych. Jest to zatem ciągły proces, którego celem jest zapobieganie wszelkim zagrożeniom oraz przygotowanie całego społeczeństwa, gospodarki narodowej, terytorium kraju i sił zbrojnych do działań codziennych oraz w warunkach kryzysowych.

Wśród różnorodnych koncepcji bezpieczeństwa są też i takie, które odnoszą się do całego naszego kontynentu odpowiadające europejskim realiom ery postzimnowojennej zwane bezpieczeństwem zbiorowym¹⁹. Bezpieczeństwo zbiorowe rozumiane jest jako „uzgodnienie” pomiędzy wszystkimi lub większością państw określonego systemu międzynarodowego (globalnego, regionalnego lub subregionalnego), zobowiązującego każdego z uczestników do udzielenia pomocy, według najlepszych możliwości, każdemu innemu państwu będącemu obiektem ataku.

Koncepcja bezpieczeństwa zbiorowego wyrażona jest sformułowaniem „jeden za wszystkich, wszyscy za jednego” (posiada wielu zwolenników)²⁰. Państwa niezależnie od tego jakim potencjałem wojskowym dysponują mogą czuć się bezpiecznie.

¹⁷ Por. Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1978, t. I, s.147.

¹⁸ Por. Słownik terminów ...op.cit., s.10 - 11.

¹⁹ Por. W. Multan, Wizje bezpieczeństwa Europejskiego, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1997, s. 193 - 196.

²⁰ Por. S. Lutz, Koncepcja systemu zbiorowego bezpieczeństwa Europy, [w:] „Sprawy Międzynarodowe”, 1990 nr 7- 8, s. 21 - 34.

W zależności od obszaru życia i działalności państwa wyróżnia się różnego rodzaju zagrożenia (nierozzerwalnie związane z pojęciem – bezpieczeństwo), które dzieli się na: ekonomiczne, wewnętrzne, psychologiczne, ekologiczne i militarne²¹.

Bezpieczeństwo ekonomiczne, a także militarne i polityczne jest istotną częścią składową koncepcji racji stanu oraz szeroko rozumianego interesu państwa. Staje się jednym z podstawowych lub wręcz naczelnym celem polityki zagranicznej²². W warunkach zaawansowanej integracji, na etapie unii gospodarczej i monetarnej znaczenie państwa jako gwaranta narodowego, politycznego i ekonomicznego będzie malało.

Pojęcie bezpieczeństwa ekonomicznego państwa określane jest na ogół w kategoriach polityczno - militarnych, których podłoże sięga zagadnień gospodarczych²³. Bezpieczeństwo ekonomiczne jest następstwem różnych sytuacji politycznych i gospodarczych poszczególnych państw, ich wielkości, położenia geopolitycznego oraz wielu innych czynników. Nie jest to trywialny stan stabilizacji (lub destabilizacji), określanej poprzez możliwości gospodarki oraz cechy otoczenia zewnętrznego.

Możliwości gospodarki oceniane powinny być od strony możliwości realizacji zadań gospodarczych i politycznych, które wyznaczają narodowy interes państwa oraz od strony podatności na naciski z zewnątrz²⁴.

Dlatego też nie jest możliwe osiągnięcie pełnego bezpieczeństwa ekonomicznego kraju, którego potencjał gospodarczy jest niski. Duży potencjał gospodarczy oznacza wysoką wartość bezwzględną PKB, dużą produkcję rolną, przemysłową oraz posiadanie znacznych zasobów kapitałowych. Wynikałoby z tego, że naprawdę bezpieczne mogą być tylko duże kraje,

²¹ Por. P. Tyrała, Edukacja dla ochrony cywilnej. Organizacja i zarządzanie systemem, FOSZE, Rzeszów 1999, s. 16 - 17.

²² Por. R. Zięba, Cele polityki zagranicznej, [w:] Polityka zagraniczna państwa, UW, Warszawa 1992, s. 64 - 69.

²³ Por. Słownik języka ...op.cit., s. 148.

²⁴ Por. J. Ziarko, Bezpieczeństwo ekonomiczne przedsiębiorstwa, WPSB, Kraków 1999, s. 373 - 383.

bogate, niezależne finansowo od innych krajów. Bezpieczeństwo ekonomiczne podnoszone jest poprzez nowoczesność, konkurencyjność oraz geopolityczne usytuowanie kraju.

Bezpieczeństwo ekonomiczne zapewnia tylko taka gospodarka, która potrafi się zaadaptować do warunków panujących na zewnątrz (to znaczy w otoczeniu innych państw). Dlatego obecnie przeważa strategia współdziałania z innymi państwami oparta na wizji przestrzennej bezpieczeństwa, rozpatrywana z pozycji regionalnej, ponadregionalnej oraz globalnej²⁵. Niemniej jednak, takie podejście do bezpieczeństwa ekonomicznego niesie ze sobą zagrożenia wynikające z podporządkowania gospodarczego krajów słabych przez kraje silne ekonomicznie w ramach jednego układu.

Charakterystyczną cechą współczesnej gospodarki jest wzrost znaczenia działalności innowacyjnej jako głównego czynnika decydującego o tempie wzrostu i rozwoju gospodarczego w warunkach międzynarodowej współpracy gospodarczej. Rozpoznanie relacji i związków między sferą polityki i gospodarki a bezpieczeństwem ekonomicznym jest jednym z podstawowych warunków utrzymania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju.

1.1.1.2. Wymiary bezpieczeństwa ekonomicznego

Z punktu widzenia wymiarów bezpieczeństwa, bezpieczeństwo ekonomiczne rozpatrywać należy w obszarze nurtu globalnego (międzynarodowego) oraz narodowego, które tworzą układ wzajemnych powiązań, pozwalających zbudować system bezpieczeństwa ekonomicznego.

Czynnik ekonomiczny posiada dużą rolę w procesie kształtowania bezpieczeństwa państwa. Jest to o tyle uzasadnione, gdyż poprzez działania gospodarcze osiąga się obecnie wiele celów politycznych. Położenie tak dużego nacisku na procesy bezpieczeństwa ekonomicznego wynika z faktu, że Polska wraz z otoczeniem przechodzi zmiany wynikające

²⁵ Por. J. Stefanowicz, *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, PAX, Warszawa 1984, s. 13 - 15.

z procesów transformacji gospodarczych. W wyniku zachodzących w naszym kraju zmian społeczno – politycznych i gospodarczych mamy do czynienia z osłabieniem bezpieczeństwa państwa w wielu obszarach, w tym także w obszarze gospodarki.

W zewnętrznym, bliższym i dalszym otoczeniu Polski zachodzące zmiany powodują osłabienie kontaktów z państwami Europy Wschodniej na rzecz państw Zachodniej Europy. Pomiędzy krajami Europy zachodzą nieustannie „boje na płaszczyźnie ekonomicznej”, które mają wpływ na procesy rozwoju w naszym kraju. Bezpieczeństwa ekonomiczne Polski - podobnie jak każdego innego kraju rozpatrywać trzeba w wymiarze wewnętrznym – narodowym oraz zewnętrznym.

1.1.1.2.1. Zewnętrzny wymiar bezpieczeństwa ekonomicznego

Ogólnie pojmowana polityka bezpieczeństwa ekonomicznego obejmuje zagadnienia bezpieczeństwa, obrony oraz ochrony państwa. Z jednej strony obejmuje swoim zasięgiem cele i metody polityczne, które zapewnić mają bezpieczeństwo i ochronę państwa z drugiej zaś ogół działań, które tę politykę będą realizować.

Na kształt polityki bezpieczeństwa ekonomicznego ma wpływ szereg uwarunkowań nie będących jednak ich sumą, lecz efektem oddziaływania prowadzonej polityki gospodarczo - obronnej i wojskowej oraz polityki zagranicznej państwa.

Częścią polityki bezpieczeństwa państwa jest polityka gospodarczo – obronna postrzegana zarówno jako nauka, jak i praktyczna działalność państwa w obszarze jego bezpieczeństwa²⁶. Podejście takie jest uzasadnione w momencie postrzegania polityki ekonomicznej jako nauki i sztuki rządzenia. W obu przypadkach należy ją rozpatrywać poprzez pryzmat bezpieczeństwa

²⁶ Por. M. Łuczak, Z. Stachowiak, Polityka gospodarczo-obronna na początku lat osiemdziesiątych, [w:] Analiza warunków ekonomicznych i struktury gospodarki wybranych państw, AON, Warszawa 1991, s. 219.

narodowego uwzględniając związki i zależności z interesem narodowo – państwowym, oraz suwerennością narodową, a także uwarunkowaniami i czynnikami je kształtującymi. Oznacza to jednocześnie, że problemy polityki gospodarczo – obronnej państwa muszą być rozpatrywane jako powinność państwa do zagwarantowania niepodległości kraju i jego stabilnego rozwoju. Tak więc polityka gospodarczo – obronna stanowi całokształt działań obronnych, gospodarczych i społecznych dążących do zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Politykę gospodarczo – obronną postrzegać należy z jednej strony poprzez cele, zadania, zakres, funkcje, metody, narzędzia oraz strukturę przedmiotową uwzględniając jej płaszczyzny występowania. Z drugiej poprzez podanie przyczyn faktów i działań zachodzących pomiędzy poszczególnymi działaniami.

Prowadzoną politykę gospodarczo – obronną państwa dzieli się na makroekonomiczną oraz mikroekonomiczną. Makroekonomiczna obejmuje takie oddziaływania państwa, które dotyczą całokształtu procesów gospodarczo – obronnych lub ich zasadniczych części, które prowadzone są głównie za pośrednictwem takich mechanizmów regulacji jak pieniądz i budżet państwa. Polityka mikroekonomiczna z kolei zajmuje się regulacją poszczególnych zagadnień gospodarczo – obronnych w poszczególnych gałęziach gospodarki obronnej kraju.

Polityka gospodarczo – obronna państwa realizowana jest na trzech wzajemnie ze sobą powiązanych płaszczyznach: politycznej, militarnej i gospodarczej, z wyraźnie wyodrębnionym obszarem gospodarki narodowej, spełniając przy tym różne funkcje na rzecz bezpieczeństwa narodowego, suwerenności i nienaruszalności terytorialnej. Obszarem zainteresowań zarówno bezpośrednim jak i pośrednim polityki gospodarczo – obronnej jest całość gospodarki narodowej, z koncentracją uwagi na te obszary, które tworzą gospodarcze podstawy obronności kraju, tzn. na: potencjał ekonomiczno – obronny państwa oraz liczne uwarunkowania mające wpływ na jego kształtowanie.

Cele polityki gospodarczo – obronnej podzielone zostały na: ustrojowo – systemowe, polityczne, ekonomiczne, obronne, społeczne, ekologiczne i inne. Spośród celów polityki gospodarczo – obronnej o różnej skali ważności, na czoło wysuwają się cele ekonomiczne. Wiążą się one zwykle z pomnażaniem bogactwa kraju, powiększaniem materialnych podstaw dobrobytu społeczeństwa oraz materialnych podstaw bezpieczeństwa państwa. Wszystkie te cele osiągnąć można poprzez optymalne wykorzystanie zasobów narodowych, powiększenie produkcji a w konsekwencji wzrost PKB.

Podstawową grupę celów, obok celów ekonomicznych polityki gospodarczo – obronnej są cele obronne (określane często jako militarno – obronne), do których zaliczyć można przede wszystkim rozbudowę potencjału gospodarczo – obronnego państwa. Realizacja tego celu uzależniona jest od ogólnego potencjału gospodarczego kraju oraz istniejących stosunków międzynarodowych.

W grupie celów polityki gospodarczo – obronnej znajdują się również cele społeczne. Wiążą się one z jednej strony z zapewnieniem bezpieczeństwa państwa, z drugiej – ze współtworzeniem dobrobytu społecznego. Jednak ich rola i zakres są dalece ograniczone.

Ze wskazanych celów wynikają różnorodne zadania mające zapewnić: utrzymanie suwerenności narodowej, bezpieczeństwo państwa i jego obronę przed zagrożeniami zewnętrznymi. Do realizacji polityki gospodarczo – obronnej obok celów i zadań używane są również odpowiednie instrumenty. Należą do nich określone metody oraz narzędzia, które rząd wykorzystuje do osiągnięcia celów ekonomiczno – obronnych, które podzielić można na bezpośrednie (inaczej nakazowe albo administracyjne, pośrednie (zwane także parametrycznymi albo ekonomicznymi) oraz mieszane. Narzędzia administracyjne to instrumenty bezpośredniego oddziaływania centrum gospodarczego na podmioty gospodarcze, do których należą: nakazy, zakazy, polecenia i zarządzenia. Narzędziami bezpośredniego oddziaływania są takie narzędzia prawno – organizacyjne za pomocą których następuje powołanie lub likwidacja przedsiębiorstw, wydawanie zakazów łączenia i zrzeszania

podmiotów gospodarczych, tworzenie i likwidowanie zrzeszeń monopolistycznych. Z kolei narzędziami pośredniego oddziaływania są narzędzia ekonomiczne, będące parametrami ustalającymi warunki, w których poszczególne jednostki gospodarcze realizują swoje cele gospodarcze.

Poprzez realizowanie celów, narzędzi, instrumentów i funkcji polityki gospodarczo – obronnej, państwo odgrywa znaczącą rolę w kształtowaniu rzeczywistości ekonomicznej naszego kraju na którą ma wpływ ogólny, uwzględniający wewnętrzną politykę państwa, system. Obejmuje on przede wszystkim siłę potencjału obronnego państwa, na którą składa się nie tylko infrastruktura obronna w sensie stricte wojskowym, ale całość gospodarki warunkująca zarówno funkcjonowanie zaplecza sił zbrojnych, jak i realizację szeregu pozamilitarnych interesów państwa.

Aspekt zewnętrzny to prowadzona polityka bezpieczeństwa państwa na forum międzynarodowym, która powinna uwzględniać przewidywania dotyczące utrzymania stabilności politycznej i w miarę możliwości zapobiegać niekorzystnym wydarzeniom. Wyznacznikami tego potencjału mogą być między innymi: stabilność wewnętrzna państwa, efektywność jego instytucji, dojrzałość elit politycznych, aktywność polityczna, zawodowa obywateli oraz stan bezpieczeństwa wewnętrznego.

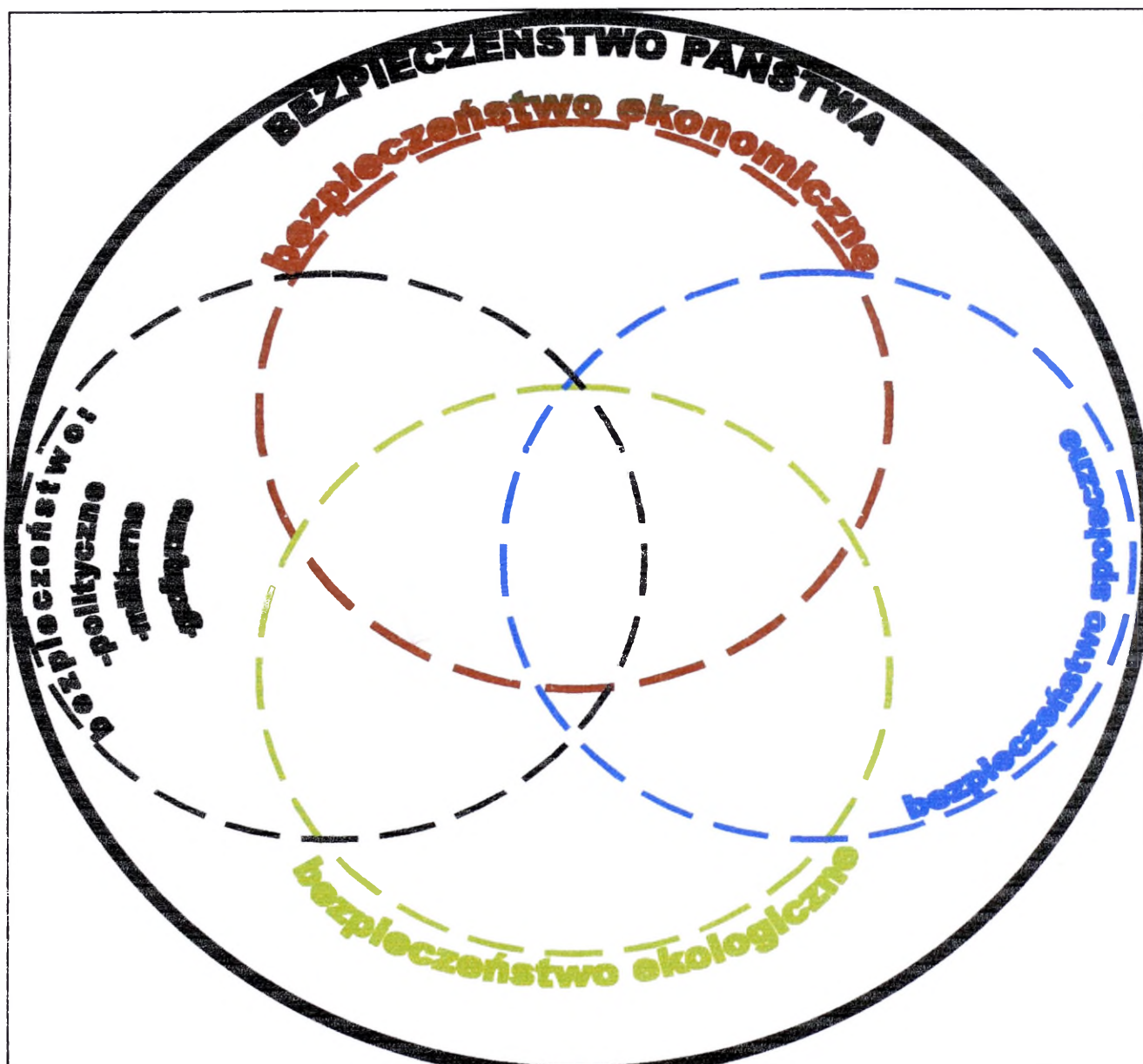
1.1.1.2.2. Narodowy wymiar bezpieczeństwa ekonomicznego

Umieszczenie problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w ogólnej problematyce bezpieczeństwa państwa (schemat 2), powinno odbywać się z uwzględnieniem interesu narodowo – państwowego, suwerenności państwowej oraz strategii państwa. Bezpieczeństwo ekonomiczne stanowi podmiotowe podejście w stosunku do ogólnego pojęcia zjawiska bezpieczeństwa. Na wstępie przeprowadzanych rozważań należy przeanalizować pojęcie bezpieczeństwo narodowe oraz bezpieczeństwo państwowe.

Bezpieczeństwo narodowe to stan równowagi między zagrożeniem wywołanym możliwością zaistnienia konfliktu a potencjałem obronnym²⁷, jest to również stan świadomości społecznej, w którym istniejący poziom zagrożeń, dzięki posiadanym zdolnościom obronnym, nie budzi obaw i lęku o zachowanie (osiągnięcie) uznanych wartości²⁸.

Schemat 2

Umieszczenie bezpieczeństwa ekonomicznego w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa

Źródło: Z. Stachowiak, Bezpieczeństwo żywnościowe Rzeczypospolitej Polskiej na przełomie XX i XXI wieku, AON, Warszawa 1995, s.48.

²⁷ Por. W. Stankiewicz, Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne, AON, Warszawa 1991, s. 73.

²⁸ Por. C. Rutkowski, Bezpieczeństwo i obronność: strategie - koncepcje - doktryny, AON, Warszawa 1995, s. 30.

Bezpieczeństwo narodowe nierozdzielnie związane jest z bezpieczeństwem państwowym, które oznacza taki rzeczywisty stan stabilności wewnętrznej i suwerenności państwa, który odzwierciedla brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń w sensie zaspokajania podstawowych potrzeb egzystencjonalnych i behawioralnych społeczeństwa oraz traktowanie państwa jako suwerennego podmiotu w stosunkach międzynarodowych²⁹.

Stan bezpieczeństwa państwa należy w istocie rozumieć z jednej strony jako stan określony przez zespół czynników mierzalnych i okoliczności poddających się racjonalnemu osądowi; z drugiej zaś jako mniej lub bardziej subiektywne poczucie rządu i narodu, że państwo jest bezpieczne. Przyczyna takiej sytuacji tkwi w związkach bezpieczeństwa państwa z wolą przetrwania, a więc zachowania własnej egzystencji, suwerenności i integralności terytorialno - geograficznej, politycznej, militarnej oraz społeczno - gospodarczej z dążeniem państwa do wzrostu swej potęgi poprzez rozwój wewnętrzny lub ekspansję zewnętrzną³⁰.

Z punktu widzenia narodowego wymiaru bezpieczeństwa ekonomicznego kraju ważny jest interes narodowo-państwowy, suwerenność narodowa oraz związana z tym strategia państwa. Interes narodowo - państwowy to zespół postaw, dążeń, oczekiwań i potrzeb narodu oraz całego państwa wobec otoczenia międzynarodowego, zmierzający do osiągnięcia zadowolenia. Takie pojmowanie interesu narodowego (państwowego) nakazuje każdemu krajowi utrzymanie suwerenności państwowej. Oznacza to, że w interesie każdego państwa w stosunkach z innymi państwami leży nie odrzucanie współzależności, lecz unikanie jednostronnych, nierównoprawnych zależności od innych państw. Podejście takie pokazuje znaczenie jakie ma suwerenność ekonomiczna państwa w ogólnej puli suwerenności narodowej. Suwerenność ekonomiczna jest częścią składową bezpieczeństwa ekonomicznego państwa.

²⁹ Por. Słownik terminów ...op.cit., s. 10.

³⁰ Por. Z. Stachowiak, Bezpieczeństwo żywnościowe Rzeczypospolitej Polskiej na przełomie XX i XXI wieku, Aspekt obronno- ekonomiczny i społeczny, AON, Warszawa 1995 s. 44.

Na narodowy wymiar bezpieczeństwa Polski mają wpływ uwarunkowania geostrategiczne wynikające ze ścierania się na obszarze naszego kraju i w naszym bezpośrednim otoczeniu interesów sąsiadujących z nami państwami będącymi potęgami gospodarczymi i militarnymi³¹. Fakt ten spowodował oparcie polskiego bezpieczeństwa na rozległych fundamentach globalnych w postaci Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz na Sojuszu Atlantyckim w celu zagwarantowania niepodległości i suwerenności³².

Narodowy wymiar bezpieczeństwa ekonomicznego jest nadrzędną wartością tożsamości gospodarki, pozostającą jednak w kręgu współzależności gospodarek światowych. Pozostawanie we współzależnych związkach przynosi wymierne korzyści i może odpowiadać potrzebom rozwojowym gospodarki krajowej co przyczynia się do zapewnienia jej bezpieczeństwa. Dla gospodarki narodowej, która pozostaje we współzależnych związkach z gospodarką światową bardzo ważnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa narodowego staje się ograniczanie i przeciwdziałanie wpływom zewnętrznym, które zagrażają lub ograniczają poziom życia obywateli w państwie poprzez ograniczanie możliwości podejmowania decyzji ekonomicznych w pełni podnoszących poziom życia obywateli³³.

Istota narodowego bezpieczeństwa ekonomicznego wyraża się poprzez dobór środków i metod stosowanych instrumentów ekonomicznych w kraju. W sytuacji kiedy celem aktywności państwa są wyłącznie aspekty ekonomiczne uwarunkowane parametrami rynku krajowego i międzynarodowego do uzyskania wskazanych celów stosuje się klasyczne środki polityki makroekonomicznej w postaci stóp procentowych, kursów

³¹ Por. M. Cieślarczyk, Psychospołeczne i organizacyjne elementy bezpieczeństwa i obronności, AON, Warszawa 1997, s. 134.

³² Por. R. Kuźniar, D. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba, Zagadnienia bezpieczeństwa narodowego w polityce Polski, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997, s. 289 - 290.

³³ Por. Z. Groszek, Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, [w:] http://free.polbox.pl/g/grozbi/ekonom_bezp.htm. z dnia 2002.06.12.

walutowych, stóp podatkowych, wydatków budżetowych, oraz przemysłową, rolną, naukowo-techniczną itp. politykę sektorową. Dlatego też poprzez mobilizację wewnętrznych zasobów oraz umiejętne wykorzystania zewnętrznych uwarunkowań następuje kształtowanie nowego ładu ekonomicznego.

Prowadzona polityka handlowa wykorzystująca instrumenty ekonomiczne dla celów politycznych negatywnie oddziałuje na gospodarkę kraju np. w postaci zmniejszenia dochodu narodowego, produkcji wyrobów mających znaczenie dla obronności, przez co ogranicza handel międzynarodowy. Dlatego też dla dobra gospodarki krajowej należy dobro ekonomiczne kraju potraktować priorytetowo nad dobrem politycznym (choć są one ze sobą ściśle powiązane)³⁴.

Narodowy stopień bezpieczeństwa ekonomicznego można zwiększyć poprzez wzrost własnej siły gospodarczej w stosunku do innych krajów oraz przez zmniejszenie własnej zależności poprzez ustabilizowane oddziaływanie międzynarodowej współpracy gospodarczej³⁵. Dlatego też jest on ściśle związany z pojęciem samowystarczalności lub autonomii czyli takim stanem, w którym gospodarka ma zapewnioną niezbędną dla jej funkcjonowania i rozwoju podaż czynników produkcji i autonomię w realizacji celów prowadzonej polityki makroekonomicznej. Chodzi tu głównie o wystarczalność energetyczną, żywnościową, surowcową, technologiczną i informacyjną.

Z punktu widzenia strategicznego rozwoju gospodarki krajowej, kluczowe znaczenie mają działania zmierzające do proeksportowego modelu rozwoju, poprzez otwarcie gospodarki na świat oraz zwiększenie specjalizacji

³⁴ Por. E. Halizak, *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, ISM, Warszawa 1997, s. 89.

³⁵ Koncepcje te opierają się na poglądach merkantylistycznych, głoszących, że należy dążyć do uzyskania bezpieczeństwa poprzez uzależnienie od siebie innych krajów poprzez eksport wysoko przetworzonych dóbr, a jednocześnie osiągać własną niezależność od importów poprzez prowadzenie polityki autarkii oraz rozwijanie dobrobytu poprzez korzystne stosunki handlowe z innymi krajami. (Por. H. Landreth, *Historia myśli ekonomicznej*, PWN, Warszawa 1998, s. 72 – 102.)

w sektorach publicznych jak i prywatnych, zwiększając tym szansę konkurencyjności na rynkach zagranicznych.

W narodowym rozumieniu bezpieczeństwa ekonomicznego wszystkie zabiegi zmierzające do neutralizacji stopnia zależności zagranicznej, rozwój narodowej gospodarki, stabilizacja struktur społeczno – politycznych są działaniami chroniącymi krajowy rynek. Wiąże się to ściśle z umiejscowieniem bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w ogólnym obszarze bezpieczeństwa.

1.1.1.2.3. Uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju

Rola bezpieczeństwa ekonomicznego kraju zawiera się w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa, oraz wyznacza zarówno podstawy jak i jego zakres. Postrzegana jest przy tym wielopłaszczyznowo. Wiodącym kryterium przy określaniu uwarunkowań tworzenia i utrzymania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju są czynniki je kształtujące. Ponieważ czynniki te stanowią duży zasięg różnorodnych zależności, powoduje to duże trudności w ich rozpoznawaniu i scharakteryzowaniu. Najogólniej rzecz ujmując podstawowymi grupami uwarunkowań bezpieczeństwa ekonomicznego kraju są: ekonomiczne, polityczne, militarno – obronne, społeczne, przyrodniczo - klimatyczne. Wszystkie wymienione uwarunkowania wpływają w trojaki sposób na procesy bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Dodatnio, neutralnie lub ujemnie. W rzeczywistości gospodarczej wszystkie wymienione czynniki oddziałują jednocześnie na poziom bezpieczeństwa ekonomicznego. Dodatni wpływ oznacza, że mamy do czynienia z czynnikami sprzyjającymi tworzeniu i utrzymaniu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju, wpływ czynników ujemnych rodzi zagrożenia i bariery dla kształtowania i utrzymania tego stanu.

Obszarem kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju jest stan całej gospodarki państwa, który charakteryzuje się potencjałem produkcyjnym, popytowym, strukturalnym, techniczno – technologicznym oraz infrastrukturalnym ściśle powiązanych ze zmianami i procesami zachodzącymi

w otoczeniu zewnętrznym jak i w samej gospodarce. Stąd też taktować je należy jako podstawowe w analizie uwarunkowań kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju.

Uwarunkowania ekonomiczne odgrywają największą rolę w procesach kształtujących bezpieczeństwo ekonomiczne kraju do których należą uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne. Uwarunkowania wewnętrzne związane są przede wszystkim z prowadzoną polityką pieniężną, w tym działaniami mającymi na celu ustabilizowanie popytu wewnętrznego, zarówno konsumpcyjnego, jak i inwestycyjnego w celu opanowania inflacji i zmniejszenia ujemnego salda w obrotach handlowych z zagranicą.

Szczególne znaczenie dla przyszłych procesów gospodarczych ma załamanie się działalności inwestycyjnej. Inwestowaniu nie sprzyjają ograniczenia popytu na rynku krajowym oraz na rynkach zagranicznych, trudna sytuacja finansowa przedsiębiorstw, drogie kredyty, restrykcyjne i kosztowne prawo pracy oraz wysokie podatki. Załamanie się trendów wzrostowych szczególnie widoczne jest w przemyśle czego przejawem jest malejące tempo napływu nowych zamówień krajowych i eksportowych. Na wyjątkowo niskim poziomie pozostaje skłonność konsumentów do dokonywania zakupów. Ze względu na zmniejszający się popyt wewnętrzny zmniejsza się również dynamika eksportu.

Wśród uwarunkowań zewnętrznych duże znaczenie na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju miały wpływ między innymi: kryzys azjatycki i rosyjski, wzrosty ceny ropy naftowej a także pogorszenie się koniunktury w krajach Unii Europejskiej.

We współczesnym świecie na kontynencie europejskim, zwłaszcza w odniesieniu do krajów dążących i starających się o wejście w Europejski Obszar Gospodarczy występuje taka sytuacja, która upoważnia do nie traktowania państw należących do tego obszaru jako wrogich względem siebie, czyli jako kogoś, kto świadomie i celowo przygotowuje się do agresji na inny kraj ale jednocześnie bierze pod uwagę istnienie obiektywnych, niezależnych nawet od woli politycznej poszczególnych państw oraz narodów,

źródeł potencjalnych zagrożeń, które mogłyby się uaktywnić w niesprzyjających okolicznościach³⁶.

Uwarunkowania militarno – obronne kraju, są z jednej strony pochodną uwarunkowań politycznych, z drugiej zaś współzależną uwarunkowań ekonomicznych stanowiących istotną grupę uwarunkowań bezpieczeństwa państwa. Muszą być one rozpatrywane, w każdym z możliwych stanów w jakich może znaleźć się państwo, to jest w stanie pokoju, zagrożenia wojennego lub wojny. Strategiczna koncepcja obronności formułująca sposoby przeciwstawiania się zagrożeniom, oparta została na dwóch głównych filarach polityki bezpieczeństwa do których należy: eksponowanie znaczenia współpracy międzynarodowej (w tym także wojskowej), oraz dążenie do integracji z zachodnimi strukturami bezpieczeństwa³⁷.

Historyczne uwarunkowania interesów narodowych poszczególnych państw kształtowane często tysiącletnią historią uczy jednak tego, że należy nieustannie dbać o bezpieczeństwo, o zdolność do przetrwania w różnorodnych warunkach, oraz nienaruszalność terytorium i suwerenności.

Jednym z ważniejszych elementów mających znaczenie dla rozwoju państwa podkreślający jego suwerenność w stosunkach międzynarodowych jest stan gospodarki narodowej. Dlatego należy zachować specyficzne dla każdego kraju elementy polityki makroekonomicznej. Celem prowadzonej polityki międzynarodowej powinno być przeciwdziałanie zewnętrznym wpływom politycznym, które mogą zagrażać państwu w podejmowaniu korzystnych dla niego decyzji ekonomicznych³⁸. Duży wpływ na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego ma prowadzona polityka zewnętrzna poprzez, nagłe zmiany i wahania kursów walutowych na rynku międzynarodowym, ograniczenia wymiany handlowej co prowadzi do zadłużenia międzynarodowego, rozwijanie się protekcjonizmu w polityce

³⁶ Por. S. Koziej, Ewolucja polskiej strategii obronności, [w:] Polska polityka bezpieczeństwa 1989 - 2000, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001, s. 458 - 468.

³⁷ Ibidem, s. 466.

³⁸ R. Kuźniar, Polska w WTO... op. cit. s. 533.

ekonomicznej innych państw prowadzące do wojen ekonomicznych oraz brak mechanizmów regulacyjnych w gospodarce światowej powodujących niestabilność³⁹.

Polityczne uwarunkowania mają ogromny wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne kraju, a jednym z podstawowych warunków bezpiecznego rozwoju jest utrzymanie spokoju społecznego poprzez poszanowanie prawa⁴⁰. Dlatego też istotną kwestią dla zachowania bezpieczeństwa politycznego w szerszym wymiarze są zagadnienia zgodności polskiego systemu prawnego ze standardami europejskimi oraz międzynarodowymi. Możliwe to jest poprzez wprowadzanie jednolitych dokumentów, aktów normatywnych (dotyczy to np. jednolitej kodyfikacji), oraz przepisów wewnętrznych mających wpływ na procesy gospodarcze w kraju⁴¹.

Proces transformacji systemu prawnego dokonuje się także w drodze interpretacji obowiązujących przepisów prawnych, który odbywa się stosunkowo wolno (taka jest natura tych zjawisk), ale jednocześnie nie może to usprawiedliwiać opieszałości i zaniedbań w zakresie kształtowania świadomości prawnej wpływając negatywnie na rozwój gospodarczy⁴². Zachodzące zmiany w gospodarce krajowej mają wpływ na funkcjonowanie rynku zarówno krajowego jak i międzynarodowego.

Uwarunkowania społeczno – gospodarcze realizowane są poprzez politykę regionalną stanowiącą istotny element prowadzonej polityki kraju. Jej celem jest między innymi przeciwdziałanie marginalizacji społecznej i niwelowanie różnic regionalnych. Realizowana jest ona na dwóch komplementarnych poziomach: krajowym jako polityka rządu oraz

³⁹ Por. H. Nau, Bezpieczeństwo międzynarodowe a bezpieczeństwo narodowe u schyłku XX wieku, ISM, UW, Warszawa 1996, s. 95.

⁴⁰ Por. J. Kukułka, Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX w, ISM, UW, Warszawa 1997, s. 234.

⁴¹ Por. S. Korycki, Bezpieczeństwo polityczne, [w:] System bezpieczeństwa Polski, AON, Warszawa 1993, s. 64.

⁴² Por. W. Śmiałek, System koordynacji polityki bezpieczeństwa Polski, [w:] System bezpieczeństwa Polski, AON, Warszawa 1993, s. 30.

wojewódzkim, jako polityka województw samorządowych. W świetle analizy podejmowanych w tej dziedzinie działań istotne znaczenie ma dokonywanie modyfikacji istniejących rozwiązań, w celu lepszego niż dotychczas przystosowania ich do istniejących warunków. Zmiany te zmierzają do: umacniania przestrzeni społecznej i ekonomicznej kraju; kreowaniu szans rozwoju poszczególnych regionów i wzmocnienia ich konkurencyjności poprzez zapobieganie nadmiernym przestrzennym zróżnicowaniom w poziomie rozwoju i warunkach życia społeczeństwa a szczególnie przeciwdziałaniu terytorialnym skupiskom biedy. Wprowadzane programy wsparcia zapewnić mają stopniowe przechodzenie z finansowania resortowego do samorządowego, a tym samym zwiększenie efektywności regionów i zmniejszanie lokalnego bezrobocia.

Uwarunkowania przyrodniczo – klimatyczne i ekologiczne charakteryzują się największym stopniem niepewności spośród wszystkich uwarunkowań kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Kształtuje je środowisko przyrodnicze, stanowiące otoczenie podstawowego czynnika wytwórczego, jakim jest ziemia. Określają je z jednej strony cechy jakościowe ziemi (rzeźba terenu, naturalna żyzność gleby itp.), z drugiej warunki atmosferyczne określone nasłonecznieniem, temperaturą, opadami i wilgotnością powietrza. Środowisko przyrodnicze z jednej strony współtworzy ziemię, z drugiej nadaje produkcji rolnej duży stopień niepewności⁴³. Pomimo licznych programów wprowadzanych przez państwo stan polskiego rolnictwa nie jest zadawalający i nie widać tendencji, które można uznać za optymistyczne. Opłacalność produkcji rolniczej jest zdecydowanie niska. Główną przyczyną spadku produkcji rolniczej jest zahamowanie ogólnego rozwoju gospodarczego i tłumienie inflacji ograniczaniem cen produktów rolnych i żywności bez odpowiedniej rekompensaty dochodów produktów rolnych. W rezultacie czego nastąpiło realne obniżenie cen skupu produktów rolnych przy wzroście kosztów produkcji, wynikających ze zwiększenia cen

środków produkcji. W celu poprawy stanu polskiego rolnictwa zasadnym staje się przeprowadzenie między innymi takich zadań jak: utworzenie sieci wiejskich grup producenckich, dokonanie postępu we współpracy rolnictwa i przemysłu gwarantującego wprowadzenie kontraktacji w rolnictwie, tworzenie miejsc pracy czy podjęcie przygotowań do produkcji biomasy jako surowca do produkcji paliw płynnych.

Ściśle z uwarunkowaniami przyrodniczo – klimatycznymi związane są uwarunkowania ekologiczne. Wiążą się one z jednej strony z degradacją środowiska naturalnego, zatrucianiem żywności z drugiej zaś z działaniami przeciwstawiającymi się temu procesowi. Dotyczą obszaru nie tylko rolnictwa, ale całej gospodarki kraju.

1.1.2. Polityka ekonomiczna państwa wobec wyzwań bezpieczeństwa ekonomicznego

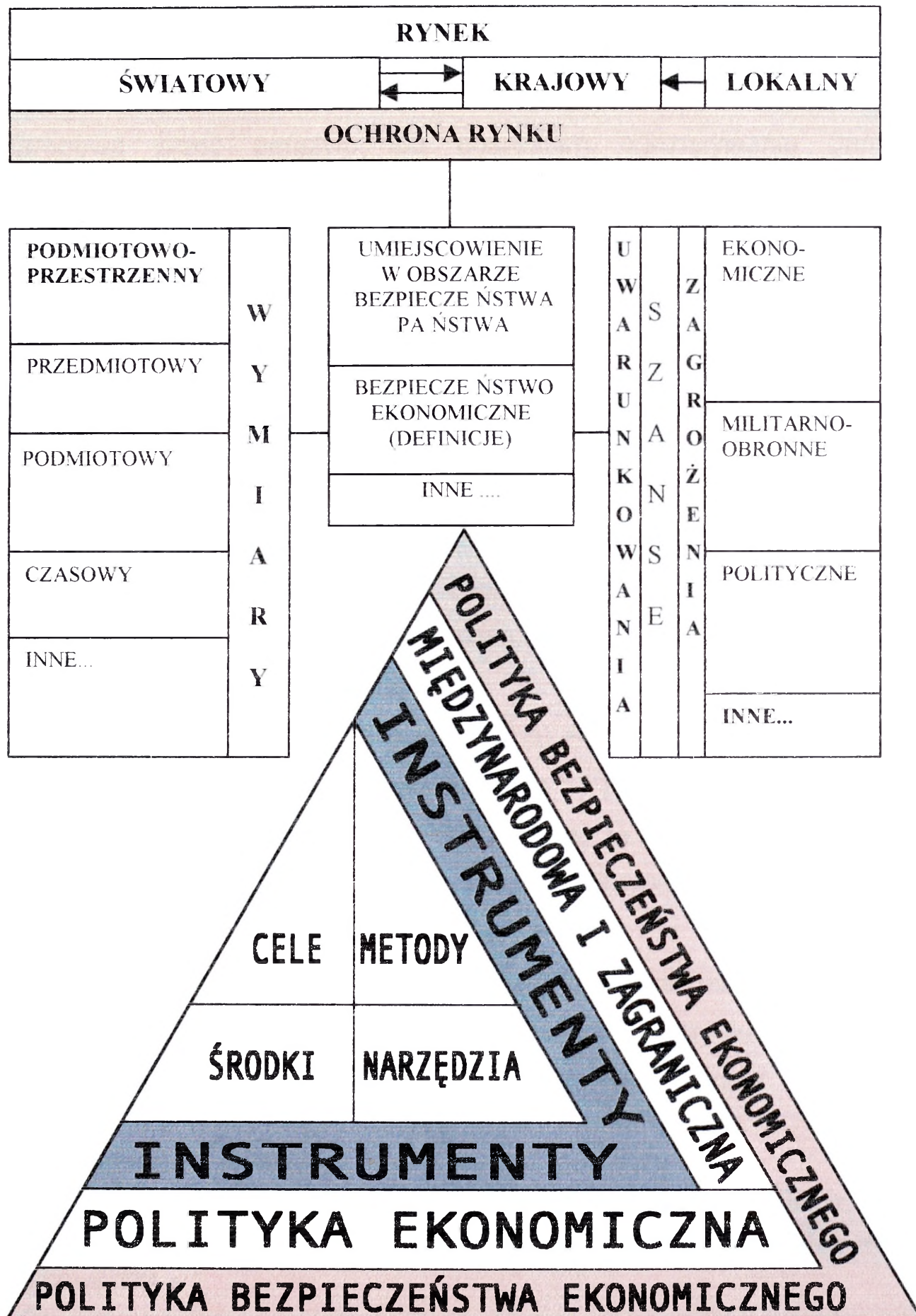
Z punktu widzenia rozważań dotyczących ochrony rynku w procesie kształtowania bezpieczeństwa państwa celowym i pożądanym staje się zidentyfikowanie polityki ekonomicznej państwa decydującej o koncepcjach i realizacji tego przedsięwzięcia.

Termin polityka, rozumiany jest współcześnie jako strefa wzajemnych stosunków działalności państwowej mającej wpływ na kształt stosunków wewnętrznych w państwie oraz jego stosunków z zagranicą⁴³. Obejmuje swoim zasięgiem wszelką działalność mającą wpływ na sprawy publiczne, bez względu na to kto tę działalność prowadzi. Podmiotami jej są: władze państwowe, organizacje, grupy społeczne oraz osoby, które podejmując działalność gospodarczą wpływają na sprawy publiczne. Pojęcie polityka funkcjonuje zazwyczaj uzupełnione przymiotnikiem określającym przedmiot.

⁴³ Por. Z. Stachowiak, Bezpieczeństwo żywnościowe Rzeczypospolitej Polskiej na przełomie XX i XXI wieku, AON, Warszawa 1995, s. 61.

⁴⁴ Por. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2001, s. 54.

Identyfikacja istoty i wpływu rynku na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju

Opracowanie własne na podstawie: Z. Stachowiak, Polityka gospodarczo-obronna, AON, Warszawa 1988, s. 11-15.

Polityka gospodarcza jest częścią prowadzonej polityki państwa, definiowaną najczęściej jako działalność państwa polegająca na określeniu bieżących oraz perspektywicznych celów społeczno – gospodarczych poprzez realizację ich za pomocą metod i środków wynikających z zasad racjonalnego gospodarowania⁴⁵. Polega również na bezpośrednim kierowaniu gospodarką narodową przez państwo lub pośrednim oddziaływaniu państwa na funkcjonowanie i rozwój całej gospodarki⁴⁶. Stanowi praktyczne zastosowanie praw ujmowanych przez ekonomię polityczną do osiągnięcia za pomocą metod racjonalnego gospodarowania celów określanych przez państwo⁴⁷, poprzez świadome oddziaływanie władz państwowych na gospodarkę narodową – na jej dynamikę, strukturę i funkcjonowanie, na stosunki ekonomiczne w państwie oraz na jego relacje gospodarcze z zagranicą⁴⁸.

Na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa mają wpływ instrumenty, narzędzia, metody, środki prowadzonej polityki ekonomicznej. Rozwój oraz funkcjonowanie rynków krajowych uzależniony jest od sprawnie prowadzonej przez rząd polityki gospodarczej kraju.

Politykę gospodarczą (ekonomiczną) – będącą w swej istocie częścią składową polityki bezpieczeństwa państwa⁴⁹ - postrzegać trzeba w wymianie międzynarodowej i zagranicznej. Oznacza to, że na kształt bezpieczeństwa ekonomicznego kraju ma wpływ również prowadzona zagraniczna oraz międzynarodowa polityka ekonomiczna.

Przedmiotem polityki gospodarczej państwa jest całokształt spraw społecznych i gospodarczych kraju, a więc i zasoby ludności wraz z ich wykorzystaniem, suma dóbr wytworzonych przez społeczeństwo

⁴⁵ Por. K. Secomski, Elementy polityki ekonomicznej, PWE, Warszawa 1972, s. 26 - 27.

⁴⁶ Por. S. Kruszczyński, Planowanie gospodarki narodowej i elementy polityki ekonomicznej, PWE, Warszawa 1974, s. 7.

⁴⁷ Por. S. Kuziński, Polityka gospodarcza. Realia, dylematy, propozycje, PWE, Warszawa 1987, s. 7.

⁴⁸ Por. B. Winiarski, Polityka ekonomiczna, Akademia Ekonomiczna, Wrocław 1992, s. 12.

⁴⁹ Por. Z. Stachowiak, *Ekonomia...*op.cit. s. 83.

i skumulowanych w ramach gospodarki narodowej, gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, korporacje gospodarki narodowej, instytucje finansowe i ubezpieczeniowe, eksport, import, ale przede wszystkim oznaczanie zasadniczych wyzwań stojących przed narodem, opracowywanie strategii ich rozwiązywania oraz urzeczywistnianie takiego rozwiązywania problemów jakie zapewnia narodowi rozwój i postęp. Powinny to być rozwiązania zapewniające nie tylko bieżącą poprawę sytuacji gospodarczej ale i trwanie narodu.

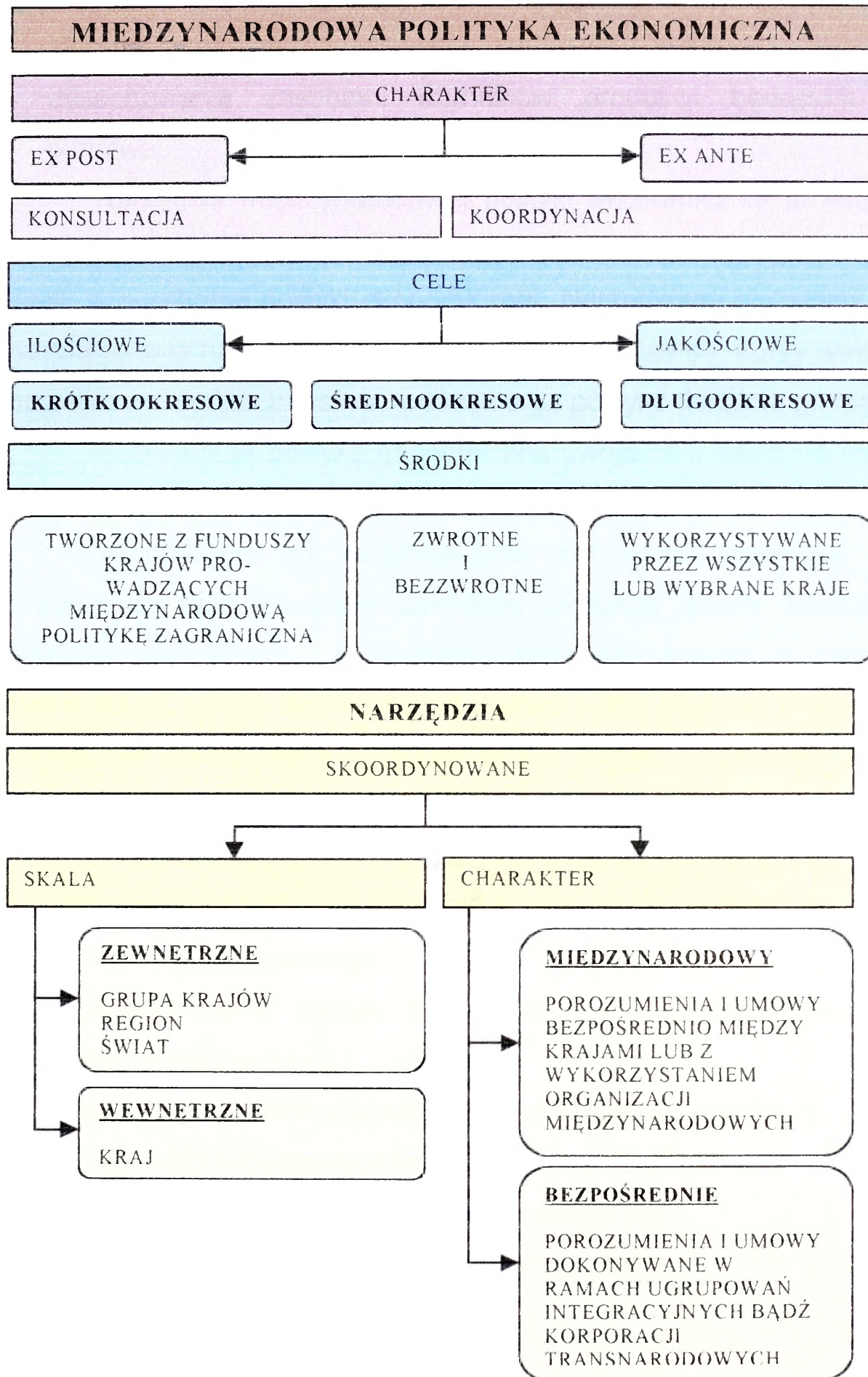
Międzynarodowa polityka ekonomiczna określa metody i środki osiągnięcia przez państwo postawionych sobie celów gospodarczych w drodze współpracy gospodarczej, głównie przez zawieranie międzynarodowych porozumień gospodarczych, jak też tworzenie wspólnych, międzynarodowych instytucji i organizacji gospodarczych.

Międzynarodowa polityka ekonomiczna koncentruje się na koordynacji ekonomicznych stosunków międzynarodowych. Jest najdalej idącą koordynacją celów, środków i narzędzi zagranicznej polityki ekonomicznej, pośredniego i bezpośredniego sposobu oddziaływania. Do środków pośredniego sposobu oddziaływania należą:

- ulgi kredytowe udzielane przez banki państwowe eksporterom towarów oraz usług,
- subwencje produkcji eksportowej w celu zwiększenia wolumenu eksportu,
- poprawy bilansu handlowego i płatniczego,
- zwroty części oprocentowania kredytów pobieranych przez banki komercyjne od inwestorów, producentów i eksporterów na potrzeby eksportu do krajów o dużej drodze ryzyka,
- finansowanie importu, licencji lub innych form postępu technicznego lub
- zwrotu części ich kosztów⁵⁰.

⁵⁰ Por. I. Mońko, Ochrona praw własności intelektualnej w aspekcie działania służb celnych, [w:] Podatki i prawo gospodarcze Unii Europejskiej, INFOR, Warszawa 1998, s. 50 - 53.

Zasady działania międzynarodowej polityki ekonomicznej

Opracowanie własne na podstawie: Z. Stachowiak, Międzynarodowe stosunki ekonomiczne, AON, Warszawa, 2002 (maszynopis).

Do środków bezpośredniego oddziaływania należą:

- ustalanie narzędzi służących do osiągnięcia celów zagranicznej polityki ekonomicznej,
- dysponowanie zasobami czynników produkcji będących własnością państwa.

Narzędzia międzynarodowej polityki ekonomicznej to skoordynowane w skali grupy krajów, regionu bądź globalnie narzędzia zagranicznej, a często także wewnętrznej polityki ekonomicznej. Narzędziami służącymi państwu do oddziaływania na wszystkie podmioty gospodarcze są: kursy walutowe, stopy procentowe, budżet państwa, podatki oraz polityka fiskalna, pieniądź i ceny.

Zagraniczna polityka ekonomiczna swoje cele dzieli na ilościowe oraz jakościowe (schemat 5).

Przedmiotem jej oddziaływania jest obrót towarowy i usługowy z zagranicą oraz przepływ czynników produkcji (pracy, kapitału, zasobów bogactw naturalnych i technologii), pomiędzy krajem a zagranicą. Cele zagranicznej polityki ekonomicznej kształtują się poprzez wybór określonych priorytetów w stosunkach gospodarczych z zagranicą. Dzielimy je na ilościowe i jakościowe.

Do ilościowych celów zagranicznej polityki ekonomicznej należą:

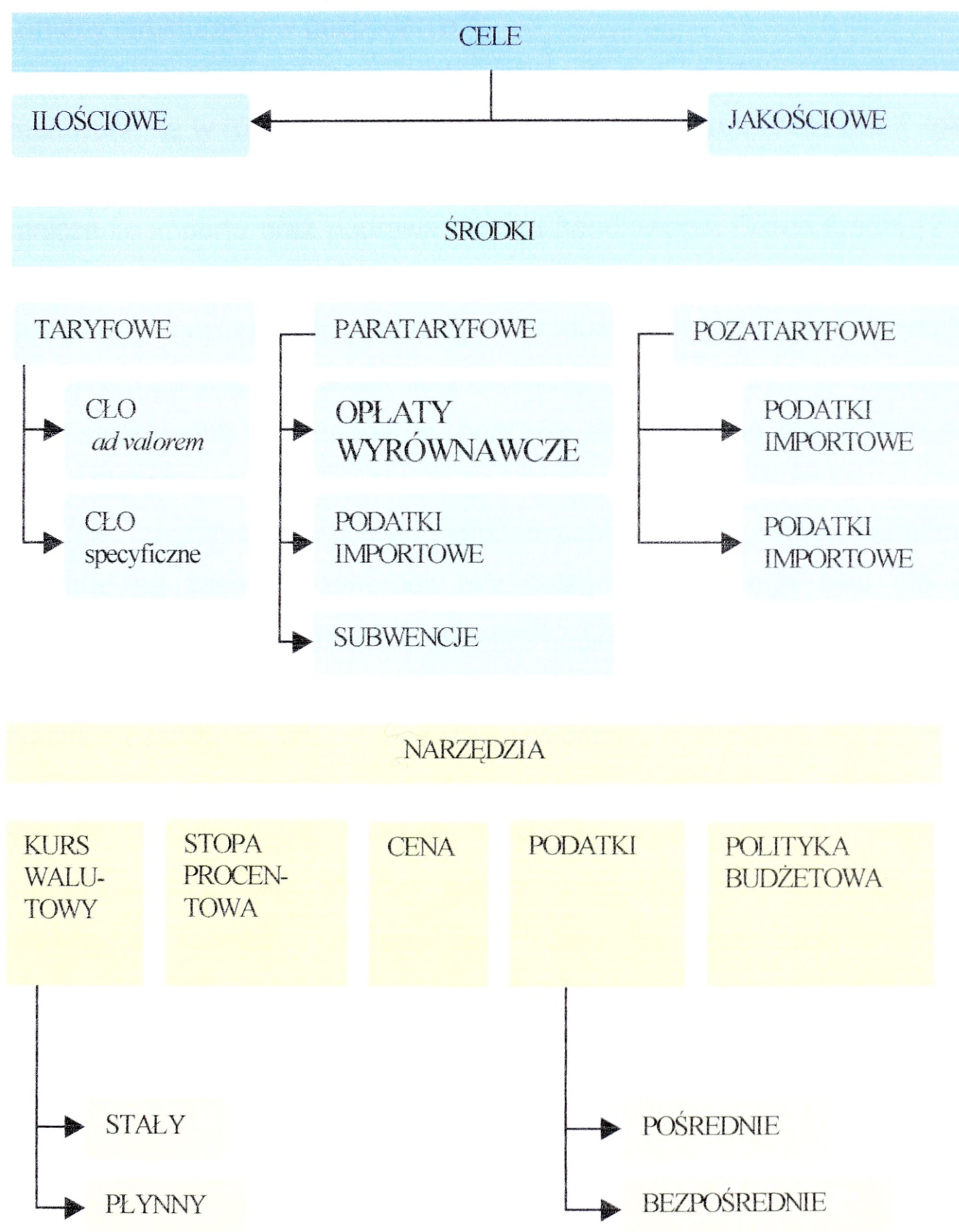
- osiągnięcie pożądanego rozmiaru handlu zagranicznego i pożądanego salda bilansu handlowego,
- zagwarantowanie dostaw surowców i energii niezbędnych z punktu widzenia potrzeb kraju,
- osiągnięcie określonej wielkości bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kraju bądź też własnych inwestycji za granicą⁵¹.

Do celów jakościowych natomiast zalicza się:

- poprawę terms of trade w handlu zagranicznym,

⁵¹ Por. R. Stefański, Środki polityki handlu zagranicznego jako narzędzia stabilizacji koniunktury gospodarczej, AE, Poznań 2000, s. 45 - 73.

Zadania zagranicznej polityki ekonomicznej

ZAGRANICZNA POLITYKA EKONOMICZNA

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Z. Stachowiak, Międzynarodowe stosunki ekonomiczne, AON, Warszawa 2002 (maszynopis).

- wzrost wydajności pracy poprzez wydłużenie serii produkcji związanych z rozwojem eksportu,
- podniesienie poziomu technicznego produkcji w wyniku importu nowoczesnych technologii,
- zmiany strukturalne w gospodarce⁵².

Ilościowe i jakościowe cele zagranicznej polityki ekonomicznej formułowane są w różnych horyzontach czasowych. Okres krótki (do 1 roku), w którym możliwa jest poprawa terms of trade, zwiększenie eksportu lub ograniczenie importu oraz poprawa bilansu handlowego. Okres średni (1 – 5 lat), w którym to możliwa jest poprawa efektywności gospodarowania, podniesienie poziomu technicznego produkcji, zwiększenie inwestycji kapitałowych za granicą. Okres długi (powyżej 5 lat), w którym to możliwe są zmiany strukturalne w gospodarce, poprawa salda bilansu płatniczego oraz zmiana miejsca w międzynarodowym podziale pracy.

Cele zagranicznej polityki ekonomicznej są ze sobą wzajemnie powiązane na zasadzie zwrotnej: bez osiągnięcia jednego celu nie jest możliwe osiągnięcie drugiego i odwrotnie. Często pomiędzy określonymi celami występują sprzeczności. Dotyczy to zarówno celów o takim samym horyzoncie czasowym, jak i o różnych horyzontach czasowych. Sprzeczności mogą pojawić się również pomiędzy celami ilościowymi a jakościowymi. Wówczas państwo musi określić cele najważniejsze i na nich się skoncentrować. Z tych między innymi względów cele krótkookresowe zmieniają się często i muszą być wzajemnie harmonizowane. Cele długookresowe muszą być przede wszystkim zgodne ze sobą i stałe w długich okresach. Nie osiągnięcie określonego celu długookresowego pociąga za sobą zmiany pozostałych celów o horyzoncie długim⁵³.

⁵² Ibidem, s. 48 - 54.

⁵³ Por. W. Czyżowicz, Istota, przedmiot i podmioty polityki celnej, Zeszyty Naukowe WSE, Warszawa 1995, s. 44 - 55; R. Caves, Handel i finanse międzynarodowe – teoria i praktyka polityki handlowej, PWE, Warszawa 1998, s. 253 - 274.

Środki zagranicznej polityki ekonomicznej zarówno pośrednie jak i bezpośrednie po pewnym czasie (krótkim, średnim, długim) muszą zostać „zwrócone” budżetowi. Stosowanie ich powinno doprowadzić do zwiększenia dochodu z wymiany zagranicznej przez wzrost rozmiarów tej wymiany oraz poprawę jej efektywności – jest to główny sens prowadzonej zagranicznej polityki ekonomicznej.

Narzędzia ogólnej polityki ekonomicznej i zagranicznej polityki ekonomicznej pozostają ze sobą w ścisłym związku, zmiana jednych wpływa na pozostałe. Zmiany ogólnej polityki ekonomicznej, jej celów, środków i narzędzi wywierają wpływ na zagraniczną politykę ekonomiczną. Także przekształcenia w zagranicznej polityce ekonomicznej oddziałują na ogólną politykę ekonomiczną.

Zagraniczna i międzynarodowa polityka ekonomiczna pozostaje pod wpływem różnych opcji rozwojowych widocznych w układach regionalnych i krajowych. Są one zróżnicowane pod względem poziomu rozwoju społeczno – gospodarczego, zasobów bogactw naturalnych, sytuacji demograficznej, stanu bilansu handlowego i płatniczego⁵⁴.

Częścią zagranicznej polityki ekonomicznej jest polityka handlowa, kształtowana przez państwo między innymi poprzez obrót towarowy z zagranicą. W przeszłości, gdy obroty towarowe były jedyną formą powiązań gospodarczych z zagranicą, oddziaływanie państwa koncentrowało się wyłącznie na tych obrotach. W miarę upływu czasu, gdy oprócz wymiany towarowej przedmiotem międzynarodowych stosunków gospodarczych stał się przepływ usług oraz czynników produkcji, polityka handlowa została rozszerzona o dodatkowe sposoby oddziaływania państwa, obejmujące całość powiązań gospodarczych.

Polityka handlowa, której działania realizowane są przez gospodarkę państwa w sferze wymiany handlowej z zagranicą prowadzona jest przy

⁵⁴ Por. R. Caves, *Handel...* op.cit., s. 244 - 250.

użyciu określonych instrumentów. Zadania realizowane w sferze handlu w kraju polegają na :

- ochronie bilansu płatniczego – handlowego,
- ochronie zatrudnienia,
- pobudzeniu aktywności gospodarczej kraju,
- ochronie krajowej produkcji, pewnych gałęzi gospodarki lub określonych produktów,
- oddziaływaniu na handel usługami, prawami własności intelektualnej oraz inwestycjami.

Zadania realizowane w sferze handlu za granicą polegają na:

- ograniczaniu importu lub pobudzaniu eksportu,
- wchodzeniu na rynki zagraniczne,
- pozbywaniu się nadwyżek produkcyjnych,
- walce z nieuczciwą konkurencją,
- dostosowywaniu artykułów wymiany handlowej do standardów międzynarodowych⁵⁵.

Celem prowadzonej polityki handlowej przez państwo może być jeden z wymienionych kierunków: ochrona krajowego rynku, protekcjonizm państwowy, autarkia gospodarcza, prowadzenie wolnego handlu, liberalizacja handlu z zagranicą oraz otwarcie rynku narodowego na gospodarkę światową. Odbywa się to poprzez wyjście na rynki zagraniczne, obronę własnego przemysłu za pomocą instrumentów polityki handlowej, wpływanie na zmianę pozycji kraju w światowym układzie sił konkurencyjnych oraz otwarcie krajowego rynku na kapitał zagraniczny.

Jedną z zasad wspólnego handlu jest wolny handel, który swój początek bierze w teorii A. Smitha ⁵⁶, który uważał, że swobodny handel, nie

⁵⁵ Por. R. Caves, Teoria i praktyka polityki handlowej, [w:] Handel i finanse międzynarodowe, PWE, Warszawa, s. 275 - 293.

⁵⁶ Por. A. Smith, Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów, PWN, Warszawa 1954, s. 8 - 40.

ograniczony barierami oraz restrykcjami przynosi ogromne korzyści⁵⁷. Wolna konkurencja natomiast jest lepsza od interwencjonizmu rządowego, pomimo tego, że rząd prowadzi go w celu zabezpieczenia interesów państwa.

Teoria polityki handlowej stworzyła argumenty przemawiające za tym, aby używać protekcji do interwencji rządowych. Istnieje wiele argumentów na rzecz protekcji lub wolnego handlu mających charakter ogólny. Do argumentów ogólnych o charakterze ekonomicznym zalicza się ochronę industrializacji, cła optymalne, zagrożenie rynku krajowego, ochronę bilansu płatniczego, utrzymanie zatrudnienia oraz przeciwdziałanie bezrobociu. Należą tutaj również zagadnienia dotyczące ochrony handlu, zakłócenia na rynkach krajowych w czynnikach produkcji. Państwo może przy pomocy instrumentów polityki handlowej oddziaływać na poziom rynków. W tych warunkach polityka strategiczna może przyczyniać się do transferu zysków od zagranicznego do krajowego odbiorcy. Instrumentami polityki strategicznej są cła, subwencje oraz ograniczenia ilościowe importu. W głównej mierze są nimi podatki i cła importowe⁵⁸.

Rozpatrywanie natomiast koncepcji strategicznej polityki handlowej należy zacząć od określenia dziedzin działalności, których wspieranie przynosi duże korzyści społeczne. Potrzeby koncepcji strategicznej powstają z powodu zakłóceń na krajowych i międzynarodowych rynkach producentów. Podstawowym celem polityki strategicznej jest bilansowanie nisz, wynikających z niedoskonałości rynku w efekcie czego następuje zabezpieczenie finansowe firm strategicznych. Wśród sektorów strategicznych wyróżniamy tzw. gałęzie wysokich technologii, które gwarantują wysokie tempo wzrostu produkcji, zwiększenie wydajności pracy a w konsekwencji większe zyski. Wspieranie tych gałęzi wpływa na powstania korzyści prowadzących do rozwoju bezpieczeństwa narodowego.

W gałęziach tych korzyści społeczne znacznie przewyższają korzyści prywatne a to z tego względu, że powstaje opatentowany produkt, który jest

⁵⁷ Ibidem, s. 33.

sprzedawany na rynku stając się dobrem publicznym, ogólnie dostępnym. Szczególne znaczenie wśród gałęzi strategicznych mają sektory oparte na nowych systemach technologicznych, które dostarczają najnowszych rozwiązań w dziedzinie oprogramowania oraz budowy sprzętu informatycznego dla wszystkich rodzajów działalności gospodarczej⁵⁹.

Rząd wspiera gałęzie wysokich technologii poprzez prowadzenie prawidłowej polityki handlowej, realizowanej za pomocą cel, narzędzi pozataryfowych oraz promocji eksportu. Może to także uczynić za pomocą instrumentów polityki przemysłowej oraz badawczo - technologicznej w postaci programów pomocy publicznej, subsydiów, ulg podatkowych, preferencji kredytowych oraz programów wspierających badania naukowe⁶⁰.

Rząd akceptując zmieniające się warunki na rynkach międzynarodowych przyczynia się do uczestnictwa w procesach przekształceniowych. Procesy te mogą ulegać również spowalnianiu. Strategia spowalniania procesów dostosowawczych ma na celu ochronę gospodarki narodowej przed konkurencją międzynarodową. W polityce tego typu szczególne znaczenie ma doprowadzenie do stabilizacji w gałęziach chronionych, w celu utrzymania zatrudnienia i ograniczanie bezrobocia. Dotyczy to takich gałęzi przemysłu jak: przemysł włókienniczy, stalowy, stoczniowy, odzieżowy, górnictwo, hutnictwo.

Polityka dostosowań prowadzona jest za pomocą kompleksowej strategii gospodarczej, która wymaga komunikacji pomiędzy poszczególnymi rodzajami polityk. O charakterze współzależności polityk decydują określone priorytety, jakim podporządkowana jest również cała strategia. Jeśli priorytetem jest osiągnięcie liberalizacji zewnętrznej na przykład w celu

⁵⁸ Por. J. Michałek, *Polityka handlowa: elementy teorii polityki celnej*, UW, Warszawa 2000, s. 65.

⁵⁹ Por. W. Szpringer, *Handel elektroniczny – konkurencja czy regulacja?*, [w:] „Bank i kredyt”, NBP, Warszawa 2001 nr 4, s. 88 - 91.

⁶⁰ Por. A. Jędruszczak, Z. Jańczyk, *Zwolnienia celne w Unii Europejskiej*, TNOiK, Toruń 2000, s. 11 - 20.

integracji z Unią Europejską to szczególne znaczenie ma polityka handlowa, polityka przemysłowa, polityka konkurencji.

Od tego jaką strategię przyjmie państwo i jakie będą przyświecały mu cele, czy nadrzędnym będzie dobro kraju czy dobro ogólnie rozumianej gospodarki światowej będzie zależał nasz rozwój gospodarczy.

Integracja handlowa jest jedną z form międzynarodowej integracji gospodarczej, opierającej się na tworzeniu wspólnych lub zintegrowanych rynków dóbr i usług pomiędzy którymi zachodzi wymiana oraz niedyskryminacja. Integracja rynków przybierać może różne formy, może być strefą wolnego handlu, niepełną unią celną oraz unią celną⁶¹.

Strefa wolnego handlu jest etapem procesu integracji handlowej wewnątrz której znoszone są bariery celne (w postaci ceł, ograniczeń ilościowych), gdzie występuje swoboda przepływu dóbr na obszarze zintegrowanym. Utrzymuje się jednak autonomię polityki handlowej wobec krajów trzecich, w postaci własnych taryf celnych oraz własnych reguł prowadzenia handlu.

Niepełna unia celna podobnie jak strefa wolnego handlu gwarantuje pełną swobodę handlu wewnętrznego. Zakłada jednak likwidację narodowych taryf celnych a w to miejsce wprowadzenie jednolitej taryfy celnej, oraz utworzenie wspólnych reguł handlu z krajami trzecimi. Utrzymywane są narodowe uprawnienia krajów członkowskich do prowadzenia polityki handlowej oraz instrumentów interwencyjnych. Niepełna unia celna funkcjonowała we Wspólnotach Europejskich od 1 lipca 1968 roku do 1 stycznia 1993 roku⁶². Pełna unia celna zakłada całkowitą liberalizację handlu pomiędzy krajami członkowskimi, której przejawem jest wspólna taryfa celna oraz wspólna polityka handlowa.

Integracja handlowa opiera się przede wszystkim na liberalizacji mającej na celu usuwanie barier i ograniczeń w swobodnym przepływie dóbr, osób,

⁶¹ Por. G. Nowosiadek, Dostosowanie polskiego systemu celnego i pozacelnych środków ochrony rynku do reguł obowiązujących w ramach Unii Europejskiej, SGH, Warszawa 1999 s. 3 - 20.

⁶² Por. Unia Celna, [w:] euro.pap.com.pl/cgi-bin/.2002.01.13.

usług oraz czynników produkcji. Przedmiotem działań integracji jest usuwanie dyskryminacyjnych i ograniczających barier, utrudniających swobodne współdziałanie krajów. Procesy integracyjne uwzględniają jednak konieczność interwencji i regulacji przez władze poszczególnych państw takich czynników jak bezrobocie czy spadek zysków. Integracja handlowa prowadzi między innymi do utworzenia wspólnej zewnętrznej taryfy celnej, wspólnej polityki handlowej, harmonizacji norm w różnych dziedzinach gospodarczych, harmonizacji podatkowej, wspólnej polityki ochrony środowiska, ochrony konkurencji oraz zharmonizowania standardów socjalnych⁶³.

Wszystkie wyżej wymienione czynniki wpływają na utworzenie jednego zintegrowanego obszaru, pozbawionego przeszkód w swobodnym przemieszczaniu się usług i dóbr. W celu realizacji integracji poszczególne państwa wprowadzają nakaz znoszenia ceł oraz ograniczeń ilościowych, zakaz wprowadzania nowych ceł oraz instrumentów pozataryfowych, zakaz dyskryminacji produktów pochodzących z krajów członkowskich oraz szeroko rozumiany zakaz dyskryminacji naruszających zasadę równego traktowania partnerów.

Teoria integracji międzynarodowej jak wynika z rozważań przestaje być już tylko teorią a staje się niezaprzeczalnym faktem. Jej proces tak daleko został wdrożony, że niedługo uchwycenie wyraźnej granicy pomiędzy poszczególnymi państwami stanie się rzeczą prawie nie możliwą. To kolejne ważne zadanie dla polskiego rządu, żeby tak poprowadzić politykę gospodarczą kraju aby zachować jak największą niezależność. Dlatego też koniecznym staje się określenie, zdefiniowanie pojęcia bezpieczeństwa ekonomiczne.

⁶³ Por. W. Czyżowicz, Polityka celna w okresie transformacji ustrojowej, [w:] „Zeszyty Naukowe” Wyższej Szkoły Ekonomicznej – Poznań 1995 nr 2, s. 12 - 22.

1.1.3. Relacje i związki między sferą polityki gospodarczej a bezpieczeństwem ekonomicznym

Polityka gospodarcza lub „polityka ekonomiczna” to pojęcia stosowane w odniesieniu do dyscypliny naukowej, której przedmiotem jest przedstawienie rekomendacji wskazujących, jakich środków należy użyć dla osiągnięcia pożądanych rezultatów w zakresie gospodarki. Jest to zarazem aktywna działalność organów państwa wywierająca wpływ na przebieg procesów gospodarczych przy pomocy różnych środków ekonomicznych, prawnych, administracyjnych, uruchamianych zwykle za pośrednictwem budżetu państwa i systemu finansowego. Polityka gospodarcza zmierza do rozwiązania istotnych problemów lub osiągnięcia celów społeczno – gospodarczych, których realizacji nie zapewnia w oczekiwanym stopniu samoczynny mechanizm rynkowy⁶⁴.

Rola państwa w prowadzonej polityce gospodarczej jest wielopłaszczyznowa, dlatego też powinna polegać między innymi na poszukiwaniu mechanizmów stabilizujących gospodarkę rynkową. Przyjęcie przez państwo obowiązku korygowania skutków niedoskonałości rynku natrafia na przeszkody w postaci złożoności współczesnego życia gospodarczego. Pewną barierę stanowią również ograniczone możliwości prawidłowego odczytywania przez państwo interesu społecznego oraz chęci jego realizacji⁶⁵.

Państwo interweniuje między innymi w :

- ochronę środowiska naturalnego,
- kształtowanie bilansu płatniczego oraz stosunków międzynarodowych,
- oddziaływanie na kształtowanie struktur gospodarki krajowej pod kątem dostosowania jej do wymogów konkurencyjności i postępu technicznego,
- stymulowanie rozwoju i ochrona rolnictwa,

⁶⁴ Por. J. Główczyk, Uniwersalny słownik ekonomiczny, Fundacja Innowacja, Warszawa 2000, s. 262.

⁶⁵ Por. Z. Stachowiak, Ekonomia. Zarys podstawowych problemów, WSISiZ, 1998, s. 82.

- pobudzanie i sterowanie badaniami naukowymi oraz pracami wdrozeniowymi,
- zapewnienie bieżącej równowagi makroekonomicznej kraju oraz przeciwdziałanie wahanom cyklicznym i dekoniunkturze,
- regulację stosunków na rynku pracy, starając się przeciwdziałać bezrobociu,
- dostosowanie gospodarki do przyszłości w perspektywie średnio i długookresowej,
- tworzenie, rozwój i funkcjonowanie szeroko rozumianej infrastruktury społecznej oraz technicznej,
- działanie na rzecz bezpieczeństwa i higieny pracy,
- kontrolę nad podziałem dochodów poszczególnych grup ludności ze szczególnym uwzględnieniem grup najsłabszych ekonomicznie,
- pobudzanie twórczości kulturalnej oraz funkcjonowanie kultury⁶⁶.

Państwo koryguje funkcjonowanie gospodarki rynkowej poprzez szereg funkcji do których, między innymi, należy funkcja alokacyjna, polegająca na oddziaływaniu państwa na konsekwencje decyzji ekonomicznych jednych przedsiębiorstw wobec drugich, bez rekompensowania tego wpływu poziomem cen. Najczęściej dotyczy ona wad strukturalnych⁶⁷. Ważną funkcją pełnioną przez państwo jest funkcja redystrybucyjna, polegająca na zmianie proporcji podziału dochodów, jakie wynikałyby z zasad mechanizmów rynkowych. Opiera się ona na systemie podatkowym, regulacji wydatków budżetowych oraz oddziaływaniu na system cen. Inną ważną funkcją jest funkcja stabilizacyjna za pomocą której państwo uczestniczy w przebiegu koniunktur gospodarczych, poprzez odpowiednie oddziaływanie na wielkość globalnego popytu i podaży. Wskazane funkcje państwa są elementami polityki ekonomicznej za pomocą których wpływa ono na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Państwo prowadzi w ten sposób

⁶⁶ Ibidem, s. 79.

⁶⁷ Por. Z. Stachowiak, *Ekonomia...* op. cit., s. 82.

politykę protekcyjną, mającą na celu ochronę krajowego rynku mając na uwadze:

- poprawę bilansu płatniczego uznając za fakt stwierdzenie, że ograniczenia importowe prowadzą do poprawy bilansu handlowego a więc i płatniczego,
- ochronę zatrudnienia poprzez zachęcanie krajowych producentów do zwiększenia produkcji dóbr konkurujących z importowanymi towarami zwiększając przez to miejsca pracy. Ponadto restrykcje importowe, wpływająca na podniesienie ceny importowanych towarów, mogą zachęcać do przenoszenia zasobów z sektorów proeksportowych do konkurujących z importem zmniejszając w ten sposób wielkość eksportu,
- poprawę terms of trade wpływające na warunki wymiany towarowej postrzeganej przez pryzmat zmiany relacji cen eksportowych do cen importowych, poprzez nałożenie ceł na towary importowane. W wyniku czego następuje obniżenie cen importowanych towarów. Argument ten służy do stworzenia optymalnej protekcji celnej, niemniej jednak rzadko stosowanej ze względu na niewielki wpływ naszego kraju na poziom cen krajowych,
- ochronę nowo powstałych gałęzi przemysłu do czasu kiedy osiągną taki stopień rozwoju aby mogły konkurować z zagranicznymi producentami w warunkach gospodarki rynkowej,
- niedoskonałość rynku krajowego, do którego należą środki zmierzające do osiągnięcia określonego celu, mające jednocześnie wpływ na inne cele i je zakłócające⁶⁸.

Celem polskiego rządu powinno być jak najszybsze przygotowanie wszystkich sektorów gospodarki do efektywnego funkcjonowania w nowej rzeczywistości rynkowej, poprzez stwarzanie programów restrukturyzacji oraz prywatyzacji z uwzględnieniem wyzwań bezpieczeństwa ekonomicznego kraju.

⁶⁸ Por. K. Marchewka, Wybrana problemy związane z długiem publicznym w Polsce, [w:] Rynek pieniężny i kapitałowy, AE, Poznań 2000, s. 7 - 8.

Polityka ekonomiczna państwa przejawia się poprzez aktywną działalność organów państwowych mających wpływ na przebieg procesów gospodarczych za pomocą środków ekonomicznych, prawnych, administracyjnych, uruchamianych za pośrednictwem budżetu państwa oraz systemu finansowego. Zmiany w prowadzonej polityce ekonomicznej kraju, jej celów, środków i narzędzi wywierają wpływ na kształt bezpieczeństwa ekonomicznego państwa za pomocą czynników politycznych, gospodarczych, społecznych, militarnych, demograficznych i innych⁶⁹.

Jednym z narzędzi służących do regulacji ekonomicznych jest kurs walutowy, decydujący także o rozwoju stosunków handlowych i produkcyjnych. Wyznacza on poziom cen dewizowych w eksporcie i poziom cen krajowych w imporcie. Zmiany kursu walutowego wpływają na bilans handlowy. Stwarza to państwu możliwość oddziaływania w ten sposób na zmiany bilansu handlowego. Odbywa się to poprzez jednorazową bądź rozłożoną w czasie obniżkę lub podwyżkę kursu walutowego. Najczęściej stosowana w praktyce jednorazowa obniżka kursu waluty wewnętrznej względem walut zagranicznych, nazywana dewaluacją, służy przede wszystkim zwiększeniu konkurencyjności towarów eksportowanych i zmniejszeniu konkurencyjności towarów importowych⁷⁰.

W wyniku dewaluacji ceny towarów krajowych w przeliczeniu na walutę zagraniczną ulegają obniżeniu, ceny towarów importowanych w przeliczeniu na walutę krajową wzrastają. W krótkim okresie prowadzi to do poprawy bilansu handlowego. O wpływie dewaluacji na bilans handlowy decyduje kształtowanie się terms of trade cenowych i terms of trade realnych. W momencie pogorszenia się terms of trade cenowych automatycznie następuje pogorszenie bilansu handlowego. Decydują o tym, z jednej strony, elastyczność popytu krajowego na import i popytu zagranicznego na eksport,

⁶⁹ Por. W. Morawiecki, Międzynarodowe organizacje gospodarcze. System organizacji międzynarodowych, t. I, PWN, Warszawa 1987, s. 41 - 46.

⁷⁰ Por. Z. Polański, Polityka kursu walutowego w Polsce w latach 90, stabilizacja, konkurencyjność i przepływy kapitałowe, [w:] Bilans płatniczy Polski, PWE, Warszawa 1999, s. 147 - 166.

z drugiej zaś relacje cen zagranicznych towarów eksportowych i cen krajowych towarów importowanych.

Rzadziej jest natomiast stosowana jednorazowa podwyżka kursu waluty krajowej wobec walut zagranicznych, nazywana rewaloryzacją. Służy ona przede wszystkim osiągnięciu celów ogólnej polityki ekonomicznej, a zwłaszcza do obniżenia inflacji. W jej wyniku zmniejsza się konkurencyjność towarów krajowych na rynkach międzynarodowych i wzrasta konkurencyjność towarów importowanych na rynku krajowym, w efekcie czego następuje zmniejszenie salda dodatniego oraz zwiększenie deficytu bilansu handlowego, ograniczenie produkcji oraz spadek zatrudnienia.

Rozłożona w czasie obniżka kursu walutowego, nazywana deprecjacją jako jedno z narzędzi polityki kursu płynnego, prowadzi do stopniowego przywrócenia równowagi bilansu handlowego (przez potaniecie eksportu a podrożenie importu) oraz do zmniejszenia inflacji. Podnosi relatywnie ceny eksportu i obniża ceny importu, prowadząc do pogorszenia się salda bilansu handlowego i płatniczego.

W prowadzonej polityce ekonomicznej ważną rolę odgrywa stopa procentowa będąca stosunkiem sumy, którą płaci się za użytkowanie kapitału pieniężnego, do wielkości tego kapitału, ustalonej na rok za pożyczanie jednostki pieniężnej⁷¹. Może ona zachęcać lub zniechęcać do lokowania depozytów w określonych walutach. W gospodarce rynkowej stopa procentowa kształtuje się pod wpływem relacji pomiędzy podażą funduszy pożyczkowych na rynkach finansowych a popytem na te fundusze. Wysokość stóp procentowych jest zróżnicowana w zależności od terminu na jaki jest udzielana pożyczka, od związanego z nią ryzyka, a także od stopy inflacji.

Państwo realizując zadania polityki ekonomicznej, może oddziaływać na stopę procentową, podnosząc lub obniżając oprocentowanie depozytów w walucie krajowej. Nie czyni tego bezpośrednio, lecz za pomocą stopy dyskontowej, ustalonej przez bank centralny. Wzrost stopy dyskontowej

⁷¹ Por. Mała encyklopedia ekonomiczna, PWE, Warszawa 1974, s. 797 - 799.

powoduje podniesienie stopy procentowej i odwrotnie. Dlatego też jeżeli państwo chce ożywić koniunkturę, obniża stopę dyskontową. Pośrednio prowadzona przez państwo polityka zmiany stopy procentowej wpływa na stosunki gospodarcze z zagranicą, ponieważ wzrost realnych dochodów z depozytów w walucie krajowej zachęca obcy kapitał do lokat oraz do inwestowania w kraju. Tym samym ulega poprawie bilans obrotów kapitałowych, a w ślad za nim bilans płatniczy.

Jednym z ważniejszych elementów polityki ekonomicznej kraju mającej bezpośredni wpływ na kształtowanie się bezpieczeństwa ekonomicznego jest kształtowanie przez państwo wydatków i dochodów budżetu. Wydatki budżetowe obejmują bowiem nie tylko finansowanie obrony narodowej, ochrony porządku publicznego, wymiaru sprawiedliwości i ogólnej administracji – wchodzących we wszystkie opcje gospodarki rynkowej w zakres obowiązków państwa – lecz także dofinansowywanie systemu ubezpieczeń społecznych, służby zdrowia, oświaty, kultury oraz zasiłków dla bezrobotnych. Natomiast dochody państwa obejmują podatki bezpośrednie od dochodów osób fizycznych i prawnych oraz podatki pośrednie nakładane na towary (np. od wartości dodanej – VAT) płacone przez nabywców towarów i usług.

W przypadku deficytu budżetowego (gdy wydatki przewyższają dochody), głównym celem polityki ekonomicznej państwa jest np. zrównoważenie budżetu przez likwidację nadmiernych wydatków oraz uzyskanie dodatkowych dochodów. Skutkiem tak prowadzonej polityki jest z jednej strony zmniejszenie subwencjonowania gospodarki lub jego likwidacja, z drugiej zaś ograniczenie zakresu ulg podatkowych (np. inwestycyjnych, eksportowych i innych) lub ich całkowite zniesienie.

W prowadzonej przez państwo polityce ekonomicznej ważne miejsce zajmują podatki, które pełnią cztery podstawowe funkcje: fiskalną, redystrybucyjną, stabilizacyjną i stymulacyjną. Funkcja fiskalna polega na zasilaniu budżetu państwa w środki służące do finansowania zadań publicznych. Funkcja redystrybucyjna podatków sprowadza się do

kształtowania przez państwo za ich pomocą popytu na towary i usługi w inny sposób niż wynika z mechanizmów wolnorynkowych. Funkcja stabilizacyjna podatków wyraża się w ich wykorzystywaniu do kształtowania globalnego popytu. Funkcja stabilizacyjna natomiast sprowadza się do pobudzania pewnych rodzajów działalności gospodarczej i ograniczania innych. Każda z tych funkcji wpływa na stosunki gospodarcze z zagranicą, dlatego też prowadzona polityka podatkowa powinna być harmonizowana z celami, środkami oraz narzędziami polityki zagranicznej kraju⁷².

Polska będąc w okresie transformacji przechodzi również przebudowę społeczno – ekonomiczną. Prowadzona przez rząd polityka ekonomiczna wzbogacona została o funkcję kreowania warunków umożliwiających uruchomienie i prawidłowe działanie mechanizmów regulacji rynkowych oraz przekształcenie struktury gospodarki własnościowej.

Do najważniejszych czynników wpływających na międzynarodowe bezpieczeństwo ekonomiczne należy zaliczyć postępującą internacjonalizację międzynarodowych stosunków gospodarczych wyrażaną poprzez stale rosnącą liczbę współzależności i zależności ekonomicznych pomiędzy państwami. Spowodowane to jest przesuwaniem się akcentów bezpieczeństwa na aspekty pozamilitarne⁷³. Drugim czynnikiem jest narastający wpływ polityki na gospodarkę, powodujący jej „upolitycznienie”, oraz proces rozszerzania się pojęcia bezpieczeństwa międzynarodowego na inne dziedziny: ekonomiczne, kulturalne i społeczne⁷⁴.

Bezpieczeństwo ekonomiczne oceniać można, przyjmując za podstawę interes narodowy kraju. Głównym zadaniem jest przeciwdziałanie negatywnym impulsom zewnętrznym w sferze gospodarki.

⁷² Por. J. Głowczyk, *Uniwersalny ...op.cit.*, s. 247 - 248.

⁷³ Por. R. Zięba, *Wpływ procesów internacjonalizacji na ewolucję bezpieczeństwa państw*, [w:] *Internacjonalizacja życia narodów i państw*, Instytut Stosunków Międzynarodowych, UW, Warszawa 1991, s. 78 - 92.

⁷⁴ Por. J. Stefanowicz, *Rzeczypospolitej pole bezpieczeństwa*, PAN, Warszawa 1993, s. 9 - 11.

Bezpieczeństwo ekonomiczne to także uświadomienie sobie zakresu rzeczywistych, względnie potencjalnych zagrożeń gospodarczych kraju, kształtowanych pod wpływem ogólnego stanu zależności ekonomicznych czyli takich, przy których istnieje możliwość efektywnego oddziaływania ekonomicznego innych państw na podstawowe wielkości gospodarcze. Bezpieczeństwo ekonomiczne jest zatem również stopniem podatności kraju na wpływ czynników politycznych destabilizujących gospodarkę, prowadzących do jej osłabienia. Wszystkie wymienione czynniki mają bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo ogólne, stabilność systemu społeczno - politycznego oraz na zdolności obronne kraju. Oznacza to także fakt, że przebieg zewnętrznych działań ekonomicznych wpływa nie tylko na gospodarkę ale w końcowym efekcie również na istotę bezpieczeństwa⁷⁵.

Aby określić stopień bezpieczeństwa ekonomicznego należy zbadać stabilność systemu społeczno - politycznego. Dokonanie zaś ilościowej oceny bezpieczeństwa ekonomicznego wymaga uwzględnienia w jego ocenach takich czynników jak: stopień zależności surowcowej, technologicznej, żywnościowej, energetycznej, stopień zadłużenia państwa, wielkość zadłużenia na jednego mieszkańca, stosunek zadłużenia do eksportu, wielkość poszczególnych dziedzin importu do całej struktury gospodarczej oraz wiele innych czynników⁷⁶. Dopiero po ich przeanalizowaniu możemy wyznaczyć granicę bezpieczeństwa ekonomicznego, której przekroczenie oznacza wejście w stan, w którym kraj nie może już autonomicznie decydować o swoim własnym gospodarczym rozwoju. Nie może skutecznie przeciwstawiać się niekorzystnym wpływom z zewnątrz, poprzez stosowanie odpowiednich sankcji ekonomicznych, nie jest również w stanie przy pomocy własnych środków zachować zdolności obronnej. W konsekwencji musi zrezygnować pod wpływem nacisku zewnętrznego z własnej odrębności

⁷⁵ Por. E. Halizak, *Gospodarka światowa*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, UW, Warszawa 2000, s. 188 -198.

⁷⁶ *Ibidem*. s. 189 - 190.

zmieniając system społeczno - polityczny, który ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne⁷⁷.

Definiując bezpieczeństwo ekonomiczne należy uwzględnić możliwość pojawienia się rzeczywistych i potencjalnych zagrożeń gospodarczych, powstających dla danego kraju w wyniku ogólnego stanu zależności ekonomicznych (określających stopień efektywności zewnętrznej ingerencji ekonomicznej w wewnętrzny rozwój gospodarczy, zdolność obronną i stabilność systemu społeczno - politycznego), oraz politycznych. Na zależności ekonomiczne mają wpływ takie czynniki jak: efektywność, skuteczność reagowania w wewnętrzne oraz zewnętrzne uwarunkowania ekonomiczne tworzące system współzależności.

Współzależności ekonomiczne występują powszechnie w skali międzynarodowej przejawiając się udziałem we wzajemnych obrotach handlowych, transferach czynników produkcji - kapitału, a także tworzeniu unii celnej.

Z pojęciem współzależności związane są dwa podstawowe jej elementy, są to symetryczność stosunków gospodarczych oraz intensywność powiązań, które decydują o sposobach oddziaływań krajów na siebie. Często współzależność rozumiana jest jako całokształt stosunków zależności między dwoma państwami. Najczęściej jednak jest to grupa różnych zależności, które tworzą określoną strukturę, dającą całokształt współzależności. Obraz tych zależności określany jest często mianem symetryczny. Możliwy jest jednak globalnie asymetryczny obraz zależności, który określa się mianem uzależnienia.

Zjawisko zależności ekonomicznych danego kraju rozpatrywać należy jako całokształt zależności i to w dwojakim znaczeniu, po pierwsze na płaszczyźnie funkcjonowania kraju w ramach wielostronnych kontaktów gospodarczych, oraz na płaszczyźnie występowania różnorodnych, wzajemnie

⁷⁷ Por. A. Lubbe, *Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 1997, s. 61 - 78.

oddziaływujących na siebie uwarunkowań. Dopiero te połączone razem czynniki wpływają na łączny system zależności zwany strukturą zależności.

Od początku lat siedemdziesiątych pojawił się w badaniach nad współzależnością kierunek określający współzależność jako stopień wrażliwości gospodarki kraju na zmiany w polityce gospodarczej oraz wpływ wydarzeń politycznych w innych krajach na całokształt gospodarki narodowej⁷⁸.

Istotnym elementem tej teorii jest pokazanie zależności oraz współzależności jakie występują w danym kraju w stosunku do rozwoju ekonomicznego. Polityka współzależności zmierza więc do umacniania powiązań pomiędzy krajami, a polityka integracyjna do sformalizowania struktur współdziałania.

Międzynarodowa współzależność ekonomiczna oznacza określoną sytuację wzajemnych zależności lub wzajemnego polegania danego kraju na zasobach innych krajów. Uwarunkowana jest poprzez określony model rozwoju gospodarczego realizowany w skali całego świata. Konsekwencją tego stanu są wysokie koszty związane z zerwaniem powstałych zależności. Wyróżnić można cztery podstawowe rodzaje międzynarodowej współzależności ekonomicznej: energetyczną, surowcową, żywnościową i finansową.

Oprócz wymienionych zależności wyróżnia się także współzależność poziomą i pionową. Współzależność pozioma wyraża intensywność przepływu pomiędzy krajami towarów, usług, zasobów finansowych oraz określa stopień wzajemnego polegania na zasobach przywożonych z innych krajów. Współzależność pionowa wyraża stopień dostosowywania się i integrowania powiązanych ze sobą państw⁷⁹.

Na podstawie przywołanych czynników można określić wielkość i dynamikę wzajemnych obrotów, strukturę towarową wymiany, ilościową

⁷⁸ Por. J. Ciechański, *Prawo międzynarodowe – normy i regulacja*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, UW, Warszawa 2000, s. 311 - 329.

⁷⁹ *Ibidem* s. 324 - 326.

i jakościową wartość wymiany towarowej pomiędzy państwami oraz efekty i korzyści płynące z wskazanych zależności dla danego kraju. Wszystkie te czynniki mają decydujący wpływ na kierunki rozwoju gospodarki narodowej⁸⁰. Wskazane uwarunkowania zależności, mają wpływ zarówno na wewnętrzne jak i zewnętrzne wymiary bezpieczeństwa ekonomicznego kraju.

1.2. Problem bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa

1.2.1. Miejsce problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa

Umieszczenie problemu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa wymaga rozważenia oraz rozpatrzenia go w kontekście ogólnie pojętego interesu narodowo – państwowego, suwerenności państwowej oraz strategii państwowej (schemat 6).

Pojęcie bezpieczeństwa wyraża stan niezagrożenia, spokoju, pewności⁸¹, w którym obywatele mają poczucie bezpieczeństwa.

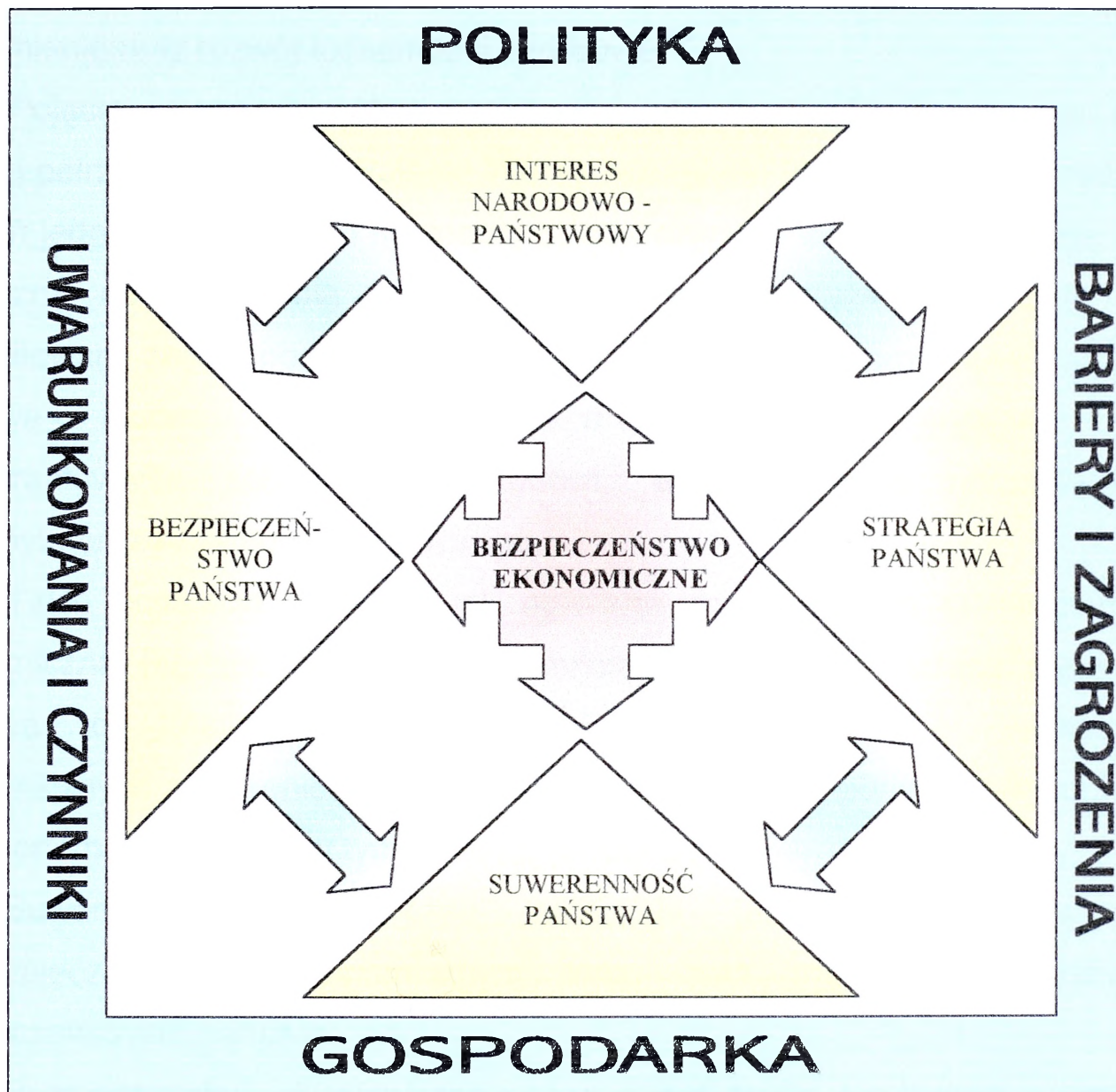
Bezpieczeństwo państwa jest rozumiane również szeroko, z jednej strony jako stan określany przez zespół czynników mierzalnych i okoliczności poddających się racjonalnemu osądowi, z drugiej zaś jako mniej lub bardziej subiektywne poczucie rządu i narodu, że państwo jest bezpieczne. Przyczyna takiej sytuacji tkwi w związkach bezpieczeństwa państwa z wolą przetrwania, a więc zachowania własnej egzystencji, suwerenności i integralności terytorialno – geograficznej, politycznej, militarnej oraz społeczno – gospodarczej⁸².

⁸⁰ Por. M. Dobroczyński, Zagraniczna polityka we współczesnym świecie, [w:] „Sprawy międzynarodowe” 1980 nr 7- 8, s. 17.

⁸¹ Por. Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1978, s. 147.

⁸² Por. Z. Stachowiak, Bezpieczeństwo żywnościowe ...op.cit., s. 44.

Umieszczenie problemu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa

Opracowanie własne na podstawie: Z. Stachowiak, *Ekonomia. Zarys podstawowych problemów*, WSISiZ, Warszawa 1998, s. 22.

Otoczenie zewnętrzne państwa kształtuje jego rzeczywistość społeczno – polityczną, militarną a ta z kolei wpływa bezpośrednio na gospodarczą. Dlatego też interes narodowy powinien stanowić nadrzędne dobro, a bezpieczeństwo państwa jawić się jego dążeniem do utrzymania suwerenności i integralności terytorialnej, społeczno – kulturalnej oraz gospodarczej.

Bezpieczeństwo narodowe rozumiane jako brak zagrożenia i poczucia zachowania podstawowych dla danego narodu wartości politycznych do

których należą suwerenność narodu, jego niepodległy byt oraz niezależność w zagwarantowanych granicach. Utrzymanie wartości ideologicznych takich jak ustroj, gospodarczych oraz kulturowo – cywilizacyjnych mających na celu zapewnienie oraz rozwój tożsamości narodowej⁸³.

Pojęcia - bezpieczeństwo narodowe i interes narodowo – państwowy spajają potrzeby i wartości. Pojęcie interes rozumiane jest jako zespół postaw i dążeń jednostek oraz grup społecznych do osiągnięcia takich stanów jakie są konieczne do stworzenia interesu narodowo – państwowego. Jest to ukształtowany zespół postaw, dążeń, oczekiwań i potrzeb narodu oraz całego państwa wobec otoczenia międzynarodowego, zmierzający do zagwarantowania sobie jako narodowi, bezpieczeństwa narodowego, dobrobytu oraz rozwoju gospodarczego.

Takie podejście pokazuje jak ogromne znaczenie ma suwerenność ekonomiczna (będąca częścią suwerenności narodowej), będąca prawem państwa do samodzielnego wyboru najkorzystniejszych powiązań ekonomicznych z zagranicą oraz utrzymaniem równowagi pomiędzy importem a eksportem, chroniąc przy tym rodzimą produkcję.

Suwerenność ekonomiczna natomiast jest ściśle powiązana z bezpieczeństwem ekonomicznym kraju oraz szeroko rozumianym bezpieczeństwem państwa.

Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa jest ściśle powiązane z takimi czynnikami jak: obszar państwa, siła polityczna, ekonomiczna oraz militarna, na które wpływ mają bezpośrednio poziom rozwoju naukowo – technicznego, stopień rozwoju gospodarczego, kierunki powiązań międzynarodowych. Taki obraz bezpieczeństwa ekonomicznego umiejscowiony jest wśród uwarunkowań politycznych, militarno – obronnych, ekologicznych, socjalnych, geograficznych.

⁸³ Ibidem, s. 45.

1.2.2. Ramy zależności kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju

Znaczenie ekonomicznego wymiaru bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa międzynarodowego jest jednym z najistotniejszych elementów polityki państwa. Wartości takie jak wzrost gospodarczy, równowaga i stabilność w stosunkach gospodarczych z zagranicą, uznaje się za podstawowe elementy bezpieczeństwa państwa.

Szeroko rozumiane czynniki ekonomiczne, do których zalicza się wielkość produkcji przemysłowej i rolnej, handel, finanse, technologię i zarządzanie są ważnymi elementami zabezpieczającymi i warunkującymi stan bezpieczeństwa państwa. Czynniki ekonomiczne są tak znaczące, że można mówić o zastąpieniu geopolityki – geoekonomiką czyli takim stanem stosunków międzynarodowych, w którym wojskowe metody realizacji polityki zagranicznej wypierane są przez metody handlowe polegające między innymi na zastąpieniu operacji wojskowych operacjami kapitałowymi⁸⁴.

Na tempo rozwoju ekonomicznego naszego kraju mają również wpływ takie czynniki jak zadłużenie finansowe, którego obsługa znacząco wpływa na hamowanie tempa rozwoju gospodarki. Wyzwania okresu transformacji europejskiej stworzyły konieczność zbudowania systemu bezpieczeństwa opartego na współpracy antycypującej i wspierającej procesy współzależności między polityczną, gospodarczą, oraz ekologiczną sytuacją, mającą głównie na celu zapobieganie i rozwiązywanie wszelkich konfliktów.

Różnorodność uwarunkowań doboru środków ekonomicznych w polityce ekonomicznej kraju wymusza zastosowanie podejścia strategicznego, które miałoby charakter całościowy w sensie przestrzennym i funkcjonalnym, byłoby działaniem długofalowym, opierałoby się na starannej analizie zależności międzynarodowych, posiadałoby uporządkowaną pod względem

⁸⁴ Por. E. Haliżak, *Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie po zimnej wojnie, ekonomiczne czynniki bezpieczeństwa*, PWN, Warszawa 1994, s. 73.

hierarchiczności strukturę celów oraz byłoby realizowane przez możliwie jednolity i zintegrowany organ państwa⁸⁵.

W rozważaniach o narodowym wymiarze bezpieczeństwa ekonomicznego Polski nie sposób pominąć strategicznej polityki handlowej, która w krajach rozwiniętych charakteryzuje się następującymi cechami:

- wspieraniem przez rząd prac badawczo – rozwojowych;
- zapewnianiem odpowiedniego poziomu wydatków na oświatę;
- wspomaganie infrastruktury publicznej w celu stwarzania konkurencyjnych warunków dla krajowych firm;
- podejmowaniem przez państwo aktywnych działań w formie negocjacji z innymi państwami (uwzględniając wszelkie środki nacisku) w celu otwarcia rynków zagranicznych⁸⁶.

Wszystkie wymienione czynniki realizowane powinny być poprzez aparat administracyjny państwa, w oparciu o profesjonalną i zdyscyplinowaną kadrę, działającą na podstawie przepisów, tworzących zwartą, logiczną i przejrzystą dla społeczeństwa podstawę do działania gospodarczego, prowadzoną w ramach gospodarki rynkowej. Zabezpieczając tym samym interesy kraju w celu stworzenia strategii gospodarczej prowadzącej do umacniania naszej pozycji w świecie. Oznacza to, że w interesie każdego państwa w stosunkach z innymi państwami leży unikanie jednostronnych, nierównoprawnych zależności od innych państwa, które prowadziłyby do utraty suwerenności w sensie prawnym – międzynarodowym, politycznym czy ekonomicznym⁸⁷. Dlatego też określenie ram i zależności związanych z problemem bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa pozwala na jego umiejscowienie w ogólnie

⁸⁵ Por. E. Halizak, R. Kuźniar, *Podjęcie strategiczne a bezpieczeństwo państwa, Aspekty polityczne i ekonomiczne*, PISM, Warszawa 1992, s. 234.

⁸⁶ Por. E. Halizak, *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, ISM UW, Warszawa 1997, s. 91 - 92.

⁸⁷ Por. M. Dobraczyński, J. Stefanowicz, *Polityka zagraniczna*, PWN, Warszawa 1984, s. 18.

- narodowym otoczeniu z uwzględnieniem zagrożeń wynikających z ochrony krajowego rynku. Jednoznaczne określenie pojęcia zagrożeń w kategorii bezpieczeństwa gospodarczego kraju jest trudne ponieważ wynika z bardzo złożonego problemu. Zagrożenie to z jednej strony pewien stan psychiczny lub świadomościowy wywołany postrzeganiem zjawisk, które subiektywnie ocenia się jako niekorzystne lub niebezpieczne, z drugiej zaś czynniki obiektywne powodujące niepewności i obawy.

Zagrożenie to sytuacja, w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla otoczenia w toku konkretnych zdarzeń wewnętrznych lub stosunkach międzynarodowych, w których z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju wewnętrznego, bądź naruszenie lub utrata suwerenności państwa oraz jego partnerskiego traktowania w stosunkach międzynarodowych – w wyniku zastosowania przemocy politycznej, psychologicznej, ekonomicznej i militarnej⁸⁸.

Zagrożenie pojmowane jest również jako system wartości, które mogą być utracone⁸⁹. Ponadto zagrożenia mogą być konkretyzowane poprzez przedmiot destrukcyjnych oddziaływań⁹⁰ lub możliwość wystąpienia jednego z negatywnie wartościowanych zjawisk.

Konkretyzując pojęcie zagrożenia możemy uznać, że jest to sytuacja w której, naruszone mogą być istotne dla danego podmiotu wartości. Jest to również taka sytuacja, w której istnieje zwiększone prawdopodobieństwo utraty życia, zdrowia, wolności albo dóbr materialnych. Zagrożenia wywołują niepokój, strach lub świadomą chęć przeciwdziałania⁹¹.

⁸⁸ Por. Słownik terminów ...op.cit., s. 88 - 89.

⁸⁹ Por. P. Sienkiewicz, Modelowanie bezpieczeństwa systemów, [w:] „Zeszyty Naukowe AON” 1991 nr 3 – 4, s. 57.

⁹⁰ Por. R. Zięba, Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997, s. 4.

⁹¹ Por. Leksykon Wiedzy Wojskowej, Warszawa 1979, s. 510.

Zagrożenia są niekorzystne i niebezpieczne dla żywotnych interesów i podstawowych wartości danego podmiotu z punktu widzenia jego zachowania w stosunku do innych uczestników otoczenia⁹².

W odniesieniu do państwa i narodu zagrożenie definiowane jest jako możliwość powstania takiej sytuacji, w której dane społeczeństwo nie ma warunków do rozwoju swojego bytu lub jest on w istotny sposób ograniczony⁹³.

Zagrożenia dotyczą również sytuacji zwiększonego prawdopodobieństwa naruszenia granic państwa i utratę niepodległości lub integralności kraju, godząc jednocześnie w najwyższe wartości wynikające z racji stanu⁹⁴. Do bardzo ważnych zagrożeń należą zagrożenia gospodarcze, które określane są między innymi jako taki rodzaj zagrożeń bezpieczeństwa państwa, w wyniku, których może nastąpić osłabienie potencjału gospodarczego kraju⁹⁵.

Dokładne określenie zakresu bezpieczeństwa ekonomicznego polega między innymi na identyfikacji różnych typów zagrożeń, określenie ich struktury oraz dokonanie możliwości ich ograniczenia i w miarę możliwości całkowitej eliminacji⁹⁶.

Dokonując selekcji zagrożeń z pośród różnorodnych oddziaływań dokonać ich należy na podstawie przyjętych odpowiednich kryteriów. Dlatego też do identyfikacji zagrożeń należy przyjąć kryteria oparte na przewidywanych skutkach negatywnych oddziaływań.

⁹² Por. M. Cieślarczyk, Niektóre psychospołeczne aspekty bezpieczeństwa, wyzwań, szans i zagrożeń, [w:] „Zeszyty Naukowe AON”, Warszawa 1999, s. 232.

⁹³ Por. R. Wróblewski, Wybrane problemy diagnozy bezpieczeństwa narodowego, [w:] „Zeszyty Naukowe AON”, Warszawa 1991, s. 69.

⁹⁴ Por. J. Zubek, System pojęć i podstawowe problemy bezpieczeństwa RP, [w:] „Zeszyty Naukowe AON”, Warszawa 1992, s. 5.

⁹⁵ Por. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszaw 1996, s. 89.

⁹⁶ Por. J. Kukułka, Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie, Wydawnictwo Scholar, Warszaw 1994, s. 553.

Kryteria mają spełniać funkcję filtra wychwytyjącego możliwość pojawienia się destrukcyjnych oddziaływań na polską gospodarkę oraz dokonać oceny zagrożeń. W konsekwencji należy podjąć odpowiednie kroki za pomocą trafnie określonych środków do ich zmniejszenia lub całkowitego wyeliminowania.

Kryteria będące zasadami wyznaczającymi sposób określania stanu bezpieczeństwa ekonomicznego wywodzić powinny się z nadrzędnego systemu wartości i dążyć w konsekwencji do ustalenia przyczyn ich powstania.

Po zdefiniowaniu i wyselekcjonowaniu pojęć związanych z zagrożeniami ekonomicznymi należy rozważyć strukturę zagrożeń oraz sytuacje tworzące zagrożenia. Pożytecznym z tego względu wydaje się opracowanie metodologicznych założeń operacjonalizacji zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego kraju z uwzględnieniem ochrony krajowego rynku. Efektem operacjonalizacji jest uzyskanie oceny zagrożeń, dokładne określenie czynników wpływających na stan bezpieczeństwa ekonomicznego oraz wskazanie możliwości podjęcia określonych działań mających na celu przeciwdziałaniu zagrożeniom.

Założenia te można zrealizować poprzez kwantyfikację kategorii ekonomicznego bezpieczeństwa państwa i jego zagrożeń, budowanie modeli operacyjnych opisujących zagrożenia ekonomiczne oraz uwzględnienie płaszczyzn zagrożeń ekonomicznych z innymi obszarami bezpieczeństwa kraju na tle politycznym i militarnym.

Poprzez zidentyfikowanie elementów mających wpływ na powstawanie zagrożeń można określić właściwości i sytuacje, które warunkują ich wystąpienie. Koniecznym warunkiem wystąpienia zagrożeń jest współzależność co najmniej dwóch podmiotów. Pierwszym jest źródło zagrożenia, drugim obiekt. Podmioty te muszą natomiast posiadać określoną

zdolność do generowania zagrożeń oraz zdolność do przeciwstawiania się destrukcyjnym oddziaływaniom⁹⁷.

Koniecznym również warunkiem powstawania zagrożeń jest istnienie powiązań pomiędzy obiektami, które tworzą kanały przepływu oddziaływań oraz impulsu uruchamiającego potencjał zagrożeń i potencjał obronny. Poprzez takie podejście możemy określić kierunek i zwrot zagrożenia jako jeszcze jeden element co umożliwi analizę sumy i iloczynu zagrożeń (czyli formy oddziaływania wielu źródeł zagrożenia na jeden obiekt).

Do przeanalizowania zagrożenia bardzo ważnym elementem staje się prawdopodobieństwo jego wystąpienia z uwzględnieniem jego potencjału obronnego. W efekcie czego można uznać, że bezpieczeństwo ekonomiczne (podobnie jak każde inne), jest to stan równowagi pomiędzy zagrożeniem wywołanym możliwością zaistnienia konfliktu a potencjałem obronnym państwa⁹⁸.

Można więc uznać za fakt, że każde państwo posiada większą lub mniejszą zdolność do negatywnego (destrukcyjnego) oddziaływania na partnerów i podejmowania działań we własnej obronie. Dlatego też generowanie zagrożeń tak samo jak podejmowanie odpowiednich przeciwdziałań wymaga zaangażowania środków ekonomicznych. Źródłem ich pozyskiwania jest potencjał negatywny rozumiany jako zdolność do destrukcyjnego oddziaływania na system gospodarczy oraz potencjał obronny gospodarki rozumiany jako zdolność do przeciwstawiania się destrukcyjnym oddziaływaniom innego systemu gospodarczego.

W toku powstałych oddziaływań pomiędzy gospodarkami może dojść do sytuacji konfliktowej, występującej wtedy gdy strony formułują sprzeczne ze sobą cele i dysponują możliwościami ich osiągnięcia, ale nie podejmują działań zmierzających do ich realizacji. Ale równie dobrze dojść może do

⁹⁷ Por. P. Sienkiewicz, Modelowanie bezpieczeństwa systemów, [w:] „Zeszyty Naukowe AON” 1991 nr 3 /4, s. 43.

⁹⁸ Por. W. Stankiewicz, Konflikt i bezpieczeństwo, [w:] „Zeszyty Naukowe AON” 1991 nr 3 /4, s. 54.

konfliktu czyli do takiego zdarzenia, które ma na celu osiągnięcie sprzecznych interesów⁹⁹.

Konflikty zagrażające bezpieczeństwu gospodarczemu kraju nie są i nie muszą być stałym elementem rzeczywistości. Występować mogą z pewnym prawdopodobieństwem, które zawarte jest w pewnym przedziale, od zdarzenia niemożliwego do pewnego, że wystąpi.

Zatem koniecznym zachowaniem w celu dokonania identyfikacji zagrożeń gospodarczych staje się przewidywanie powstawania w określonej perspektywie sytuacji konfliktowych oraz przeciwdziałanie powstałym konfliktom. Przewidywanie konfliktom w sferze ekonomicznej (podobnie jak w militarnej czy politycznej), jest niezmiernie trudne.

Warunkiem koniecznym do minimalizowania rozbieżności pomiędzy oczekiwanymi zagrożeniami a rzeczywistymi strumieniami destrukcyjnych oddziaływań jest trafny dobór oraz obiektywizacja czynników wpływających na powstawanie sytuacji konfliktowych.

Warunkiem niezbędnym do wystąpienia konfliktu gospodarczego jest zaistnienie przedmiotu sporu oraz sytuacji konfliktowej. Czynniki, które wpływają na powstawanie konfliktów są: charakter sporu, wielkość środków możliwych do zastosowania, stosunek potencjałów gospodarczych stron przewidywanego konfliktu, rachunek korzyści i kosztów, wzajemne znaczenie powiązań gospodarczych stron konfliktu, ograniczenia prawa międzynarodowego i instytucjonalnego, dotychczasowa częstotliwość i skuteczność stosowania określonego przedmiotu w rozstrzyganiu sporów.

Niezwykle istotnym czynnikiem tworzenia sytuacji konfliktowych jest wola wchodzenia w konflikty gospodarcze, określana poprzez czynnik polityczny. Dlatego też wola wchodzenia w konflikty gospodarcze jest postrzegana poprzez zewnętrzne czynniki ekonomiczne, natomiast wola polityczna może korygować (podwyższać lub obniżać) oszacowane

⁹⁹ Por. N. Klatka, *Konflikt i gra*, AON, Warszawa 1971, s. 115.

prawdopodobieństwo zaistnienia konfliktu na podstawie czynników ekonomicznych.

Zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego tworzą przewidywane w danym przedziale czasu strumienie oddziaływań destrukcyjnych pod warunkiem, że wywołane przez nie skutki będą mieściły się w pewnych kryteriach identyfikacji. Źródłem tych zagrożeń jest możliwość przekształcenia całości lub części gospodarczego potencjału zagrożeń poprzez oczekiwany w określonej perspektywie konflikt gospodarczy, wyrażony prawdopodobieństwem jego zaistnienia.

Na rozwój gospodarczy kraju mają wpływ zarówno czynniki wewnętrzne jak i zewnętrzne, dlatego też zagrożenia dla gospodarczego bezpieczeństwa państwa podzielić można na zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne.

Istniejący w otoczeniu zewnętrznym naszego kraju potencjał zagrożeń gospodarczych rozpatrywać należałoby również w wymiarze globalnym związanym z procesami globalizacji, w otoczeniu zmian układów gospodarczych w skali ogólnej opartej na niestabilności gospodarczej¹⁰⁰ państw, ponieważ są to czynniki bezpośrednio wpływające na bezpieczeństwo ekonomiczne kraju.

1.2.3. Ochrona rynku z punktu widzenia bezpieczeństwa ekonomicznego kraju

Wyodrębnienie kategorii bezpieczeństwa ekonomicznego objętego uwarunkowaniami ekonomicznymi jest czysto analitycznym działaniem, gdyż w rzeczywistości bezpieczeństwo jako kategoria ontologiczna jest niepodzielne. Bezpieczeństwo jest naczelną i zarazem egzystencjonalną potrzebą człowieka, poszczególnych grup społecznych oraz państw. Obejmując takie wartości jak: przetrwanie, integralność terytorialną, niezależność polityczną. W takim ujęciu najważniejszymi czynnikami

¹⁰⁰ Por. E. Frejtag - Mika, Z. Kołodziejak, W. Putkiewicz, *Bezpieczeństwo ... op. cit.* s. 22.

warunkującymi i realizującymi bezpieczeństwo są: siła wojskowa, gospodarka i polityka.

Znaczenie ekonomicznego wymiaru bezpieczeństwa przejawia się w tym, że ekonomika przenika treść, struktury oraz oddziałuje na uwarunkowania ekonomiczne oraz potrzeby związane z interesami podmiotów¹⁰¹.

Za pomocą czynników ekonomicznych możemy wpływać na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa naruszając jego stan stabilności, powodując zaburzenie rozwoju gospodarczego poprzez zmianę jego kierunku i tempa. W wyniku zachodzących w naszym kraju zmian społeczno – politycznych i gospodarczych możemy zauważyć osłabienie bezpieczeństwa państwa w wielu obszarach gospodarki. Na procesy gospodarcze duży wpływ mają bowiem czynniki ekonomiczne państw sąsiadujących z nami, powodując często reorientację w dotychczasowych kontaktach

Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa ma dla gospodarki ogromne znaczenie, uwzględniając zachodzące relacje przyczynowo - skutkowe pomiędzy potencjałem gospodarczym a siłą państwa, (określaną kategoriami militarnymi) uwypuklamy jego znaczenie, ponieważ istnieje bezpośrednia współzależność pomiędzy sferą ekonomiczną a bezpieczeństwem. Wynikają z tego tytułu liczne zagrożenia.

Jednym z istotniejszych zagrożeń o charakterze ściśle ekonomicznym jest recesja i wiązany z nią wzrost bezrobocia. Z polityki państwa wynika również dość ograniczona ochrona krajowego rolnictwa, przemysłu i transportu. Tego rodzaju zjawiska prowadzić mogą do kryzysu ekonomicznego a w konsekwencji niezadowolenia społecznego. Opóźnienia i zaniedbania w restrukturyzacji wielu sektorów, niejasność i zmienność polityki fiskalnej, nieodpowiednie korzystanie z kredytów zagranicznych, brak adekwatnych do potrzeb gospodarki rynkowej regulacji prawnych, nieodpowiednia struktura wydatków i wpływów do budżetu państwa

¹⁰¹ Por. M. Cieślarczyk, Psychospołeczne ...op. cit. s. 157.

prowadząca często do jego załamania, to okoliczności, które mogą przyczynić się do większego chaosu gospodarczego.

Do najważniejszych uwarunkowań ekonomicznych rzutujących na stabilność i bezpieczeństwo kraju należy wymienić następujące zjawiska:

- pogorszenie się sytuacji finansowej przedsiębiorstw, czego przejawem jest rosnące zadłużenie i brak płynności finansowej;
- niska skłonność do podejmowania inwestycji, uwarunkowana między innymi deficytem krajowych środków na finansowanie działalności rozwojowej, mniejszym niż przewidywano zainteresowaniem kapitału zagranicznego inwestowaniem w Polsce, drogim kredytem, brakiem długofalowych programów dla strategii restrukturyzacji;
- częściowe załamanie się produkcji rolniczej;
- spadek realnej wartości wynagrodzeń oraz rent i emerytur.

Jedną z szans dla dynamiki zmian makroekonomicznych jest zmiana zastanych struktur własnościowych w gospodarce. Charakter przekształceń własnościowych zależy przede wszystkim od jakości strategii zmian zwłaszcza tych fundamentalnych, mających bezpośredni wpływ na całą gospodarkę. Jej intensywność wymaga od decydentów szybkiego i zdecydowanego działania pozwalającego przezwyciężyć inercyjne tendencje. Zależy również (choć w mniejszym stopniu) od zachowań i postaw społeczeństwa. Miernikiem jakości i tempa transformacji jest charakter i zakres prywatyzacji z czym związane są istotne elementy destabilizujące gospodarkę oraz wzrost gospodarczy. Wyrażają się one zarówno w sferze samej gospodarki, jak i w polityce.

Istotnymi elementami warunkującymi rozwój gospodarczy są przeprowadzane procesy prywatyzacji borykające się również z problemami związanymi głównie z brakiem koordynacji w strukturach administracji państwowej szczebla centralnego i lokalnego, niekiedy z mitręgą urzędników oraz z niezgodnością programów prywatyzacji propagowanych przez administrację państwową z koncepcjami prywatyzacji postulowanymi przez partie polityczne. Procesy te przeprowadzane są niekiedy bez określonych

zasad i koncepcji trybu wprowadzania w życie. Brak jest odpowiedniego przepływu informacji, koordynacji działań pomiędzy różnymi instytucjami państwowymi, oraz przewagi doraźnych ustaleń nad strategiami długofalowymi. Oprócz wymienionych procesów istotnymi czynnikami wpływającymi na bezpieczeństwo ekonomiczne kraju są sposoby traktowania prywatyzacji jako zadań czysto ekonomicznych, finansowych i organizacyjnych, lekceważąc koszty społeczne i polityczne.

W doktrynach ekonomicznych uzasadniających kierunek polskich reform istotną rolę odgrywają wartości i zasady ekonomiczne, które w polskiej kulturze politycznej są odrzucane. Większość społeczeństwa nie rozumie procesów prywatyzacji, boi się ryzyka ekonomicznego jakie ono z sobą niesie.

Obok prywatyzacji zachodzą również procesy przekształceń własnościowych, które decydują nie tylko o efektywności gospodarki ale wpływają bezpośrednio na bezpieczeństwo państwa¹⁰². Do istotnych czynników wpływających na rozwój ekonomiczny kraju należą polityczne i militarno – obronne uwarunkowania.

1.3. Pojęcie rynku krajowego i międzynarodowego w aspekcie bezpieczeństwa ekonomicznego

1.3.1. Identyfikacja rynku jako elementu gospodarki rynkowej

Podstawowym elementem gospodarki rynkowej – postrzeganej jako sposób gospodarowania w toku którego wytworzone dobra i świadczone usługi są przeznaczane na sprzedaż – jest rynek postrzegany jako miejsce, gdzie kupowane są i sprzedawane różne towary. Jest on z punktu widzenia ekonomicznego obszarem nawiązywania kontaktów pomiędzy kupującym a sprzedającym w celu ustalenia warunków transakcji polegających na

¹⁰² Por. T. Sokołowski, Szanse procesu modernizacji systemu politycznego i gospodarczego, [w:] System bezpieczeństwa Polski, AON, Materiały z konferencji odbytej w Warszawie 4 i 5 listopada 1993, s. 194.

wskazaniu miejsca, sposobu oraz ilości ekwiwalentu nabywanego towaru. Jest również miejscem gdzie te transakcje dokonywane są masowo i ciągle a wymiana towarowa jest dobrowolna (schemat 7). Również warunki wymiany oparte są za zasadach dobrowolności.

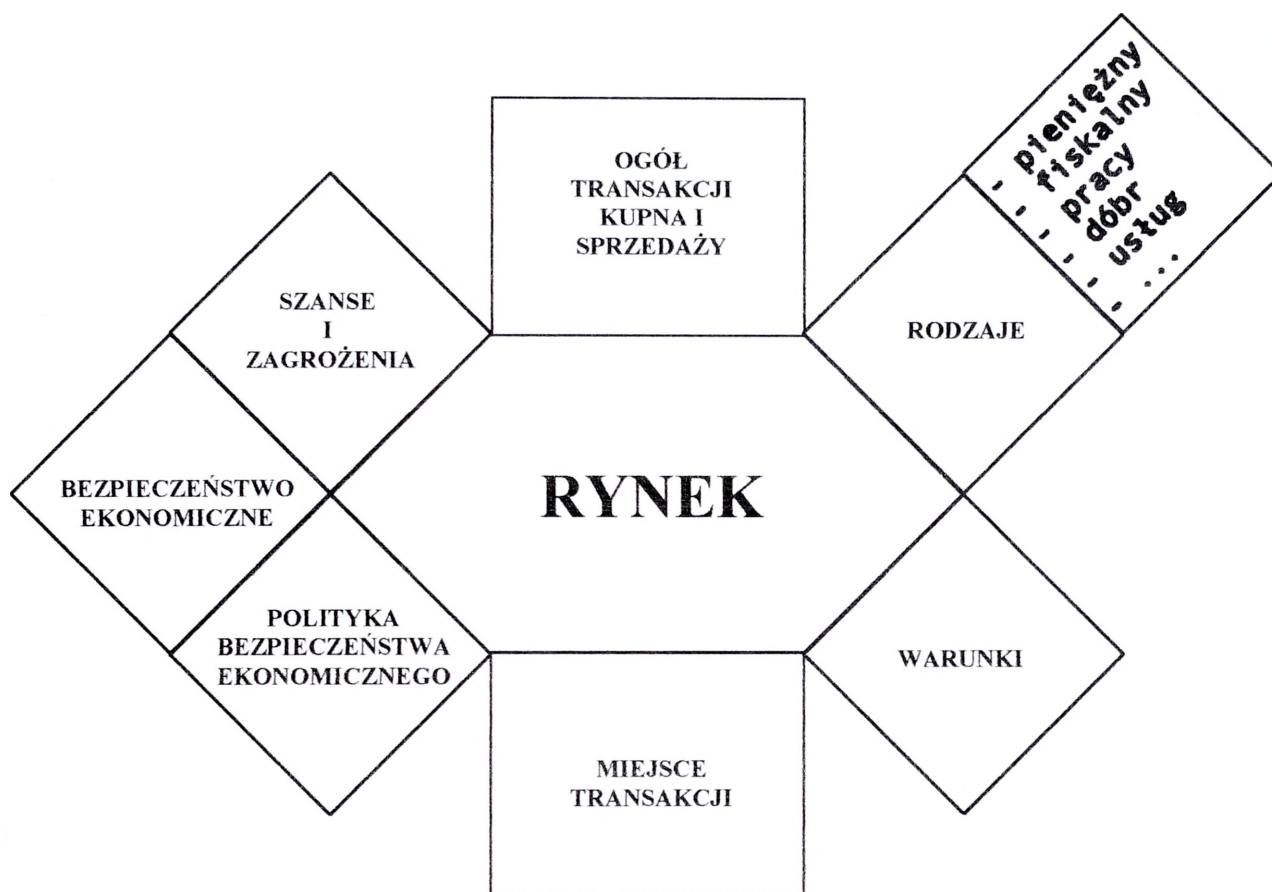
O rynkach możemy mówić w dwóch znaczeniach: ogólnym i konkretnym. Ogólnie rynek jest miejscem transakcji kupna i sprzedaży towarów, które polegają na zupełnie dobrowolnej formie wymiany w wyniku czego zostają określone ceny nominalne, ilości zbywalne towarów kupowanych i sprzedawanych.

Ze względu na zróżnicowanie towaru będącego przedmiotem wymiany rynki dzielimy na rynek pieniężny, rynek pracy, rynek ziemi (z uwzględnieniem tytułów prawnych do dóbr), rynek dóbr produkcyjnych, rynek dóbr konsumpcyjnych, rynek kapitału finansowego, na którym towary stanowią papiery wartościowe (weksle, akcje, obligacje, bony skarbowe), rynek dóbr kapitałowych jako obiektów produkcyjnych oraz rynek tytułów prawnych do patentów, licencji, znaków firmowych¹⁰³. Poszczególne rynki są ze sobą ściśle powiązane a elementami je integrującymi są: produkcja, podział i konsumpcja.

Rynek pieniężny stanowi jeden z ważniejszych elementów każdej gospodarki, a sam pieniądź utrzymywany jest dlatego, że służy pośrednio, jako środek ułatwiający handel i wymianę¹⁰⁴. Sam pieniądź jest zjawiskiem społecznym, które przyjmowało różne formy w różnych krajach i kulturach. Wymiana natomiast jest najważniejszą funkcją pieniądza transakcyjnego. Ułatwia ona handel oraz sprzyja produkcji. Pieniądź wykorzystywany jest także jako jednostka obrachunkowa do określania ceny dóbr oraz usług. Czasami jest wykorzystywany jako środek przechowywania majątku . Popyt na pieniądź powstaje w związku z potrzebą zawierania umów - transakcji.

¹⁰³ Por. B. Klimczak, Mikroekonomia, WAE, Wrocław 1995, s. 67.

Rynek jako element gospodarki rynkowej i kreator bezpieczeństwa ekonomicznego państwa

Opracowanie własne na podstawie: Z. Stachowiak, *Ekonomia. Zarys podstawowych problemów*, WSISiZ, Warszawa 1998, s. 24.

Pieniądz jest więc niezbędnym do zakupu czynników produkcji i jest wówczas określany mianem kapitału. Kapitał finansowy jest pieniądzem w różnych formach niezbędnym do zakupu czynników produkcji, stanowiącym przedmiot transakcji na rynkach finansowych. Kapitał finansowy to: pieniądz w czystej postaci, kredyt bankowy, obligacje, weksle. Analiza rynku finansowego polega na rozpoznaniu popytu, podaży i ceny kapitału finansowego¹⁰⁵.

W gospodarce rynkowej podaż kapitału finansowego tworzą gospodarstwa domowe. Dochód pieniężny gospodarstwa domowego uzyskany w danym czasie może być przeznaczony na bieżące wydatki konsumpcyjne albo odłożony na przyszłe wydatki konsumpcyjne jeśli cały

¹⁰⁴ Por. D. Begg, *Makroekonomia*, PWE, Warszawa 1997, s. 199.

¹⁰⁵ Por. P. Schaal, *Pieniądz i polityka pieniężna*, PWE, Warszawa 1996, s. 33 – 40.

dochód nie zostaje skonsumowany. Oszczędności gospodarstw domowych w danym czasie powiększają zasób kapitału finansowego.

Natomiast popyt na kapitał finansowy tworzą zarówno gospodarstwa domowe, jak i przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa potrzebują kapitału do produkcji, rozwoju firm oraz do prowadzenia inwestycji. Inwestycje w przedsiębiorstwie dokonywane są w okresie długim jako ciąg oczekiwanych przychodów oraz ciąg przewidywanych wydatków. Oczekiwany przychód to iloczyn przewidywanej ilości produkcji oraz przyszłych cen. Przewidywane wydatki to suma poniesionych wydatków na wybudowanie i wyposażenie obiektów produkcyjnych plus koszty produkcji. Zysk przedsiębiorstwa jest różnicą pomiędzy przychodami a wydatkami.

Rynek finansowy to taki rynek, na którym zawierane są transakcje finansowe, których cel stanowi zamiana pieniądza na inny instrument finansowy o charakterze tytułu wierzycielskiego lub własnościowego¹⁰⁶. Instrument finansowy jest swoistym towarem który przybierać może postać weksli, czeków, depozytów, akcji, obligacji oraz różnego rodzaju kredytów¹⁰⁷. Międzynarodowe rynki finansowe ze względu na warunki zawierania transakcji dzieli się na:

a) rynki narodowe mające znaczenia międzynarodowe, to znaczy takie, które są w stanie obsługiwać wierzycieli oraz dłużników z zagranicy (transakcje są przeprowadzane w walucie tego kraju na jakim rynku działa),

b) eurorynki będące rynkami eksterytorialnymi to znaczy takimi, na których przeprowadzane są operacje euro – walutowe ich podstawowe zadania polegają na finansowaniu pożyczek eurowalutowych, oferowaniu klientom usług depozytowych oraz realizacji dochodów przez ich uczestników¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Por. A. Budnikowski, Międzynarodowe stosunki gospodarcze, PWE, Warszawa 1997, s. 149.

¹⁰⁷ Por. S. Soroczyński, Instrumenty finansowe, ABC, Kraków 2000, s. 78.

¹⁰⁸ Por. J. Wajszczuk, Finansowanie na eurorynkach, [w:] Na progu Unii Europejskiej szansa dla polskich przedsiębiorstw, SGH, Warszawa 1998, s. 64.

Biorąc pod uwagę rodzaje instrumentów finansowych międzynarodowy rynek finansowy dzieli się na:

a) rynek pieniężny na którym przedmiotem obrotu są instrumenty o krótkim terminie płatności (nie dłuższym niż 1 rok), które występują w formie depozytów i pożyczek międzybankowych oraz krótkoterminowych papierów wartościowych emitowanych przez banki, jest to rynek transakcji prowadzonych na dużą skalę (wartość transakcji powinna wynosić powyżej 1 mln USD)¹⁰⁹;

b) rynek kapitałowy na, którym przedmiotem transakcji są instrumenty finansowe (termin wykupu dłuższy niż 1 rok), w postaci papierów wartościowych (akcje, obligacje), emitowanych przez rząd ale i organizacje międzynarodowe lub giełdy krajowe i międzynarodowe;

c) rynek kredytowy którego przedmiotem obrotu są kredyty które udzielane są przez banki zagranicznym klientom, rynek pozabilansowych instrumentów finansowych, którego przedmiotem obrotu są instrumenty finansowe chroniące inwestorów przed ryzykiem powstałym w wyniku zmiany stóp procentowych¹¹⁰.

Rynek finansowy jest ściśle powiązany z rynkiem pieniężnym oraz kapitałowym. Pomiędzy tymi rynkami następuje ciągły przepływ kapitału¹¹¹. Głównymi uczestnikami międzynarodowego rynku finansowego są banki reprezentujące zarówno popyt jak i podaż na instrumenty finansowe.

Częścią międzynarodowego rynku kapitałowego jest rynek euro - obligacji. Obligacje są to papiery wartościowe emitowane w serii, w którym emitent stwierdza fakt, że jest dłużnikiem właściciela obligacji i jest zobowiązany wobec niego do spełnienia określonego świadczenia polegającego na wykupie.

¹⁰⁹ Por. A. Kisiel – Łowczyc, Współczesna gospodarka światowa, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1999, s. 163 – 166.

¹¹⁰ Por. E. Pietrzak, K. Szymański, Międzynarodowy rynek walutowy i finansowy, UG, Gdańsk 1991, s. 1 - 3.

¹¹¹ Por. W. Przybylska - Kapuścińska, Rynek pieniężny i kapitałowy, AE, Poznań 2000, s.156.

Biorąc pod uwagę termin wykupu obligacji dzielimy je na:

- a) krótkoterminowe - okres wykupu od 1 roku do 3 lat,
- b) średnioterminowe - okres wykupu od 3 do 5 lat,
- c) długoterminowe - okres wykupu powyżej 10 lat¹¹².

Rozprowadzaniem obligacji zajmują się banki komercyjne (dominują jako gwaranci emisji obligacji ogólnych) i inwestycyjne (które gwarantują emisję obligacji dochodowych) oraz dealerzy papierów wartościowych¹¹³.

Obligacje ze względu na przychody dzieli się na:

a) obligacje o zmiennym oprocentowaniu odsetek kuponowych, zmiennych w regularnych odstępach w oparciu o wysokość określonego indeksu, wysokość stóp procentowych oraz częściowej płatności kuponu,

b) obligacje o stałym oprocentowaniu gdzie wysokość kuponowych odsetek ustalana jest w momencie emisji obligacji oraz obowiązuje przez cały czas zobowiązania.

Rynek euro-obligacji stanowi część międzynarodowego rynku kapitałowego, ma on charakter eksterytorialny i nie podlega kontroli narodowych władz walutowych¹¹⁴.

Euro-obligacje tym różnią się od zwykłych wyżej wymienionych obligacji, że banki zajmujące się ich emisją mają charakter międzynarodowego syndykatu walutowego oraz euro-obligacje rozprowadzane są pomiędzy inwestorów z wielu krajów i w różnych walutach.

Emitentami euro-obligacji są rządy różnych krajów, duże korporacje, instytucje publiczne oraz organizacje międzynarodowe. Euro-obligacje kupowane są przez indywidualnych inwestorów, towarzystwa ubezpieczeniowe, banki, fundusze emerytalne i powiernicze, denominowane są w innej walucie niż waluta kraju, w którym jest dokonywana emisja, a emitują je międzynarodowe syndykaty bankowe¹¹⁵.

¹¹² Por. A. Kisiel – Łowczyk, Współczesna... op.cit. s. 167 – 168.

¹¹³ Por. K. Zabielski, Finanse Międzynarodowe, PWN, Warszawa 1998, s.162.

¹¹⁴ Por. E. Pietrzak, K. Szymański, Międzynarodowy ...op. cit., s.140.

¹¹⁵ Por. L. Oręziak, Rynek obligacji międzynarodowych, [w:] „Handel Zagraniczny” 1985 nr 7, s. 21.

Kupno euro-obligacji przynosi inwestorom określone korzyści. Powoduje uzyskanie wyższych dochodów niż na przykład kupno obligacji emitowanych na rynku krajowym. Rzeczą bardzo istotną dochody te nie są opodatkowane. Dla krajów pożyczkodawców nabywanie euro-obligacji jest jedną z form zwiększania dochodu z tzw. eksportu niewidzialnego w postaci prowizji za pośrednictwo bankowe oraz pobudzanie eksportu kapitału¹¹⁶.

Rynek kapitału finansowego, na którym towary stanowią papiery wartościowe w postaci weksli, obligacji, bonów skarbowych jest rynkiem mającym ogromne znaczenie dla funkcjonowania państwa.

Każde państwo aby mogło prawidłowo funkcjonować powinno prowadzić strategię polityki pieniężnej w celu zapewnienia swoim obywatelom utrzymanie stabilnego poziomu cen poprzez obniżanie poziomu inflacji.

W roku 1998 Ministerstwo Finansów opracowało strategię finansową na lata 1999 - 2001, która zakładała jako podstawowy cel wzrost PKB (nie mniej niż 6 %) oraz zwiększenie i tworzenie nowych miejsc pracy. Aby móc spełnić te założenia poczyniono między innymi następujące kroki. Chcąc sfinansować przeprowadzane przez rząd zobowiązania finansowe wprowadzono na rynek europejski euro-obligacje.

Następujący w latach dziewięćdziesiątych proces wzrostu realnej wartości polskiej złotówki w stosunku do innych walut (przy jednoczesnej stosunkowo wysokiej stopie procentowej), przyczynił się do lokowania zagranicznych inwestorów w euro-obligacje.

Rozwój emisji euro-obligacji w Polsce związany jest z faktem, że coraz istotniejszą rolę w finansowanie długu publicznego odgrywają papiery wartościowe. Taki sposób finansowania jest nowoczesną formą pozyskiwania pieniędzy, który przyczynił się do powrotu Polski jako dłużnika na rynek międzynarodowy a w konsekwencji spowodował to, że polskie podmioty łatwiej korzystają z zasobów finansowych rynków zagranicznych.

¹¹⁶ Por. J. Wajszczuk, *Finansowanie ...op. cit.*, s. 71 - 76.

Emitowane w Polsce euro-obligacje stanowią jeden z instrumentów aktywnych tzn. takich, które mają na celu pozyskanie środków na finansowanie potrzeb budżetu państwa, oraz takich które są formą regulacji istniejących już wcześniej zobowiązań wynikających z decyzji parlamentu.

Polska chcąc stać się wiarygodnym partnerem na rynku finansowym musiała uzyskać wiarygodność jako dłużnik poprzez przyznanie oceny credit - rating¹¹⁷, dającej prawo do gwarancji terminowej obsługi spłat zadłużenia. Dzięki uzyskaniu takiej oceny Polska wyemitowała w 1995 roku euro - obligacje, których wartość zwiększono z 200 do 250 mln USD. Cena emisyjna wynosiła 99,96 % wartości nominalnej. Oprocentowanie ustalono na poziomie stałym 7,75 % w skali roku, przy odsetkach płatnych co pół roku. Termin wykupu obligacji minął w lipcu 2000 roku. Była to emisja pilotażowa, której celem było uwiarygodnienie Polski jako partnera finansowego. Emisja ta miała na celu powrót Polski jako wiarygodnego partnera¹¹⁸.

W 1996 roku przeprowadzono kolejną emisję euro-obligacji rządu polskiego o wartości 250 mln DM, na pięcioletni okres wykupu do roku 2001, mającą roczne oprocentowanie w wysokości 6,125 % za pośrednictwem Deutsche Bank AG oraz CS First Boston Effectenbank AG. Celem tej emisji było przede wszystkim ustalenie punktu odniesienia dla obligacji polskich podmiotów nominowanych w niemieckich markach.

W roku 1996 Bank Handlowy S.A. w Warszawie wyemitował euro-obligacje stanowiące walory inwestycyjne o wartości 100 mln USD, przy rocznym oprocentowaniu na poziomie 7 %¹¹⁹.

Perspektywy rozwoju euro-obligacji w Polsce związane są przede wszystkim z liberalizacją przepływów kapitałowych w polskiej gospodarce, co

¹¹⁷ Credit-rating jest to kompleksowa ocena wiarygodności kredytowej emitenta po przeanalizowaniu jego przeszłości kredytowej oraz zdolności płatniczej w przyszłości, daje to lepszą pozycję w negocjacjach oraz większą pewność emitentowi, że emisja jego znajdzie nabywców oraz ma duże znaczenie w poszukiwaniu inwestora strategicznego w promocji kraju.

¹¹⁸ Por. S. Soroczyński, Instrumenty ...op.cit., s.113.

¹¹⁹ Por. M. Dusza, Rynek kapitałowy w procesie transformacji systemowej w Polsce, [w:] „Bank i Kredyt”, Warszawa 1995 nr 6.

wynika głównie z naszych zobowiązań międzynarodowych wobec Unii Europejskiej, OECD, WTO.

Ocenia się, że w najbliższych latach istotny wpływ na obraz świata międzynarodowych finansów będzie miało doprowadzenie do końca negocjacji dotyczących globalnego układu o usługach finansowych, którego założeniem jest liberalizacja międzynarodowego rynku usług finansowych, prowadząca do ich globalizacji¹²⁰.

Rynek pracy jako kolejne miejsce zawierania transakcji jest miejscem gdzie praca będąca specyficznym czynnikiem produkcji pozostająca własnością poszczególnych osób jest przedmiotem kontraktu. Za pracę otrzymuje się określoną płacę, która jest ceną pracy oraz stanowi wynagrodzenie za jednostkę produktu jakim jest określona czynność.

Rynek pracy charakteryzuje się między innymi tym, że popyt na pracę za strony przedsiębiorstw kształtują się tak jak popyt na inne czynniki produkcji, jest więc pochodny względem popytu na dobra wytwarzane przez danych pracowników.

Znając funkcję popytu na pracę oraz funkcję podaży pracy, możemy stwierdzić, że na doskonale konkurencyjnym rynku pracy jej cenę wyznacza punkt przecięcia krzywej popytu oraz krzywej podaży (przy której ilość pracy zostaje zrównana z oferowaną ilością). W momencie gdy cena pracy wzrasta powyżej poziomu równowagi, powstaje jej nadwyżka zwana bezrobociem, którą można skorygować obniżeniem poziomu płacy do poziomu równowagi. Bezrobocie może być wynikiem sztywno utrzymujących się płac na pewnym poziomie, lub tego, że rynki nie są w stanie dojść do punktu równowagi rynkowej.

Ochrona dóbr niematerialnych jest przykładem rynku tytułów prawnych do licencji, patentów, znaków firmowych i zaczyna nabierać coraz większego znaczenia¹²¹. Jest to efekt z jednej strony dokonujących się przekształceń

¹²⁰ Por. A. Kisiel – Łowczyc, *Współczesna ...op.cit.*, s. 170 – 171.

¹²¹ Por. W. Kotarba, *Ochrona własności przemysłowej w gospodarce polskiej*, PWN, Warszawa 2000, s. 20.

społeczno - gospodarczych, z drugiej zaś wyraźnej ogólnościowej tendencji do poszerzania zakresu przedmiotowego ochrony tych dóbr.

W gospodarce powszechnie wykorzystuje się ogromną ilość dóbr niematerialnych oraz materialnych, pewne z nich są dobrami chronionymi a część nie chronionymi. Dobra niechronione są to dobra wolne, zwane również dobrami ogólnie dostępnymi, do których zalicza się wszystko to, co stanowi wiedzę powszechnie znaną, prezentowaną w podręcznikach (stosuje się do ochrony własności intelektualnej odpowiednie przepisy prawa autorskiego), nauczana w szkołach, uczelniach.

Dobra podlegające ochronie można podzielić na dwie grupy. Biorąc pod uwagę rodzaj ochrony, który im przysługuje, wyróżnia się dobra, których ochrona udzielana jest z zastosowaniem odpowiednich procedur rejestracyjnych mających na celu wydanie odpowiednich świadectw potwierdzających uzyskanie ochrony danego dobra, oraz dobra nie wymagające specjalnych potwierdzeń mających na celu ochronę w sposób ściśle sformalizowany.

Nie wszystkie dobra niematerialne objęte są rejestracją, dlatego też w zależności od specyfiki określonych grup dóbr niematerialnych podlegają one ochronie bez rejestracji lub z rejestracją. Do dóbr chronionych bez rejestracji zalicza się wszelkie utwory ujęte w przepisach prawa autorskiego oraz praw pokrewnych (należą do nich prace naukowe, opracowania naukowe, prace naukowo - badawcze, programy komputerowe, dokumentacje, szeroko pojęte prace plastyczne, w tym obrazy, modele, szkice itp.).

Rejestracji nie podlegają tajemnice produkcji wyrobów, oznaczenia geograficzne, znaki towarowe powszechnie znane, tajemnice handlowe oraz będące specyficzne dla danej organizacji.

Spośród dóbr chronionych, rejestracji podlegają te dobra, które ochrania się przy zastosowaniu procedury badawczej, podczas której sprawdzane są takie cechy jak: oryginalność, użyteczność i nowość.

Badaniom merytorycznym dokonywanym podczas udzielania procedur ochrony podlegają wynalazki (wyłącznie z dziedziny techniki), znaki towarowe

i usługowe, wzory użytkowe, część nazw (lub oznaczeń), nowe odmiany roślin, nowe gatunki zwierząt oraz projekty racjonalizatorskie¹²².

Wszystkie dobra niematerialne przyjmując za podstawowe kryteria przedmiot oraz rodzaj i zakres wyłączności można podzielić na:

- utwory (w rozumieniu prawa autorskiego);
- rozwiązania (wynałazki, wzory użytkowe, przemysłowe);
- topografie układów scalonych;
- nowe odmiany roślin;
- tajemnice produkcyjne;
- projekty racjonalizatorskie;
- oznaczenia (są to nazwy handlowe podmiotów gospodarczych, oznaczenia geograficzne, znaki towarowe i usługowe).

Do dóbr niematerialnych należą również programy komputerowe, których ochrona na rynku krajowym jest pozbawiona praktycznie jakiegokolwiek ochrony, pomimo wprowadzonej Ustawy o Prawie Autorskim¹²³. Ustawa ta posiada wiele luk prawnych, chociażby w precyzowaniu pojęć poddawanych pod ocenę biegłych, dotyczących samego przedmiotu sporu, jakim jest chociażby pojęcie plagiatu.

1.3.2. Funkcjonowanie rynku i jego ochrona z punktu widzenia istoty i struktury gospodarki światowej

Ze względu na zakres przestrzenny transakcji zawieranych pomiędzy użytkownikami rynki zostały podzielone na lokalne i światowe.

Rynek lokalny to zintegrowany proces kupna – sprzedaży, którego transakcje zlokalizowane są w jednej okolicy a dostęp do siebie kontrahentów uczestniczących w tym procesie jest łatwy i nie ograniczony¹²⁴.

¹²² Por. A. Ponikło, J. Gutowski, Polskie prawo patentowe, PWN, Warszawa 2000, s.158.

¹²³ Por. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych, [w:] „Dz.U.” 1994 nr 24, poz 83, J. Barta, Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1995, s. 9 – 40.

¹²⁴ Por. A. Kisiel - Łowczyc, Współczesna gospodarka światowa, Wyd. UG, Gdańsk 1999, s. 21.

Rynki uznawane są za podstawowy element gospodarki światowej, bowiem na nich działają podmioty takie jak:

- a) gospodarki narodowe poszczególnych krajów wraz z instytucją państwa,
- b) przedsiębiorstwa międzynarodowe (korporacje trans narodowe),
- c) międzynarodowe (regionalne) ugrupowania integracyjne,
- d) międzynarodowe organizacje gospodarcze.

Przedsiębiorstwa krajowe (narodowe) to przedsiębiorstwa działające w ramach określonej gospodarki narodowej, stające się podmiotami gospodarki światowej tylko wtedy gdy w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą nawiązują i utrzymują znaczące pod względem zakresu, charakteru bądź znaczenia dla swojego funkcjonowania międzynarodowe stosunki ekonomiczne z innymi podmiotami gospodarki światowej do których, należą między innymi przedsiębiorstwa krajowe działające w ramach innych gospodarek międzynarodowych, przedsiębiorstwa międzynarodowe, międzynarodowe instytucje i organizacje gospodarcze¹²⁵.

Przedsiębiorstwa, które sporadycznie lub wcale nie nawiązują kontaktów zagranicznych lub czynią to rzadko bez wpływu znacznego na przebieg swojej działalności siłą rzeczy nie można nazwać przedsiębiorstwami zagranicznymi. Taki sposób funkcjonowania charakterystyczny jest dla drobnych przedsiębiorstw produkcyjnych, handlowych lub usługowych, opartych na tradycyjnym sposobie funkcjonowania to znaczy takim, które ogranicza się do funkcjonowania na rynkach wewnętrznych bez jakichkolwiek stosunków handlowych na zewnątrz.

Współczesna gospodarka rynkowa będąca przeciwieństwem gospodarki naturalnej, w której grupa ludzi stanowiła jednostkę konsumpcyjną i produkcyjną, która samodzielnie wytwarza wszystkie dobra niezbędne do

¹²⁵ Por. R. Halizak, Stosunki międzynarodowe, geneza, struktura, dynamika, PWN, Warszawa 2000, s. 162.

funkcjonowania i zaspakajania wszystkich swoich potrzeb, stanowi obecnie podstawę funkcjonowania rynków¹²⁶.

Coraz więcej przedsiębiorstw krajowych chcąc rozwijać swoją działalność oraz prężnie funkcjonować wchodzi w kontakt z przedsiębiorstwami zagranicznymi, dążąc głównie do nawiązania współpracy w dziedzinie eksportu produktów przez siebie wyprodukowanych oraz w dziedzinie importu surowców niezbędnych do ich produkcji.

Coraz częściej również polscy producenci korzystają z licencji zagranicznych korporacji, nawiązują ścisłą współpracę naukowo-techniczną, ale również, co staje się coraz bardziej popularną formą działalności korzystają z zagranicznych kredytów.

Wszystkie wymienione czynniki przyspieszają zakres powiązań przedsiębiorstw krajowych z zagranicznymi powodując umiędzynarodowienie przedsiębiorstw krajowych. Jednak większość przedsiębiorstw krajowych pomimo tego, że nawiązuje kontakty z zagranicą nie staje się przedsiębiorstwem międzynarodowym.

Innym podmiotem gospodarki światowej są przedsiębiorstwa międzynarodowe. Charakteryzują się one tym, że prowadzona przez nich działalność obejmuje nie tylko rynek krajowy ale również obejmuje swoim zasięgiem obce państwa (co najmniej w dwóch innych krajach), oraz posiadają swoje filie lub oddziały. Korporacje trans narodowe zwane wielonarodowymi najczęściej dochodzą do takiej fazy istnienia, że pozostawanie tylko na rynku krajowym jest procesem niemożliwym a wyjście poza granice państwa jest dla nich rzeczą naturalną. Dalszy dynamiczny rozwój może dalej odbywać się również na rynkach międzynarodowych gdzie docierają do tańszych surowców, technologii oraz tańszej siły roboczej¹²⁷.

Najważniejszym jednak elementem gospodarki światowej są gospodarki narodowe poszczególnych państw. Wszystkie podmioty gospodarcze prowadzące działalność gospodarczą są elementem wchodzącym w skład

¹²⁶ Por. H. Wojciechowski, Międzynarodowe rynki towarowe, PWE, Warszawa 1992, s. 140.

gospodarki narodowej. Gospodarka narodowa stanowi więc sumę poszczególnych gałęzi przemysłu, usług, rolnictwa. Jest niezmiernie ważną rzeczą aby gospodarka narodowa państwa była na wysokim poziomie rozwoju. Najczęściej jednak dzieje się tak, że prowadzona przez dany kraj nieodpowiednia polityka krajowa doprowadza w efekcie do niewłaściwie prowadzonej polityki międzynarodowej czego rezultatem są nieudolności w polityce przemysłowej, rolnej, handlowej, podatkowej i fiskalnej.

Samo pojęcie gospodarki światowej zakłada, że wszystkie gospodarki państw w niej uczestniczących są od siebie uzależnione ale nie zależne i suwerenne, powiązane ze sobą poprzez transakcje ekonomiczne mające głównie na celu współpracę bez wzajemnego politycznego oddziaływania na siebie.

Pojęcie gospodarki światowej utożsamiane jest często z rynkiem światowym oraz pieniądzem światowym¹²⁸. Rynek światowy nie jest jednolity ponieważ jest zdecentralizowany, złożony z różnych rynków lokalnych wzajemnie ze sobą powiązanych, oraz stanowi sumę wszystkich powiązań i oddziaływań jakie występują na rynkach. Wzajemne połączenia ze sobą rynków nie są kształtowane poprzez popyt i podaż, ale poprzez walkę konkurencyjną prowadzoną przez kraje dominujące na rynkach międzynarodowych. Obecny rynek światowy stanowi sumę rynków narodowych, oddziaływujących na siebie poprzez zagraniczną politykę ekonomiczną, która wpływa jednocześnie na funkcjonowanie i rozwój gospodarki światowej jako całości¹²⁹. Tendencje rozwojowe państw oraz ich udział w światowym PKB są jednocześnie przykładem rynków krajowych będących częścią rynku światowego (tabela 1).

Innym czynnikiem wiążącym państwa na rynku międzynarodowym jest informacja i jej przepływ (jako czynnik niematerialny), która obejmuje sposób

¹²⁷ Por. P. Bożyk, *Gospodarka ...op.cit.*, s.160.

¹²⁸ Por. L. Ciamaga, *Światowa gospodarka rynkowa*, PWN, Warszawa 1990, s.16.

¹²⁹ Por. E. Chrabonszczewska, *Międzynarodowe organizacje finansowe*, Wyd. Poltext, Warszawa 1991, s. 50.

przekazywania wszelkich informacji niezbędnych do organizowania, przeorganizowywania oraz regulowania rozwoju gospodarki. Są to wszelkie informacje dotyczące rozwoju gospodarczego, warunków, w jakich one przebiegają, metod tworzenia i kształtowania potrzeb gospodarczych, oraz wymiany towarowej.

Obecnie pod wpływem rozwoju komputeryzacji i telekomunikacji przepływ informacji pomiędzy gospodarkami na całym świecie odbywa się błyskawicznie. Informacje przekazywane są w czasie rzeczywistym bez przeszkód związanych z odległością pomiędzy państwami. Fakt ten ma tak duże znaczenie, że przyjmuje się obecne czasy za erę informatyczną mającą decydujący wpływ na rozwój gospodarki światowej.

W skład gospodarki światowej wchodzi obecnie gospodarki narodowe państw o ogromnym zróżnicowaniu pod względem poziomu rozwoju, potencjału gospodarczego mierzonego wielkością dochodu przypadającego na jednego mieszkańca oraz wielkością PKB.

Gospodarki poszczególnych państw tworzących gospodarkę światową dzielą się na rozwinięte i rozwijające się. Podstawowym kryterium podziału jest wielkość PKB przypadającego na jednego mieszkańca (do 10 tys. USD na rok państwo jest państwem rozwijającym się). Inny podział podaje Międzynarodowy Fundusz Walutowy przyjmując za kryterium nie tylko poziom dochodu na jednego mieszkańca ale również poziom rozwoju technologicznego oraz samą strukturę jego tworzenia uwzględniając rolę handlu zagranicznego, poziom usług, wielkość przemysłu oraz rozwój rolnictwa¹³⁰. Państwa o gospodarkach tzw. wyłaniających się stanowiące państwa o najwyższej dynamice wzrostu gospodarczego, o średnim (lub mniejszym) dochodzie na jednego mieszkańca oraz wysokiej atrakcyjności inwestycji bezpośrednich i portfelowych.

¹³⁰ Por. A. Kisiel - Łowczyk, *Współczesna gospodarka...* op. cit., s. 48.

Tabela 1

Tendencje rozwojowe współczesnej gospodarki światowej w latach 1999 - 2001

Państwo	Udział w światowym PKB (%)	Wzrost PKB (%)			Inflacja (%)		
	1988	1999	2000	2001	1999	2000	2001
USA	29,7	4,2	5,2	3,4	2,2	3,4	2,7
Kanada	2,1	4,5	4,8	3,5	1,7	2,7	2,4
Japonia	13,2	0,2	1,9	2,0	-0,3	-0,6	-0,1
ChRL	3,4	7,1	7,9	7,8	-1,4	0,5	1,8
Indie	1,6	6,34	6,6	6,7	3,4	6,1	6,1
Republika Korei	1,1	10,7	8,7	5,8	0,8	2,4	3,2
Tajwan	0,9	5,4	6,5	5,8	0,2	1,5	2,2
Czechy	0,2	-0,2	2,5	3,0	2,1	4,1	4,3
Węgry	0,2	4,5	5,6	5,4	10,0	9,3	7,5
Polska	0,5	4,1	5,0	4,8	7,3	9,9	7,2
Rosja	1,0	3,2	5,0	4,1	36,5	19,6	14,3
Turcja	0,7	-5,1	5,9	5,2	64,9	53,7	24,7
Brazylia	2,7	1,0	3,8	4,3	8,9	6,3	4,8
Meksyk	1,5	3,7	6,8	4,7	12,3	8,6	7,8
Argentyna	1,2	-3,2	0,9	2,8	-1,4	0,4	0,4

Źródło: Rocznik Strategiczny 2000/2001, s. 87.

Trzecią grupę państw tworzą państwa o gospodarkach nierozwiniętych, opartych tylko na rolnictwie, które bez pomocy z zagranicy nie są w stanie samodzielnie się rozwijać i funkcjonować.

Wszystkie państwa biorąc pod uwagę dochód na jednego mieszkańca Bank Światowy podzielił na gospodarki o wysokich dochodach (9656 dolarów USA), gospodarki o wyższych niż średnie dochodach (3126-9655 dolarów USA), gospodarki o mniejszych niż średnie dochodach (786-3125 dolarów USA), gospodarki o małych dochodach (mniej niż 786 dolarów USA).

Gospodarka światowa funkcjonuje zgodnie z zasadami ustanowionymi przez międzynarodowe organizacje gospodarcze. Są one głównym centrum, którego zadania polegają na harmonizowaniu interesów ekonomicznych państw tworzących gospodarkę światową, oraz sprawnego przemieszczania się czynników produkcji. Z punktu widzenia gospodarki światowej organizacje te pełnią funkcje mające na celu integrację państw – członków. Głównymi przedmiotami regulacji rynku światowego są towary, kapitał produkcyjny, praca, kapitał finansowy, środowisko naturalne. Podstawowymi działaniami są: handel światowy, inwestycje bezpośrednie, międzynarodowy system finansowy, międzynarodowe rynki siły roboczej, globalna gospodarka energią, globalny handel odpadami. Instytucje międzynarodowe wchodzące w skład gospodarki światowej to między innymi Światowa Organizacja Handlu, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Bank Światowy, ugrupowania regionalne, Bank Rozrachunków Międzynarodowych¹³¹.

Organizacje międzynarodowe ze względu na różnorodność zadań, jakie spełniają w stosunkach międzynarodowych i polityce światowej, przypisywane mają różne funkcje oraz odgrywają ważne role w strukturach systemów gospodarczych. Nie stanowią jednorodnej grupy zarówno pod względem podmiotowym jak i przedmiotowym. Najogólniej organizacje międzynarodowe można podzielić na dwie duże grupy: organizacje rządowe i pozarządowe. Organizacje rządowe można określić jako zorganizowane

¹³¹ Por. E. Haliżak, *Stosunki....op. cit.*, s. 177.

przez państwa struktury w celu rozwoju wzajemnej współpracy. Do jej powstania niezbędne są minimum trzy państwa, określona struktura działania, zasady oraz mechanizmy współpracy¹³². Organizacje pozarządowe natomiast, to takie organizacje, w których powstanie nie jest następstwem umowy międzynarodowej. Najczęściej są to akta wewnętrzne dobrowolnie przestrzegane przez członków. Członkostwo organizacji pozarządowej oparte jest na uczestnictwie w nich podmiotów niepaństwowych. W grupie międzynarodowych organizacji pozarządowych szczególne miejsce zajmują tak zwane transnarodowe korporacje. Organizacje transnarodowe tworzą podmioty fizyczne lub prawne, z co najmniej dwóch państw, z których przynajmniej jeden nie może być przedstawicielem państwa. Działania tych organizacji przebiegają poza głowami państw i ich struktur rządowych, tworząc powiązania między jednostkami, grupami, organizacjami i społecznościami funkcjonującymi wewnątrz państw. Organizacje transnarodowe nie są zorientowane na bezpośrednie oddziaływanie na politykę państw. Dysponują bowiem pośrednimi instrumentami ekonomicznymi, finansowymi i technicznymi¹³³. Postrzegając uczestników transnarodowych jako uczestników pozapaństwowych, pozarządowych, nieterytoryalnych, których świadoma działalność relatywnie swobodnie przekracza granice państw i wywiera wpływ na stosunki wewnętrzne i międzynarodowe¹³⁴, wymienić można cztery grupy podmiotów transnarodowych jako: wielkie grupy społeczne z ich organizacjami, małe grupy społeczne wraz z ich organizacjami, korporacje lub przedsiębiorstwa transnarodowe oraz międzynarodowe organizacje pozarządowe.

Podstawowym elementem organizacji międzynarodowych jest obecność stałych organów, co oznacza, że zostały one utworzone na czas

¹³² Por. W. Morawiecki, *Funkcje organizacji międzynarodowej*, UW, Warszawa 1971, s. 42 – 70.

¹³³ Por. A. Dumala, *Uczestnicy transnarodowi – podmioty niezależne czy kontrolowane przez państwa*, [w:] *Państwo we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 1995, s. 196.

¹³⁴ Por. A. Dumala, ...po. cit., s. 196.

nieograniczony oraz posiadają stały stan prawny¹³⁵. Organy organizacji międzynarodowych podzielono na główne i pomocnicze¹³⁶, których głównym zadaniem jest rozstrzygnięcie sporów międzynarodowych lub pełnienie funkcji zarządzająco – wykonawczych a nie typowo administracyjnych¹³⁷. Polska uczestnicząc w organizacjach międzynarodowych ma możliwość korzystania z prawno – proceduralnych rozwiązań w celu prowadzenia działań ochronnych dla krajowych rynków.

1.3.3. Polityka i środki ochrony rynku w procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju

Przejawem prowadzonej polityki gospodarczej jest wprowadzenie w życie odpowiednich narzędzi taryfowych, parataryfowych oraz pozataryfowych. Narzędzia te można określić jako środki lub bariery zwane instrumentami polityki handlowej. Narzędzia taryfowe to: cła i procedury wyceny przy cła oraz antydumping i postępowanie antydumpingowe. Należą do nich również antysubwencje i postępowanie antysubwencyjne. Stanowią one szczególną grupę narzędzi stosowanych przez państwo¹³⁸.

Cła jako jedne z narzędzi taryfowych są formą podatku (świadczenia pieniężnego) stosowaną na rzecz państwa o charakterze ogólnym, zasadniczym, bezzwrotnym, jednostronnie przez państwo ustanowionym. Klasyfikacja ceł przeprowadzana jest najczęściej w oparciu o jednoznaczne kryteria. Biorąc pod uwagę funkcje ceł, podzielono je na fiskalne i gospodarcze. Cła fiskalne (najstarsza forma poboru cła) mają na celu zapewnienie budżetowi państwa niezbędnych dochodów. Cła gospodarcze zwane również ekonomicznymi mają na celu regulację rozmiarów, kierunków

¹³⁵ Por. W. Morawiecki, Międzynarodowe organizacje gospodarcze, PWN, Warszawa 1987, s. 38.

¹³⁶ Por. L. Antonowicz, Podręcznik prawa międzynarodowego, PWN, Warszawa 1996, s. 172.

¹³⁷ Por. Z. Klepacki, Encyklopedia teorii i praktyki organizacji międzynarodowych, PAN, Warszawa 1990, s. 135.

¹³⁸ Por. Ustawa Kodeks Celny z dnia 09.01.1997 roku, [w:] „Dz.U” 1997 nr 23, poz. 117.

i rodzajów obrotów towarowych z zagranicą¹³⁹. Spośród cel gospodarczych wyróżnia się cła:

- reglamentowane, regulujące rodzaj i rozmiary obrotów towarowych z zagranicą,
- protekcyjne, które mają za zadanie ochronę produkcji krajowej i umożliwienie jej konkurencji na rynku wewnętrznym z wyrobami importowanymi,
- prohibicyjne, spełniające rolę cel protekcyjnych – ich wysokość ustalana jest niewspółmiernie w stosunku do wartości towaru,
- antydumpingowe, chroniące rynek krajowy oraz krajową produkcję przed sprowadzaniem towarów po zaniżonych cenach,
- preferencyjne, czyli oparte na obniżonych, ulgowych stawkach w stosunku do towarów sprowadzanych z innych krajów,
- odwetowe, będące cłami zawyżonymi w stosunku do ogólnie stosowanych, dotyczące towarów sprowadzanych z tych krajów, które podejmują decyzje niekorzystne wobec innego kraju.

Biorąc pod uwagę kierunek ruchu towarów cła podzielono na:

- przywozowe – czyli importowe, pobierane od towarów przywożonych,
- wywozowe – zwane eksportowymi, pobierane przy wywozie towarów,
- przewozowe – zwane tranzytowymi, które pobierane są za przewóz towarów przez kraj¹⁴⁰.

Państwo stosuje również do podziału cel kryterium ich wysokości. Biorąc je pod uwagę cła podzielono na następujące rodzaje:

- „ad valorem”, są one ustalane w procentach w stosunku do wartości towaru przekraczającego granicę,
- specyficzne, określane w stosunku do ilości towaru wyrażonej w odpowiednich jednostkach miary i wagi,

¹³⁹ Por. Strategia dla Polski, Kierunki polityki celnej, Informacja Ministerstwa Finansów, [w:] „Przegląd Rządowy” 1995 nr 12; Polska Administracja Celna 2000, GUC, Warszawa 1996, s. 32.

¹⁴⁰ Por. F. Prusak, Kodeks Celny, MUZA, Warszawa 2000, s. 119 – 139.

- kombinowane, ustalane w kombinacji ceł „ad valorem” oraz ceł specyficznych.

Państwo może wyznaczać wysokość pobieranego cła. W ten sposób powstały cła autonomiczne, w których nakładaniu i określaniu wysokości państwo nie jest uzależnione od międzynarodowych porozumień, oraz cła konwencyjne, których stosowanie podlega porozumieniom międzynarodowym.

Drugą grupę narzędzi stosowanych przez państwo są narzędzia parataryfowe. Działają one podobnie jak cła, czyli służą również ograniczaniu wymiany poprzez podwyższanie ceny produktu krajowego w porównaniu z przywożonym towarem z zagranicy. Powoduje to pobudzenie eksportu. Zalicza się do nich opłaty wyrównawcze (importowe), minimalne ceny importu, subsydia eksportowe oraz depozyty importowe¹⁴¹.

Trzecią grupę stanowią narzędzia pozataryfowe, do których należą wszystkie pozostałe narzędzia stosowane przez państwo w celu ochrony krajowego rynku stosowane jako kontyngenty ilościowe, licencje importowe, dobrowolne ograniczenia eksportowe, porozumienia w sprawie minimalnych cen importowych, zakazy importu, embargo, handel państwowy, monopole państwowe, zakupy rządowe oraz przepisy domieszkowe. Wszystkie stosowane narzędzia mają na celu ochronę krajowego rynku, krajowej gospodarki oraz stymulowanie eksportem produktów krajowych, poprzez zwiększenie ich konkurencyjności na lokalnych rynkach oraz rynkach eksportowych. Tworzą one zbiór środków ograniczających ilościową wymianę handlową¹⁴².

Spośród „dobrowolnych” ograniczeń eksportowych wprowadzanych przez państwo w stosunku do własnych eksporterów w obawie, że kraj

¹⁴¹ Por. J. Wiczorek, Znaczenie środków i barier pozataryfowych dla polskiego eksportu na rynkach rozwiniętych krajów kapitalistycznych, [w:] „Monografie i Opracowania” nr 237, SGPiS, Warszawa 1989, s. 59 - 63.

¹⁴² Por. K. Dziewulski, Protekcja celna w Polsce w okresie reformy gospodarczej, [w:] „Gospodarka Narodowa” 1992 nr 12, s. 14 – 22.

importujący jeszcze w większym stopniu wprowadzi własne ograniczenia importowe wymienić należy :

- ograniczenia jednostronne wprowadzane przez kraj importujący, który wprowadził je po przeanalizowaniu rynku,
- ograniczenia będące efektem dwustronnych porozumień, ale mające charakter posunięć jednostronnych,
- ograniczenia dwustronne zawierane w ramach układów wielostronnych, stosowanych w celu hamowania liberalizacji wymiany międzynarodowej.

Innym rodzajem ograniczeń ilościowych są tzw. porozumienia świadczące o uporządkowanym zbycie, są to porozumienia zawierane pomiędzy krajami importującymi i eksportującymi towary, na podstawie których kraj eksportujący zgadza się ograniczyć do pewnego poziomu swój eksport w takich dziedzinach, które mogą spowodować poważną szkodę dla określonych gałęzi przemysłu kraju importującego.

Państwo w celu ochrony rynku krajowego stosuje również takie bariery pozataryfowe, jak zakazy importu i embargo, które wprowadza w obliczu ochrony bilansu płatniczego lub rozwijającej się gałęzi przemysłu. Embargo stosowane jest głównie ze względów politycznych.

Innym rodzajem ograniczeń pozataryfowych stosowanych przez państwo mających na celu ochronę rynku są monopole państwowe. Mają one zapewnić podaż lub utrzymanie cen niektórych towarów na określonym poziomie, co może wynikać ze względów społecznych lub fiskalnych. Czasami takie praktyki prowadzą do niezadowolenia społecznego ale są tak skutecznymi narzędziami polityki gospodarczej, że ich zastosowanie jest konieczne. Ograniczają one rozmiary, strukturę towarową oraz kierunki wymiany towarów i usług¹⁴³.

Ważną grupę narzędzi parataryfowych stosowanych przez państwo stanowią opłaty zmienne, opłaty dodatkowe, systemy cen minimalnych,

¹⁴³ Por. R. Ławniczak, Ograniczenia pozataryfowe w handlu międzynarodowym, PWN, Warszawa 1987, s. 6.

kontyngenty taryfowe, depozyty przedimportowe, cła antydumpingowe, wyrównawcze, dyskryminacyjne praktyki kredytowe, ulgi finansowe, subsydia państwowe oraz preferencyjne stawki transportowe.

Opłaty zmienne stanowią rodzaj obciążenia importu i są stosowane ad valorem lub jako dodatek do normalnych ceł. Celem ich zastosowania jest utrzymanie cen na pewnym minimalnym poziomie. Systemy cen minimalnych polegają na określeniu minimalnych cen importowych, stosowanych na podstawie najniższych cen lub kosztów produkcji. Obejmują one między innymi koszty transportu, ubezpieczenia i cła. Zastosowanie kontyngentów taryfowych polega na uwzględnieniu różnicy w wysokości stawek celnych ad valorem po przekroczeniu granicy¹⁴⁴.

Bardzo istotnymi instrumentami polityki gospodarczej kraju mającymi bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo ekonomiczne są cła antydumpingowe. Stosowane wówczas gdy konkurencja może przynieść poważne szkody krajowym rynkom.

Przez antydumping rozumie się praktyki cenowe eksporterów, polegające na sprzedaży produktów za granicę po cenach niższych niż ceny kształtujące się na rynku krajowym w analogicznych warunkach (w skrajnym przypadku może to być sprzedaż produktów po cenach niższych od kosztów produkcji). Dumping jest uznawany za dyskryminację cenową produktów których celem jest maksymalizacja zysków poprzez różnicowanie cen oferowanych w zależności od grup odbiorców.

Dumping jest również używany do hamowania rozwoju nowych gałęzi produkcji w kraju importera, co z kolei przyczynia się do przewagi technologicznej eksportera.

Rozróżnia się dumping trwały polegający na tak prowadzonej polityce cenowej, która realizowana systematycznie poprzez producentów dysponujących w pewnym zakresie monopolem z możliwością różnicowania cen krajowych i zagranicznych doprowadza do maksymalizacji zysków.

¹⁴⁴ Por. F. Prusak, Kodeks Celny...op.cit. s. 122 – 128.

Powoduje to utrzymywanie przez dłuższy czas wysokich cen na produkty krajowe. Taki rodzaj dumpingu sprawdza się gdy rynek krajowy jest odseparowany od rynków zagranicznych, a ceny na rynkach zagranicznych są zdecydowanie niższe niż na rynku krajowym.

Separacja rynków odbywa się poprzez utrzymywanie wysokich ceł, wprowadzanie barier pozataryfowych, niedoskonałych przepisów administracyjnych, ograniczeń dewizowych oraz braku informacji dotyczących zachowań rynkowych. Silna pozycja firm na rynku krajowym jest bardzo często wynikiem prowadzonej odpowiedniej polityki rządowej, opartej o subwencje, promocję eksportu, tworzenie sieci dystrybucji i innych czynników.

Stosowanie dumpingu przez firmy zagraniczne powoduje oddziaływanie producentów krajowych na rząd w celu uruchomienia postępowania antydumpingowego mającego na celu naprawienie szkody jaką z tego tytułu ponieśli. Procedury antydumpingowe stosują niektóre kraje (np. Stany Zjednoczone i kraje Unii Europejskiej) w celu ochrony interesów krajowych producentów, którzy z tego powodu ponoszą ogromne straty. W wielu przypadkach nałożenie ceł antydumpingowych powoduje usunięcie z rynku międzynarodowego nieuczciwych jego uczestników, przez co wzmacnia konkurencję i nie tworzy barier handlowych.

Inną formę dumpingu stanowi dumping wyniszczający, polegający na dyskryminacji cenowej prowadzonej w celu wyeliminowania konkurencji z rynku importera. Odbywa się poprzez obniżenie ceny poniżej poziomu oferowanej ceny przez konkurentów. Głównym celem takiego dumpingu jest stworzenie monopolu (jest on stosowany do momentu ograniczenia lub zniszczenia konkurencji na rynku kraju importera).

Inną formą jest dumping sporadyczny, stosowany okazjonalnie, w sytuacji gdy producent posiada zapas dóbr i sprzedaje je na rynkach zagranicznych ale tylko poprzez obniżenie swoich cen. Taka sprzedaż za granicę ma swoje zalety, ponieważ pozwala na utrzymanie nie zmienionej

podaży oraz cen towarów na rynku krajowym, zabezpieczając go przed zakłóceniami, a w skrajnym przypadku nawet przed zniszczeniem¹⁴⁵.

Porozumienie o subsydiach i środkach wyrównawczych w którym wprowadzono trzy kategorie subsydiów a mianowicie: eksportowe (generalnie zakazane), produkcyjne (nieodzwolone jeżeli wywołują szkody materialne w innych krajach), oraz dozwolone (związane między innymi z pracami badawczymi, ochroną środowiska i polityką regionalną), precyzuje również metody ustalania wielkości marginesu subsydiowania, procedury odpowiedniego postępowania krajowego oraz sposoby rozstrzygania sporów¹⁴⁶.

Współczesna polityka handlowa dysponuje ogromną ilością narzędzi pozataryfowych, które mogą być wykorzystywane do ograniczania wymiany towarowej z zagranicą oraz do zdobywania nowych udziałów w rynkach a co za tym idzie prowadzić do unowocześniania gospodarki krajowej¹⁴⁷.

Narzędzia pozataryfowe dzieli się ogólnie na dwie grupy do których należą narzędzia bezpośrednie (zwane właściwymi barierami pozataryfowymi), są one narzędziami polityki handlowej wpływającymi bezpośrednio na handel. Główna ich funkcja polega na ochronie rynku wewnętrznego, zapewniając dostęp do rynku poprzez wzmocnienie pozycji krajowych producentów wobec dostawców zagranicznych. Za pomocą tych narzędzi następuje hamowanie lub pobudzanie eksportu. Stanowią one z reguły bezpośrednią alternatywę ceł, do których zaliczamy środki ilościowe, fiskalne oraz administracyjne. Drugą grupę stanowią narzędzia pośrednie (tzw. quasi-bariery pozataryfowe), których celem nie jest bezpośrednio regulowanie handlu lecz oddziaływanie w sposób pośredni. Dzielimy je na fiskalne

¹⁴⁵ Por. E. Kaliszak, Dumping i zasady ochrony przed dumpingiem w GATT i WTO, [w:] Od GATT do WTO, Warszawa IKICHZ, 1995, s. 81- 93.

¹⁴⁶ Por. J. Piotrowski, Subsidia i zasady ochrony rynku przed subsydiami w GATT i WTO, [w:] Od GATT do WTO, IKiCHZ Warszawa 1995, s. 88.

¹⁴⁷ Por. S. Wellisz, Wolny handel czy ochrona rynku krajowego, PWN, Warszawa 1994, s. 30.

(związane z budżetem państwa), oraz administracyjne (dotyczące przepisów instytucjonalno - prawnych).

Występują również poza taryfowe narzędzia handlowe, które podzielone zostały na:

1. Bezpośrednie:

a) ilościowe:

- ograniczenia ilościowe (kwoty, kontyngenty);
- kontyngenty celne;
- dobrowolne ograniczenia eksportu;
- porozumienia dotyczące sprzedaży;
- opłaty zmienne (do nich należą opłaty wyrównawcze w handlu rolnym, minimalne ceny importowe, opłaty specyficzne od importu);

b) fiskalne:

- subwencje eksportowe;
- subsydiowane kredyty eksportowe;
- subsydiowane ubezpieczenia handlowe;
- promocja eksportu;
- dyskryminacyjne zamówienia rządowe;
- handel państwowy;
- promocja zakupu dóbr krajowych;
- podatek graniczny;

c) administracyjne:

- licencje importowe;
- licencje eksportowe;
- embargo;
- obowiązkowe procedury celne;

2. Pośrednie

a) fiskalne;

- subwencje regionalne;
- subwencje produkcyjne;
- subsydiowanie przedsiębiorstw państwowych;

- opodatkowanie pośrednie dóbr importowych, zwolnienia z podatków od dóbr eksportowych;
- pomoc wiązana;
- b) administracyjne:
 - regulacje dotyczące zdrowia i bezpieczeństwa;
 - kontrola środowiska naturalnego;
 - standard pracy;
 - regulacje dotyczące ochrony praw handlowych i przemysłowych;
 - przepisy chroniące konkurencję;
 - reguły pochodzenia towarów;
 - ograniczenia dewizowe;
 - dumping i procedury antydumpingowe;
 - kontrola cen importowych i eksportowych¹⁴⁸.

Kwoty importowe do których należą kontyngenty są to ilościowe ograniczenia importu, nakładane przez kraj importera w celu bezpośredniej kontroli handlu międzynarodowego. Ustalona kwota decyduje o tym, ile towaru można legalnie importować (każda inna ilość jest zabroniona i traktować ją można jako import nielegalny). Kwota ta jest narzędziem alternatywnym wobec cła i działa jako ekwiwalent stawki celnej. Ale stosowana łącznie z cłem stanowi bardzo restrykcyjną barierę. W handlu kwoty importowe stosuje się jako środek ochronny przed szkodą wyrządzoną w wyniku nadmiernego wzrostu importu.

Jedną z odmian kwoty importowej jest kontyngent (pułap) celny, który określa dozwoloną wielkość towaru, którą można sprowadzić bez cła przy specjalnych preferencjach celnych. Towary przywiezione ponad dozwoloną ilość objętą kontyngentem są obłożone cłem lub pozbawione preferencji taryfowych.

¹⁴⁸ Por. E. Kaliszuk, *Dumping ... op.cit.*, s. 110 -132.

Ograniczenia ilościowe wprowadzają określony podział wykorzystania kontyngentu. Najczęściej stosowanym systemem są licencje importowe, które wprowadza rząd poprzez swobodny dostęp do licencji.

Dobrowolne ograniczenia eksportu (Voluntary Export Restraints – VER) należą do ilościowych narzędzi pozataryfowych, które oparte są na porozumieniach między krajem importującym a eksportującym, w których eksporter dobrowolnie ogranicza określone grupy towarów. W ostatnich dekadach nastąpił gwałtowny rozwój dobrowolnych ograniczeń eksportu, które stały się substytutem ceł lub kwot importowych.

Środkami bezpośredniego oddziaływania państwa na handel międzynarodowy są subwencje eksportowe. Zostały one podzielone na właściwe, otwarte oraz ukryte¹⁴⁹. Subwencje właściwe eksportowe to bezpośrednia płatność rządu dla krajowych producentów - eksporterów, ustalona w proporcji do wolumenu eksportu. Jest formą oficjalnego dumpingu pozwalającą eksporterom na sprzedaż za granicą po niższych cenach niż na rynkach krajowych. Subwencje te należą do najbardziej restrykcyjnych środków polityki handlowej, dlatego stosowanie ich wobec artykułów przemysłowych jest zabronione. Wyjątkiem tutaj są subwencje mające na celu rekompensatę za pośrednie podatki lub za cła, płacone przez importerów za importowane towary.

Poza subwencjami właściwymi istnieją również ukryte formy rządowych dopłat do eksportu, które mają duży wpływ na handel międzynarodowy, chodzi tutaj głównie o subsydiowane kredyty eksportowe (różnica pomiędzy normalnym kosztem kredytu płaconym przez producentów, a niższym kosztem płaconym przez eksporterów) które pokrywa rząd.

Subwencje eksportowe należą do marginalnych środków polityki handlowej ale ich znaczenie dla poszczególnych sektorów gospodarki i określonych produktów są bardzo duże. Za pomocą subwencji eksportowych rząd pomaga wejść na rynki i stać się liczącą konkurencją. Dlatego też

¹⁴⁹ Por. M. Chrzan, Środki polityki handlowej, PWE, Warszawa 1997, s. 66 - 71.

subwencje te stanowią ogromny czynnik nieporozumień międzypaństwowych hamujących rozwój handlu światowego oraz dezintegrujących gospodarkę światową.

Zmienne opłaty należą do środków bezpośredniego oddziaływania na handel poprzez kontrolę cen importowych. Należą do nich opłaty wyrównawcze, minimalne ceny importowe oraz specyficzne opłaty od importu. Dotyczą one w dużym stopniu produktów rolnych, których ceny pokrywały różnicę pomiędzy niższą ceną zagraniczną importowanych artykułów a wyższą ceną tego dobra na rynku krajowym. Opłaty te miały na celu ochronę droższych producentów krajowych przed napływem tańszych towarów zagranicy.

Innymi narzędziami pozataryfowymi są obowiązkowe procedury celne związane z traktowaniem towarów według taryfy celnej, klasyfikacji towarów, dokumentów handlowych. Im sztywniejsze zasady stosowania tych przepisów tym silniejsze bariery w handlu. Źródłem nieporozumień w tym przypadku są różnice w stosowanych dokumentach celnych i procedurach celnych (sukcesami w ujednocnieniu dokumentów celnych jest wprowadzony w transakcjach eksportowych, importowych oraz tranzytach dokument SAD - Single Administrative Document¹⁵⁰).

Cła podnoszą wartość towarów, wprowadzenie ich może prowadzić do zwiększenia produkcji krajowej konkurującej z importem, redukując korzyści wynikające z handlu, ograniczają możliwości eksportowe krajów wobec których stosowany jest protekcjonizm. Okazuje się bowiem, że po nałożeniu na dany artykuł cła (tradycyjna teoria polityki handlowej) z punktu widzenia protekcji celnej artykuł ten nabiera większej wartości.

Protekcja dla konsumenta jest mniej korzystna ponieważ za ten sam produkt (po nałożeniu cła) należy zapłacić wyższą cenę. Protekcja również może przynieść producentom krajowym korzyści powodując ograniczenie konkurencji zagranicznej. Nałożenie cła bowiem na artykuł powoduje większy

¹⁵⁰ Por. Ustawa Kodeks Celny, [w.] „Dz.U.”, 2000 nr 22, poz. 269.

popyt na dobra krajowe. W wyniku negocjacji prowadzonych przez rząd zawarto Porozumienie w Sprawie Rolnictwa, którego główne kwestie dotyczą dostępu do rynku, środków wsparcia krajowego i subsydiów eksportowych oraz Decyzji Ministralnych dotyczących krajów najmniej rozwiniętych i rozwijających się będących importerem żywności¹⁵¹.

Porozumienie W Sprawie Rolnictwa¹⁵² składa się z trzech podstawowych postanowień. Pierwsze obejmując zagadnienia dostępu do rynku, uwzględniają zasady taryfikacji towarów poprzez zastąpienie większości środków pozataryfowych ekwiwalentem celnym bez prawa ponownego wprowadzenia ograniczeń pozataryfowych. Drugie związane jest z zagadnieniem dotyczącym wszystkich ceł na produkty rolne¹⁵³, oraz ich redukcję. Trzecie wprowadza redukcję wielkości subsydiów eksportowych oraz obniżenie wydatków na wsparcie wewnętrzne rolnictwa¹⁵⁴.

Porozumienie w Sprawie Rolnictwa spowodowało redukcję subsydiów eksportowych, które istniały w okresie podstawowym tj. w latach 1986 - 1990.

W przeciwieństwie do artykułów przemysłowych (na które subsydia są zakazane) w handlu artykułami rolnymi subsydia sukcesywnie ulegają redukcji¹⁵⁵ oraz zmniejszona została pomoc rządowa dla produkcji rolnej średnio o 20 % w ciągu 6 lat (w równych rocznych ratach). Obniżenia te nie są jednakowe dla wszystkich produktów rolnych. Obliczono je jako efekt poziomu łącznego wsparcia, mierzonego zagregowanym wskaźnikiem wsparcia – Aggregate Measurement of Support (AMS). Punktem odniesienia jest średni

¹⁵¹ Por. E. Kawecka-Wyzykowska, W. Zapędowski, Porozumienie o rolnictwie i jego znaczenie dla Polski, IKiCHZ, Warszawa 1999, s. 137-152.

¹⁵² Ibidem s. 143.

¹⁵³ Runda Urugwajska przyjęła – pod pojęciem artykuł rolny rozumie się pozycje klasyfikacji CN w działach od 1 do 24 (wyjątek to ryby morskie), a także niektóre produkty z tzw. działów przemysłowych w tym kazeina, albuminy, sorbit, wełna oraz len surowy.

¹⁵⁴ Por. J. Michałek, WTO - nowy światowy ład ekonomiczny?, „Sprawy Międzynarodowe”, Warszawa 1996, nr 4, s. 54 - 55.

¹⁵⁵ Por. A. Karpiński, Zarys interwencji państwa we współczesnych gospodarkach rynkowych, PAN, Warszawa 1992, s. 179.

poziom wsparcia przypadający na lata 1986 - 1988. AMS obejmuje tylko środki bezpośredniego oddziaływania na produkcję, takie jak np. ustalanie cen skupu, dopłaty do nawozów i inne¹⁵⁶.

Środki wsparcia krajowego dla rolnictwa podzielono na środki zakłócające handel, które mają ulec całkowitej redukcji, oraz środki wsparcia których wpływ na handel jest minimalny a które można stosować bez ograniczeń (dotyczą one świadczeń rządowych w dziedzinie badań naukowych, ochrony środowiska oraz infrastruktury rolnictwa). Zagregowany wskaźnik wsparcia dotyczący mechanizmów zakłócających rynek zostaje zredukowany o 20 %, w krajach rozwijających się redukcja ustalona została na poziomie 13,5 %, natomiast kraje najmniej rozwinięte zwolnione są z redukcji.

Stosowanie protekcjonizmu gospodarczego mające na celu ochronę krajowego rynku prowadzonego przez państwo jest pochodną polityki państwa tworzącą bariery handlowe¹⁵⁷. Restrykcje handlowe mają na celu ochronę producenta krajowego przed konkurencją towarów zagranicznych. Polityka handlowa państwa powinna wynikać z preferowania ochrony interesu krajowego.

¹⁵⁶ Por. J. Kaczurba, Polska w WTO, I KiCHZ, Warszawa 1998, s. 164.

¹⁵⁷ Por. P. Bożyk, J. Misala, M. Puławski, Międzynarodowe stosunki ekonomiczne, Polska Izba Książki, Warszawa 1998, s. 417.

2 ANALIZA I OCENA OCHRONY POLSKIEGO RYNKU W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO KRAJU NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU

2.1. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z tytułu przynależności do organizacji międzynarodowych i ocena ich realizacji

Organizacje międzynarodowe jako forma współpracy podmiotów prawa międzynarodowego, jakimi są państwa, zaczęły pojawiać się w stosunkach międzynarodowych dopiero w pierwszej połowie XVIII wieku, wtedy bowiem zaczęły zarysowywać się warunki historyczne stwarzające powstawanie trwałych stosunków pomiędzy państwami. Najważniejszymi przesłankami sprzyjającymi powstawaniu organizacji międzynarodowych były i są:

- motywy ekonomiczne i polityczne, do których między innymi należą rozwój techniki, kształtowanie się rynku światowego, zacieśnianie współpracy międzynarodowej;
- przekonanie stron o potrzebie i korzyściach wynikających ze współpracy przebiegającej w danej dziedzinie;
- uświadomienie sobie przez rządy zgodności interesów w danej dziedzinie;
- zdolność do osiągnięcia porozumienia¹⁵⁸.

Początkowo organizacje międzynarodowe powstawały w formie konferencji międzynarodowych, wynikających z częstych uzgodnień i konieczności uregulowań. Z tego powodu tworzono sekretariaty oraz inne organy pomocnicze zbierające się regularnie w tym samym składzie członkowskim. Z czasem praktyki takie przerodziły się w spotkania, którym nadano statutową formę prawną przypominającą kształtem obecne organizacje międzynarodowe.

¹⁵⁸ Por. W. Morawiecki, *Międzynarodowe ...op.cit.*, s. 15 - 32.

W okresie powojennym w przeważającej liczbie przypadków organizacje tworzone były z inicjatywy jednego państwa, grupy państw lub organizacji. Obecnie (zgodnie z kryteriami przyjętymi przez Unię Międzynarodowych Stowarzyszeń – UNI) istnieje ponad 1000 organizacji międzynarodowych i międzyrządowych. Jednocześnie przedmiotem działalności wielu obecnie działających organizacji są kwestie dotyczące praw człowieka, ochrony środowiska naturalnego oraz rozwoju społeczno – gospodarczego.

Największe organizacje międzynarodowe posiadają kilkustopniową strukturę¹⁵⁹, a dynamika ich wzrostu związana jest ze zwiększającą się populacją ludności i potrzebą rozwiązywania problemów demograficznych świata, wzrastającą liczbą państw na arenie międzynarodowej oraz rozwojem współpracy pomiędzy nimi.

Szczególne miejsce z pośród organizacji międzynarodowych zajmują tak zwane organizacje integracyjne. Do najczęściej spotykanych instytucjonalno – organizacyjnych form ugrupowań integracyjnych towarzyszących procesom międzynarodowej integracji gospodarczej należą¹⁶⁰: strefa wolnego handlu, unia celna, wspólny rynek, unia walutowa (realizowana w ramach tzw. Eurolandu, w skład którego wchodzi 12 krajów)¹⁶¹ unia gospodarcza, unia polityczna. Wszystkie te organizacje stanowią podłoże działalności państw na arenie międzynarodowej.

¹⁵⁹ Por. S. Parzymies, I. Popiuk-Rysińska, Polska w organizacjach międzynarodowych. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1998, s. 26.

¹⁶⁰ Por. E. Oziewicz, Wybrane problemy procesów integracyjnych we współczesnej gospodarce światowej. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995, s. 16 - 18.

¹⁶¹ Por. P. Bożyk, J. Misala, M. Puławski, Międzynarodowe stosunki ekonomiczne, PWE, Warszawa 1999, s. 517 - 518.

2.1.1. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z przynależności Polski do Generalnego Porozumienia w Sprawie Taryf i Handlu (GATT) i Światowej Organizacji Handlu (WTO) i ocena ich realizacji

Idea utworzenia organizacji międzynarodowej w sprawie handlu powstała w okresie międzywojennym, a szczególne poparcie znalazła po II wojnie światowej przez rząd Stanów Zjednoczonych. Miała to być organizacja kontrolująca i podporządkowująca handel międzynarodowy Stanom Zjednoczonym, dążąca do liberalizacji zasad międzynarodowej wymiany handlowej, ułatwiając dostęp do rynków poszczególnych krajów¹⁶².

W lutym 1946 roku Rada Gospodarczo – Społeczna ONZ podjęła uchwałę o zwołaniu wielostronnej konferencji w sprawie handlu i zatrudnienia. Po opracowaniu projektu statutu Międzynarodowej Organizacji Handlu (ITO – International Trade Organization) zwołano konferencję. Trwała ona od listopada 1947 roku do marca 1948 roku, uczestniczyło w niej 56 państw (w tym również Polska). Statut ITO (Karta Hawańska) – zatwierdzał regulacje dotyczące polityki handlowej, porozumienia towarowe, politykę rozwoju ekonomicznego, restrykcyjne praktyki handlowe oraz politykę zatrudnienia¹⁶³.

W 1947 roku podczas drugiej sesji Komitetu Przygotowawczego ITO 23 kraje przeprowadziły między sobą negocjacje dotyczące obniżenia stawek taryf celnych oraz zawarły między sobą tymczasowy Układ Ogólny w Sprawie Taryf Celnych i Handlu, który miał przestać obowiązywać w chwili powstania Międzynarodowej Organizacji Handlu.

Układ Ogólny w Sprawie Taryf Celnych i Handlu (General Agreement on Tariffs and Trade zwany GATT) podpisano 30 października 1947 roku na

¹⁶² Por. K. Michałowska-Gorywoda, W. Morawiecki, J. Mulewicz, Międzynarodowe organizacje gospodarcze, PWN, Warszawa 1987, s. 81.

¹⁶³ Por. W. Morawiecki, K. Michałowska-Gorywoda, J. Woźnowski, Międzynarodowe organizacje gospodarcze, SGPiS, Warszawa 1974, s. 305.

mocy Protokołu o tymczasowym stosowaniu GATT, wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1948 roku¹⁶⁴.

Układ podpisało wówczas i zatwierdziło 8 krajów z 23 sygnatariuszy¹⁶⁵ stając się członkami układu. W GATT występowały cztery rodzaje członkostwa:

- członkostwo zwyczajne – obejmowało kraje, które przeprowadziły negocjacje taryfowe i dokonały koncesji celnych, na podstawie decyzji zawartych w protokole przystąpienia;
- członkostwo tymczasowe – posiadali członkowie przyjmowani na trzy lata lub dłużej ale bez możliwości korzystania z klauzuli KNU (Klauzula Największego Uprzywilejowani);
- członkostwo stowarzyszone – posiadali członkowie nie posiadający prawa do głosowania;
- członkostwo „de facto” – obejmowało kraje byłych kolonii, które traktowano na zasadach członków przez trzy lata¹⁶⁶.

Z formalnego punktu widzenia stronami GATT były członkowskie państwa przystępujące do porozumienia. Porozumienie GATT oparte zostało na kilku elementarnych zasadach¹⁶⁷ do których należały:

- zasada niedyskryminacji zwana klauzulą największego uprzywilejowania – KNU¹⁶⁸, której główną myślą jest jednakowe traktowanie wszystkich

¹⁶⁴ Por. E. Kawecka-Wyżykowska, Runda Urugwajska GATT i jej znaczenie dla Polski, SGH, Warszawa 1991, s. 10.

¹⁶⁵ Por. E. Kawecka - Wyżykowska, Runda Urugwajska GATT i powstanie WTO. Od GATT do WTO, IkiCH, Warszawa 1995, s. 54.

¹⁶⁶ Por. T. Łoś-Nowak, Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota. Mechanizmy działania. Zasięg, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999, s. 90.

¹⁶⁷ Por. J. Michałek, Międzynarodowa polityka handlowa w ramach GATT Warszawa 1989, rozdział I.

członków należących do układu gdzie przyznanie jakichkolwiek preferencji jednemu krajowi pociąga automatyczne przyznanie ich wszystkim innym członkom;

- klauzula narodowa zawarta w artykule III określając sposób traktowania towarów przywożonych z za granicy tak samo jak produktów pochodzenia krajowego, dotyczy ona głównie należności podatkowych ciążących na towarach ale również przepisów;
- wymogi obowiązujące przy sprzedaży, zakupie i dystrybucji towarów. Klauzula ta ma w szczególności chronić rynek narodowy (ale nie legalne są wszelkie różnicowania w traktowaniu podobnych towarów krajowych i importowanych);
- zasada wzajemności korzyści i ustępstw, która oznacza równe potraktowanie krajów w udzielaniu sobie koncesji taryfowych obowiązująca wszystkich członków w czasie wielostronnych negocjacji wraz z krajami przystępującymi do GATT/WTO.

Porozumienie GATT deklarowało w swoich założeniach, że podstawowymi narzędziami interwencji w handlu są cła, które uznane zostały za jedyny w pełni dozwolony środek interwencji państwa w handlu, ponieważ wpływają w przejrzysty sposób na poziom cen a więc i na popyt¹⁶⁹. Dlatego też na forum GATT zobowiązano się do stopniowej redukcji barier występujących w handlu oraz do nie wprowadzania nowych¹⁷⁰.

¹⁶⁸ KNU – Klauzula Największego Uprzywilejowania jest bardzo ważną zasadą w układzie GATT, mówi ona o tym, że wszelkie korzyści, ulgi, przywileje lub zwolnienia przyznawane przez jedną z umawiających się stron jakimkolwiek produktowi pochodzącemu z jakiegokolwiek innego kraju lub przeznaczonemu dla tego kraju, będą niezwłocznie i bez jakichkolwiek warunków rozciągnięte na podobny produkt pochodzący z terytoriów lub przeznaczony dla terytoriów wszystkich innych umawiających się stron. Por. J. Kaczurba i E. Kawecka - Wyżykowska Polska w WTO, IKiCHZ Warszawa 1998, s. 20.

¹⁶⁹ Por. J. Kaczurba i E. Kawecka - Wyżykowska, Polska w WTO, IKiCHZ, Warszawa 1998, s. 266.

¹⁷⁰ Por. A. Budnikowski, E. Kawecka-Wyżykowska, Międzynarodowe stosunki gospodarcze, PWE, Warszawa 1996, s. 266.

Podstawowym założeniem organizacji GATT jest niedyskryminacja w dostępie do rynków krajów członkowskich, czego przejawem jest liberalizacja w dwustronnych umowach o wolnym handlu. W wyniku negocjacji dotyczących dostępu do rynku następowała redukcja lub całkowita eliminacja stawek celnych.

W ramach GATT odbyło się osiem rund negocjacyjnych: w 1947 roku w Genewie, w roku 1949 w Annecy, w roku 1951 w Torquey, w roku 1956 w Genewie, w latach 1960 - 1961 Runda Dillona, w latach 1964 - 1965 Runda Kennedy'ego, w latach 1973 - 1979 Runda Tokijska oraz w latach 1986 - 1994 Runda Urugwajska. W wyniku przeprowadzonych negocjacyjnych rund nastąpiła redukcja stawek celnych w handlu wyrobami przemysłowymi z ok. 40 % w latach czterdziestych do ok. 3,9 % poprzez redukcję stawek w ostatniej rundzie negocjacyjnej GATT¹⁷¹.

W sumie ostatnia Runda Urugwajska w wyniku przemian w układzie sił gospodarczych pomiędzy krajami rozwiniętymi a rozwijającymi się doprowadziła do dalszej liberalizacji handlu międzynarodowego, wzmocniła zasady funkcjonowania międzynarodowego obrotu gospodarczego oraz ustanowiła wielostronne reguły prowadzenia handlu usługami w konsekwencji czego poprawie uległ dostęp do rynków narodowych oraz wymiana koncesji handlowych pomiędzy krajami¹⁷².

Polska po podpisaniu Protokołu Przystąpienia 18 października 1967 roku została pełnoprawnym członkiem GATT. Główną przyczyną dla której ubiegała się o członkostwo była chęć przyłączenia się do grupy państw, które ustalają zasady handlu światowego.

W wyniku tego porozumienia Polska została objęta przede wszystkim Klauzulą Największego Uprzywilejowania, która nie dyskryminowała partnerów handlowych¹⁷³.

¹⁷¹ Por. E. Kawecka – Wyżykowska, Runda Urugwajska GATT ...op cit., s. 54.

¹⁷² Por. B. Winiarski, *Polityka gospodarcza*. PWN, Warszawa 2000, s. 60.

¹⁷³ Por. S. Parzymies, *Polska w organizacjach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1998, s. 106.

Na początku działalności Polski w GATT zobowiązania wynikające z przynależności do niej były realizowane. Dopiero pogłębiający się kryzys surowcowo – energetyczny na świecie w latach siedemdziesiątych oraz rosnące zadłużenie kraju od roku 1977 doprowadziły do zawieszenia w roku 1978 stosunków handlowych z krajami Układu.

W styczniu 1990 roku Polska wystąpiła z wnioskiem do GATT o renowację protokołu akcesji. Nie udało się jednak ratyfikować Aktu Końcowego, dlatego też pozostała ona do końca 1994 roku obserwatorem.

Runda Urugwajska zakończyła się przyjęciem tekstu Aktu Końcowego w dniu 15 kwietnia 1994 roku wraz z którym sygnowano Umowę o ustanowieniu Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization) zwaną w skrócie WTO. Swoją działalność rozpoczęła ona 1 stycznia 1995 roku¹⁷⁴.

Celem Światowej Organizacji Handlu – WTO stał się nadzór nad wcielaniem w życie i praktycznym funkcjonowaniem wszystkich porozumień Rundy Urugwajskiej, a także zwiększenie efektywności działań krajów w zakresie regulacji i liberalizacji wszystkich podstawowych dziedzin wymiany objętych porozumieniami Rundy takimi jak: handel dobrami, usługami oraz ochrona praw własności intelektualnej¹⁷⁵.

Najwyższym organem WTO jest Konferencja Ministrów, która zbiera się co najmniej raz na dwa lata i podejmuje decyzje dotyczące wszystkich spraw związanych z wielostronnymi porozumieniami handlowymi.

Organem wykonawczym jest działająca w imieniu Konferencji Rada Generalna WTO. Funkcjonuje ona jako Organ Rozstrzygania Sporów (ORS) oraz Organ Przeglądu Polityki Handlowej (TPRB), który regularnie ocenia politykę ekonomiczną poszczególnych krajów członkowskich.

Od chwili rozpoczęcia działalności WTO jako organizacji (to jest od 1 stycznia 1995 roku) Polska posiadała status obserwatora, zachowując prawo

¹⁷⁴ Por. J. Kaczurba, Jesteśmy w Światowej Organizacji Handlu, [w.] „Rynki Zagraniczne” 1995 nr 78, s. 1.

¹⁷⁵ Por. J. Kaczurba i E. Kawecka – Wyżykowska, Polska w WTO. IKiCHZ, Warszawa 1998, s. 42.

do uzyskania statusu członka - założyciela, zgodnie z art. XIV Porozumienia z Marakeszu.

Pomimo statusu obserwatora Polska korzystała z pierwszej raty koncesji pomijając tylko Porozumienie Tekstylne, do którego miała przystąpić po uzyskaniu pełnego członkostwa¹⁷⁶.

Pierwszy etap liberalizacji przeprowadzono w styczniu 1995 roku w momencie przystąpienia do WTO w którym zobowiązaliśmy się do ograniczenia do 16 % wielkości wolumenu importu towarów należących do przemysłu włókienniczego. Do 2005 roku liberalizacja ma objąć 100 % towarów importowanych.

W okresie przejściowym Polska ma prawo zastosować Klauzule Bezpieczeństwa mającą na celu ograniczenie importu w momencie zagrożenia krajowemu przemysłowi. Dotyczy to między innymi ochrony przemysłu tekstylnego i odzieżowego.

Nad poprawnością wdrażania postanowień Porozumienia Tekstynego czuwa Organ Nadzoru Tekstynego (Textiles Monitoring Body – TMB), do którego zadań należy również rozstrzyganie sporów.

Porozumienie w sprawie tekstyliów i odzieży jakie zawarła Polska w ramach Rundy Urugwajskiej GATT okazało się istotnym krokiem ku liberalizacji handlu. Znoszenie ceł nastąpić miało w czterech etapach: o 16 % 1 stycznia 1995 roku, o 17 % 1 stycznia 1998 roku, o 18 % 1 stycznia 2002 roku, a cały proces znoszenia ceł ma zostać zakończony 1 stycznia 2005 roku po redukcji o pozostałe 49 % (tabela 2).

¹⁷⁶ Por. J. Piotrowski, Zewnętrzne zobowiązania umowne wpływające na politykę handlową, IKiCHZ, Warszawa 1995/96, s. 43.

Tabela 2

Etapy programu integracji tekstyliów i odzieży do zasad GATT 1994 na mocy porozumienia Rundy Urugwajskiej

Etap	Data rozpoczęcia	Wielkość kolejnych transz wyłączenia z ograniczeń (%)	Dodatkowa w stosunku do umów MFA- stopa wzrostu kwot importowych w %
I	1.01.1995	16	16
II	1.01.1998	17	25
III	1.01.2002	18	27
IV	1.01.2005	49	Ograniczenia wyeliminowane

Źródło: J. Kaczurba i E. Wyżykowska, Polska w WTO, IkiCHZ, Warszawa 1998r. s.176.

Po 10 letnim okresie całkowitej integracji nie będzie ono już odnawiane w efekcie czego przestanie być widoczny dyskryminacyjny system stosowania ograniczeń w eksporcie wobec konkurencyjnych producentów tekstyliów i odzieży.

W związku z tym, że handel w tym okresie nadal będzie ograniczony, zwiększono koncesje handlowe o 16 % w 1995 roku, w 1998 roku o 25 % oraz 27 % w 2002 roku. Porozumienie tekstylne zawiera klauzulę ochronną, która ma zapobiegać poważnym zachwianiom rynku w okresie przejściowym oraz szczególną klauzulę ochrony międzynarodowej w odniesieniu do towarów nieobjętych w porozumieniu GATT¹⁷⁷.

Polska notyfikowała zgodnie z terminem przewidzianym w Porozumieniu Tekstylnym swój zamiar zachowania prawa do zastosowania okresu przejściowego co ma istotne znaczenie z punktu widzenia ochrony rynku krajowego przed nadmiernym importem z krajów również należących do WTO a posiadających niższe koszty siły wytwórczej.

Te kraje, które nie należą do Porozumienia WTO nie mogą korzystać z zasad liberalizacji objętych tą umową dlatego też mogą się spodziewać nie preferencyjnego traktowania swoich towarów.

¹⁷⁷ Por. E. Kawecka Wyżykowska, Znaczenie Rundy Urugwajskiej GATT dla Unii Europejskiej, [w:] „Biuletyn Informacyjny”, Warszawa 1994 nr 5, s. 27.

Oprócz przepływu towarów istotne miejsce w gospodarce krajowej zajmuje przepływ usług. Istotne znaczenie dla rozwoju gospodarki krajowej ma porozumienie mające na celu liberalizację wymiany usług pomiędzy krajami, powoduje ono zacieranie się wyraźnej granicy pomiędzy precyzyjnym określeniem usługi jako przedmiotu transakcji.

Definiując pojęcie usług można wskazać, że są to czynności tworzące nowe wartości użytkowe niematerialne. W wymianie międzynarodowej stanowią one bardzo zróżnicowaną grupę rodzajową, a ich z roku na rok rosnące znaczenie przejawia się wzrostem udziału w ogólnie pojętym znaczeniu¹⁷⁸.

W handlu międzynarodowym usługi klasyfikuje się na: usługi sensu stricto, obejmujące: transport (fracht towarów, ubezpieczenia, składowanie, przechowywanie, odprawy celne, turystykę międzynarodową i podróże), pozostałe obejmujące: usługi pocztowe, obsługę pasażerów, usługi portowe, pozostałe usługi w tym: ubezpieczenia niehandlowe, usługi bankowe (obsługa komputerowa, prawnicza), usługi komunikacyjne (pocztowe i telekomunikacyjne), reklamę, leasing, usługi maklerskie, przetwórcze, zawodowe i techniczne), dochody od kapitału zainwestowanego za granicą; dochody z pracy za granicą. Dochożą do tej grupy również usługi internetowe.

WTO jako organizacja wyspecjalizowana w sprawach handlu zagranicznego i polityki handlowej podjęła zagadnienia dotyczące handlu elektronicznego. W 1998 roku Rada Generalna tej organizacji przyjęła „Deklarację w sprawie globalnego handlu elektronicznego”, w której główne zagadnienia dotyczyły dostępu do rynku towarów związanych z handlem elektronicznym, określenia wartości celnej towarów wynikających z Porozumienia o stosowaniu Art. VII GATT (Kodeks wartości celnej), problemów wynikających ze stosowania Porozumienia w sprawie licencyjnych procedur importowych, należności celnych, innych płatności i obciążeń

¹⁷⁸ Por. J. Głowczyk, Uniwersalny ... op cit., s. 361 - 362.

równoważnych zawartych w Art. II GATT 1994, standardów dotyczących handlu elektronicznego, zagadnień dotyczących reguł pochodzenia towarów oraz klasyfikacji towarów¹⁷⁹.

Szacunkowo ujmując największymi eksporterami usług są kraje będące jednocześnie największymi eksporterami towarów, które w 1990 roku uzyskały 2/3 światowych wpływów z eksportu usług transportowych, 3/4 wpływów z turystyki oraz 3/4 z usług biznesu¹⁸⁰.

Analizą światowego handlu usługami najszerzej zajmuje się Międzynarodowy Fundusz Walutowy, dane zawarte w publikacjach Balance of Payments Statistics Yearbook w ramach bilansów płatniczych, przedstawiają efektywne wpływy i wydatki dewizowe związane tylko z usługami.

Dane dotyczące światowego eksportu usług transportowych (wykres 1) dla poszczególnych krajów wskazują na tendencje spadkowe w stosunku do największego eksportera usług jakim są Stany Zjednoczone.

Globalny eksport usług w roku 1990 stanowił w transporcie - 35 %, w turystyce międzynarodowej - 8 %, w usługach budowlanych - 35 %, w usługach przetwórczych - 10 %, pozostałe usługi stanowiły 12 %.

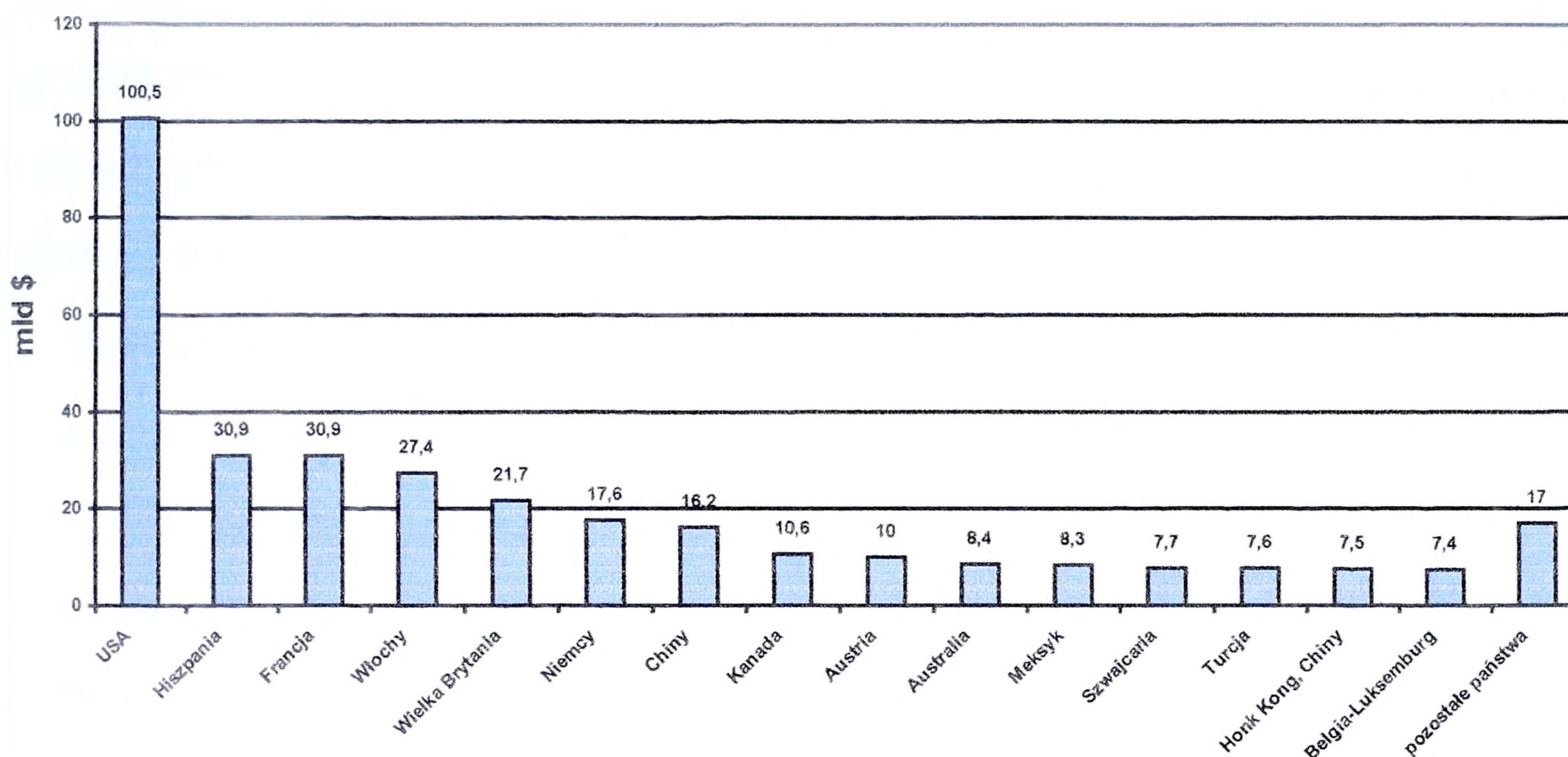
Usługi podobnie jak handel międzynarodowy podlegają specyficznym środkom polityki handlowej w połączeniu z polityką ekonomiczną oraz strukturą gospodarki narodowej. Różne są tylko metody protekcji. Dla porównania w 2000 roku eksport usług na świecie wynosił 1435400 mln USD, a import 1436900 mln USD, najwięcej bo 274566 ml USD przypadło na gospodarkę Stanów Zjednoczonych (w eksporcie usług), najmniej bo 7119 przypadło dla Czech. Polska wyeksportowała usług w 2000 roku 9496 ml USD. Import usług wynosił natomiast 6559 ml USD, w porównaniu na przykład z Niemcami 132336 ml USD. W latach poprzednich na przykład w 1999 roku eksport usług wynosił dla Polski 8430, import 5681, był więc niższy w porównaniu z rokiem 2000.

¹⁷⁹ Por. W. Czyżowicz, Handel elektroniczny a prawo celne, [w:] <http://www.akson.sgh.waw.pl> z dnia 2002.07.25.

¹⁸⁰ Por. WTO, [w:] <http://www.wto.org/english/res> z dnia 2002.04.20.

Wykres 1

Struktura eksportu usług transportowych dla wybranych państw świata w 2000 roku w mld USD

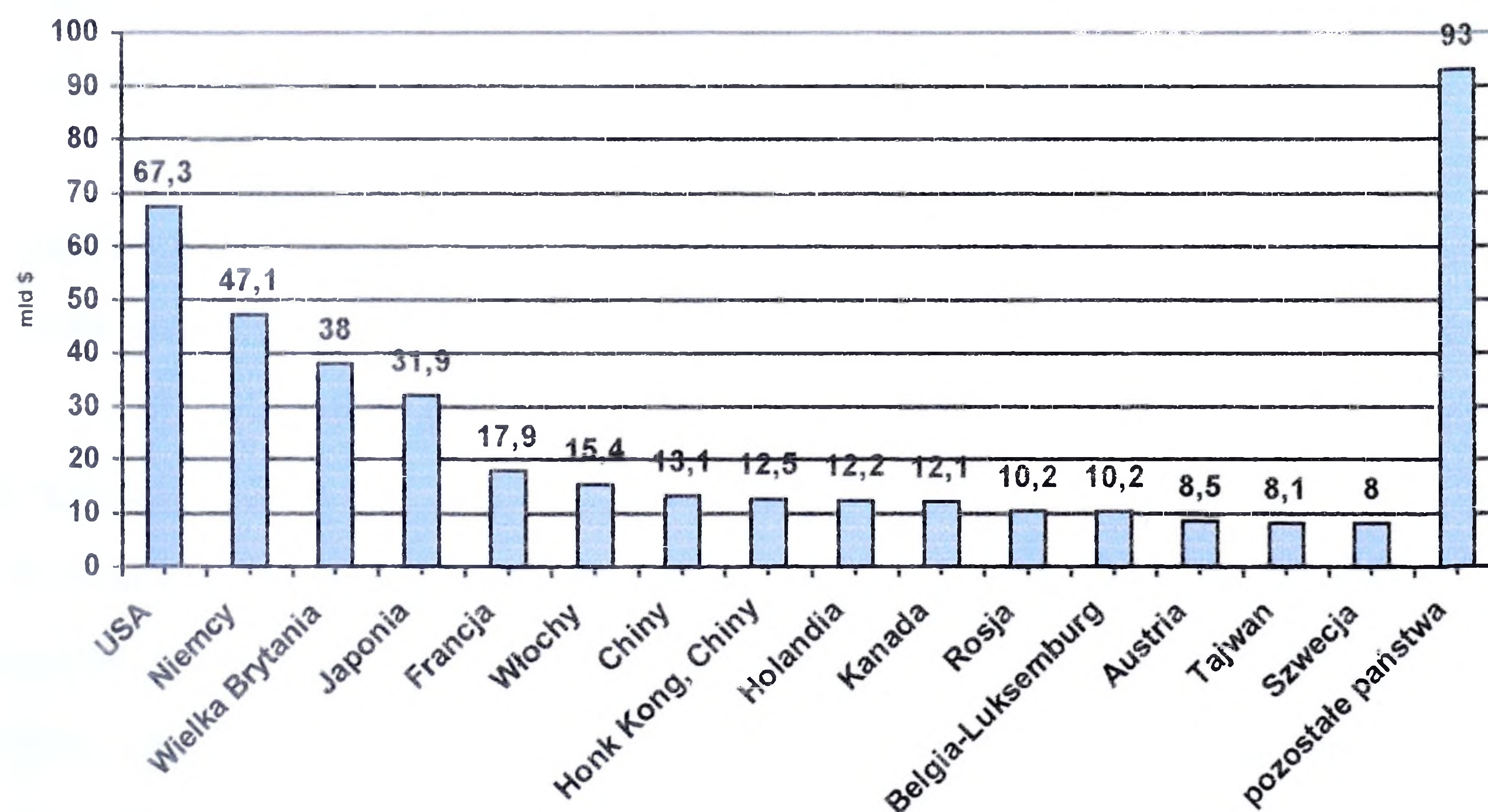
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WTO International trade statistics

2001 Tabela IV 85

http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2001_e/stats2001_e.pdf

Wykres 2

Struktura importu usług transportowych dla wybranych państw świata w 2000 r. w mld USD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WTO International trade

statistics 2001 Tabela IV 85 http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2001_e/stats2001_e.pdf

Zarówno eksport jak i import usług dla Polski rośnie¹⁸¹.

W ramach Rundy Urugwajskiej wprowadzono zasady liberalizacji usług, które ujęte zostały w ramach Porozumienia Usługowego – GATS (General Agreement on Trade in Services). Porozumienie ustanawia zasady w międzynarodowym handlu usługami w postaci jednego z czterech sposobów dotarcia na rynek :

- transgraniczny (cross – border) między państwami, bez przemieszczania się usługodawcy ani usługobiorcy z terytorium jednego kraju bezpośrednio na terytorium drugiego kraju;
- konsumpcja usług za granicą (consumption abroad) gdzie usługobiorca przemieszcza się do kraju usługodawcy, konsumuje usługę na jego terytorium;
- obecność osób fizycznych (presence of natural persons providing service) w kraju usługodawcy w rezultacie przepływu osób fizycznych efektywnie wykonujących pracę;
- obecność handlowa (commercial presence) w której obecność usługodawcy w kraju usługobiorcy jest konieczna w formie założenie przedsiębiorstwa lub przedstawicielstwa.

GATS sformułował zobowiązania ogólne, obligatoryjne dla wszystkich swoich członków, oraz zobowiązania szczegółowe dla niektórych państw w sprawie dostępu do rynku, zawarte w liście szczegółowych zobowiązań.

Zobowiązaniami szczegółowymi są między innymi zasada największego uprzywilejowania w handlu usługami (KNU – wyjątkiem jest wymiana przygraniczna usług oraz odstępstwa zgłoszone w tzw. liście odstępstw), zasada przejrzystości w której określone są zasady dotyczące publikowania informacji w zakresie przepisów handlu usługami, zasada uznawania wykształcenia otrzymanego w jednym kraju poprzez zawarcie odpowiednich umów z członkami porozumienia poprzez ustanowienie reguł wielostronnych

¹⁸¹ Por. WTO, [w.] http://www.wto.org/english/res_e/its2001_e.pdf z dnia 2002.01.22.

negocjacji dla uniknięcia negatywnego wpływu subsydiów na handel usługami z zastosowaniem procedur kompensujących i wyrównawczych.

Postanowienia, które dotyczyły określonych sektorów usług oraz sposobów ich świadczenia zawierają załączniki GATS. Odrębnymi załącznikami są te, które obejmują szczegółowe opisy w zakresie środków oddziaływania na dostęp do rynku oraz zawierające zakres negocjacji liberalizujących handel tymi usługami. Należą do nich usługi finansowe, telekomunikacyjne, usługi transportu lotniczego i morskiego.

Bardzo ważnym postanowieniem GATS jest zapis mówiący o konieczności dalszych rokowań, w konsekwencji których powstaną następne zobowiązania służące dalszej liberalizacji handlu usługami.

Polska jako jeden z sygnatariuszy GATT/WTO zaakceptowała ustalenia dotyczące liberalizacji handlu usługami oraz ratyfikowała porozumienie.

Liberalizacja wymiany usług oprócz korzyści jakie ze sobą niesie przynosi także pewne zagrożenia związane z dynamiczną ekspansją zagranicznych firm usługowych w najrentowniejsze sektory, przy słabej pozycji krajowych dostawców usług w tych sektorach¹⁸².

Podczas Rundy Urugwajskiej zawarto również porozumienia, które mają charakter obligatoryjny dla wszystkich członków WTO. Uzupełniono i zaktualizowano istniejące już zasady stosowania barier poza taryfowych do których należy: porozumienie o stosowaniu artykułu VI GATT 1994 – dotyczące antydumpingu (dla Polski Kodeks Antydumpingowy)¹⁸³, oraz subwencji (Kodeks Antysubwencyjny¹⁸⁴).

Jednym z punktów Porozumienia Rolnego są zasady dotyczące środków ochrony roślin, zwierząt. Celem Porozumienia w sprawie stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych jest ograniczenie protekcji realizowanej

¹⁸² Ibidem, s. 102 - 115.

¹⁸³ Por. Porozumienie o stosowaniu art. 6 Układu Ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu, Załącznik do „Dz. U”. 1998 nr 34, poz. 195

¹⁸⁴ Por. Porozumienie w sprawie subsydiów i środków wyrównawczych, Załącznik do „Dz. U”. 1996 nr 9, poz. 54.

w celu zapewnienia ochrony zdrowia ludzi, zwierząt i roślin. Ma ono również zapewnić proces harmonizacji tych środków z międzynarodowymi standardami, wytycznymi oraz rekomendacjami.

Porozumienie pozwala jednak zachować prawo do stosowania w uzasadnionych przypadkach wszelkich środków ostrożności w celu ochrony zdrowia nie tylko ludzi ale i zwierząt.

Na forum międzynarodowym WTO opierając się na publicznym modelu równowagi ogólnej przedstawiło ocenę skutków ekonomicznych Rundy Urugwajskiej. Przyjmując wariant najprostszy, przy założeniu stałych przychodów skali produkcji oraz doskonałej konkurencji, przyrost eksportu do 2005 roku szacuje się na około 99 mld USD, uwzględniając korzyści skali produkcji oraz konkurencję monopolistyczną obejmująca większość sektorów produkcji przemysłowej, globalny światowy skumulowany przyrost eksportu szacuje się na około 266 mld USD.

Największe korzyści mają odnieść kraje rozwinięte poprzez liberalizację licznych barier pozataryfowych¹⁸⁵.

We współczesnej gospodarce światowej można zaobserwować różne rodzaje polityki handlowej. Ze względu na zobowiązania międzynarodowe wyróżnia się:

- politykę handlową konwencyjną która opiera się na zasadach GATT/WTO, która to stosowana jest wobec krajów członkowskich, oraz tych które przyjęły klauzulę największego uprzywilejowania – KNU:

- politykę autonomiczną, która wynika z niezależnych decyzji kraju, zupełnie nie związanych z postanowieniami WTO;

- politykę specyficzną opierającą się na zasadach działania porozumień bilateralnych lub opartą na zasadach ugrupowań regionalnych.

Polityka handlowa zgodna z GATT/WTO przestrzega zasad niedyskryminacji i wzajemności. Gwarantuje swoim członkom przejrzystość zasad oraz narzędzi handlowych, stabilność stosunków handlowych. Kraje

członkowskie współpracując ze sobą według ściśle określonych zasad wynikających ze statutu organizacji, przyczyniają się do ograniczania swobody w zakresie ustalania stawek celnych (w polityce celnej jest to równoznaczne ze stosowaniem stawek celnych konwencyjnych). Harmonizacja reguł w ramach organizacji gwarantuje stabilność warunków handlu w odniesieniu do każdego członka w takim samym stopniu. Przynależność do organizacji nakłada na uczestników obowiązek dostosowania przepisów krajowych do uzgodnień międzynarodowych. Wspólne reguły WTO ograniczają zatem autonomię poszczególnych krajów w celu zabezpieczenia interesów gospodarki światowej. Sprzyja to liberalizacji handlu oraz zwiększa dostęp do rynków międzynarodowych.

Polityka autonomiczna natomiast nie jest związana z regułami wielostronnych porozumień w związku z tym może być zarówno dyskryminacyjna jak i preferencyjna. Politykę dyskryminacyjną prowadzi się zazwyczaj wobec krajów, które nie są członkami GATT, oraz nie stosujących klauzuli największego uprzywilejowania – KNU. Dotyczy to głównie krajów o gospodarce nierynkowej¹⁸⁶.

Polska w latach dziewięćdziesiątych zniósła niezgodności związane z zasadami GATT, co przyczyniło się do zniesienia autonomicznie stosowanej dyskryminacji przez państwa, które obecnie są partnerami handlowymi.

Polityka preferencyjna gwarantuje krajom partnerskim preferencje handlowe, które przekraczają poziom koncesji uzgodnionych w porozumieniach wielostronnych. Taką politykę handlową prowadzą kraje uprzemysłowione wobec krajów nieuprzemysłowionych w ramach Systemu Zgeneralizowanych Preferencji - GSP. Powoduje to przyznawanie preferencji jednostronnych bez obowiązku wzajemności. Obok tych preferencji występują również preferencje specjalne, które przyznawane są niektórym krajom na zasadzie jednostronności.

¹⁸⁵ Por. J. Michałek, Znaczenie ekonomiczne liberalizacji w czasie Rundy Urugwajskiej, [w:] „Sprawy Międzynarodowe”, 1996 nr 4 - 5, MSZ, Warszawa 1996, s. 58.

¹⁸⁶ Por. L. Ciamaga, Światowa gospodarka rynkowa, zmiana struktury, PWN, Warszawa 1990, s. 188.

Wszystkie wymienione rodzaje polityki handlowej mogą podlegać różnym restrykcjom. Restrykcyjna polityka handlowa posiada w swoich założeniach wysoki poziom protekcji handlowej wykorzystując przy tym instrumenty protekcji (celnych oraz poza taryfowych). Natomiast restrykcyjna polityka prowadzona przez rząd prowadzić może do retorsji (odwetów przez kraje partnerskie).

Retorsja handlowa jest wprowadzeniem wyższego od założonego tempa dostosowań do handlu, której celem jest przeciwdziałanie negatywnym skutkom protekcjonistycznej polityki prowadzonej przez partnerów.

Wszystkie elementy składowe polityki handlowej w swoich głównych zamierzeniach dążą do wypracowania takich struktur poprzez które możliwa będzie do zrealizowania najdoskonalsza forma współpracy pomiędzy krajami. Spowodowało to wprowadzenie nowych teorii do zasad wspólnego handlu.

Przez ponad pół wieku negocjacje na forum GATT/WTO koncentrowały się na liberalizacji lub protekcji handlu. Obecnie sytuacja ta ulega zmianie, wzbogacając dotychczasowe założenia organizacji o elementy współzależności gospodarek w świecie, wspierane programami pomocy technicznej przeznaczone dla krajów słabo rozwiniętych ze szczególnym uwzględnieniem ochrony środowiska.

Polska stoi na progu wstąpienia do Unii Europejskiej. Z tym faktem związane są liczne zobowiązania, którym będzie musiała sprostać. Biorąc pod uwagę korzyści i straty jakie z tego tytułu poniesie należy prawidłowo ocenić możliwość członkostwa.

Członkostwo w Unii będzie oznaczało dla Polski konieczność przyjęcia większości zobowiązań, które dotychczas przyjęła Unia. Członkostwo w Unii pozbawi również Polskę możliwości indywidualnego występowania w trakcie przeglądów polityki handlowej innych krajów, w tym również Unii Europejskiej¹⁸⁷.

¹⁸⁷ Dotychczas przedstawiciel Polski mógł wykorzystywać forum WTO do wyjaśniania spraw wątpliwych lub spornych wynikających ze stosunków handlowych z UE i innymi krajami.

Po wejściu do Unii Polska nie będzie również mogła wykorzystywać forum WTO do formułowania pretensji wobec krajów Unii Europejskiej.

Przyjęcie zobowiązań Unii Europejskiej w WTO będzie oznaczało konieczność dokonania istotnych zmian w polskich regulacjach narodowych, w przypadku zgodności polskich interesów handlowych z interesami UE zastosowanie regulacji Unii może oznaczać większą skuteczność ochrony polskiego przemysłu przed nieuczciwym importem z krajów trzecich (taka sytuacja może dotyczyć produktów rolnictwa).

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej przed rokiem 2005 oznaczałoby konieczność przejęcia zobowiązania przez Unię do zintegrowania z GATT produktów tekstylnych i odzieżowych zgłoszonych przez Unię w poszczególnych etapach integracji. W przypadku gdyby listy towarowe Polski i UE były rozbieżne, będzie to oznaczało konieczność modyfikacji polskich zobowiązań. Przyjęcie zobowiązań UE ograniczy swobodę korzystania przez Polskę ze środków ochronnych dopuszczalnych na mocy Porozumienia Tekstylnego (będziemy mogli skorzystać ze wspólnotowych programów pomocy dla przemysłu tekstylnego stosowanych przez UE). Akcesja Polski do UE oznacza na forum WTO częściową utratę suwerenności oraz konieczność konsultowania wspólnego stanowiska. Integracja z UE oznacza również ryzyko uwikłania się Polski w spory handlowe prowadzone na forum WTO. W przypadku sporów nie zakończonych porozumieniem istnieje ryzyko objęcia Polski skutkami sankcji handlowych¹⁸⁸. WTO jest trzecim filarem władz w międzynarodowym handlu i światowej gospodarce, wspomagającym i równoważącym jej rozwój. Dostarcza mechanizmów umożliwiających wprowadzanie niedyskryminacji w handlu, sprzyjający tym samym zwiększeniu efektywności gospodarki światowej, przyczyniając się do wzrostu gospodarczego.

¹⁸⁸ Por. J. Piotrowski, Skutki dostosowań do zagranicznej polityki ekonomicznej UE w sferze wielostronnych stosunków gospodarczych – WTO/GATT, [w:] Proces i skutki dostosowań Polski do zagranicznej polityki ekonomicznej Unii Europejskiej, IKiCHZ, Warszawa 1999, s. 9 - 74.

2.1.2. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z przynależności Polski do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i ocena ich realizacji

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) powołana została na mocy Konwencji Paryskiej z 14 grudnia 1960 roku. Swoją działalność rozpoczęła 30 września 1961 roku. Założycielami jej było 20 państw najbardziej rozwiniętych na świecie¹⁸⁹.

W początkowym okresie działalności należały do niej tylko bogate państwa, dlatego też uważana była za organizację „dla bogaczy”. Sytuacja uległa zmianie po przyjęciu w 1964 roku na członka Meksyku - jednego z państw rozwijających się.

Państwa należące do OECD dostarczają dwie trzecie globalnej produkcji towarowej, trzy piąte światowego eksportu, oraz cztery piąte ogółu publicznej pomocy rozwojowej na rzecz krajów gospodarczo słabo rozwiniętych¹⁹⁰. Jednocześnie pozycja tych krajów na rynkach finansowych w dziedzinach inwestycji zagranicznych, przepływu kapitału usług oraz przeprowadzanych badań naukowych jest dominująca.

Podstawowymi założeniami do jakich dąży OECD jako organizacja jest przede wszystkim osiągnięcie możliwie jak największego rozwoju gospodarczego swoich członków, zmniejszanie różnic ekonomicznych pomiędzy państwami, oraz promowanie rozwoju handlu światowego, opartego na wielostronnej nie dyskryminacyjnej zasadzie równego traktowania wszystkich członków organizacji, zwalczanie korupcji, ochrona konsumenta w handlu elektronicznym oraz prowadzenie prac nad wytycznymi dla

¹⁸⁹ Por. S. Michałowski, *Geneza i specyfika OECD jako elitarniej organizacji państw Zachodu*, [w:] OECD a Polska, IKiCHZ, Warszawa 1995, s. 11 - 19.

¹⁹⁰ Por. S. Parzymies, *Polska w organizacjach ...op cit.*, s. 110.

przedsiębiorstw wielonarodowych i administracji podatkowej w sprawie cen transferowych¹⁹¹.

Handel elektroniczny określany jest przez OECD jako „wszelkie formy transakcji związanych z komercyjnym wykorzystaniem, z uwzględnieniem indywidualnych jak też instytucjonalnych podmiotów, które bazują na cyfrowym przetwarzaniu i transmisji danych” oraz jest to „biznes prowadzony w sieciach komputerowych takich jak internet z uwzględnienie pokrewnej infrastruktury”¹⁹².

Funkcje jakie przyjęła na siebie OECD polegają na koordynowaniu publicznej pomocy rozwojowej, jakiej uprzemysłowione państwa udzielają słabo rozwiniętym gospodarczo krajom Afryki, Azji, Pacyfiku, Ameryce Łacińskiej.

Sukces działania OECD jako organizacji polega na tym, że wszystkie państwa członkowskie nie tylko razem próbują realizować założenia organizacji ale również i każde państwo członkowskie z osobna zajmuje się promowaniem efektywnego wykorzystania zasobów gospodarczych zarówno ludzkich jak i naturalnych.

Charakterystycznym mechanizmem działania OECD jest tak zwana zasada „peer pressure” polegająca na wzajemnym wywieraniu na siebie presji państw członkowskich odnośnie decyzji gospodarczych i społecznych tak aby zachowane zostały zasady przyjęte przez wszystkie państwa układu¹⁹³.

Działalność OECD jako organizacji gospodarczej koncentruje się głównie na intelektualnym i politycznym przyspieszaniu rozwoju gospodarczego świata oraz na współpracy międzynarodowej państw członkowskich poprzez realizowanie wspólnych badań i projektów.

Od lat systematycznie zwiększa się udział eksportu Polski do krajów należących do OECD licząc w eksporcie światowym. W 2000 roku udział ten

¹⁹¹ Por. J. Bielawski, Spójność polityki i kodeksy dobrego zachowania w gospodarce globalnej, [w:] Rocznik Strategiczny, Scholar, Warszawa 2002, s. 41.

¹⁹² Por. W. Czyżowicz, Handel ... op.cit. s.16.

¹⁹³ Por. S. Michałowski, Geneza ... op.cit., s. 13.

wynosił 83,73 % całego eksportu, podczas gdy w 1999 roku stanowił 92,28 % a w roku 1999 był najniższy i wyniósł 78,81 %.

Zauważyć przy tym jednocześnie można przewagę obrotów towarowych krajów członkowskich OECD na tle innych ugrupowań i tak na przykład w roku 2000 w krajach należących do OECD eksport ogółem wynosił 26501 mld USD, import 38543 mld USD co dawało ujemne saldo w kwocie – 12042 mld USD. W tym na Niemcy przypadało: w eksporcie 11043 mld USD, w imporcie 11701 mld USD co dawało saldo – 658 mld USD (tabela 3).

Od początku powstania OECD aż do połowy lat osiemdziesiątych Polska nie utrzymywała oficjalnych stosunków gospodarczych z organizacjami państw Zachodu. Obustronną współpracę podjęto w 1988 roku po wizycie Sekretarza Generalnego OECD w Polsce. Celem tej wizyty było omówienie możliwości podpisania porozumienia, dotyczącego nawiązania regularnej współpracy.

W latach dziewięćdziesiątych współpraca i pomoc techniczna udzielana Polsce przez OECD koncentrowała się głównie na:

- reformie banków i instytucji finansowych;
- wprowadzeniu zmian w polityce podatkowej;
- przemianach własnościowych, zmierzających do zniesienia dominacji sektora państwowego w życiu gospodarczym;
- przeobrażeniach i dostosowaniach strukturalnych;
- promocji inwestycji międzynarodowych i handlu zagranicznego;
- wprowadzeniu podstaw prawnych konkurencji;
- tworzeniu ram instytucjonalnych rynków pracy;
- opracowaniu projektu reformy polityki socjalnej;
- poszukiwaniu sposobów poprawy skuteczności polityki ochrony środowiska naturalnego;
- restrukturyzacji przemysłu i energetyki;
- zmianach struktury własnościowej rolnictwa i polityki rolnej z uwzględnieniem nowych zasad i warunków funkcjonowania całej gospodarki narodowej;

Tabela 3

Obroty towarowe głównych ugrupowań w 2000 roku w mld USD

Lp.	Nazwa ugrupowania	2000 rok			Dynamika w %	Rok 1999= 100		Udział w %	
		Eksport	Import	Saldo	Eksport	Import	Eksportcie	Importcie	
1.	OECD	26.501,0	38.543,0	-12.042,0	115,5	101,9	83,73	78,76	
2.	W tym: UE	22.143,6	29.950,8	-7.807,2	114,6	100,4	69,96	61,20	
3.	a) Niemcy	11.043,0	11.701,1	-658,2	111,5	101,0	34,89	23,91	
4.	b) Włochy	1.999,2	4.074,5	-2.075,3	111,6	94,8	6,32	8,33	
5.	EFTA	600,5	1.074,7	-474,3	107,1	93,8	1,90	2,90	
6.	CEFTA	2.662,3	3.461,7	-799,5	119,0	112,7	8,41	7,07	
7.	W tym: Czechy	1.198,6	1.562,2	-363,6	115,2	106,1	3,79	3,19	
8.	WNP	2.101,7	598,0	-3.297,2	115,2	163,5	6,64	11,03	
9.	W tym: Rosja	862,1	4.619,5	-3.757,4	121,4	172,6	2,72	9,94	
10.	Kraje rozwijające się	1.996,2	5.171,6	-3.175,4	110,3	96,0	6,31	10,57	
	OGÓLEM	31.651,3	48.949,2	-17.288,9	115,5	106,6	100,0	100,0	

Źródło: Strona internetowa. <http://www.oecd.org/about/whoswhol/>, marzec ,grudzień 2001.

- dostosowywaniu polskich statystyk do standardów międzynarodowych¹⁹⁴.

Od połowy 1990 roku toczyły się rozmowy Polski z OECD, których celem była instytucjonalizacja wzajemnych stosunków. Polska w latach dziewięćdziesiątych przechodziła proces zmian w systemie bankowo-finansowym i podatkowym. Zaczynał się długofalowy proces przemian własnościowych i strukturalnych w państwie czego efektem była promocja inwestycji zagranicznych¹⁹⁵. Zaczynały uwydatniać się reformy polityki socjalnej, zmiany na dotychczasowych rynkach pracy oraz zagadnień dotyczących ochrony środowiska¹⁹⁶.

Podczas Sesji Ministralnej Rady OECD Polska podpisała 4 czerwca 1991 roku porozumienie o długofalowej współpracy, uzyskując wówczas status państwa partnerskiego w efekcie czego została włączona do programu współpracy i pomocy technicznej PIT (Partnerzy w Trakcie Przemian - Partners in Transition).

Program ten obejmował zagadnienia dotyczące raportów sytuacji gospodarczo - społecznej w Polsce oraz stopnia zaawansowania reform rynkowych i perspektyw ich rozwoju (Economic Surveys of Poland). Zakładał również pomoc krajów OECD w udzielaniu pomocy technicznej w dostosowywaniu ustawodawstwa polskiego do zasad obowiązujących w strukturach państw członkowskich.

Następny etap w realizacji programu PIT odbył się 2 czerwca 1993 roku podczas Sesji Ministralnej Rady OECD, na której postanowiono rozpocząć negocjacje z Polską. Równolegle z naszym krajem przystąpili do negocjacji Meksyk i Korea Południowa¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Por. S. Michałowski, Polska w OECD, [w:] Polska w organizacjach międzynarodowych, Scholar, Warszawa 1998, s. 122.

¹⁹⁵ Por. E. Latoszek, Organizacje międzynarodowe. założenia, cele, działalność, WSHiFM, Warszawa 2001, s. 380.

¹⁹⁶ Por. S. Parzymies, Polska ...op.cit., s. 115.

¹⁹⁷ Ibidem, s. 115.

Dnia 25 stycznia 1994 roku Polska skierowała do sekretarza generalnego OECD oficjalny wniosek o uzyskanie pełnego członkostwa w OECD. W ten sposób określone zostały warunki jakie Polska musi spełnić aby dokonać zgodności polskiego prawa z instrumentami prawnymi OECD. Należało w odniesieniu do każdego instrumentu prawnego określić swój stosunek poprzez zaakceptowanie lub odrzucenie.

W zasadzie w OECD nie ma takiego kraju, który w pełni akceptowałby bez zastrzeżeń wszystkie regulacje prawne poza obligatoryjnymi. Formalnie negocjacje Polski z OECD zakończone zostały 11 lipca 1996 roku a 22 listopada 1996 roku zamknięto pierwszą fazę procesu dostosowywania polskiej gospodarki oraz systemu prawnego do standardów jakie obowiązują w państwach wysoko rozwiniętych przyjmując Polskę na 28 członka OECD. Negocjacje zakończone zostały ustaleniem kalendarza dalszych zmian, które z uwagi na uwarunkowania społeczne, gospodarcze i ekonomiczne nie możliwe były do wprowadzenia wcześniej.

Podstawowym zadaniem przystąpienia Polski do OECD stało się przybliżenie polskiej gospodarki do gospodarek krajów wysoko rozwiniętych, czego przejawem jest rozpoczęcie negocjacji o członkostwo w Unii Europejskiej.

Przystępując do OECD Polska dokonała uporządkowania i uzupełnienia infrastruktury instytucjonalnej i prawnej w dziedzinie gospodarki z zachowaniem instrumentów ochronnych. Niemniej jednak przy nowelizacji już istniejących rozwiązań i wprowadzaniu nowych poddawane są one ocenie pod kątem zgodności z podstawowymi zasadami obowiązującymi w OECD¹⁹⁸. Odnosi się to głównie do liberalizacji obrotu gospodarczego którego przejawem jest otwarcie gospodarki na gospodarkę światową. Pociąga to za sobą realizację pewnych obowiązków, które Polska musi spełnić w celu dostosowania ustawodawstwa krajowego do obowiązujących zasad w OECD. Ale rzeczywiste rezultaty członkostwa Polski w OECD są uzależnione od

skutecznego dostosowania polskiej gospodarki do wymogów konkurencji międzynarodowej mającej znaczącą przewagę ekonomiczną nad polską gospodarką. Dotyczy to ograniczenia przeszkód w wymianie towarów, usług i kapitału.

Tworzenie jednakowych warunków dla wszystkich podmiotów gospodarczych należących do OECD ma na celu zwalczanie dyskryminacji podmiotów zagranicznych. W dużym stopniu zmniejszono wymagania stawiane wcześniej podmiotom zagranicznym, wchodzącym na rynek polski, ograniczając wymóg uzyskiwanie zezwolenia na prowadzenie przez nich działalności¹⁹⁹. Dotyczy to między innymi liberalizacji zasad obrotu nieruchomościami z udziałem cudzoziemców²⁰⁰.

Przyjęcie pełnej liberalizacji w nabywaniu nieruchomości w Polsce przez cudzoziemców jest planowane do końca 2004 roku.

Zalecenia OECD w zakresie nabywania nieruchomości przez cudzoziemców zmierzają do przekonania władz polskich do:

- trzykrotnego zwiększenia powierzchni nieruchomości (tj. do 1,2 hektara dla obszarów miejskich oraz 3,0 hektarów dla obszarów wiejskich), których nabycie przez cudzoziemców nie będzie wymagało zezwolenia, dotyczyć ma spółek z udziałem inwestorów z krajów OECD jak również UE ;
- usunięcie wymogu uzyskiwania zezwolenia na nabywanie nieruchomości w związku z dokonywaniem zagranicznych inwestycji bezpośrednich w stosunku do podmiotów z krajów członkowskich UE oraz innych krajów członkowskich OECD²⁰¹.

¹⁹⁸ Por. J. Stypa, M. Chodor, Korzyści z przystąpienia Polski do OECD, [w.] „Przegląd Rządowy” 1996 nr 8 - 9, s. 3

¹⁹⁹ Por. E. Latoszek, M. Proczek, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju - geneza, mechanizm funkcjonowania, struktura, działalność, [w.] Organizacje międzynarodowe, WSHiFM, Warszawa 2001, s. 392.

²⁰⁰ Por. Ustawa z dnia 15 marca 1996 roku o zmianie ustawy o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców, [w.] „Dz U” 1996 nr 45, poz. 198.

²⁰¹ Por. M. Paszyński, Proces i skutki dostosowań Polski do zagranicznej polityki ekonomicznej Unii Europejskiej, IKiCHZ, Warszawa 1999, s. 83.

Władze polskie zobowiązywały się do rutynowego wydawania zezwoleń na nabywanie nieruchomości (tj. w ciągu 30 dni od złożenia wniosku). Dotyczyło to między innymi pozwoleń na pośrednie nabywanie nieruchomości w przypadku nabywania nieruchomości w przypadku posiadania prawa własności do nieruchomości. Zobowiązanie to nie dotyczy nabywania gruntów rolnych, lasów oraz akwenów wodnych²⁰².

Liberalizacja przepływu kapitałów pomiędzy Polską a OECD obejmuje przede wszystkim przepływy kapitału długoterminowego, a w drugiej kolejności dopiero średnio - i krótkoterminowego. Podstawowym aktem prawnym w przepływie kapitału w Polsce jest ustawa z dnia 2 grudnia 1994 roku – Prawo Dewizowe²⁰³ oraz zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 stycznia 1996 roku w sprawie ogólnych zezwoleń dewizowych²⁰⁴. Oba te akty ustanawiają warunki obowiązywania regulacji dewizowych w Polsce.

Głównym celem przyszłej działalności Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju będzie dalsze zapewnianie efektywnej współpracy państw członkowskich w koordynacji polityki gospodarczo-społecznej poprzez praktyczną realizację przyjętych kierunków działań co ma gwarantować przestrzegania zasad otwartej konkurencji.

OECD będzie wciąż umacniać podstawy gospodarki rynkowej w skali światowej, ograniczać przeszkody w swobodnym rozwoju gospodarek oraz eliminować konflikty w gospodarce międzynarodowej.

Polska określana jest jako kraj demokratyczny. Dobrze rozumiana demokracja z kolei powinna prowadzić do tworzenia takich uwarunkowań gospodarczych aby prowadzona polityka miała na uwadze nadrzędną ochronę krajowego rynku nad ochroną rynków obcych.

²⁰² W roku 1997 udzielono członkom OECD - 1701 pozwoleń na nabycie nieruchomości w Polsce.

²⁰³ Por. Ustawa z dnia 2 grudnia 1994 roku Prawo Dewizowe, [w:] „Dz.U” 1994 nr 136, poz. 703 z późniejszymi zmianami.

²⁰⁴ Por. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 stycznia 1996 r w sprawie ogólnych zezwoleń dewizowych, [w:] „Monitor Prawa” 1996 nr 6, poz. 73 z późniejszymi zmianami.

2.1.3. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z przynależności Polski do międzynarodowych organizacji finansowych i ocena ich realizacji

Polska wstępując na drogę przemian gospodarczych zmieniając gospodarkę centralnie kierowaną w rynkową, za priorytetowe zamierzenia postawiła sobie takie programy reform, które w przyszłości stworzyłyby podstawy do trwałego wzrostu gospodarczego a więc: zmniejszenie inflacji i zadłużenia zagranicznego kraju oraz zredukowanie deficytu budżetowego. Można to osiągnąć poprzez przyciągnięcie kapitału zagranicznego zgromadzonego w takich instytucjach jak: Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Inwestycyjny, Światowa Organizacja Handlu²⁰⁵.

Międzynarodowy Fundusz Walutowy jest wyspecjalizowaną organizacją Narodów Zjednoczonych do nadzorowania polityki ekonomicznej państw członkowskich. Współpracuje z GATT/WTO stawiając sobie za cel liberalizację obrotów handlowych w celu globalnej poprawy sytuacji finansowej i walutowej państw członkowskich.

2.1.3.1. Ochrona polskiego rynku a przynależność Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego

Międzynarodowy Fundusz Walutowy - MFW (International Monetary Fund) utworzono 27 grudnia 1945 roku po ratyfikacji 29 spośród 44 państw. Działalność swoją rozpoczął 1 marca 1947 roku. Przez 25 lat obowiązywał przyjęty na pierwszym posiedzeniu statut organizacyjny, dopiero w 1969 roku został zmieniony z powodu wprowadzenia nowego środka rezerwowego tzw. Specjalnych Praw Ciągnięcia (SDR – Special Drawind Rights), służył on między innymi tym państwom, które mając deficyt bilansów płatniczych

²⁰⁵ Por. L. Ciamaga, *Polskie przemiany. Transformacja rynkowa*, PWN, Warszawa 1992, s. 37.

dokonywały transakcji wyrównawczych²⁰⁶. Była to bardzo decydująca decyzja w polityce prowadzonej przez Międzywalutowy Fundusz Walutowy. Pierwotnie SDR były wyrażone w jednostkach monetarnych równym parytetowi dolara amerykańskiego (ale nie były wymienialne na złoto). Od lipca 1974 roku wartość SDR oparta została na 16 walutach krajów członkowskich. Od 1 stycznia 1981 roku do końca grudnia 1998 roku podstawę wartości SDR stanowiło tylko pięć walut: dolar USD, marka niemiecka, jen japoński, frank francuski, funt szterling²⁰⁷. Wagi poszczególnych walut opierały się na wartości dóbr i usług eksportowych przez członka emitującego daną walutę oraz ilości rezerw utrzymywanych przez innych członków w tej walucie²⁰⁸.

Tabela 4

Udział walut w koszyku SDR w latach 1981- 2000 w %

Waluta	1981-1985	1986-1990	1991-1995	1996-2000
Dolar amerykański	42	42	40	39
Marka niemiecka	19	19	21	21
Jen japoński	13	15	17	18
Frank francuski	13	12	11	11
Funt szterling	13	12	11	11

Źródło: strona internetowa www.imf.org/external/np/exr/fracts/sdr.htm, czerwiec 2001 rok.

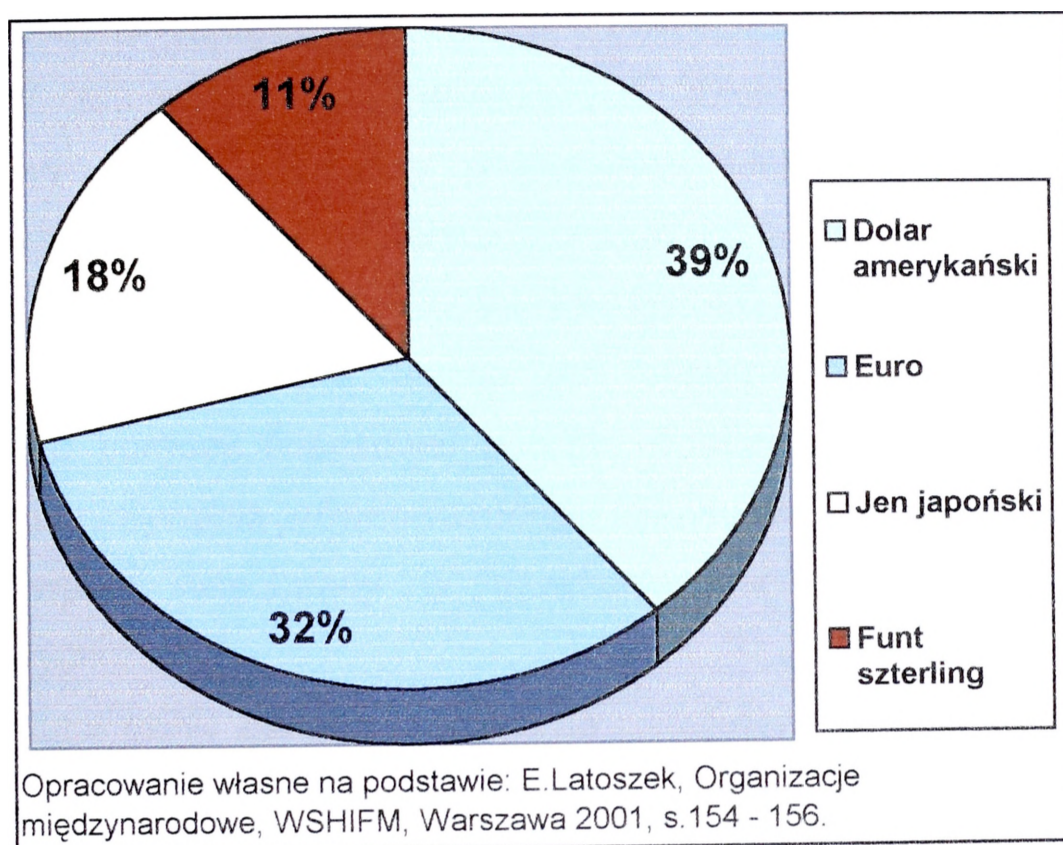
Natomiast od 1 stycznia 1999 roku uzupełniono skład SDR o walutę euro (od 2001 roku stosuje się ją w rozliczeniach w 12 krajach Unii Europejskiej bez Wielkiej Brytanii, Szwecji i Danii). W skład koszyka SDR (wykres 3) wchodzi cztery waluty: dolar amerykański, euro, jen japoński oraz funt szterling.

²⁰⁶ Por. K. Michałowska - Gorywoda, W. Morawiecki, J. Mulewicz. Międzynarodowe organizacje gospodarcze – główne organizacje powszechne i grupowe, PWN Warszawa 1987, s. 48 - 49.

²⁰⁷ Por. W. Morawiecki, Międzynarodowe organizacje gospodarcze. SGPiS, Warszawa 1974, s. 28.

²⁰⁸ Por. A. Budnikowski, E. Kawecka – Wyżykowska. Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze, PWE, Warszawa 1996, s. 180.

Procentowy udział walut w koszyku SDR w 2001 r. w %

Cele Międzynarodowego Funduszu Walutowego zostały określone w artykule I Statutu organizacji do których należą głównie:

- popieranie międzynarodowej współpracy walutowej pomiędzy członkami;
- pomoc przy zrównoważeniu wzrostu wymiany międzynarodowej;
- usprawnianie transakcji walutowych pomiędzy członkami w celu przyspieszenia wzrostu handlu światowego;
- utrzymywanie stabilnych walut, utrzymywanie uporządkowanych stosunków walutowych między członkami oraz unikanie deprecjacji walut w celach konkurencyjnych;
- skracanie czasu trwania i zmniejszanie stopnia braku równowagi w bilansach płatniczych wszystkich zainteresowanych członków w obrotach światowych²⁰⁹;

²⁰⁹Por. S. Hubert, Zbiór statutów i regulaminów organizacji międzynarodowych, PISM, Warszawa 1961-1966, tom II, s. 525.

- wzmacnianie zaufania do członków przez stawianie do ich dyspozycji środków Funduszu, przy odpowiednim zabezpieczeniu i umożliwianiu w ten sposób korygowania szkodliwych odchyłeń od bilansów płatniczych bez uciekania się do środków oddziałujących ujemnie na pomyślność gospodarki krajowej.

W celu zrealizowania wskazanych funkcji Międzynarodowy Fundusz Walutowy spełniać ma trzy podstawowe funkcje, po pierwsze: funkcję kontrolną nad wszystkimi członkami organizacji w zakresie prowadzonej przez nich polityki walutowej, płatności międzynarodowych oraz wymienialności walut²¹⁰. Drugą pełnioną funkcją jest funkcja operacyjna mająca na celu udzielanie pomocy finansowej poprzez dostarczanie środków finansowych w celu utrzymywania zrównoważonego bilansu płatniczego. Trzecia funkcja to utrzymywanie współpracy w dziedzinie międzynarodowych stosunkach walutowych²¹¹.

Statut MFW zakłada, że decyzje podejmowane są poprzez głosowanie ważone polegające na tym, że każde państwo członkowskie ma do swojej dyspozycji różną liczbę głosów przyznawanych według następującej zasady: każdy kraj członkowski posiada 250 głosów a każdy kolejny głos jest przyznawany po wcześniejszym wpłaceniu 100 tys. SDR do kapitału MFW. Oznacza to w praktyce duże zróżnicowanie liczby głosów poszczególnych krajów²¹².

W 2002 roku największą liczbą głosów spośród poszczególnych państw według wielkości udziałów dysponowały Stany Zjednoczone, które to miały pod względem liczby głosów znaczącą przewagę nad innymi krajami. Stany Zjednoczone posiadały 371 743 głosy co stanowiło aż 17,16 % ich ogółu podczas gdy Polska posiadała tylko 1 394 głosy stanowiące 0,64 % ogółu głosów. Niemcy podobnie jak Japonia posiadają po 6 % głosów co stanowi odpowiednio 130 332 głosy oraz 133 378 głosów (tabela 5).

²¹⁰ Por. K. Michałowska-Gorywoda, W. Morawiecki, J. Mulewicz, *Międzynarodowe ... op. cit.*, s. 48 - 49.

²¹¹ Por. J. Głuchowski, *Międzynarodowe stosunki finansowe*, PWE, Warszawa 1997, s. 11.

²¹² Por. A. Kisiel-Łowczyk, *Współczesna ... op. cit.*, s. 319 - 329.

Do środków finansowych Funduszu należą: kwota kapitału zakładowego, pożyczki zaciągane na rynku międzynarodowym, fundusz powierniczy oraz odsetki od pożyczonego kapitału. Z wpłat do kapitału zakładowego udzielana jest pomoc krajom członkowskim. Przy ustalaniu kwoty udziałowej poszczególne wielkości takie jak: wartość dochodu narodowego, wartość rezerw monetarnych, wartość maksymalnego odchylenia w eksporcie, średnia wartość importu i eksportu oszacowywane były orientacyjnie. W rzeczywistości swoją kwotę podały tylko Stany Zjednoczone, a kwoty pozostałych członków pierwotnych zostały ustalone w drodze negocjacji. Statut MFW nie podaje sposobu wyznaczania tej kwoty.

Wysokość udziału członków wtórnych w kapitale zakładowym również ustalana jest w drodze negocjacji z władzami MFW oraz jest odzwierciedleniem znaczenia ekonomicznego danego członka w handlu światowym.

Wielkość udzielonej pomocy finansowej uzależniona jest od układu proporcji kwot w MFW²¹³.

Polska należy do grupy państw założycielskich Międzynarodowego Funduszu Walutowego²¹⁴. Kwota udziałowa Polski w 1946 roku wynosiła 125 ml USD, co stanowiło 1,52 % ogólnego kapitału (stawiało Polskę na 10 miejscu pod względem udziału w kapitale ogólnym).

Od początku działania stosunki pomiędzy Polską a MFW nie układały się najlepiej, wynikało to z sytuacji politycznej w stosunkach międzynarodowych w latach pięćdziesiątych²¹⁵, dlatego też Polska wystąpiła z Funduszu Walutowego. Dopiero 12 czerwca 1986 roku ponownie została członkiem.

²¹³ Por. J. Krakowski, *Wymienialność walut. Zasady i praktyka Międzynarodowego Funduszu Walutowego*, PWN, Warszawa 1987, s. 194.

²¹⁴ Por. P. Bożyk, *Polityka gospodarcza Polski 1989 - 2000*, PWSH, Warszawa 1995, s. 236.

²¹⁵ Por. J. Kranz, *Państwa socjalistyczne w Międzynarodowym Funduszu Walutowym i Banku Światowym*, [w.] „Sprawy Międzynarodowe” 1984 nr 3, s. 28.

Kapitał i liczba głosów państw członkowskich MFW w 2002 roku

Kraj	ml SDR	% kapitału	Głosy	% głosów
USA	37149,30	17,49	371 743	17,16
Japonia	13312,80	6,27	133 378	6,16
Niemcy	13008,20	6,12	130 332	6,02
Francja	10738,50	5,06	107 635	4,97
Wielka Brytania	10738,50	5,06	107 635	4,97
Włochy	7055,50	3,32	70 805	3,27
Arabia Saudyjska	6985,50	3,29	70 105	3,24
Kanada	6369,20	3,00	63 942	2,95
Chiny	6369,20	3,00	63 942	2,95
Rosja	5945,40	2,80	59 704	2,76
Holandia	5162,40	2,43	51 874	2,39
Belgia	4605,20	2,17	46 302	2,14
Indie	4158,20	1,96	41 832	1,93
Szwajcaria	3458,50	1,63	34 835	1,61
Australia	3236,40	1,52	32 614	1,51
Hiszpania	3048,90	1,44	30 739	1,42
Brazylia	3036,10	1,43	30 611	1,41
Wenezuela	2659,10	1,25	26 841	1,24
Meksyk	2585,80	1,22	26 108	1,20
Szwecja	2395,50	1,13	24 205	1,12
Argentyna	2117,10	1,00	21 421	0,99
Indonezja	2079,30	0,98	21 043	0,97
Austria	1872,30	0,88	18 973	0,88
RPA	1868,50	0,88	18 935	0,87
Nigeria	1753,20	0,83	17 782	0,82
Norwegia	1671,70	0,79	16 967	0,78
Dania	1642,80	0,77	16 678	0,77
Korea	1633,60	0,77	16 586	0,77
Iran	1497,20	0,70	15 222	0,70
Malezja	1486,60	0,70	15 116	0,70
Kuwejt	1381,10	0,65	14 061	0,65
Ukraina	1372,00	0,65	1 397	0,64
Polska	1369,00	0,64	1 394	0,64

Źródło: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.htm> marzec 2002.

W grudniu 1989 roku Polska uzgodniła z MFW program dostosowawczy przy pomocy którego mogła przystąpić do międzynarodowego systemu walutowego i międzynarodowej współpracy walutowej oraz otrzymać pierwszy kredyt - promesy kredytowej (tabela 6) (Stand-By Agreement) w wysokości 357,5 mln SDR na ogólną kwotę przyznaną 1237,4 mln SDR a zagwarantowaną 3178,3 mln SDR.

Tabela 6

Kredyty przyznane Polsce przez MFW w latach 1990 – 1994 w mln SDR

Rodzaj kredytu	Suma zagwarantowana w mln SDR	Rok	Suma przyznana W mln SDR
SBA – promesy kredytowe	545	1990	357,5
EFF – ułatwienia rozszerzone	1224	1991	76,5
CCFF – ułatwienia kompensacyjne i awaryjne	600	1991	162,6
SBA – promesy kredytowe	476	1993	357,5
SBA – promesy kredytowe	333,3	1994	283,3
Razem	3178,3	-	1237,4

Źródło: MFW, www.imf.org z dnia 2002.01.24.

Do końca 1994 roku Polska z Międzynarodowego Funduszu Walutowego otrzymała ponad 1,2 mld SDR i po tym roku aż do roku 2000 nie korzystała już z pomocy finansowej MFW. Korzystano natomiast z doświadczeń i ekspertów MFW, którzy pomagają uporządkować system pieniężny i opanować inflację. W lutym 2000 roku Polska wystąpiła do Międzynarodowego Funduszu Walutowego o przydzielenie 289,78 mln SDR, w celu zwiększenia stanu oficjalnych rezerw walutowych Polski²¹⁶. Polska należy również do Banku Światowego przy pomocy, którego może również otrzymywać środki na rozwój gospodarczy.

2.1.3.2. Ochrona polskiego rynku - przynależność Polski do Banku Światowego

²¹⁶ Por. E. Latoszek, Organizacje ...op.cit., s. 187- 188.

W powojennym świecie próbowano stworzyć taką instytucję, która udzielałaby pomocy finansowej krajom słabo rozwiniętym dlatego też utworzono Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju (IBRD - International Bank for Reconstruction and Development), zwany Bankiem Światowym.

Organizację utworzono podczas Monetarnej i Finansowej Konferencji Narodów Zjednoczonych w Bretton Woods, w której uczestniczyły 44 państwa²¹⁷. Grupę Banku Światowego tworzą:

- Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju – MBOR (International Bank for Reconstruction and Development);
- Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju – MSR (International Development Association);
- Międzynarodowa Korporacja Finansowa – MKF (International Finance Corporation).

Niezależnymi instytucjami finansowymi stowarzyszonymi z Grupą Banku Światowego są: Wielostronna Agencja ds. Gwarancji Inwestycyjnych - WAGI (Multilateral Investment Guarantee Agency) oraz Międzynarodowe Centrum do Spraw Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych – MCRSI (International Centre for Settlement of Investment Disputes)²¹⁸.

Podstawowym celem Banku Światowego jest wspieranie rozwoju gospodarczego w krajach rozwijających się. Bank ten pełni funkcję kredytową dostarczając krajom członkowskim środki potrzebne na rozwój gospodarczy, koordynacyjną związaną z harmonizacją pomocy kredytowej, gwarancyjną, której celem są inwestycje międzynarodowe, udziela pomocy technicznej, doradczej oraz pomoc mediacyjną²¹⁹.

Członkostwo w Banku dzieli się na pierwotne oraz nabyte. Członkami pierwotnymi są te kraje, które podpisały Kartę Banku na założycielskiej konferencji. Członkostwo nabyte posiadają pozostali członkowie organizacji, którzy złożyli swoje podpisy z chwilą przystąpienia (do 1998 roku liczba

²¹⁷ Ibidem, s. 188.

²¹⁸ Por. S. Parzymies, Polska ... op.cit., s. 96.

²¹⁹ Por. J. Głuchowski, Międzynarodowe ... op.cit., s. 27 - 30.

członków wynosiła 181). Jednym z obowiązków przynależności do Banku Światowego jest spełnienie zobowiązań finansowych polegających na wpłaceniu składki. Kapitał zakładowy Banku Światowego jest dalece zróżnicowany. Największym udziałem dysponują: USA, Japonia, Niemcy, Francja i Wielka Brytania (tabela 7).

Tabela 7

Państwa z największym udziałem kapitału zakładowego w Banku Światowym w 2001 r. w %

Państwa	Udział w kapitale zakładowym w %
Stany Zjednoczone	16,00
Japonia	8,00
Niemcy	4,57
Francja	4,38
Wielka Brytania	4,38

Źródło: E. Latoszek, "Organizacje Międzynarodowe – założenia, cele, działalność", WSHiFM Warszawa 2001, s. 196.

Polska została ponownie przyjęta²²⁰ do Banku Światowego 27 czerwca 1986 roku stając się 150 członkiem z udziałem kapitału wynoszącym 1,3 mld USD. Poczynając od 1990 roku Bank Światowy wspiera zmiany jakie prowadzone są w Polsce poprzez współudział w tworzenie polityki gospodarczej i społecznej udostępniając projekty finansowe oraz udzielając pożyczek. Pomoc Polsce polegała na udzieleniu pożyczek dostosowawczych, na inwestycje docelowe do których należało między innymi finansowanie projektów modernizacyjnych i rozwojów. W tym okresie Bank Światowy zaangażował w kraju prawie 5 mld USD, finansując 30 projektów (tabela 8). Z tej kwoty wykorzystano około 2,9 mld USD, spłacone zaś zostało 712 ml USD²²¹.

²²⁰ Wystąpiła z niego 14 marca 1950 roku – Polska należała do państw założycielskich Banku Światowego. Ponownie starała się o przyjęcie do tej organizacji w 1956 roku.

²²¹ Por. E. Latoszek, Organizacje Międzynarodowe, WSHiFM, Warszawa 2001, s. 215.

Tabela 8

Kredyty Banku Światowego dla Polski na projekty już zrealizowane w latach 1990 – 1999 w mln USD

Projekt	Rok	Kwota w ml USD
Pożyczka dostosowania strukturalnego	1990	300
Eksport Agropromysłowy	1990	100
Pomoc Techniczna w Zakresie Środowiska Naturalnego	1990	18
Rozwój Zasobów Energetycznych	1990	250
Rozwój Eksportu Przemysłowego	1990	260
Transport I	1990	153
Telekomunikacja I	1991	120
Rozwój Rolnictwa	1991	100
Rozwój Instytucji Finansowych	1991	200
Rozwój Przedsiębiorstw Prywatnych	1992	60
Dostosowanie Przedsiębiorstw i Instytucji Finansowych	1993	450
Dostosowanie Sektora Rolnego	1993	300
Rozwój Lasów	1993	146
Redukcja Długu i Obsługi Długu	1994	170

Źródło: E. Latoszek, Organizacje Międzynarodowe, WSHiFM, Warszawa 2001, s. 216.

Tabela 9

Kredyty Banku Światowego dla Polski na projekty w trakcie realizacji w latach 1991 – 1999 w mln USD

Projekt	Rok	Kwota w ml USD
Usługi i Promocje w Zakresie Zatrudnienia	1991	100,0
Restrukturyzacja i Prywatyzacja	1991	280,0
Restrukturyzacja Ciepłownictwa	1991	340,0
Rozwój Służby Zdrowia	1992	130,0
Rozwój mieszkalnictwa	1992	200,0
Modernizacja Dróg I	1993	150,0
Ciepłownictwo w Katowicach	1994	45,0
Przesył Energii Elektrycznej	1995	160,0
Wodociągi i Kanalizacja w Bielsku Białej	1996	21,5
Zarządzanie Portami i Dostęp do Portów	1996	67,0
Finansowania Gmin	1997	22,0
Modernizacja Dróg II	1997	300,0
Projekt Likwidacji Skutków Powodzi	1997	200,0
Hurtowe Centrum Spożywcze w Gdańsku	1998	15,9
Lubelska Giełda Rolno- Ogrodnicza	1998	11,1
Dostosowanie Górnictwa Węgla Kamiennego	1999	300,0
Zobowiązania ogółem		4 969,5
Pożyczki ogółem netto (pomniejszone o kwoty anulowane)		3 997,4

Źródło: E. Latoszek, Organizacje Międzynarodowe, WSHiFM, Warszawa 2001, s. 216.

Głównymi kierunkami prowadzonej działalności Banku Światowego w Polsce w latach 1997-1999 było wsparcie w przeprowadzaniu polityki makroekonomicznej.

W 1997 roku Bank Światowy przekazał 22 ml USD na projekt finansowania gmin, który miał poprawić ich zarządzanie i funkcjonowanie.

Polska w najbliższym czasie otrzymać ma od Banku Światowego trzecią pożyczkę w wysokości 300 ml USD na wsparcie Rządowego Programu Reformy Górnictwa (pierwszą pożyczkę otrzymaliśmy w 1990 roku w wysokości również 300 ml USD) oraz drugą pożyczkę w wysokości 60 ml USD na porty i drogę wodną Szczecin - Świnoujście (pierwsza pożyczka wynosiła 67 ml USD)²²².

W latach 2000 - 2001 wartość pożyczek dla Polski oszacowano na 635 ml USD (tabela 10).

Tabela 10

Plan pożyczek Banku Światowego dla Polski w latach 2000 – 2001 w mln USD

Rok	Projekt	Wartość w ml USD
2000	Rozwój terenów wiejskich	100
2000	Ochrona środowiska na obszarach wiejskich	2
2000	Ogrzewanie geotermiczne dla Zakopanego	33
2001	Inwestycje w górnictwo	100
2001	Pożyczka dostosowania strukturalnego II	300
2001	Poprawa sprawności energetycznej w Krakowie	20
2001	Wprowadzenie podatku miejskiego	20
2001	Modernizacja portów II	60
	Suma w 2001	500
	Razem lata 2000 i 2001	635

Źródło: E. Latoszek, Organizacje międzynarodowe. WSHiFM, Warszawa 2001 rok, s. 224.

Polska w sumie mało wykorzystuje oferowane przez Bank Światowy linie kredytowe. Wynika to między innymi z braku dostatecznej informacji co do procedur ich przyznawania a także, z niesprzyjającej inwestorom sytuacji gospodarczej (okres reform, restrukturyzacji).

Współpraca Polski z Bankiem Światowym ma dla Polski duże znaczenie. Kredyty, które są nam przyznawane w znacznym stopniu

²²² Por. World Bank, [w:] <http://www.worldbank.org.pl>, 2001.12.20.

umożliwiają realizację rozpoczętych przemian w gospodarce polskiej co również przyczynia się do przyspieszenia integracji Polski z Unią Europejską.

2.1.3.3. Ochrona polskiego rynku a przynależność Polski do Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju – EBOR (European Bank for Reconstruction and Development) utworzony został 29 maja 1990 roku. Jest on międzynarodową instytucją finansową utworzoną w celu służenia pomocą krajom Europy Środkowej i Wschodniej oraz krajom które powstały po rozpadzie Związku Radzieckiego. Państwami założycielskimi są wszystkie państwa Europy Zachodniej, osiem państw Europy Środkowej i Wschodniej oraz osiem państw pozaeuropejskich. Obecnie Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju liczy 60 członków²²³.

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju w Polsce działa według następujących założeń:

- prowadzi promocję zarządzania w sektorach gospodarki rynkowej dostosowując je do działania w nowych warunkach (np. w momencie wejścia Polski do struktur UE);
- finansuje rozwój inwestycji komunalnych w dziedzinie ochrony środowiska dostosowując je do standardów Unii Europejskiej;
- współpracuje z lokalnymi instytucjami finansowymi stymulując rozwój rynku finansowego²²⁴.

Według opinii ekspertów EBOR-u w Polsce jak najszybciej należy przeprowadzić restrukturyzację rolnictwa, górnictwa węglowego, przemysłu spirytusowego i chemicznego, przemysłu stoczniowego aby sprostać wymaganiom stawianym przez Unię Europejską.

²²³ Por. A. Harazim, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju. Aspekty prawne, PISM, Warszawa 1995, s. 3.

²²⁴ Por. E. Latoszek, Organizacje...op.cit., s.250.

Do 30 czerwca 2000 roku Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju uczestniczył w finansowaniu 102 projektów inwestycyjnych w kraju na co przeznaczył 1431,2 ml co sprawia, że są to największe inwestycje finansowe. Ich alokacja jest dalece zróżnicowana (tabela 11).

Tabela 11

Struktura Projektów inwestycyjnych EBOR w Polsce w 2000 roku w %

Sektor	Udział w %
Rolnictwo i przetwórstwo żywności	20
Przemysł maszynowy	14
Telekomunikacja	12
Nieruchomości i budownictwo	9
Infrastruktura	9
Bankowość i usługi finansowe	8
Fundusze inwestycyjne	8
Materiały budowlane	6
Inne	14

Opracowanie własne na podstawie: E. Latoszek,
Organizacje międzynarodowe, WSHiFM Warszawa 2001, s.
256.

EBOR jest traktowany na rynku polskim jako bank inwestycyjny finansujący projekty regionalne do których między innymi należy stworzenie pierwszego tzw. Parku Przemysłowego oraz udzielenie gwarancji bankowej Pierwszemu Polsko - Amerykańskiemu Bankowi Hipotecznemu.

EBOR jest w Polsce uważany za inwestora neutralnego ponieważ kupując udziały w prywatyzowanych firmach wspiera je finansowo do czasu znalezienia przez nich inwestora strategicznego. Koncentruje się on na udzielaniu pomocy finansowej dla realizacji projektów w sektorze prywatnym, a szczególnie w przemyśle metalurgicznym, samochodowym, papierniczym, przetwórstwa rolnego oraz ochrony środowiska²²⁵. W sektorze rolniczym, który jest bardzo ważnym elementem integracyjnym w wejściu do Unii Europejskiej występują opóźnienia w dostosowaniach struktur polskiego rolnictwa do unijnego.

W najbliższych latach EBOR będzie dążył do popierania restrukturyzacji, promocji przedsiębiorstw prywatnych oraz do finansowania rozwijającej się

²²⁵ Por. A. Harazim, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, PISM, Warszawa 1995, s 19.

infrastruktury, inwestycji komunalnych i ochrony środowiska²²⁶. Polska należy do Europejskiego Banku Inwestycyjnego, który również udziela pożyczek na rozwój gospodarczy słabiej rozwiniętych regionów kraju.

2.1.3.4. Ochrona polskiego rynku a przynależność Polski do Europejskiego Banku Inwestycyjnego

Europejski Bank Inwestycyjny (European Investment Bank zwany w skrócie EBI) utworzony został na mocy artykułu 198 punkty d, c Traktatu Rzymskiego który podpisany został 25 marca 1957 roku. Oficjalnie rozpoczął działalność 1 stycznia 1958 roku. Członkami są państwa należące do Wspólnot Europejskich (na początku działalności banku były to: Francja, Niemcy, Belgia, Holandia, Luksemburg, Włochy).

Podstawowym celem jest udzielanie pożyczek lub gwarancji we wszystkich gałęziach gospodarki, a szczególnie w regionach słabiej rozwiniętych. Bank finansuje te projekty, które dotyczą członków Wspólnoty ale nie mogą być przez nich samych w pełni finansowane²²⁷.

Europejski Bank Inwestycyjny udziela pożyczek na finansowanie programów Wspólnot Europejskich takich jak PHARE oraz TACIS, państwom Europy Środkowej i Wschodniej, byłemu Związkowi Radzieckiemu²²⁸. Udzielając pożyczek EBI oczekuje od pożyczkobiorcy zaangażowania również swoich środków finansowych, natomiast kredyty mogą być udzielone tylko na finansowanie takich projektów, które przyczyniają się do wzrostu ogólnej efektywności. Udzielenie kredytu uzależnione jest od poręczenia państwa członkowskiego lub państwa na terenie którego inwestycja będzie realizowana (prawie 90 % kredytów poręczona jest przez instytucje prawa publicznego). Łączna kwota pożyczek i gwarancji udzielanych przez Bank nie może przekraczać 250 % kapitału subskrybowanego, a pożyczki udzielane są

²²⁶ Por. E. Latoszek, Organizacje... op. cit., s. 255 - 260.

²²⁷ Por. K. Zabielski, Finanse Międzynarodowe, PWN, Warszawa 1998, s. 333.

²²⁸ Por. D. Leonard, Przewodnik po Unii Europejskiej, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 1998, s. 93

z reguły na 7-12 lat (przy projektach inwestycyjnych w dziedzinie infrastruktury okres ten wynosi 20 i więcej lat).

Europejski Bank Inwestycyjny w 1990 roku udzielił na rozwój infrastruktury (głównie dotyczyło to inwestycji transportowych, komunikacji oraz dostawy wody) – 45 % ogółem udzielanych pożyczek, na rozwój przemysłu i rolnictwa – 34,5 %, na energetykę – 21 %. Do końca 1990 roku najwięcej pożyczek otrzymały takie kraje jak: Włochy – 35,5 % ogółu przyznawanych środków, Wielka Brytania – 14,9 %, Francja – 12,6 %, Hiszpania – 11,6 %, RFN – 6,3 %, Portugalia – 5,5 %, Dania – 4,5 %, Grecja – 2,2 %, Irlandia – 2,1 %, Holandia – 2 %. Dane dotyczące działalności kredytowej EBJ wskazują na rosnące z roku na rok zaangażowanie Europejskiego Banku Inwestycyjnego w finansowaniu inwestycji zarówno w krajach nieobjętych Unią Europejską ale również i w krajach bogatszej „piętnastki”²²⁹.

Z inicjatywy Europejskiego Banku Inicjatyw powstał Amsterdamski Program Działań Specjalnych (ASAP - Amsterdam Special Action Programme) na rzecz rozwoju i zatrudnienia, umożliwiający zmobilizowanie dodatkowych środków przeznaczonych na rozwój ekonomiczny, za pomocą którego nastąpi zmniejszenie bezrobocia. Program wprowadzono w połowie 1997 roku, do roku 2000 w ramach jego działalności uruchomiono program „SME Window” mający na celu wspieranie nowych instrumentów kapitałowych przeznaczonych na finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw o wysokorozwiniętej technologii z silnym potencjałem wzrostu, odzwierciedlając tym samym narodowe i regionalne tendencje. Druga część programu ASAP obejmuje inwestycje nastawione na duże zatrudnienia (labour-intensive investment) wspierając rozwój kapitału ludzkiego Unii Europejskiej w sektorach.

W krajach ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej operacje banku przeprowadzane są przede wszystkim na podstawie generalnego

mandatu obejmującego Środkową i Wschodnią Europę. Do końca 1999 roku operacje finansowe w 10 krajach Europy Środkowej i Wschodniej, które złożyły wniosek o przystąpienie do struktur Unii Europejskiej wynosiły 8,8 mld euro²³⁰.

Polska w 1990 roku otrzymała pierwsze wsparcie kredytowe od Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Największe kredyty przyznane zostały na modernizację i rozbudowę telekomunikacji, remont linii kolejowej Berlin – Warszawa – Terespol oraz na remont i rozbudowę autostrady A-4, mającej w przyszłości stanowić połączenie krajów Unii Europejskiej z Ukrainą. Otrzymaliśmy również kredyty drobnej przedsiębiorczości dotyczące przemysłu i turystyki oraz na niewielkich projektów ochrony środowiska naturalnego²³¹.

Wielkość udzielonych pożyczek Polsce na tle innych państw europejskich wskazuje na znaczny udział naszego kraju w ogólnej puli pożyczek udzielanych krajom Europy Środkowej i Wschodniej tabela 12.

Polska otrzymała w 2001 roku kwotę 1144 ml EUR, Węgry 483 ml EUR, Czechy 390 ml EUR, Słowenia 223 ml EUR, Bułgaria 130 ml EUR, Słowacja 79 ml EUR, Litwa 55 ml EUR, Rumunia 40 ml EUR, Estonia 35 ml EUR, Łotwa 5 ml EUR.

W celu zmniejszenia różnic w rozwoju rynków kraje ubiegając się o członkostwo w Unii Europejskiej chcąc zmniejszyć czas oczekiwania zaciągają różne pożyczki, między innymi w Europejskim Banku Inwestycyjnym (tabela 13).

²²⁹ Por. W. Weidenfeld, W. Wessels, Europa od A do Z. Podręcznik Integracji Europejskiej, Wydawnictwo Wokół Nas, Gliwice 1996, s. 83.

²³⁰ Por. E. Latoszek, M. Mroczek, Organizacje międzynarodowe, WSHiFM, Warszawa 2001, s. 301.

²³¹ Por. L. Ciamaga, E. Latoszek, K. Michałowska-Gorywoda, L. Oręzik, E. Teichmann, Organizacje... op.cit., s. 339.

Tabela 12

Pożyczki udzielone krajom kandydującym do UE przez Europejski Bank Inwestycyjny w latach 1997- 2001 w mln EUR

Lata	2001		1997-2001	
	Całość mln EUR	(w tym kwoty przedakcesyjne)	Całość mln EUR	(w tym kwoty przedakcesyjne)
Polska	1144	1144	3502	3037
Węgry	483	443	1303	1168
Czechy	390	390	1855	1295
Słowenia	223	188	848	703
Bułgaria	130		703	
Słowacja	79		904	
Litwa	55	5	196	5
Rumunia	40		1865	
Estonia	35	35	132	112
Łotwa	5	5	177	95
Razem	2584	2210	11898	6740

Zródło: European Investment Bank, Financing outside the European Union in 2001 [w:]
<http://www.eib.org/lending/activity/cbcneu01.htm> z dnia 2002.02.10.

Tabela 13

Pożyczki udzielane krajom ubiegającym się o przyjęcie do UE w mln. euro

Kraje	W mln euro
Polska	715
Rumunia	435
Węgry	375
Republika Czeska	270
Bułgaria	225
Słowenia	140
Republika Słowacka	51
Łotwa	44
Litwa	40
Europa Środkowa i Wschodnia – łącznie	2 295
Cypr	80
Razem:	2 375

Zródło: E. Latoszek, Organizacje Międzynarodowe. WSHiFM Warszawa 2001, s. 303.

Współpraca Polski z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym polega głównie na udzielaniu Polsce pomocy finansowej, która w znacznym stopniu przyczynia się do wspierania polskich reform gospodarczych, która w nadchodzących latach będzie się zmniejszać na rzecz pomocy inwestycyjnej otrzymywanej z Unii Europejskiej. Polska przynależy również do

ugrupowań regionalnych co w znacznej mierze determinuje strukturę gospodarki.

2.2. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z przynależności do uprawnień regionalnych

2.2.1. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku wynikająca z tytułu przynależności Polski do Środkowoeuropejskiej Umowy o Wolnym Handlu (CEFTA) i ocena ich realizacji

CEFTA - jest umową przejściową tworzącą Strefę Wolnego Handlu zgodnie z artykułem XXIV pkt. 5 Porozumienia GATT.

W Krakowie 21 grudnia 1992 roku cztery państwa Polska, Węgry, Czechy i Słowacja podpisały Porozumienie w sprawie Wolnego Handlu – CEFTA²³². Formalnie umowa weszła w życie 1 lipca 1994 roku po uprzednim ratyfikowaniu przez wyżej wymienione państwa²³³.

W wersji pierwotnej umowa przewidywała, że do 1 stycznia 2001 roku zostaną zniesione cła i bariery pozataryfowe, powstanie strefa wolnego handlu towarami przemysłowymi oraz, że nastąpi pewna liberalizacja obrotów artykułami rolno - spożywczymi. Pomimo to podpisanie umowy nie spowodowało ożywienia wymiany handlowej, zahamowało tylko jej spadek²³⁴.

21 grudnia 1995 roku Wspólny Komitet państw CEFTA podpisał Protokół Dodatkowy nr 3, który ustanawiał nowe, rozszerzone koncesje w zakresie wymiany artykułów rolno - spożywczych²³⁵.

²³² Por. B. Wizimirski, Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2000, s. 69.

²³³ Por. Środkowoeuropejska umowa o wolnym handlu CEFTA. Załącznik do „Dz.U” 1994 nr 129, poz. 637.

²³⁴ Por. M. Szczepaniak, Sprawy międzynarodowe, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 1998, s. 93.

²³⁵ Por. M. Szczepaniak, Współpraca gospodarcza państw Grupy Wyszehradzkiej. Trzy lata funkcjonowania CEFTA, [w:] „Przegląd Zachodni” 1996 nr 3, s. 56 - 61.

W konsekwencji wyżej wymienionych ustaleń od 1 stycznia 1996 roku poziom ochrony celnej na obszarze CEFTA uległ zmniejszeniu do 50% w handlu artykułami żywnościowymi.

Z początkiem 1997 roku powstała strefa wolnego handlu artykułami przemysłowymi, z małymi wyjątkami stanowiącymi od 2 % do 3 % ogólnej wartości handlu pomiędzy członkami CEFTA. Celem zawartej umowy CEFTA jest popieranie, poprzez rozszerzanie wymiany handlowej, harmonijnego rozwoju stosunków gospodarczych pomiędzy stronami co sprzyja rozwojowi gospodarczemu oraz poprawie warunków życia i pracy. Przyczynia się poprzez znoszenie barier w handlu, do harmonijnego rozwoju oraz rozszerzenia handlu światowego.

Przedmiotem współpracy państw członkowskich była i jest nadal problematyka polityczna, ekonomiczna i bezpieczeństwa²³⁶.

Polska jako członek CEFTA przyjęła uzgodnione wcześniej w Umowie harmonogramy mające na celu liberalizację handlu a w szczególności artykułów rolno - spożywczych. Obniżenie bowiem od 1 stycznia 1996 roku ochrony celnej na artykuły rolno - spożywcze średnio o około 50 % było posunięciem bardzo radykalnym, ponieważ narzucony przez państwa członkowskie bardzo skomplikowany system ceł, opłat wyrównawczych, ceł minimalnych, kontyngentów ilościowych oraz taryfowych spowodował ograniczenie dostępu Polski (oraz państw członkowskich CEFTA), do rynku żywnościowego Unii Europejskiej²³⁷.

Porozumienie CEFTA obejmuje swoim zasięgiem różne zagadnienia. Pierwsze z nich dotyczy sektora rolniczego, w którym w wyniku liberalizacji handlu żywnością bilans okazał się niekorzystny dla Polski, ponieważ ilości produktów rolno-spożywczych wywożonych do krajów CEFTA

²³⁶Por. M. Perczyński, Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej a integracja europejska, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1993 nr 2, s. 22.

²³⁷ Por. M. Szczepaniak, CEFTA na rozdrożu. Impas w procesie integracji gospodarczej Europy Środkowej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 1998, s. 95.

były niższe aniżeli udział wartości tych samych produktów w globalnym eksporcie Polski²³⁸.

W przepisach CEFTA sytuacja towarów rolno – spożywczych (z punktu widzenia ich ochrony produkcji krajowej) została wyraźnie uprzywilejowana w stosunku do pozycji towarów przemysłowych. Kraje członkowskie CEFTA mogą w sposób dowolny kształtować swoją politykę rolną ale zgodną z postanowieniami GATT 94. Wymiana handlowa w zakresie produktów rolno – spożywczych jest odmiennie uregulowana z punktu widzenia możliwości podejmowania środków ochronnych. Zgodnie z postanowieniami CEFTA dla ochrony krajowej polityki rolnej kraje członkowskie mogą podejmować środki ochronne, włącznie z zastosowaniem wyników porozumień Rundy Urugwajskiej (Porozumienie o Rolnictwie, Porozumienie w sprawie stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych). Są to specyficzne środki ochronne, które mogą być stosowane ze względu na szczególną wrażliwość rynków rolnych, należy jednak pamiętać o Porozumieniu o Rolnictwie GATT 1994. Wymaga ono zastąpienia większości środków pozataryfowych ich ekwiwalentem celnym bez prawa ponownego wprowadzenia ograniczeń pozataryfowych. Porozumienie pozwala zastosować dodatkowe opłaty celne w przypadku nadmiernego wzrostu importu bądź w momencie spadku cen towarów importowanych²³⁹.

Przepisy Porozumienia o Rolnictwie zakładają także redukcję subsydiów eksportowych przekraczających poziom dozwolony, zgodny ze zobowiązaniami koncesyjnymi członków. Zobowiązania koncesyjne mogą prowadzić do zmniejszenia nakładów eksportowych lub do zmniejszenia wolumenu subsydiowanego eksportu. Zgodnie z Porozumieniem o Rolnictwie redukcji podlegają następujące grupy subsydiów udzielanych przez rząd lub jego agendy:

²³⁸ Por. J. Kukułka, Historia współczesna stosunków międzynarodowych, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1994, s. 516 - 517.

²³⁹ Por. E. Kawecka-Wyżykowska, Postanowienia Rundy Urugwajskiej GATT. Konsekwencje dla Polski, [w] „Handel Zagraniczny” Warszawa 1994 nr 12, s. 22.

- subsydiowanie bezpośrednio (łącznie ze świadczeniami w naturze) zależne od działalności eksportowej, udzielane na rzecz firm, gałęzi produkcji, producentów towarów rolnych, spółdzielni i innych stowarzyszeń oraz organizacji zbytu,
- subsydiowanie polegające na sprzedaży lub przekazaniu niehandlowych zapasów produktów rolnych, w celu eksportu, po cenie niższej od porównywalnej ceny za podobny produkt na rynku krajowym,
- płatności za eksport produktów rolnych, w tym płatności finansowane z wpływów z opłat nakładanych na dany produkt rolny, lub też na produkt, z którego eksportowany towar jest wytworzony,
- subsydiowanie w celu obniżenia kosztów zbytu eksportowanych produktów rolnych, w tym kosztów przechowywania, podniesienia klasy produktów, przetwórstwa oraz międzynarodowego transportu i frachtu,
- ponoszenie opłat lub ich części z tytułu transportu i frachtu ładunków eksportowych w obrębie terytorium wewnętrznego kraju państw członkowskich, na warunkach korzystniejszych jak analogiczny transport lub fracht produktów przeznaczonych na rynek krajowy,
- subsydiowanie produktów rolnych uzależnione od ich wykorzystania jako składnika w towarach eksportowanych²⁴⁰.

Drugie zagadnienie dotyczyło świadectw jakości towarów przemysłowych i artykułów rolno-spożywczych, które nie są objęte umowami a indywidualne dla każdego z państw. Rozwiązaniem tego problemu byłoby uznanie wzajemnych wyników badań i certyfikatów wszystkich państw

²⁴⁰ Por. J. Piotrowski, Zobowiązania wynikające z porozumienia o rolnictwie. [w:] Proces i skutki dostosowań Polski do zagranicznej polityki ekonomicznej Unii Europejskiej, IKICHZ, Warszawa 1999, s. 17 – 21.

członkowskich CEFTA oraz zawarcie porozumień bilateralnych rozwiązujących spory²⁴¹.

Trzecie zagadnienie dotyczyło porozumienia we wspólnej interpretacji niektórych artykułów Środkowoeuropejskiej Umowy o Wolnym Handlu oraz przygotowanie nowej wersji Procedur Działania Wspólnego Komitetu CEFTA. Dane dotyczące eksportu i importu (tabela 14) pomiędzy państwami w CEFTA w latach 1995 - 2000 pokazują ujemne saldo co nie najlepiej wpływa na rozwój gospodarki krajowej. Wymiana handlowa Polski na przykład z Czechami w 2000 roku wynosiła w eksporcie 1.164,702 mln USD, w imporcie 1.528,111 co daje przewagę eksportu nad importem. Podobna sytuacja występuje z Węgrami, Rumunią i Bułgarią. W poprzednich latach tendencje były podobne.

Sektor rolniczy jako jeden z ważniejszych w Polsce powinien podlegać szczególnej ochronie, w której główny nacisk położony zostałby na zagwarantowanie odpowiednich kwot produkcji rolnej.

Zasoby predestynujące Polskę do stania się na tle Europy jednym z ważniejszych krajów rolniczych powinny zostać uwzględnione w zawieranych przez nas umowach.

Oznacza to jednocześnie, że sektor rolny jest jednym z ważniejszych elementów handlowych w Polsce. Jako taki stanowi szeroką gałąź produkcyjną w polskiej gospodarce narodowej. Współtworzy on obszar intensywnej uprawy które występują w dorzeczach północnej Francji, Holandii, północnej Anglii oraz w dorzeczach Odry i Wisły przechodząc na tereny dorzecza Dniepru i Donu (mapa 1).

²⁴¹ Por. W. Zieliński, Środkowoeuropejska Umowa o Wolnym Handlu CEFTA, Warszawa 1996, MPC nr 7, s. 43.

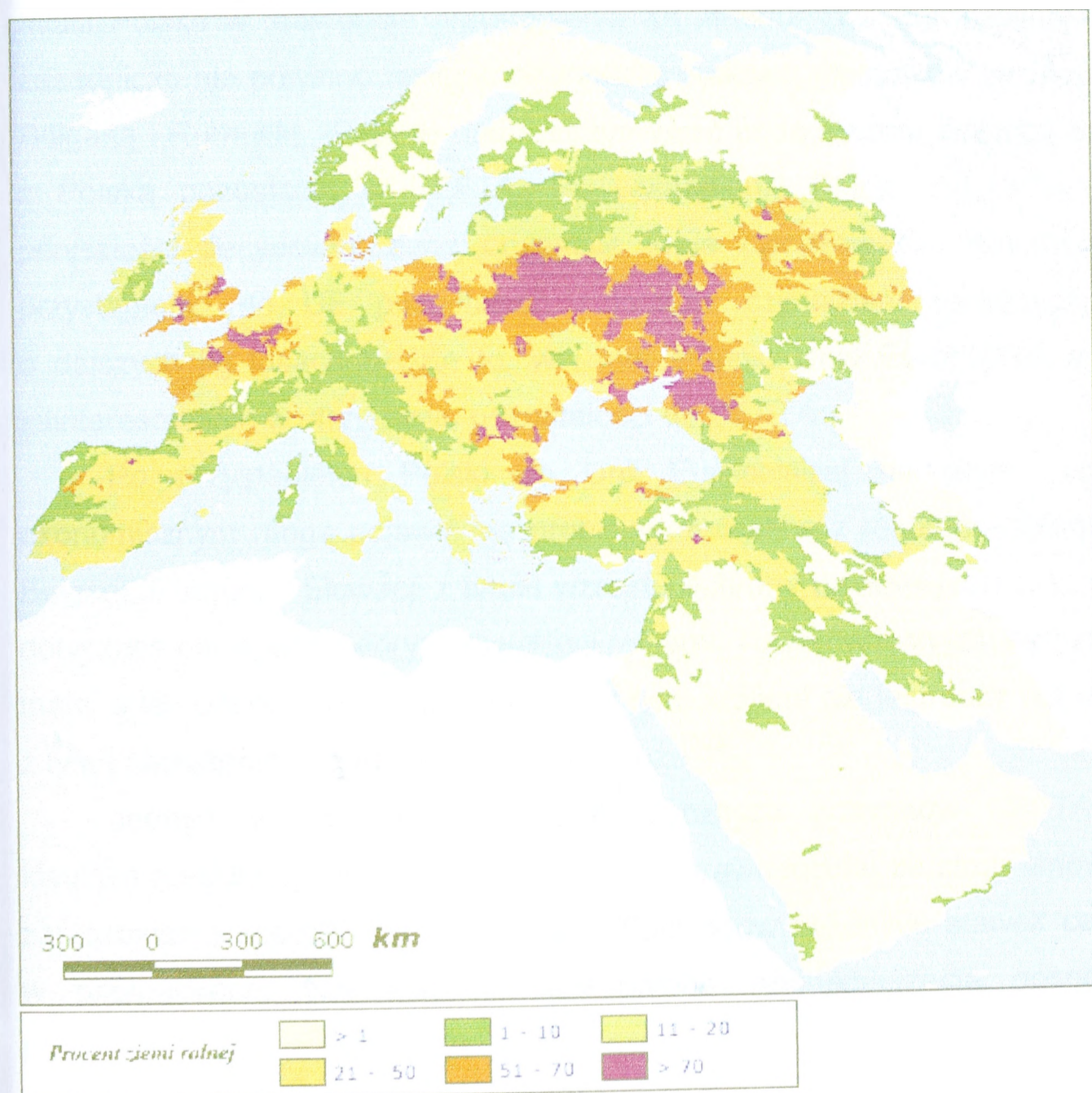
Tabela 14

Wymiana handlowa Polski z krajami CEFTA w latach 1995 – 2000 w mln USD

IMPORT						
KRAJ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Czechy	864,075	1 119,859	1 288,754	1 429,700	1 438,173	1 528,111
Węgry	341,227	411,874	556,631	576,546	607,593	753,292
Słowacja	369,283	418,616	505,400	575,735	552,027	706,313
Rumunia	22,310	67,247	63,378	124,467	148,226	117,408
Bułgaria	23,391	28,050	32,283	32,632	36,642	30,254
Słowenia	98,316	145,123	166,999	190,482	203,496	240,468
EXPORT						
KRAJ	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Czechy	668,934	817,730	882,696	991,086	1 008,679	1 164,702
Węgry	254,164	295,838	367,897	452,826	520,402	631,038
Słowacja	263,101	261,145	295,372	316,555	335,844	416,561
Rumunia	52,137	68,483	72,756	113,527	118,771	150,338
Bułgaria	40,808	42,637	58,083	57,650	62,694	73,025
Słowenia	29,074	38,893	44,747	66,881	93,934	124,569

Źródło: Dane statystyczne OECD, [w:] <http://www.oecd.org/xls/M00017000/M00017616.xls> z dnia 2002.02.12

Europy wykorzystania zasobów ziemi na potrzeby rolne

Źródło: World Resources Institut, Intensive Agricultural Land Use by River Subbasin in Europe and the Middle East, [W:] http://earthtrends.wri.org/pdf_library/maps/2-5-8_m_AgUsea.pdf.

Liberalizacja handlu w CEFTA przyniosła państwom w niej uczestniczącym korzyści ekonomiczne związane z redukcją ceł i dała im możliwość zwiększania produkcji i pozwoliła taniej importować.

Przedsiębiorstwa produkujące na eksport otworzyły nowe rynki pracy zwiększając przy tym zatrudnienie. Wydaje się jednak, że zainteresowanie

państw - członków CEFTA spada na korzyść zainteresowania wstąpieniem w struktury państw Unii Europejskiej²⁴².

Szczególną pozycję w stosunku do krajów należących do CEFTA będzie miała Polska w momencie przystąpienia do struktur Unii Europejskiej, które zasadniczo nie powinno zmienić charakteru naszych stosunków ze Słowacją, Bułgarią i Rumunią. Kraje te nadal utrzymywać będą system wolnego handlu z Polską pozostając w CEFTA. Po wystąpieniu Polski z CEFTA o jej przyszłości decydować będą pozostałe kraje członkowskie. Natomiast po przystąpieniu do UE pozostałych członków czynnikiem rozstrzygającym o dalszych jej losach będzie to, w jakim stopniu Unia Europejska wykaże zainteresowanie w utrzymaniu pozostałości do CEFTA.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej na gruncie czysto ekonomicznym mogą pojawić się problemy związane z rekompensatami dla: Bułgarii, Rumunii i Słowacji z tytułu wzrostu ochrony taryfowej naszego rynku dotyczące obrotów niektórymi towarami rolnymi. Towarów tych jest bardzo mało, a ich udział w naszych obrotach z tymi krajami nie jest duży w związku z tym i obciążenia z tego tytułu nie będą duże²⁴³.

Jednym z najbardziej charakterystycznych przepisów CEFTA jest klauzula restrukturyzacyjna. Przewiduje ona prawo każdej ze stron umowy do zastosowania specjalnego środka w postaci podwyższonych stawek celnych w przypadkach, gdy jest to uzasadnione restrukturyzacją gospodarki państwowej. Klauzula ta ma służyć czasowej ochronie rynku – poprzez wprowadzenie podwyższonych stawek celnych na produkty nowo powstających przemysłów oraz niektórych sektorów rynku podlegającym restrukturyzacji. Wprowadzone na mocy tej klauzuli cła importowe na towary pochodzące z CEFTA nie mogą przekraczać 25% ad walorem i powinny utrzymywać element preferencji dla produktów pochodzących z CEFTA

²⁴² Por. B. Góralczyk, *Współpraca Wyszehraszka*. Geneza, doświadczenia, perspektywy, Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1999, s. 3 - 22.

²⁴³ Por. M. Guzek, J. Biskup, J. Niemczyk, U. Kopeć, *CEFTA*, [w:] *Proces i skutki dostosowań Polski do zagranicznej polityki ekonomicznej Unii Europejskiej*, IKiCHZ, Warszawa 1999, s. 135 - 132.

a wartość produktów objętych tymi środkami nie może przekraczać 15 % ogólnego importu produktów za ostatni rok. Postanowienie to gwarantuje, że cła nie przekroczą określonego progu i będą preferencyjne dla stron niniejszej Umowy. Istotny wpływ na polską gospodarkę mają kraje należące do struktur Unii Europejskiej, czego przejawem jest poniższa analiza.

2.2.2. Analiza uprawnień do ochrony polskiego rynku w procesie przed akcesyjnym do Unii Europejskiej i ocena ich realizacji

W systemie Wspólnoty Europejskiej, stanowiącej główny filar Unii Europejskiej, cechą charakterystyczną, która wyróżnia ją z spośród innych organizacji, jest znaczny stopień władzy wobec krajów członkowskich, czasami nawet ponadpaństwowej.

Rozpoczynając z Polską negocjacje akcesyjne, Unia Europejska zgodnie z decyzjami Rady Europejskiej określiła warunki jakie musi spełniać Polska aby przystąpić do struktur unijnych. Korzyści i koszty wynikające z przystąpienia do UE rozłożone zostaną na całą gospodarkę. Proces ten można wytłumaczyć w ten sposób, że zniesienie barier w obrotach pomiędzy Polską a Unią Europejską spowoduje zmniejszenie cen i kosztów związanych z produkcją w przedsiębiorstwach. Zredukowanie tych kosztów wpłynie na wzrost popytu i zatrudnienia²⁴⁴.

Dostęp Polski do rynków europejskich może zwiększyć atrakcyjność Polski jako kraju w którym inwestycje bezpośrednio zaczną zataczać coraz większy krąg. Typowo makroekonomicznym przejawem korzyści związanych z przystąpieniem Polski do UE jest podniesienie stopy wzrostu gospodarczego, poziomu konsumpcji, zmniejszenie bezrobocia oraz obniżenie inflacji jeżeli procesy te przebiegać będą ze szczególnym uwzględnieniem interesów kraju.

²⁴⁴ Por. E. Kawecka-Wyzykowska, Polska w drodze do Unii Europejskiej, PWE, Warszawa 1999, s. 212 – 223.

Oddziaływanie rynków europejskich na gospodarkę Polski odbywać się będzie w najbliższej przyszłości poprzez zniesienie barier taryfowych oraz ujednoczenie obowiązujących standardów w Unii Europejskiej, otwarcie rynków na zakupy publiczne, liberalizację przepływu kapitału oraz usług, scalenie rynków poprzez budowanie nowej strategii polskich przedsiębiorstw²⁴⁵. Dostosowanie gospodarki polskiej do przepisów i wymogów UE ma charakter prawny, instytucjonalny i ekonomiczny²⁴⁶. Dotyczy to w szczególności obecnie najłabiej przygotowanego środowiska polskiego biznesu obejmującego małe i średnie przedsiębiorstwa.

Głównym obszarem wymagającym skutecznej działalności zarówno czynników rządowych jak i organizacji pozarządowych, środowiska biznesu oraz administracji jest upowszechnianie i wdrażanie zaleceń i ułatwień UE dotyczących handlu, transportu oraz zmian w administracji, bankowości z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi jakimi są: elektroniczna gospodarka i internet. W tym celu, w krajach rozwiniętych, rozwijających się i objętych transformacją powołane są Narodowe Komitety Racjonalizacji Procedur Handlowych. W Polsce taką organizacją jest Komitet Racjonalizacji Procedur Biznesowych „POLPRO” w Krajowej Izbie Gospodarczej.

Podstawowym celem Komitetu „POLPRO” jest udzielanie pomocy małym i średnim przedsiębiorstwom w opanowaniu wiedzy i techniki związanej z korzystaniem z procedur biznesowych z wykorzystaniem elektronicznej gospodarki²⁴⁷.

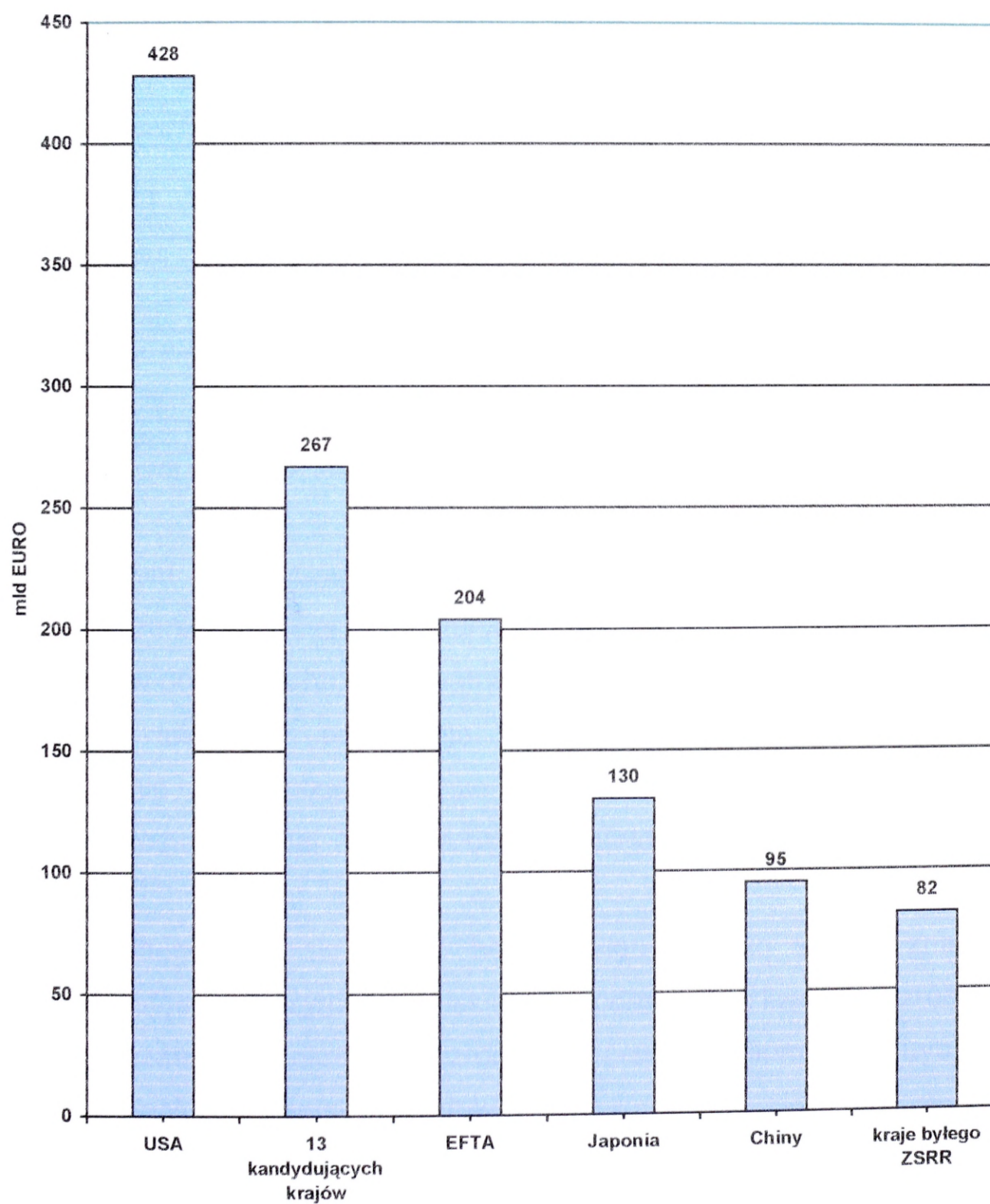
²⁴⁵ Por. A. Harsimowicz, Stan i perspektywy stosunków Polski z Unią Europejską, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1994 nr 1 - 3, s. 68 - 82.

²⁴⁶ Szacuje się, że liczba dyrektyw nowego podejścia będzie obejmowała około 40% wyrobów. Por. W. Henrykowski, Europejski system oceny zgodności wyrobów i usług a dostęp polskich przedsiębiorstw do jednolitego rynku wewnętrznego [w:] Polskie przedsiębiorstwa w perspektywie członkostwa do Unii Europejskiej, praca pod red. T. Kołodziejca, WNT, Warszawa 1998 s. 117.

²⁴⁷ Por. Komitet Racjonalizacji Procedur Biznesowych, [w:] [www.http //w.kig.pl/kom_racjonalizacji.html](http://w.kig.pl/kom_racjonalizacji.html) z dnia 2002.06.16.

Wykres 4

Wymiana handlowa (import i export) między UE i jej głównymi partnerami w roku 2000

Źródło: EUROSTAT, Statistics in focus, External Trade theme 6-8/2001

Przystąpienie Polski do struktur Unii Europejskiej będzie skutkowało konkretnymi efektami, mającymi wymiar korzyści jak i kosztów (tabela 15).

Tabela 15

Możliwy scenariusz rozwojowy państw należących i nie należących do UE

Wyszczególnienie	Scenariusz			
	Bez członkostwa w UE do 2010 r.		Wejście do UE ok. 2001 r.	
	2001-2005	2006-2010	2001-2005	2006-2010
Produkt krajowy brutto	4,7	4,0	6,1	4,7
Spożycie indywidualne	3,0	4,6	4,9	3,4
Inwestycje brutto	7,9	4,6	9,9	4,6
Krajowy popyt finalny	4,7	3,7	6,5	3,8
Eksport towarów i usług	7,4	5,9	9,1	7,9
Import towarów i usług	6,7	5,0	8,9	5,9
Bezrobotni (w ml)	1,21	0,97	1,54	1,59
Stopa bezrobocia (%)	6,3	4,9	8,0	8,2
Inflacja(deflator spożycia indywidualnego)	8,9	7,8	6,6	4,4
Kurs walutowy(zł /USD)	3,9	3,8	2,0	2,0
PKB per capita w tys. Zł	13,8	19,1	14,8	21,3

Źródło: Korzyści i koszty członkostwa Polski w Unii Europejskiej, IkiCHZ, Warszawa 2000 s. 41.

Kosztem jaki musi ponieść Polska wstępując do UE będzie przeprowadzenie głębokiej restrukturyzacji gospodarki w celu dostosowania jej do wymogów podziału pracy wewnątrz jednolitego rynku, co pociągnie za sobą zwiększenie inwestycji, bezrobocia, ograniczenie konsumpcji. Na rynkach unijnych nie wszystkie branże, które dotychczas funkcjonowały w kraju pozostaną nadal. Te które będą nieefektywne ulegną przekształceniu lub redukcji²⁴⁸.

Uczestnictwo Polski w UE będzie więc wiązało się ze znacznymi kosztami dostosowawczymi dla polskiej gospodarki i możliwością wzrostu (być może w początkowym okresie) bezrobocia którego źródłem może być wzrost importu i ograniczenie polskiej produkcji²⁴⁹.

²⁴⁸ Por. P. Saganek, *Koncepcja Wspólnoty Europejskiej do zawierania umów międzynarodowych*, [w:] „Przegląd Prawa Międzynarodowego” 1997 nr 2, s. 75 - 78.

²⁴⁹ Por. E. Kawecka-Wyżykowska, *Przemiany... op cit.*, s. 3 - 27.

Niewątpliwym jednak staje się fakt, że wystąpią też i korzyści z przystąpienia Polski do UE, jedną z nich będzie zapewnienie ożywienie obrotów handlowych.

Wymiana handlowa pomiędzy krajami w Unii Europejskiej kształtowana jest poprzez wspólną politykę handlową. Polityka handlowa Polski po przystąpieniu do Unii przyjmie charakter prymatu polityki wspólnotowej nad polityką narodową. Wiąże się to z przeniesieniem kompetencji oraz pośrednim oddziaływaniem na realizację polityki handlowej.

Pierwszym krokiem w utworzeniu wspólnej polityki handlowej było utworzenie 1 lipca 1968 roku unii celnej oraz wprowadzenie 1 stycznia 1997 roku wspólnej polityki handlowej²⁵⁰.

Główne wymagania dotyczące tworzenia przez kraje wstępujące do UE unii celnej przebiegają w dwóch etapach. Pierwszy etap dostosowań obejmuje (zgodnie z zasadami obowiązującymi w Białej Księdze), wszystkie regulacje prawne jakie musi przyjąć Polska w okresie poprzedzającym członkostwo. Dotyczy to między innymi kodeksu celnego, przepisów dotyczących pochodzenia towarów, wspólnych procedur tranzytowych oraz upraszczania formalności w handlu towarami.

Drugi etap dotyczy dostosowań ochrony wschodniej granicy Polski, która po wstąpieniu do struktur Unii Europejskiej stanie się zewnętrzną granicą Unii oraz ujednoczenia wspólnej polityki handlowej i rolnej. Przystąpienie Polski do UE wiąże się z uregulowaniem zasad wprowadzenia wspólnej zewnętrznej taryfy celnej w handlu z krajami trzecimi. Spowoduje to obniżenie stawek celnych odnośnie tych krajów, które nie należą do UE. Skala redukcji stawek jest dość istotna²⁵¹. Średni poziom ceł według wspólnej taryfy celnej obniży się na wyroby przemysłowe z około 4,55 % w roku 1988 do około 2,6 % w latach kolejnych (do końca roku 2002). Największe różnice w cłach

²⁵⁰ Por. Ustawa Kodeks Celny...op.cit., s. 3.

²⁵¹ Por. M. Maliszewska, J. Michałek, A. Smith, Skutki przyjęcia wspólnotowej taryfy celnej dla handlu i produkcji artykułów przemysłowych w Polsce, Wspólnoty Europejskie. [w.] „Biuletyn Informacyjny”, Warszawa 1998 nr 7- 8, s. 22.

występują na takie grupy towarowe jak: samochody osobowe i towarowe (z dniem 1 stycznia 2002 roku Polska zniosła cła na samochody) , ciągniki, oleje napędowe, skóry wyprawione, len. Jest to średnio 20 - 35 %²⁵².

Podporządkowanie się wspólnej polityce handlowej oznacza, że Polska nie będzie mogła stosować wewnętrznych (krajowych) instrumentów chroniących swoich producentów przed zewnętrzną konkurencją. Ponadto stopniowe dostosowywanie Polski do Unii Gospodarczej i Walutowej w długim okresie spowoduje brak możliwości posługiwania się kursami walut (jako jednym z narzędzi poprawy konkurencyjności eksportu).

W celu zmniejszenia niekorzystnych dla naszej gospodarki skutków polityki makroekonomicznej konieczna będzie pomoc finansowa z budżetu wspólnotowego w celu utrzymania na stałym poziomie dochodów ludności i zatrudnienia.

Pozycja ekonomiczna Polski mierzona jest stopniem konkurencyjności na rynkach UE, aby można było konkurować na tym rynku należy skupić się na działaniach długofalowych a nie na próbach rozwiązywania doraźnych problemów poszczególnych sektorów gospodarki. Brak zauważalnych postępów w dziedzinie konkurencyjności polskiego przemysłu oraz osłabienie tendencji rozwojowych w zasadniczy sposób wpływa ujemnie na salda wymiany towarowej pomiędzy poszczególnymi gospodarkami.

Permanentnie utrzymujący się i szybko rosnący deficyt w wymianie handlowej z państwami Unii Europejskiej, wskazuje na to, że Polskie towary wypierane są przez towary pochodzące z Unii²⁵³. Do towarów cechujących się najwyższą dynamiką wzrostu należą: sprzęt i urządzenia telekomunikacyjne - 1205 %, maszyny biurowe - 606 %, urządzenia energetyczne - 306 %, aparaty fotograficzne, sprzęt optyczny, zegarki - 431 %, a więc towary o najwyższych wskaźnikach światowego popytu, należące do grup zaawansowanych technologicznie, rokujące pozytywnie dla rozwoju tych branż

²⁵² Ibidem, s. 25

²⁵³ Por. E. Pluciński, *Handel Polski z Unią Europejską*, Wyd. Lam WSUiB Warszawa 2001, s. 76.

w przyszłości miejsca pracy²⁵⁴. Do towarów o najwyższej dynamice wzrostu importu, przekraczającej ponad 250 % należy: sprzęt transportowy – 755 %, nawozy sztuczne – 438 %, papier, tektura – 375 %, produkty z drzewa i korka – 359 %, żelazo i stal – 319 %, produkty z materiałów niemetalicznych – 287 % i produkty metalowe – 272 %, metale nieżelazne – 268 %, tworzywa sztuczne – 267 %²⁵⁵.

Bilans korzyści i kosztów integracji Polski z Unią Europejską będzie w dużym stopniu uzależniony od przyjętych rozwiązań w polityce gospodarczej i systemie prawnym, jak również od przygotowania i stopnia zaawansowania w zmiany samych podmiotów gospodarczych.

Korzyści te można podzielić na bezpośrednie, które wpłyną na lepszą alokację czynników produkcji, zwiększoną efektywność procesów gospodarowania. Wiele z tych korzyści ma charakter długookresowy uzależniony od pomyślnego przebiegu procesów integracyjnych (np. reakcja zagranicznych inwestorów i rozmiary napływającego kapitału).

Koszty procesów integracyjnych związane są przede wszystkim ze sposobem ich finansowania w celu dokonania dostosowań do struktur unijnych, zarówno w skali makroekonomicznej jak i na poziomie przedsiębiorstw. Część z tych kosztów związana jest bezpośrednio z modernizacją gospodarki a co za tym idzie ze zmianą systemu prawa oraz umacnianiem gospodarki rynkowej w Polsce²⁵⁶.

Właściwe dostosowania do Unii Europejskiej związane są z licznymi zmianami przeprowadzonymi w zakresie bezpieczeństwa, ochrony środowiska oraz podwyższenia standardów technicznych.

Pośrednimi kosztami jakie musi ponieść Polska wstępując do UE, są koszty związane z członkostwem w Unii Ekonomicznej i Monetarnej. Koszty te

²⁵⁴ Por. Z. Wysokińska, Szanse eksportowe polskich przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych, uwarunkowania regionalne i globalne, Wyd. UŁ, Łódź 1997, s. 36 – 44.

²⁵⁵ Por. Z. Wysokińska, Konkurencyjność polskich przedsiębiorstw na rynku Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia, WSPiZ, Warszawa 1998 s. 27.

²⁵⁶ Por. J. Kotyński, Korzyści i koszty członkostwa Polski w Unii Europejskiej, IKiCHZ, 2000, s. 31- 56.

dotyczyć będą reform sektora publicznego, mające na celu zapewnienie długookresowej stabilności finansów publicznych. Koszty związane z restrukturyzacją tych działów i gałęzi polskiej gospodarki, które nie są konkurencyjne na rynkach światowych są kosztami, które Polska musi ponosić a dotyczą one nie tylko samej gospodarki ale i wpływają na morale społeczeństwa. Negatywnym zjawiskiem jest tu regionalny lub sektorowy wzrost bezrobocia. Dlatego też polski rząd będzie musiał przeciwdziałać takim zjawiskom poprzez odpowiednią politykę podatkową skierowaną na wspieranie prywatnych przedsiębiorstw w celu stwarzania nowych miejsc pracy.

Dochody z tytułu podatku VAT są w kraju istotną częścią wpływów budżetowych. Podatek VAT stanowi podstawę wyliczenia części składki członkowskiej jaka obowiązuje państwa członkowskie Unii. W krajach Unii Europejskiej ujednociono sposób jego obliczania oraz przyjęto zasady określające jego poziom minimalny. Od 1993 roku w krajach Unii obowiązuje stawka podstawowa nie niższa niż 15 %. Kraje członkowskie mogą stosować jedną lub dwie stawki zredukowane, nie niższe niż 5 %. W celu zapewnienia całkowicie jednolitych zasad obrotu na rynkach Unii przewiduje się wprowadzenie opodatkowania tym podatkiem towary i usługi w kraju pochodzenia. Taki system ma zapewnić całkowitą neutralność systemu podatkowego z punktu widzenia handlu w ramach Unii Europejskiej.

W Polsce obie stawki VAT – podstawowa i zredukowana są wyższe niż w UE – wynoszą 22 % i 7 % (a więc nie muszą być zmienione), zmianie ulec jednak musi stosowanie stawki 0 %²⁵⁷.

Duże nakłady inwestycyjne poniesie Polska w dziedzinie ochrony środowiska, które zrekompensować będzie można poprzez wprowadzenie instrumentów ekonomicznych, którymi w gospodarce rynkowej będą działania na rzecz ochrony środowiska stymulować. Należą do nich poza stosowanymi

²⁵⁷ Por. J. Przytupa, Korzyści i koszty gospodarki Polski związane z przystąpieniem do jednolitego rynku europejskiego, [w:] Korzyści i koszty członkostwa Polski w Unii Europejskiej, IKiCHZ, Warszawa 2000, s. 60 - 61.

obecnie opłatami, karami i preferencyjnymi kredytami dla instytucji proekologicznych również podatki od paliw i ulgi podatkowe.

Szybkie tempo dostosowań Polski do Unii Europejskiej spowodowało niemalże całkowite otwarcie krajowego rynku na konkurencję przede wszystkim ze strony eksporterów z krajów Unii. Znaczna część przywozu na polski rynek produktów obcego pochodzenia spowodowane było gwałtownym rozwojem w Polsce przedsiębiorstw z udziałem obcego kapitału co spowodowało powstawanie banków zagranicznych.

Deficyt strukturalny wymiany handlowej powstał między innymi na skutek bardzo wysokiej dynamiki importu. Rozwój eksportu następował znacznie wolniej między innymi dlatego, że było niewielkie wsparcie ze strony władz przy wysokim tempie wzrostu nakładów inwestycyjnych.

W konsekwencji można przypuszczać, że deficyt bieżących obrotów płatniczych będzie się utrzymywał oraz wystąpi po akcesji do struktur Unii Europejskiej a pokrycie jego nastąpi z napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Polska stoi przed dylematem polegającym na rozwiązaniu problemów związanych z przygotowaniem wykwalifikowanej kadry do kierowania gospodarką eksportową oraz potrafiących poprawić konkurencyjność polskich produktów poprzez rozwój produkcji krajowej.

W wyniku przyjęcia przez Polskę wspólnej zewnętrznej taryfy celnej nastąpi obniżenie średniego poziomu stawek celnych na wyroby importowane do Polski. Średni poziom ceł KNU (Klauzuli Największego Uprzywilejowania) obniży się na wyroby przemysłowe z około 4,55 % w 1998 roku do około 2,6 % w chwili przystąpienia do Unii.

Te kraje, które obecnie mają status KNU (Australia, Hongkong, Japonia, Kanada, Korea, Nowa Zelandia, Singapur, Stany Zjednoczone oraz Tajwan), poprzez przystąpienie Polski do struktur UE, będą miały ułatwiony dostęp do korzystania z Systemu Powszechnych Preferencji Celnych. Ponadto część krajów, które są obecnie obciążone stawkami KNU w Polsce, będzie miało całkowity bezcłowy dostęp do polskiego rynku, należą do nich takie kraje jak: Algieria, Cypr, Egipt, Jordania, Liban, Malta, Maroko, Syria, Tunezja, Turcja.

Obecny import z tych krajów do Polski wynosi zaledwie 0.5 % ale jest duże prawdopodobieństwo, że z chwilą przystąpienia Polski do Unii Europejskiej ulegnie zwiększeniu²⁵⁸.

Przyjęcie wspólnej taryfy celnej pociągnie za sobą przyjęcie rozbudowanego systemu preferencji celnych Wspólnot Europejskich, do których należą preferencyjne umowy handlowe o charakterze wzajemnym oraz preferencje celne mające charakter świadczeń jednostronnych (GSP). Pierwsze z nich dotyczą wolnego handlu wyrobami przemysłowymi jako strefy wolnego handlu lub unii celnej. Należą do nich : porozumienie o Europejskim Obszarze Gospodarczym, oraz umowy z Cyprzem, Izraelem, Malcią, Turcją to jest kraje z którymi UE prowadzi negocjacje przystąpienie do unii.

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej kraje basenu Morza Śródziemnego oprócz Turcji, która zakończyła negocjacje w sprawie strefy wolnego handlu wyrobami przemysłowymi, prawdopodobnie uzyskają lepsze warunki wymiany, ponieważ zwiększy się wielkość importu bezcłowego.

W 1996 roku udział krajów, które korzystały ze swobodnego dostępu do polskiego rynku stanowił 75,5 % polskiego importu przemysłowego, po wstąpieniu do unii udział ten zwiększy się do około 75,9 %²⁵⁹.

System Jednostronnych Preferencji GSP stosowany jest obecnie zarówno przez Polskę i kraje Unii Europejskiej wobec krajów rozwijających się. Różnica pomiędzy nimi polega na różnej liczbie krajów objętych preferencjami, wielkością marży tych preferencji oraz zakresem towarów nim objętych. W systemie UE krajów tych jest znacznie więcej łącznie 110. W Polsce preferencje GSP przyznane są tylko towarom z tych krajów, w których PKB jest niższy niż w Polsce. Status ten dotyczy obecnie około 50 krajów²⁶⁰.

²⁵⁸ Por. E. Kawecka-Wyżykowska, Skutki ... op.cit., s. 298 – 309.

²⁵⁹ Por. T. Kołodziej, Polskie przedsiębiorstwa w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej, ISM UW, Warszawa 1999, s. 70 - 85.

²⁶⁰ Por. E. Kawecka-Wyżykowska, Skutki przyjęcia przez Polskę preferencji celnych GSP obowiązującego w Unii Europejskiej dla krajów rozwijających, [w:] „Problemy Handlu Zagranicznego” 1998 nr 19, s. 12.

Zakres towarowy oraz marża preferencji w Unii jest szerszy niż w Polsce. Oznacza to, że liczba towarów wyłączonych z preferencji jest większa w Polsce niż w Unii Europejskiej. W Polsce stawka preferencyjna wynosi 80 % stawki podstawowej, w Unii zaś odpowiednio 70 %, 35 % oraz 0 %. Wskazuje to na fakt, że przyjęcie przez Polskę wspólnotowego systemu preferencji jednostronnych spowoduje zwiększenie importu²⁶¹.

Przyjęcie przez Polskę wspólnej taryfy celnej oprócz wymienionych skutków spowoduje jeszcze większe otwarcie polskiego rynku na konkurencję zagraniczną prowadząc do zwiększenia restrukturyzacji produkcji. Relatywnie największy wzrost konkurencji na polskim rynku nastąpi dla towarów przemysłowych pochodzących z krajów obecnie objętych klauzulą KNU. Będzie to wynikiem faktu, że po wejściu do Unii będą one miały wolnocłowy dostęp do polskiego rynku²⁶² na które cła w Polsce są niższe niż w Unii. W tabeli 16 pokazane są przykładowe towary, na które cła w Polsce są niższe od unijnych.

Tabela 16

Porównanie poziomu celi w Polsce i UE na wybrane towary

Nazwa towaru	Poziom cel w Polsce	Poziom cel w UE	Wartość importu ogółem (w tys USD)
Gaz ziemny skroplony	0,0	0,7	495 359,3
Gaz ziemny w stanie gazowym	0,0	0,7	88,8
Monofenole	4,1	5,5	5 537,3
Pozostałe związki organiczne	6,0	6,5	1 116,4
Obuwie o podeszwach z gumy lub skóry	12,0	17,0	6 039,4
Cyrkon i wyroby z cyrkonu	6,0	9,0	2,1
Kieszkopy barwne	9,0	14,0	240,7
Kieszkopy barwne (inna pozycja taryfowa)	9,0	14,0	3 599,1
Kieszkopy barwne (inna pozycja taryfowa)	9,0	14,0	140,7
Rowery dwukołowe	12,0	15,0	47 743,0
Inne rowery	12,0	15,0	486,4
Razem			560 353,2
Import przemysłowy ogółem (tys. USD)			33 030 443,9

Źródło: E. Kawecka-Wyżykowska, Skutki przyjęcia przez Polskę wspólnej taryfy celnej Unii Europejskiej, s. 17

²⁶¹ Por. E. Kawecka – Wyżykowska, Skutki przyjęcia przez Polskę preferencji celnych Unii Europejskiej dla krajów rozwijający się, [w:] „Problemy Handlu Zagranicznego”, 1998 s. 8 - 28.

²⁶² Por. E. Latoszek, Wspólna polityka handlowa UE a polski handel zagraniczny, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1999 nr 7- 9, s. 17- 18.

Polska przystępując do Unii Europejskiej będzie musiała przekazywać pewne wpływy z ceł do wspólnego budżetu, co z kolei spowoduje zmniejszenie wpływów do polskiego budżetu oraz zwiększy koszty utrzymania administracji celnej, ponieważ tylko 10 % wpływów z ceł pozostanie w kraju²⁶³.

Fakt przyjęcia przez Polskę wspólnej taryfy celnej nie wpłynie w zasadzie na zasięg dostępu do towarów innych krajów. Trudniejszy będzie dostęp do rynków tych krajów, które obecnie udzielają Polsce preferencji GSP a mianowicie: Japonii, Kanadzie i USA. Kraje te rozszerzyły swoje preferencje na polskie towary w 1990 roku, wspierając przez to eksport oraz proces przemian. Kolejnym skutkiem przyjęcia przez Polskę wspólnej taryfy celnej oraz wszelkich uregulowań z nią związanych będzie fakt, że praktycznie wszystkie ważniejsze przepisy w tej dziedzinie mają charakter rozporządzeń i tym samym staną się obowiązujące z mocy samego prawa, zgodnie z którym nastąpi przekazanie narodowych uprawnień instytucjom wspólnotowym²⁶⁴.

Znoszenie z kolei ceł na artykuły rolne pomiędzy Polską a krajami Unii Europejskiej doprowadzić może do wchodzenia polskich produktów na rozległe rynki Unii ale również liberalizacja handlu rolnego może okazać się problemem, ponieważ to Unia a nie Polska chce opóźnić tempo otwierania rynków.

Przyjęcie przez Polskę wszystkich zasad unii celnej w okresie przed członkowskim stwarza nierówne szanse uczestnikom oraz osiągnięcie większych korzyści stronie silniejszej.

Zgodnie z harmonogramem jaki przyjęła Polska w zobowiązaniach związanych z przystąpieniem do Układu Europejskiego cła na wyroby

²⁶³ Biorąc pod uwagę, że Polska będzie miała najdłuższą zewnętrzną granicę lądową spośród państw Unii, co wymaga szczególnej jej ochrony i dużych nakładów, celowym wydaje się wystąpienie w rokowaniach z UE o zwiększenie wielkości opłat celnych zwracanych z budżetu Unii do budżetu polskiego na obsługę administracji celnej (Por. E. Kawecka-Wyżykowska, Skutki ... op. cit., s. 33.)

²⁶⁴ Por. E. Kawecka-Wyżykowska, Skutki przyjęcia przez Polskę wspólnej taryfy celnej Unii ... op. cit., s. 9 - 52.

przemysłowe importowane z Unii Europejskiej od 1 stycznia 1999 roku wynoszą 0 %²⁶⁵.

Dla porównania najważniejszymi pozycjami polskiego importu rolnego były: makuchy, mieszanki żyta i pszenicy, kawa nie palona, banany, kukurydza, jęczmień. Makuchy na przykład (największa pozycja polskiego importu) podlegały cłu konwencyjnemu w wysokości 6,7 %. Zboża (mieszanki żyta i pszenicy, pszenica, kukurydza, jęczmień) importowane były w roku 1996 głównie z Unii Europejskiej gdzie obowiązywało wówczas zawieszenie ceł do stawki 0 %. Przykłady te wskazują, że jakkolwiek poziom cła ma znaczenie dla importu i niższe stawki celne ułatwiają import, to jednak odbywa się on też z krajów o wyższych stawkach celnych na dany produkt. Wpływają na to: nie tylko poziom stawek cła ale i koszty transportu, oraz dobre substytuty. Oznacza to, że przyjęcie niższych ceł wspólnotowej taryfy celnej najprawdopodobniej spowoduje zmiany kierunków importu, lecz nie zawsze i nie w pełnej skali, która wynikałaby z różnicy ceł²⁶⁶.

Dlatego też poprzez prowadzenie takiej polityki ekonomicznej, której celem byłoby określenie ram i zasad stwarzających możliwość budowania wolnego handlu zawierane są porozumienia oparte na tworzeniu unii pomiędzy państwami. W tym celu powstała między innymi unia celna.

Unia celna ma na celu udzielenie odpowiedzi na pytania, które stawiają sobie wszyscy jej uczestnicy, a mianowicie: czy utworzenie unii celnej identyfikowane jest z wolnym handlem? jaki jest jej wpływ na handel oraz dobrobyt (zarówno w krótkim jak i w długim okresie) ? oraz w jakim stopniu wpływa ona na siłę krajów członkowskich ?²⁶⁷.

²⁶⁵ Wyjątek stanowią cła na samochody z silnikiem do 2,5 litra, które zostały obniżone na początku 1999 roku do 15 %, a 1 stycznia 2000 roku obniżono je do 10 %, w kolejnych dwóch latach zostaną zredukowane po 5 % aby na początku tego roku zejść do 0 %. Cła na samochody z silnikami powyżej 2,5 litra obniżone zostały w 1999 roku do 7,5 % dla importu objętego umowami wolnohandlowymi oraz do 17,5 % dla pozostałych obszarów nie objętych umowami.

²⁶⁶ Por. J. Kotyński, Zagraniczna polityka gospodarcza i handel zagraniczny Polski, IKiCHZ, Warszawa 2000, s. 105 - 107.

²⁶⁷ Por. A. Lubbe, Unia celna, [w:] <http://www.ce.uw.edu.pl>, z dnia 2002.06.12.

Skutki unii celnej widoczne będą niemal bezpośrednio po podjęciu decyzji o zniesieniu ceł wewnętrznych i po przyjęciu wspólnej zewnętrznej taryfy celnej.

Unia celna może wywoływać skutki pozytywne, przynoszące korzyści krajom członkowskim, ale również i skutki negatywne, które przynoszą straty ekonomiczne nie tylko w unii ale i gospodarce światowej.

Do oceny skutków unii celnej używa się modeli, które opisują efekty kreacji handlu, efekt przesunięcia lub odwrócenia handlu oraz efekt ekspansji lub ograniczenia handlu.

Kreacja handlu przejawia się stworzeniem bardziej efektywnych specjalizacji na obszarze objętym integracją. Zachodzi wtedy gdy mniej efektywna produkcja krajowa zastąpiona zostanie produktami kraju bardziej rozwiniętego, który w wyniku zniesienia ceł i wprowadzenia wolnego handlu pogłębia skalę eksportu. Nowy handel związany jest więc z lepszym podziałem pracy a eksporterami są najlepsi producenci. Zmianie podlegają również ceny, poprzez wprowadzenie jednolitej ceny unijnej, która kształtowana jest przez warunki wytwarzania w krajach bardziej efektywnych oraz przez ujednolicony rynek.

Handel kreowany jest poprzez produkcję i konsumpcję. Efekt produkcyjny oznacza zastąpienie drogiej produkcji krajowej tańszym produktem z unii. Natomiast efekt konsumpcyjny wyraża wzrost całkowitej konsumpcji produktu w wyniku spadku cen krajowych do poziomu ceny unii celnej.

Kreacja handlu jest powszechnie uważana za pozytywny skutek unii celnej, przynoszący korzyści produkcyjno - handlowe oraz wzrost dochodu w krajach członkowskich.

Podpisanie przez Polskę i Unię Europejską układu stowarzyszeniowego doprowadziło do wejścia Polski na rynki unii ale i unii a na rynki polskie. Z szacunkowych obliczeń przeprowadzonych na początku wymiany handlowej

wynika że skala eksportu z krajów unii była znacznie większa niż polskich produktów do Unii Europejskiej²⁶⁸.

Bardzo niepokojącym zjawiskiem występującym obecnie na arenie międzynarodowej jest przesunięcie handlu. Jest to proces polegający na zastąpieniu tańszego importu z bardziej efektywnej reszty świata droższymi produktami z krajów partnerskich unii. Występuje tutaj silne przesunięcie handlu z rynku światowego na mniej efektywny rynek krajów europejskich będących członkami Unii Europejskiej. W wyniku tego procesu producenci spoza unii tracą udziały w rynkach europejskich w obszarach zintegrowanych, ponieważ ich eksport natrafia na bariery handlowe utrzymywane przez unię.

Ich udziały rynkowe przejmowane są przez droższych producentów z krajów członkowskich unii, którzy odnoszą korzyści znosząc cła na obszarach zintegrowanych. W związku z czym ustala się nowy poziom cen w unii celnej, znacznie wyższy od cen rynku światowego, co w konsekwencji prowadzi do wzrostu kosztów importu.

W wyniku utworzenia unii celnej ujawnia się wiele skutków o charakterze długookresowym oraz dynamicznym. W państwach o ustabilizowanej gospodarce w których zakończony został proces liberalizacji i kształtowanie zewnętrznej taryfy celnej, skutki przesunięcia handlu są bardzo silne.

Unia celna, prowadząc wspólna politykę handlową i ustanawiając wspólny poziom taryfy celnej ma ogromny wpływ na prowadzenie strategicznej polityki wobec reszty świata i sposób warunków handlowych. Wpływając na relacje cen eksportowych do cen importowych może pozyskiwać dla siebie większe udziały w handlu światowym kosztem partnerów z innych krajów.

Podstawowym instrumentem oddziaływania unii na politykę handlową jest kształtowanie poziomu ceł. Podnosząc cła, unia wywołuje spadek importu państw nie zrzeszonych, z kolei obniżając cła może spowodować jego wzrost.

²⁶⁸ Por. W. Burzyński, Analiza dotychczasowej konkurencyjności polskiego handlu rolno – żywnościowego z Unią Europejską według metody stosowanej w UE, IKiCHC, Warszawa 1999, s. 18.

Przy dużym udziale państw unii w rynku światowym następują dostosowania cen światowych do cen w unii.

Każde zwiększenie importu może podnieść ceny na rynkach światowych, a każda obniżka importu przynosi spadek cen. Jeżeli więc unia podnosi cła, to skutkiem takiej polityki jest nie tylko zmniejszenie importu, ale i jego potaniecie w wyniku spadku cen importowych²⁶⁹.

Polityka oddziaływania na rynkach handlowych może być realizowana poprzez kształtowanie struktur celnych, jak również za pomocą klauzul ochronnych pozwalających na wzmocnienie protekcjonizmu.

Przystąpienie Polski do struktur UE wiąże się z dostosowaniem polskiego systemu celnego do standardów wspólnotowych. W 1997 roku Dyrekcja Generalna XXI Komisji Europejskiej przygotowała dokument „Europa Środkowa. Strategia przedakcesyjna dla cła i podatków, w którym określone zostały kierunki pomocy wspólnotowej w celu usprawnienia i zmodernizowania systemów celnych w Europie Środkowej dla wszystkich państw aspirujących do członkostwa w Unii Europejskiej. W strategii ściśle określono zasady i formę według, której wejście do Unii będzie możliwe. Bez odpowiednich służb celnych w krajach Europy Środkowej rozszerzenie Unii nie będzie możliwe²⁷⁰, a podstawowe cele, do których administracje celne krajów kandydujących powinny dążyć to tworzenie prawa zgodnego ze wspólnotowym. Kluczowym priorytetem w dokumencie „Partnerstwo dla członkostwa” przyjętym w 1998 roku podjęte zostają działania zmierzające do wzmocnienia zasobów kadrowych i infrastrukturalnych w służbach celnych, mające na celu zwiększenie skuteczności w zapobieganiu i zwalczaniu przestępczości celnej. W tym celu również polska administracja celna powinna przeprowadzić pełną

²⁶⁹ Por. E. Kawecka-Wyżykowska, Polityka celna i obciążenia importowe w latach 1999 - 2000 a przygotowania Polski do przystąpienia do Unii Europejskiej, [w:] Zagraniczna polityka gospodarcza i handel zagraniczny Polski, IKiCHZ, Warszawa 2000, s. 298 - 311.

²⁷⁰ Por. Kodeks Celny i wzmocnienie administracji celnej, [w:] <http://www.mos.gov.pl/mos/publikac>. z dnia 2002.08.21.

harmonizację przepisów celnych w celu sprawnego przejęcia przepisów wspólnotowych w momencie członkostwa w UE oraz doprowadzenie do wysokiej sprawności organizacyjnej i operacyjnej służb celnych. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wiąże się bowiem z obowiązkiem przejęcia wspólnotowej legislacji celnej, ochrony i kontroli zewnętrznej granicy UE, zniesienia kontroli celnej na granicy z krajami członkowskimi Unii, stworzenie odpowiedniej infrastruktury celnej, w tym sprawnych systemów komputerowych dostosowanych do standardów UE, oraz przygotowanie sprawnie działającej służby celnej. Przewidywane potrzeby środków inwestycyjnych uzależnione są od konieczności realizowanych wytycznych dotyczących zobowiązań akcesyjnych. Dotyczą one między innymi nieruchomości nabywanych dla urzędów celnych (dotychczasowe siedziby są wykorzystywane na podstawie umów najmu i użyczenia). Szacunkowy koszt nieruchomości wynosi od 1 do 4 ml zł, a ich ilość do końca 2002 roku może wynieść 56, bez uwzględnienia nieruchomości dla posterunków celnych, oraz oddziałów celnych funkcjonujących w zasięgu terytorialnym przejść granicznych. Potrzeby finansowe obejmują również zakup środków technicznych, przy uwzględnieniu utworzenia nowych jednostek administracji celnej, wzrostu zatrudnienia, wyposażenia jednostek administracji celnej w sprzęt niezbędny do przeprowadzania rewizji celnych, a także sprzętu biurowego, środków łączności i transportu oraz wyposażenia laboratoriów celnych. Są to dość znaczące kwoty (120 – 150 ml zł), oprócz tego planuje się przeznaczenie na realizację Ogólnopolskiego Systemu Informatycznego dla Administracji Celnej kwoty około 80 ml złotych²⁷¹. Przedstawiony projekt Komisji Europejskiej powinien zostać zrealizowany na rok przed uzyskaniem przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej, natomiast od początku 2002 roku Rada Ministrów przyjęła do końca marca 13 projektów ustaw dostosowujących polskie prawo do obowiązującego w UE. Zgodnie z harmonogramem, w marcu 2002 roku pozostało do przyjęcia 17 projektów.

²⁷¹ Por. Informatyka bez granic. [w] [http //www.computerworld.pl](http://www.computerworld.pl) z dnia 2002.08.24.

Z tej liczby Zespół Przygotowawczy Komitetu Integracji Europejskiej zaakceptował sześć. Do połowy 2002 roku pozostają do przygotowania 692 akty wykonawcze, z czego 256 w pierwszym kwartale (najwięcej, do 77, w obszarze środowiska i 67 w obszarze swobodnego przepływu towarów).

Oprócz rozdziału „swobodny przepływ kapitału” - obejmującego między innymi negocjacje o sprzedaży ziemi – najbliższe zakończeniu są rozmowy dotyczące podatków. Do końca czerwca rząd chce ponadto zamknąć negocjacje dotyczące konkurencji, rybołówstwa, sprawiedliwości, spraw wewnętrznych, polityki transportowej oraz funduszu pomocowego dla rolnictwa (jedną z form pomocy jest program SAPARD). Z dniem 1 stycznia 2000 roku Wspólnota Europejska zapowiedziała, że zostanie uruchomiony dla krajów kandydujących program SAPARD (Community Support for Preaccession Measures for Agriculture and Rural Development zwany Przedakcesyjnym instrumentem wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich).

Komisja Europejska przygotowała swoje rozporządzenie ustanawiające przepisy wykonawcze do realizacji programu. Komisja Europejska przydzieliła 10 krajom kandydującym 520 mln euro rocznie do wykorzystania w latach 2000 – 2006. Z kwoty tej Polska powinna otrzymać 168,7 mln euro. Program ten miał służyć poprawie konkurencyjności polskiego rolnictwa i przetwórstwa, dostosowaniu polskiego sektora rolno – spożywczego do wymogów higieniczno – sanitarnych na Jednolitym Rynku oraz stymulowaniu trwałego rozwoju obszarów wiejskich, szczególnie poprzez stworzenie warunków do prowadzenia poza rolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich i rozwoju infrastruktury technicznej²⁷². Po dwupółletnim oczekiwaniu na formalne uruchomienie programu pomocowego droga do otrzymania przez rolnika jakichkolwiek pieniędzy jest jeszcze daleka. Potencjalny wnioskodawca powinien najpierw opracować główne założenia planowanego przedsięwzięcia, przygotować biznes plan oraz plan finansowy, następnie udać się do banku w celu złożenia wniosku o kredyt komercyjny, po czym zwrócić się do

²⁷² Por. H. Kórnicki, Fundusze przedakcesyjne SAPARD, Warszawa 2000, s. 23.

Inspektoratu Ochrony Środowiska oraz służb weterynaryjnych i sanitarnych w celu otrzymania promesy kredytowej. Dopiero wówczas może zwrócić się o dofinansowanie do ARiMR (Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa). Oznacza to, że długą drogę musi przebyć polski rolnik aby mógł skorzystać z jakiegokolwiek pomocy finansowej objętej programem SAPARD. Wynikało by z tego, że program ów nie poprawi konkurencyjności polskiego rolnictwa przed wejściem do Unii. W takiej sytuacji Polsce nie opłaca się korzystać z tego programu, gdyż potencjalne efekty będą niewspółmierne do poniesionych kosztów.

Do tej pory Polska poniosła około 50 ml zł kosztów administracyjnych związanych z przygotowaniem do programu a SAPARD finansuje do 50 % kosztów każdego przedsięwzięcia. Po uregulowaniu tych kwestii można będzie przystąpić do rozmów dotyczących funduszy na rozwój naszych regionów, pomocy dla polskiego rolnictwa oraz określić wysokość składki do unijnego budżetu. Potencjalna wysokość polskiej składki powinna być znana dokładnie od dawna, do tego celu powołany został specjalny zespół, który ma obliczyć jej wartość.

Komisja Parlamentu Europejskiego do spraw budżetu podczas obrad w marcu 2002 roku określiła wstępnie, że polska składka oscylować będzie w granicach 2,5 mld euro rocznie. Jest to najwięcej spośród krajów kandydujących do UE (tabela 17).

Tabela 17

Prognozowane składki członkowskie krajów kandydujących do UE w latach 2004-2006 w mln euro

Kraj kandydujący	Kwota w ml euro w latach		
	2004	2005	2006
Czechy	867	902	938
Estonia	86	89	93
Litwa	172	179	186
Łotwa	118	123	128
Polska	2360	2455	2553
Węgry	884	920	956
Słowacja	297	309	322
Słowenia	268	279	290
Malta	51	53	55

Źródło: Parlament europejski strona internetowa [w:] <http://www.europarl.eu.int>

Budżet Wspólnot Europejskich składa się z kwot pochodzących z ceł, do których należą głównie opłaty z ceł pobieranych przy imporcie do Unii produktów rolnych oraz kwoty cukrowe płacone przez producentów cukru (wynikające z tytułu produkcji i magazynowania), jak również cła pobierane od wszelkich towarów trafiających na wspólnotowy rynek, podatku VAT – wynosi 0,75 % - lata 2002 – 2003, a od roku 2004 – 0,5 % oraz ze składek członkowskich Wspólnot naliczanych od odpowiedniego procentu PKB. Ostatecznie dąży się do tego, aby uzyskać w budżecie Unii 1,27 % PNB całego obszaru Unii²⁷³.

Polska składka do budżetu Unii będzie składową dochodów pochodzących z ceł, z tytułu poboru podatku VAT oraz 1,27 % PKB oraz opłata wyrównująca – tak zwany rabat finansowy Wielkiej Brytanii. Po wejściu do Unii przestaniemy cłić przychodzące z zachodniej i południowej granicy. Stawki celne, które będziemy mogli pobierać w imieniu Unii spadną (ponieważ Unia generalnie stosuje mniejsze narzuty na z krajów trzecich z wyjątkiem towarów rolnych). Nie możemy też liczyć na zbyt duże wpływy do budżetu państwa z tytułu „państwa granicznego” sojuszu, ponieważ nie wszystkie towary przychodzące zza naszej wschodniej granicy będą clone w Polsce.

Towary pochodzące na przykład z Rosji ocłić można w kraju docelowym. Wynikałoby z tego, że wpływy do budżetu z tytułu poboru ceł najprawdopodobniej spadną (z przedstawionych szacunków Parlamentu Europejskiego mogą spaść nawet trzykrotnie) do około 320 mln euro, z czego dla polskiego budżetu pozostałoby około 80 mln euro a 240 mln euro musiałoby zostać odprowadzone jako część polskiej składki z tytułu ceł.

Składka z tytułu VAT-u wynosić ma 0,5 % co daje w 2002 roku z kwoty około 55 mld zł, 250 mln zł czyli 71,4 mln euro, do tego należy dodać 1,27 % naszego PKB, co daje około 2 mld euro powiększone o opłatę rezerwową na specjalny fundusz rolniczy w wysokości około 20 mln euro. Oprócz tego należy

²⁷³ Por. Budżet Wspólnot Europejskich. [w:] www.pai.pl/europa/gospodarka z dnia 2002.07.25.

dodać opłatę wyrównującą – tak zwany rabat finansowy Wielkiej Brytanii, który szacuje się na około 200 mln euro. W sumie zapłacimy (zakładając obecną wielkość budżetu) około 2,6 mld euro. Musimy też uwzględnić straty do budżetu z tytułu likwidacji wschodnich granic celnych w wysokości około 920 mld euro. Ostatecznie można oszacować, że nasze wejście do Unii Europejskiej będzie się wiązało z poniesieniem kosztów 3,5 mld euro rocznie²⁷⁴.

Za nacechowane głębokim realizmem należy uznać stanowisko autorów dziesięcioletniej prognozy w oparciu o którą Polska, a także inne kraje strefy wyszehradzkiej nie zostaną przyjęte do Unii przed 2005 rokiem, nawet jeżeli społeczeństwa tych krajów zaakceptują bilans korzyści i strat związany z integracją. Nie jest wykluczone, że proces zbliżania się Polski do Unii Europejskiej dokona się poprzez wstępną integrację z gospodarką RFN²⁷⁵ jako państwa głęboko zaangażowanego w procesy integracyjne.

2.3. Bariery i zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego Polski wynikające z dostępu do polskiego rynku

Spośród wielu zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego do najważniejszych należą między innymi zagrożenia wynikające z wyboru dróg rozwoju gospodarczego, procesu transformacji ustrojowej, procesu integracji europejskiej, zadłużenia zewnętrznego kraju, opóźnień rozwoju postępu cywilizacyjnego oraz postępu naukowo-technicznego. Ważnymi czynnikami są również migracja oraz ekologia.

Powyższe zagrożenia oddziałują na bezpieczeństwo ekonomiczne w zróżnicowany sposób, dlatego też bardzo ważne jest określenie stopnia oddziaływania powyższych zagrożeń na bezpieczeństwo ekonomiczne kraju

²⁷⁴ Por. Parlament Europejski, [w:] <http://www.europarl.eu.int> z dnia 2002.08.22.

²⁷⁵ Por. P. Deszczyński, M. Szczepaniak, Grupa Wyszehradzka - współpraca polityczna i gospodarcza, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 1995, s. 27.

oraz stworzenie możliwości skutecznego przeciwdziałania²⁷⁶. W oparciu o te stwierdzenia można przyjąć, że zagrożeniami gospodarczego bezpieczeństwa państwa będą takie oddziaływania (procesy, zjawiska), które mogą doprowadzić do zahamowania rozwoju gospodarczego, pogorszenia pozycji kraju (mierzonej wielkością dochodu narodowego), utratę suwerenności w podejmowaniu decyzji dotyczących rozwoju gospodarki oraz utratę zdolności do wytwarzania dóbr i usług powiększających dobrobyt kraju.

Tak więc bezpieczeństwo gospodarki narodowej wtedy będzie zagrożone kiedy nie będzie ona w stanie samodzielnie się rozwijać poprzez generowanie zysków i oszczędności mających na celu tworzenie inwestycji oraz gdy zagrożenia zewnętrzne doprowadzą do zakłóceń gospodarczych.

W konsekwencji sytuacja taka doprowadzić może do zagrożeń fizycznego przetrwania i funkcjonowania państwa co w skrajnym przypadku jest przykładem upadku gospodarki narodowej kraju przejawiającej się między innymi niemożnością wypełniania przez państwo właściwych mu funkcji i utratę suwerenności.

Określając bariery i zagrożenia wynikające z dostępu do polskiego rynku należy uwzględnić procesy globalizacji oraz zasady funkcjonowania zagranicznej polityki ekonomicznej.

2.3.1. Bariery i zagrożenia polskiego rynku wynikające z procesów globalizacji

Źródła wyrazu „globalizacja” wskazują, że pochodzi ono od łacińskiego słowa globus oznaczającego kulę ziemską. Globalny natomiast oznacza „ujmowany w całości, jako całość, ogólny, całkowity”²⁷⁷. Globalizacja w literaturze ekonomicznej jest terminem dość wieloznacznym, zazwyczaj

²⁷⁶ Por. T. Kamiński, Bezpieczeństwo gospodarcze, [w:] System bezpieczeństwa Polski, Materiały z konferencji naukowej odbytej 4 i 5 listopada 1993 roku w Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 1993, s. 71 - 90.

²⁷⁷ Por. Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1984, s. 658.

używanym dla określenia procesów i zjawisk politycznych, gospodarczych i społecznych w celu opisanego jej skutków²⁷⁸.

Na przełomie XX wieku dołączyła do grupy głównych kategorii badawczych omawianych w naukach o stosunkach międzynarodowych²⁷⁹ określając zjawisko dynamicznego oddziaływania państw lub niepaństwowych podmiotów stosunków międzynarodowych w skali całego świata²⁸⁰. Proces globalizacji oznacza również kontynuację internacjonalizacji stosunków politycznych oraz transnacionalizacji działań korporacji ponadnarodowych²⁸¹. Jest to więc proces lub działanie o wymiarze ogólnoświatowym²⁸², wykorzystywany do określenia znaczących procesów w całym świecie, obejmujące w mniejszym lub większym stopniu wszystkie kontynenty. Ogarnia swoim zasięgiem procesy scalania tradycyjnych społeczności w światowy system międzynarodowy o zasięgu globalnym²⁸³.

Pomiędzy społeczeństwami narodowymi a systemem globalnym struktury państwowe zajmują pośrednie miejsce²⁸⁴. W nauce polskiej dominuje tendencja do wąskiego traktowania globalizacji jako tendencji w prowadzonej polityce państwa, gdzie globalizm traktuje się jako „zasadę polityki zagranicznej USA, zgodnie z którą naczelną wytyczną tej polityki jest konfrontacja z międzynarodowym komunizmem w skali kuli ziemskiej”²⁸⁵.

²⁷⁸ Por. W. Anioł, *Geneza i rozwój procesu globalizacji*, PWE, Warszawa 1989, s. 37.

²⁷⁹ Por. J. Turner, *Struktura teorii socjologicznej*, PWE, Warszawa 1985, s. 59.

²⁸⁰ Por. J. Kukułka, *Teoria stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa 2000, s. 243.

²⁸¹ Por. J. Kleer, *Globalizacja gospodarki światowej a integracja regionalna: konsekwencje dla świata i Polski*, PWN, Warszawa 1998, s. 104.

²⁸² Por. A. Zahorska, *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej*, PWN, Warszawa 1998, s. 13.

²⁸³ Por. J. Pajestka, *Kształtowanie procesu rozwoju. Racjonalizacja i manowce polityki*, PWE, Warszawa 1983, s. 67.

²⁸⁴ Por. A. Gałganek, *Zmiana w globalnym systemie międzynarodowym. Supercykle i wojna hegemoniczna*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1992, s. 27.

²⁸⁵ Por. *Encyklopedia Popularna PWN*, Warszawa 1982, s. 239.

W procesach globalizacji państwo przestaje być kreatorem polityki zagranicznej w wyniku zacierania się granicy pomiędzy sferą polityki wewnętrznej a zagranicznej²⁸⁶ co wywołuje eksterioryzację stosunków wewnętrznych. Globalizacja z pewnością ogranicza rolę państwa, gdyż w związku z radykalnym zmniejszeniem się barier celnych rola akumulacji wewnętrznej umożliwiającej manewry i alokacje inwestycyjne znacznie się zmniejsza. Zmniejszają się też możliwości redystrybucji dochodu narodowego, dlatego też znaczna część zadań podległych polityce inwestycyjnej, społecznej, redystrybucji dóbr, eksportowej przejął albo rynek, albo też ich prowadzenie stało się prawie niemożliwe ze względu na brak odpowiednich zasobów finansowych²⁸⁷. W warunkach globalizacji zmienia się również zakres pojęcia suwerenności narodowej, którą wiąże się obecnie nie tyle z umiejscowieniem procesu decyzyjnego, ile z utrzymaniem zdolności rozwojowej podmiotów gospodarczych i państwa. Ta z kolei zależy przede wszystkim od jego potencjału ekonomicznego, stopnia i jakości powiązań międzynarodowych oraz zdolności adaptacji do zmieniających się warunków zewnętrznych i wewnętrznych²⁸⁸. W sferze cywilizacyjnej skutkiem procesów globalizacji jest „unifikacja świata”, znajdująca swój wyraz w narastaniu zjawiska homogeniczności i identyfikacji kulturowej²⁸⁹. Następuje proces podporządkowania państw słabych modelom kulturowo – cywilizacyjnym państw dominujących poprzez zacieranie się granic między krajową a zagraniczną polityką ekonomiczną. Globalizacja i rosnąca współzależność gospodarcza wymuszają rozpatrywanie wzajemnych relacji między określonymi dziedzinami współpracy gospodarczej łącznie, co stwarza potrzebę obejmowania kolejnych obszarów próbami regulacji wielostronnej.

²⁸⁶ Por. S. Sałajczyk, Teoretyczne wizje rzeczywistości międzynarodowej, [w:] „Stosunki Międzynarodowe” 1995 nr 17, s. 56.

²⁸⁷ J. Ziemiński, Internet a nowa ekonomia, [w:] „Polska 2000 Plus” 2001 nr 2, s. 117.

²⁸⁸ Por. J. Wierzbowski, Polska na gospodarczej mapie świata u progu XXI wieku, [w:] „Gospodarka Narodowa”, 1993 nr 1, s. 1.

²⁸⁹ Por. J. Pajestka, Co myślą o tym inni? Globaliści o transformacji systemowej, Wydawnictwo AMP, Katowice 1993, s. 17 - 18.

Dzieje się tak po części dlatego, że coraz wyższy stopień zintegrowania gospodarek narodowych z gospodarką światową prowadzi do internacjonalizacji wielu dziedzin polityki krajowej, które uznawane były dotąd albo za drugorzędna albo zaliczane do prerogatyw państwa.

Globalizacja bowiem, przyspieszając wzrost współzależności gospodarki światowej wymusza tworzenie silnych i zorganizowanych ugrupowań światowych²⁹⁰.

Pojęcie globalizacji w odniesieniu do stosunków międzynarodowych używa się często zamiennie z pojęciem uniwersalizm²⁹¹ co wynika z alternatywnego stosowania zamiennych pojęć globalny i uniwersalny.

Globalizacja bywa również odnoszona do pojęcia regionalizacja. Samo pojęcie regionu jest pojęciem uniwersalnym polityki międzynarodowej²⁹², definiowanej jako obszar geograficzny stanowiący całość oraz granice państwa²⁹³. Współcześnie określa się regionalizację jako współpracę państw określonego regionu związanych wspólnotą interesów²⁹⁴. Podstawę definicji stanowi element geograficzny, topograficzny, określający położenie danego kraju w grupie innych, umożliwiające komunikacje i wymianę w ramach regionów.

Procesy globalizacji mają znaczący wpływ na dostęp do polskiego rynku. Rodzą one bowiem konkretne współzależności międzynarodowe. Na ich charakter mają wpływ między innymi takie czynniki jak: wielkość, potencjał, poziom rozwoju. Wielkość Polski, potencjał i poziom rozwoju, nie czyni na razie z Polski aktywnego uczestnika procesów globalizacji. Uczestnictwo naszego kraju w tych procesach odbywa się głównie

²⁹⁰ Por. J. Bielawski, *Globalne ...* op. cit., s. 31 - 32.

²⁹¹ Por. M. Czarny, *Regionalizacja w stosunkach międzynarodowych 1954 - 1974. Aspekty polityczno - prawne*, WSP, Kielce 1986, s. 29.

²⁹² Por. J. Gilas, *Regionalizm w stosunkach międzynarodowych*, PISM, Warszawa 1978, s. 61.

²⁹³ Por. J. Barbag, *Geografia polityczna, ogólna*, PWN, Warszawa 1974, s. 18.

²⁹⁴ Por. E. Osmańczyk, *Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1986, s. 452.

w stosunkach z Unią Europejską, Sojuszem Północnoatlantyckim, oraz subregionem – Europą Środkową i Wschodnią. Stosunki dwu - i wielostronne oraz nasze uczestnictwo w instytucjach działających w tym obszarze stanowią swoisty bufor i filar kontaktu Polski z procesami globalizacji²⁹⁵.

Sytuacja nie wynika z polskiego prowincjonalizmu lecz jest zgodna z towarzyszącą globalizacji tendencją do fragmentacji porządku międzynarodowego, czyli powstawania regionalnych stref (bloków) pogłębionej współpracy czy – jak w przypadku Europy – integracji. W ramach tego procesu Polska uczestniczy w życiu gospodarczym Unii oraz w procesach globalizacji, dlatego też musi sprostać licznym wyzwaniom globalnym XXI wieku. Polskie społeczeństwo powinno stać się społeczeństwem konkurencyjnym i innowacyjnym²⁹⁶ to znaczy takim, w którym główną rolę odgrywać powinny społeczności i grupy społeczne dążące do innowacji. Gospodarka polska aby sprostać wyzwaniom globalizacji powinna przejść od gospodarki „opartej na węglu” do gospodarki „opartej na wiedzy”²⁹⁷. Państwo polskie musi stać się ważnym i kompetentnym „aktorem sceny globalnej” umiejącym posługiwać się instrumentami myślenia i planowania strategicznego. Teza o słabym państwie polskim jako „aktorze sceny globalnej” jest szkodliwa. Państwo polskie XXI wieku musi być jednocześnie państwem liberalnym, efektywnym i silnym²⁹⁸.

Procesowi globalizacji towarzyszy centralizacja podejmowania decyzji dotyczących spraw światowych dlatego też w procesie tym tak naprawdę uczestniczą państwa mające duży potencjał finansowy, gospodarczy, polityczny i wojskowy. Globalizacja rozumiana jako centralizacja władzy międzynarodowej zmniejsza poziom demokracji poprzez mniejszy udział większości państw w decydowaniu o najważniejszych kwestiach

²⁹⁵ Por. R. Kuzniar, Globalizacja, geopolityka i polityka zagraniczna, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 2000 nr 1- 3 s. 23.

²⁹⁶ Por. M. Porter, Porter o konkurencji, PWE, Warszawa 2001, s. 23 – 27.

²⁹⁷ Por. A. Kukliński, Polska w obliczu wyzwań globalnych, Biuletyn „Polska 2000 Plus” 2001 nr 2, s. 40.

²⁹⁸ Ibidem s. 41.

międzynarodowych (także w sprawach mających żywotne znaczenie dla tych państw)²⁹⁹. Globalizacja powoduje, że dobre rządzenie jest obecnie trudniejszym zadaniem. Dobre, skuteczne rządzenie ułatwia umacnianie demokracji i praw człowieka, promuje dobrobyt gospodarczy i spójność społeczną, redukuje ubóstwo, wzmacnia ochronę środowiska i racjonalne wykorzystanie zasobów, doskonali instytucje i pogłębia zaufanie do rządu³⁰⁰

Procesy globalizacji są źródłem polaryzacji społeczności międzynarodowej. Wytwarzana przez globalizację linia podziału na bogatych i biednych zarysowuje się nie tylko pomiędzy regionami ale również wewnątrz społeczeństw w poszczególnych krajach. Globalizacja wpływa bezsprzecznie na podstawowe sfery życia państwa: polityczną, bezpieczeństwa, ekonomiczno - finansową, informacji, opinii publicznej, praw człowieka. Państwo traci kontrolę nad swym potencjałem, nad instrumentami polityki gospodarczej, socjalnej, obronnej itd. W jej efekcie następuje ograniczenie autonomii państwa oraz utrata suwerenności³⁰¹.

Z pojęciem globalizacji związanych jest szereg poglądów. Powszechnie oczekiwano, że dzięki działaniu nieskrępowanych mechanizmów rynkowych nie tylko kraje uprzemysłowione utrwalą swój dobrobyt, ale także kraje średnio i słabo rozwinięte wkroczą na ścieżkę szybkiego i trwałego wzrostu gospodarczego. Proces ten sam w sobie rozwinął się wraz z postępem technicznym w takich dziedzinach jak elektronika, elektryka, telekomunikacja, inżynieria informatyczna. Poprzez wymienione czynniki dostęp do rynków (nawet tych bardzo odległych) nie napotykał żadnych ograniczeń.

Udostępnienie rynków przyczyniło się do powstania ich przejrzystości, która jest tym większa im łatwiej jest dotrzeć do informacji o produktach i usługach dostępnych na danym rynku. Jeżeli proces ten występuje

²⁹⁹ Por. E. Halizak, Globalizacja narastanie sprzeciwu, [w:] Rocznik strategiczny 1999/2000, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2000 s. 42 - 48.

³⁰⁰ Por. J. Bielawski, Globalne rządzenie a zagraniczna polityka ekonomiczna Polski, [w:] Rocznik Strategiczny 2001/2002, Scholar, Warszawa 2002, s. 44.

³⁰¹ Por. R. Kuźniar, Globalizacja, ...op. cit., s. 33.

powszechnie (globalnie) to zaczyna obejmować swoim zasięgiem coraz to większy obszar. Niewątpliwym czynnikiem wpływającym na ten proces jest rozwój komputeryzacji poprzez rozproszony dostęp do internetu. Sieci użytkowników baz danych mających informacje o rozwoju rynków pracy, usług, dostępnych dóbr mogą w bardzo krótkim czasie (nawet paru minut) skomunikować się ze sobą i wymienić niezbędnie informacje.

Globalizacja jest wynikiem rozwoju sił wytwórczych i postępującej internacjonalizacji życia gospodarczego. Jest procesem wieloczynnikowym, który rozwijał się w przyspieszonym tempie, zwłaszcza w ciągu ostatnich 10 - 15 lat³⁰².

Na rozwój globalizacji miały wpływ takie czynniki jak rozwój globalnej gospodarki, pojawienie się nowych organizacji światowych narodziny internetu i szybki rozwój komunikacji elektronicznej oraz upowszechnienie dostępu do komputerów, faksów, telefonów komórkowych oraz szeroko rozumianych dóbr technicznych.

Globalizacja stawia również nowe zadania przed zagraniczną polityką ekonomiczną, której podstawowe cele stanowią pochodną ogólnej polityki gospodarczej i są integralną częścią polityki zagranicznej. Na kształt polityki zagranicznej państwa mają wpływ uwarunkowania zewnętrzne oraz cele polityki prowadzonej przez dany kraj z uwzględnieniem otoczenia politycznego i gospodarczego. Tak prowadzona polityka powinna przede wszystkim zapewnić bezpieczeństwo ekonomiczne państwa oraz utrzymać jak najlepszą jego pozycję na arenie międzynarodowej³⁰³. Proces globalizacji wpływa (jak już wcześniej wskazałam) na pojęcie suwerenności narodowej, która utożsamia się z utrzymaniem państwa w odpowiedniej kondycji ekonomicznej na, którą mają wpływ liczne powiązania międzynarodowe oraz zdolności adaptacyjne w zmieniających się warunkach zewnętrznych³⁰⁴.

³⁰² Por. R. Piasecki, Sprawy międzynarodowe, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2000 s. 111.

³⁰³ Por. R. Kuźniar, Globalizacja...op. cit., s. 5 - 28.

³⁰⁴ Por. A. B. Kisiel - Łowczyc, Współczesna...op.cit., s. 31.

Na kształt polityki ma obecnie ogromny wpływ proces liberalizacji międzynarodowego obrotu gospodarczego w postaci handlu, usług, siły roboczej, przepływu kapitału, manifestuje się to w polityce handlowej, inwestycjach zagranicznych.

Można zauważyć, że w warunkach globalizacji dobrobyt w Polsce w coraz większym stopniu uzależniony jest od warunków zewnętrznych oraz zagranicznych podmiotów gospodarczych. Wydawać by się mogło, że proces globalizacji jest procesem nie uniknionym i aby uporać się z jej wyzwaniami należy przede wszystkim dążyć do zwiększenia konkurencyjności polskiej gospodarki³⁰⁵.

Ostatnie dziesięciolecie przyniosło wyraźną intensyfikację integracji handlowej we wszystkich regionach świata. Proces ten dotyczy nie tylko krajów wysoko rozwiniętych ale również rozwijających się.

Podstawę rozwijającej się integracji regionalnej stanowi liberalizacja handlu poprzez tworzenie stref wolnego handlu, unii celnych, organizacji opartych na preferencjach handlowych.

Skutkiem regionalizacji jest rosnąca wymiana pomiędzy członkami porozumień, prowadząca do wzrostu udziału wymiany pomiędzy państwami - uczestnikami porozumień w ogólnym handlu.

W ostatnich latach najsilniejszy rozwój handlu wewnętrznego nastąpił w Europie i krajach rozwijających się w Azji. W Europie rozszerzenie współpracy handlowej związane było przede wszystkim z rozwojem integracji państw europejskich mających na celu pogłębienie integracji poprzez przyjęcia nowych członków, oraz tworzenie stref wolnego handlu a krajami Europy Środkowo – Wschodniej.

Dynamicznie rozwijająca się w latach dziewięćdziesiątych regionalna integracja handlowa charakteryzowała się kilkoma cechami między innymi tym, że skupiała głównie kraje sąsiadujące ze sobą. Po drugie tworzyła między sobą strefy wolnego handlu, ograniczone niekiedy do wybranych grup

towarowych co powodowało zmniejszanie kosztów związanych z utworzeniem stref wolnego handlu. Taki typ integracji powodował również przyciągnięcie przez silne państwa do siebie państw słabych ekonomicznie.

Udział Polski w gospodarce światowej ulega pewnym transformacjom a dzieje się to między innymi dlatego, że określenie deklaracji w uczestniczeniu w różnych organizacjach w sposób jednoznaczny przedstawia nas na forum różnych porozumień.

Tworząc ugrupowania integracyjne podejmuje się decyzje polityczne, bez względu na stopień powiązań jaki łączy struktury ekonomiczne państw członkowskich. Znaczący to, że zawsze decydują o tym względy polityczne a dopiero w drugiej kolejności ekonomiczne. Dlatego też integracja handlowa jest uznawana jako punkt wyjścia do prowadzenia innych form integracji. Sytuacja ta miała miejsce we Wspólnotach Europejskich gdzie utworzenie unii celnej stało się podstawą do utworzenia unii w całej Europie, opartej na wspólnym rynku, integracji polityk oraz struktur instytucjonalnych w połączeniu z unią ekonomiczną i walutową³⁰⁶.

Przechodzenie na wyższe etapy integracji pociąga za sobą pogłębianie procesów integracyjnych, konsekwencją czego jest obejmowanie coraz to nowszych obszarów integracji ekonomicznej i politycznej. Głównym jednak motywem integracji jest gospodarka rynkowa, której naturalnym skutkiem jest swobodne przemieszczanie się produktów, osób, zarządzania, kapitału oraz pracy. W ten sposób powstaje wspólny rynek lub jednolity rynek wewnętrzny oparty na przepływie osób, usług, dóbr i kapitału. Konsekwencją naturalną procesów integracyjnych jest utworzenie rynków niepełnych, częściowych, wspólnych pełnych lub jednolitego rynku wewnętrznego.

Skutkiem pogłębiania integracji jest także rozszerzenie zasięgu kompetencji organów wspólnych oraz rozwój integracji instytucjonalnej. Należy

³⁰⁵ Por. J. Bossak, Konkurencyjność gospodarki Polski w dobie integracji z Unią Europejską i globalizacji, Instytut Gospodarki Światowej SGH, Warszawa 2001, s. 61 - 76.

³⁰⁶ Por. J. Bielawski, Globalizacja a zagraniczna polityka ekonomiczna Polski, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 2000 nr 7- 9, s. 28.

jednak pamiętać o tym, że zabezpieczenie interesów państwowych powinno być celem nadrzędnym nad zadowoleniem interesów wspólnot³⁰⁷.

Do najważniejszych uwarunkowań zewnętrznych gospodarki krajowej w krótkim okresie należy przede wszystkim stan koniunktury światowej. Przedstawiane prognozy rozwoju gospodarczego (prezentowane na forum OECD) przewidują spadek aktywności gospodarczej w skali światowej. Jednym z mierników rozwoju gospodarczego jest wielkość PKB. Jego analiza dowodzi, że w pierwszych latach XXI wieku należy spodziewać się zwiększenia dynamiki produkcji krajowej w większości krajów świata (tabela 18). W Polsce prognozy te na lata 1999 – 2002 wynoszą odpowiednio (rocznie): 1999 – 4,0 %, 2000 – 5,1 %, 2001 – 4,9 %, 2002 – 5,0.

Tabela 18

Tempo wzrostu realnego PKB (w % rocznie)

Kraje, organizacje, regiony	lata:	1999	2000	2001	2002
Świat		3,3	4,7	4,1	4,1
USA		4,2	5,3	3,5	3,3
Japonia		0,2	2,0	2,4	2,0
Kraje Euro		2,4	3,4	3,0	2,7
Unia Europejska		2,4	3,3	2,9	2,7
Kraje OECD		3,0	4,2	3,3	3,1
Polska		4,0	5,1	4,9	5,0

Źródło: J. Bielawski, Globalizacja a zagraniczna polityka ekonomiczna Polski, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 7/8, 2000, s. 20.

Ożywienia gospodarki światowej zależne jest jednak od stabilności układu ekonomiczno - politycznego we współczesnym świecie.

W opracowanej natomiast przez Ministerstwo Finansów „Strategii finansów publicznych i rozwoju gospodarczego - Polska 2000 - 2010” określa się, że polska gospodarka będzie ulegała dalszym wpływom z zewnątrz w wyniku otwarcia jej na procesy liberalizacji³⁰⁸. Przejawem polskiej polityki gospodarczej jest struktura obrotów handlu zagranicznego, która określa między innymi stopień liberalizacji handlu zagranicznego.

³⁰⁷ Por. Rocznik Strategiczny 1999/2000, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2000, s. 42 - 58.

³⁰⁸ Por. J. Bielawski, Globalizacja... op cit., s. 16.

Procesy globalizacji w sposób znaczący wpływają na wielkość i strukturę obrotów handlu zagranicznego. Obszar ten rodzi liczne bariery i zagrożenia dla rynku krajowego. Ujawniają się one zarówno w obszarze jego liberalizacji jak i jego ochrony. Jednym z istotnych elementów określających dostępność do rynku są źródła informacji o nim, które to często różnią się dalece między sobą i tak jeśli ująć dane dotyczące wpływów z tytułu eksportu w roku 2000 według Narodowego Banku Polskiego wynosiły one 28.277,0 mln USD i były wyższe o 7,3 % w stosunku do roku 1999; wydatki importowe w tym czasie wzrosły o 1,7 % i wynosiły 41.422,0 mln USD; deficyt obrotów towarowych wynosił 13.145,0 mln USD; to według danych statystyki celnej wartość eksportu w roku 2000 wynosiła 31.651,3 mln USD (w roku 1999 wynosił 27.407 ml USD i była wyższa o 15,5 %). Import osiągnął wartość 48.940 mln USD. Ujemne saldo w obrotach handlu zagranicznego wynosiło 17.289 mln USD, w roku 1999 natomiast wynosiło 18.503,8 mln USD³⁰⁹. Wyższa dynamika eksportu spowodowała zmniejszenie ujemnego salda wymiany towarowej, w porównaniu do 1999 roku o 1,3 mld USD.

Decydujące znaczenie dla wyników handlu zagranicznego ma wymiana towarowa z państwami Unii Europejskiej. Eksport do państw Unii w roku 2000 stanowił około 70,0 % całego eksportu. Eksport do krajów UE wzrósł o 14,6 %, natomiast import o 0,4 %. Deficyt wynosił 7.807,2 mln USD, w roku 1999 wynosił 10,499,1 %.

Największym partnerem gospodarczym Polski są Niemcy. Eksport do Niemiec wzrósł o 11,5 % i zamknął się kwotą 11.043,0 mln USD, w roku 1999 wynosił 9.903,8 mln USD. Import wzrósł zaledwie o 1,0 % i wynosił 11.071,1 mln USD w roku 2000, w 1999 roku wynosił 11.583,1 mln USD³¹⁰.

Deficyt handlowy z Niemcami wynosił 658,2 mln USD, podczas gdy w 1999 roku – 1.679,3 mln USD.

W wymianie handlowej z pozostałymi państwami Unii Europejskiej import nadal znacznie przewyższa eksport. Dotyczy to także Włoch – drugiego

³⁰⁹ Por. Rocznik Statystyczny, [w.] : <http://www.stat.gov.pl> dnia 2001.12.10.

co do wielkości importu partnera handlowego Polski wśród państw Unii Europejskiej. Deficyt handlowy z Włochami w 2000 roku wynosił 2.075,3 mln USD, w roku 1999 - 2.505,0 mln USD. Jest to największy deficyt handlowy w obrotach spośród wszystkich państw Unii Europejskiej. Trzecim co do wielkości partnerem handlowym Polski jest Francja, z którą również mamy deficyt w handlu towarowym. Eksport w roku 2000 wynosił 1.643,8 mln USD, a import 3.151,7 mln USD. Ujemne saldo obrotów wynosiło więc 1.507,9 mln USD i zmniejszyło się w porównaniu do roku 1999 o kwotę 297,4 mln USD³¹¹.

W roku 2000 korzystnie kształtowały się obroty handlowe z państwami CEFTA. Eksport wzrósł w porównaniu z rokiem 1999 o 19,0 %, a import o 12,7 %. Jednakże saldo w obrotach było nadal ujemne i wynosiło w roku 2000 799,5 mln USD, podczas gdy w roku 1999 - 833,7 mln USD. Wystąpiła więc nieznaczna redukcja deficytu. Spośród krajów CEFTY największym polskim partnerem handlowym są Czechy. Eksport do tego kraju wzrósł o 15,2 %, a import o 6,1 % co obniżyło deficyt handlowy o 67,8 mln USD. Natomiast eksport do Słowenii wzrósł o 31,1 %, do Rumunii o 25,1 %, do Słowacji o 23,0 %. Pogorszenie wyników handlowych nastąpiło również z Rosją. Eksport stanowił kwotę 152,0 mln USD, import wzrósł aż o 72,6 % i zamknął się kwotą 4.619,5 mln USD w roku 2000.

Jedną z metod zmniejszenia deficytu w obrotach handlowych z Rosją jest zwiększenie eksportu, gdyż w ostatnich latach eksport do Rosji cały czas spadał i spada nadal (tabela 19).

W okresie styczeń – kwiecień 2002 roku eksport w cenach bieżących wyniósł 50,4 mld zł, a import 67,4 mld zł. W porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku eksport zwiększył się o 2,8 %, a import zmniejszył się o 0,1 %. Ujemne saldo ukształtowało się na poziomie 16,9 mld zł. Eksport (wyrażony w USD) wyniósł 12,3 mld USD, a import 16,4 mld USD.

W porównaniu z ubiegłym rokiem eksport zwiększył się tylko o 2,1 %. Ujemne saldo ukształtowało się na poziomie 4,1 mld USD.

³¹⁰ Ibidem, s. 3.

Tabela 19

Obroty handlu zagranicznego w I-IV kwartale 2002 roku w odpowiednich walutach

Wyszczególnienie	I-IV 2002						2001	2002
	mln zł	mln USD	mln EUR	I-IV 2001=100			I-XII	
				Zł	USD	EUR	Struktura w %	
Eksport	50425,9	12271,6	13991,1	102,8	102,1	107,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	38413,7	9350,9	10659,1	101,5	100,9	105,8	77,1	76,2
W tym UE	34649,4	8434,4	9613,9	98,9	98,2	103,0	71,4	68,7
Kraje rozwijające się	2947,7	717,1	818,6	94,1	93,5	98,0	6,4	5,8
Kraje Europy Środkowo- Wschodniej	9064,5	2203,6	2513,4	112,0	111,0	116,3	16,5	18,0
W tym CEFTA	4193,0	1019,6	1162,8	102,0	101,2	106,1	8,4	8,3
Import	67367,6	16389,5	18608,7	99,9	99,2	104,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	47559,6	11566,3	13189,0	100,9	100,2	105,0	69,9	70,6
W tym UE	41151,2	10006,4	11410,3	99,9	98,9	103,7	61,3	61,1
Kraje rozwijające się	8486,5	2066,7	2355,5	107,2	106,5	111,6	11,8	12,6
Kraje Europy Środkowo- Wschodniej	11321,5	2756,5	3142,2	91,5	90,7	95,3	18,3	16,8
W tym CEFTA	4831,7	1174,8	1339,7	100,8	100,0	104,8	7,1	7,2
SALDO	-16841,7	-4117,9	-4695,6	X	X	x	X	X
Kraje rozwinięte	-9145,9	-2215,4	-2529,9	X	X	x	X	x
W tym UE	-6501,8	-1572,0	-1796,4	x	X	x	X	x
Kraje rozwijające się	-5538,8	-1349,6	-1536,9	x	X	x	X	X
Kraje Europy Środkowo- Wschodniej	-2257,0	-552,9	-628,8	x	X	x	X	X
W tym CEFTA	-638,7	-155,2	-176,9	x	X	x	X	x

Źródło: Obroty handlu zagranicznego, [w:] http://www.stat.gov.pl/serwis/miesieczne/obr_handlu_zagr/I-IV2002.htm z dnia 2002.06.18.

³¹¹ Ibidem, s. 4.

Ujemne salda odnotowano ze wszystkimi grupami krajów. Największy deficyt wystąpił w obrotach z krajami rozwiniętymi gospodarczo i wyniósł minus 2,2 mld USD, w tym z krajami Unii Europejskiej minus 1,6 mld USD.

Analiza zaś struktura obrotów według sekcji CITEC (tabela 20) w latach 2001 – 2002 dowodzi, że w obrotach towarowych ogółem według sekcji SITEC, w 2002 roku w porównaniu z 2001 rokiem, odnotowano spadek eksportu we wszystkich sekcjach (z wyjątkiem maszyn i urządzeń transportowych) w tym między innymi towarów przemysłowych sklasyfikowanych głównie według surowca (miedzi i wyrobów z metali nieszlachetnych) oraz różnych wyrobów przemysłowych (między innymi odzieży męskiej i damskiej nie dzianej). W porównaniu z I kwartałem 2001 roku eksport produktów rolno – spożywczych był niższy o 7,5 % i wyniósł 2619,8 mln zł, a import wzrósł o 3,7 % i wynosił 3657,6 mln zł.

Obroty zamknęły się ujemnym saldem w kwocie 1037,8 mln zł. Odnotowano spadek eksportu produktów rolno – spożywczych do wszystkich grup krajów Europy Środkowo – Wschodniej o 0,1 %, do krajów rozwiniętych o 8,8 % (do UE o 10,3 %) a do krajów rozwijających się o 21,3 %.

Zwiększył się import produktów rolno – spożywczych ze wszystkich grup krajów, w tym z krajów rozwiniętych o 2,2 % (z UE o 1,6 %), z krajów Europy Środkowo – Wschodniej o 8,3 % i z krajów rozwijających się o 6,0 %³¹².

³¹² Por. Obroty handlu zagranicznego, [w:] <http://www.stat.gov.pl/nawosci/handelzagr.htm>. z dnia 2002.06.28.

Tabela 20

Dynamika obrotów według sekcji SITEC w mln zł w latach 2001 – 2002

Wyszczególnienie	I-III 2002		I-III 2001	I-III 2002
	W mln zł	I-III 2001=100	Struktura w %	
EKSPORT	36208,2	96,6	100,0	100,0
W tym:				
Żywność i zwierzęta żywe	2380,2	93,3	6,8	6,6
Napoje i tytoń	88,8	70,6	0,3	0,2
Surowce niejadalne z wyjątkiem paliw	814,5	89,6	2,4	2,2
Paliwa mineralne, smary i materiały pochodne	1817,9	83,4	5,8	5,0
Oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne	11,0	58,2	0,1	0,0
Chemikalia i produkty pokrewne	2122,2	84,7	6,7	5,9
Towary przemysłowe klasyfikowane według surowca	8609,2	96,1	23,9	23,8
Maszyny i urządzenia transportowe	13671,4	101,5	36,0	37,8
Różne wyroby przemysłowe	6688,7	99,1	18,0	18,5
IMPORT	48422,6	95,4	100,0	100,0
W tym:				
Żywność i zwierzęta żywe	2863,3	101,2	5,6	5,9
Napoje i tytoń	262,2	136,6	0,4	0,5
Surowce niejadalne z wyjątkiem paliw	1484,8	87,6	3,3	3,1
Paliwa mineralne, smary i materiały pochodne	4501,7	83,9	10,6	9,3
Oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne	197,5	115,1	0,3	0,4
Chemikalia i produkty pokrewne	7476,2	101,5	14,5	15,4
Towary przemysłowe klasyfikowane według surowca	9871,6	97,7	19,9	20,4
Maszyny i urządzenia transportowe	17291,1	92,7	36,8	35,7
Różne wyroby przemysłowe	4424,2	102,4	8,5	9,1

Źródło: Eksport, import, handel zagraniczny, <http://www.stat.gov.pl/nawosci/handelzagr.htm> z dnia 2002.06.28.

Analizując zaś obroty handlu zagranicznego (eksport i import) z Niemcami, Francją, Włochami, Wielką Brytanią, Niderlandami, Republiką Czeską, Belgią, Rosją, Ukrainą, Szwecją w mln zł oraz w ml USD w latach 2000 – 2001 (tabela 21) zauważyć trzeba, że największe obroty handlu zagranicznego w eksporcie zanotowały Niemcy 12414,1 mln USD, pozostałe państwa oscylują w granicach od 1953,1 – Francja, Szwecja – 984,3 mln USD, natomiast w imporcie Niemcy – 12045,6 mln USD, Chiny – 1620,4 mln USD. Jak widać żadne z podanych państw nie odnotowało ujemnego obrotu w handlu zagranicznym.

Duży wpływ na strukturę obrotu towarowego mają procesy globalizacji, które oprócz pozytywnego wpływu na efektywność gospodarowania w skali świata jako całości, rodzą wiele ubocznych następstw w postaci zagrożeń dla przyszłości państw, a nawet całych społeczeństw. Wśród wielu zagrożeń na szczególną uwagę zasługuje fakt pogłębiania się rozpiętości między poziomem rozwoju krajów bogatych i biednych. Różnice te wyraźnie wzrosły w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, a więc w okresie nasilenia się globalizacji gospodarki światowej³¹³. W przypadku kontynuacji dotychczasowych procesów kraje ubogie nie mają najmniejszych szans na zahamowanie tempa zwiększania się różnicy w poziomie rozwoju w stosunku do krajów bogatych. Globalny charakter tego problemu przejawia się na wielu płaszczyznach, nie tylko ekonomicznych, politycznych ale i ekologicznych. W przeważającej części jest rezultatem rozwoju przemysłowego i technicznego wymykającego się z pod kontroli. Dotyczy to w szczególności tzw. efektu cieplarnianego, deficytu wody, niekontrolowanej eksploatacji lasów, zanieczyszczania rzek i mórz, co zwiększa groźbę katastrof ekologicznych.

³¹³ Por. J. Kukułka, *Teoria stosunków międzynarodowych*, Scholar, Warszawa 2000, s. 242 - 247.

Tabela 21

Obroty handlu zagranicznego ważniejszych krajów w latach 2000-2001 w mln USD.

Wyszczególnienie	I-XII 2001				2000	2001
	W mln zł	W mln USD	I-XII 2000=100		I-XII	
			Zł	USD	Struktura w %	
EKSPORT						
Niemcy	50944,5	12414,1	106,0	112,4	34,9	34,4
Francja	8017,0	1953,7	112,0	118,9	5,2	5,4
Włochy	7975,2	1799,7	119,4	126,9	6,3	5,4
W. Brytania	7376,9	1799,7	119,4	126,9	4,5	5,0
Niderlandy	7003,4	1706,5	100,6	106,8	5,0	4,7
Republika Czeska	5878,2	1431,9	112,4	119,5	3,8	4,0
Belgia	4567,8	1114,1	112,3	119,2	2,9	3,1
Rosja	4346,3	1058,7	115,3	122,8	2,7	2,9
Ukraina	4114,9	1002,7	118,0	125,6	2,5	2,8
Szwecja	4048,3	984,3	107,9	114,3	2,7	2,7
IMPORT						
Niemcy	49448,0	12045,6	97,1	102,9	23,9	24,0
Rosja	18201,3	4422,3	90,5	95,7	9,4	8,8
Włochy	17013,0	4148,9	96,0	101,8	8,3	8,2
Francja	14033,7	3421,8	102,4	108,6	6,4	6,8
W. Brytania	8574,8	2092,5	90,5	96,0	4,4	4,2
Niderlandy	7323,3	1785,6	96,0	102,7	3,6	3,6
USA	6924,7	1690,4	73,5	78,5	4,4	3,4
Chiny	6649,5	1620,4	110,5	117,6	2,8	3,2

Źródło: Obroty handlu zagranicznego http://www.stat.gov.pl/serwis/miesieczne/obr_handlu_zagr/I-XII2001.htm
strona internetowa 2002.06.28.

Dotychczasowe formy globalizacji rodzą wiele zjawisk patologicznych, związanych z niekontrolowanym przebiegiem tego procesu. Część krajów zwłaszcza Stany Zjednoczone, ale i wielkie korporacje narodowe i transnarodowe są zwolennikami pełnego liberalizmu. Uważają, że wyłącznie w ten sposób można optymalizować ekonomiczne korzyści płynące z globalizacji.

Ich zdaniem tylko całkowicie wolny przepływ towarów, usług i czynników produkcji jest najlepszym rozwiązaniem na stworzenie dobrobytu. Rola państwa powinna polegać w szczególności na podejmowaniu starań aby decyzje ekonomiczne narodowych podmiotów gospodarczych nie podlegały w pełni gospodarkom międzynarodowym.

Mniejsze kraje, słabsze gospodarczo, żądają kontroli nad procesami globalizacji. Dotyczy to zwłaszcza instytucjonalnego uregulowania metod np. maksymalizacji zysków przez korporacje transnarodowe i ich negatywne oddziaływania na gospodarki i społeczeństwa poszczególnych krajów (np. poprzez reklamę telewizyjną, internetową, prasową). Proces globalizacji umożliwia im transfer wysokich zysków do krajów gdzie ich lokata jest najkorzystniejsza, obciążając gospodarczo w ten sposób małe i średnie kraje.

2.3.2. Bariery i zagrożenia wynikające z procesów transformacji ustrojowej

Na początku lat dziewięćdziesiątych zapoczątkowane zostały przemiany, których celem było stworzenie nowego porządku ustrojowego. Nie ominęły one również gospodarki doprowadzając do przekształceń z nakazowo – rozdzielczej w rynkową.

Procesy związane z transformacją ustrojową przebiegające w Polsce wyłaniają szereg zagrożeń bezpośrednio związanych z ochroną krajowego rynku. Wynikają one ze zbyt ogólnej orientacji na gospodarkę rynkową według wzorców zachodnich, braku jasno określonych strategicznych celów rozwoju

gospodarczego kraju, a także niedostatecznej kalkulacji społecznych kosztów przekształceń ustrojowych³¹⁴.

Programy rozwoju gospodarczego proponowane przez kolejne rządy zakładały przekształcenie gospodarki za pomocą narzędzi skoncentrowanych w czasie, odrzucały powolne i stopniowe przeprowadzanie reform, dlatego też na efekty nie trzeba było długo czekać. Istotnie inflacja obniżyła się z trzy - do dwucyfrowej, pojawiła się równowaga na rynku, ale jednocześnie spadły realne dochody społeczeństwa, co oznaczało obniżenie się poziomu produkcji, zwłaszcza w przemyśle lekkim i rolno – spożywczym o 30–40 %. Utrudnieniem okazała się dla polskiej gospodarki konkurencja towarów zagranicznych, mających łatwiejszy dostęp do krajowych rynków³¹⁵.

Z ekonomicznego punktu widzenia, kluczowymi zagadnieniami transformacji ustrojowej są procesy prywatyzacji oraz rozwoju rynku kapitałowego, które w długim horyzoncie czasowym będą wywierać zasadniczy wpływ na przyszłą strukturę społeczną oraz ekonomiczną kraju. W perspektywie średnio i krótkoterminowej można je uznać za decydujące dla kierunków, tempa oraz jakości przeprowadzanych procesów transformacji.

Realizowany od dziesięciu lat proces transformacji ustrojowej ma za zadanie doprowadzenie do zbudowania sprawnej gospodarki rynkowej. Jednym z niezbędnych składników skutecznego mechanizmu rynkowego jest rynek kapitałowy. Konieczność zbudowania rynku kapitałowego wynika zatem z samej istoty procesu transformacji. Rynek kapitałowy będący elementem składowym gospodarki rynkowej spełnia szereg istotnych funkcji. Konieczność transformacji gospodarki planowanej centralnie wynika przede wszystkim stąd, że mechanizm centralnego planowania nie zapewniał efektywnej alokacji zasobów w gospodarce. Rynek kapitałowy jest tym mechanizmem, który

³¹⁴ Por. Z. Stachowiak, Bariery i zagrożenia gospodarcze wynikające z transformacji ustrojowej, [w:] Bariery i zagrożenia gospodarcze dla systemu obronnego Polski, AON, Warszawa 1994, s. 27.

³¹⁵ Por. B. Winiarski, Polityka ekonomiczna, AE, Wrocław 1992, s. 387.

zastępując narzędzia centralnego planowania może przyczynić się do zwiększenia efektywności procesów transformacji³¹⁶.

Mając na uwadze konieczność zbudowania rynku kapitałowego, jako niezbędnego elementu sprawnej gospodarki rynkowej w procesie transformacji gospodarczej, prowadzi się prywatyzację przedsiębiorstw. Do połowy 1997 roku przeprowadzano w Polsce prywatyzację, stosując metodę kapitałową (polegające na przekształceniu przedsiębiorstw w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa, a następnie sprzedaż jej akcji w ofercie publicznej) oraz likwidacyjną (metoda stosowana wobec małych przedsiębiorstw) polegającą na sprzedaży majątku firmy w całości bądź w części³¹⁷.

Z punktu widzenia oddziaływania na rozwój rynku kapitałowego największe znaczenie miały procesy polegające na przekształceniu tych przedsiębiorstw w spółki prawa handlowego (komercjalizacja), ponieważ ich udział w procesach obrotu kapitałowego jest największy. Po drugie, prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych dała impuls do stworzenia prawnych instrumentów rynku, poprzez wprowadzenie ustawy o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszami powierniczymi. Prywatyzacja kapitałowa stanowiła główną formę udziału inwestorów zagranicznych w procesie przekształceń własnościowych.

W latach dziewięćdziesiątych nastąpiły fundamentalne zmiany w polskiej gospodarce. W wyniku transformacji ustrojowej zasadniczo uległ zmianie system funkcjonowania gospodarki, nastąpiło przejście od systemu gospodarki centralnie planowanej i dyrektywnie zarządzanej do systemu gospodarki opartej o reguły funkcjonowania rynku. Proces transformacji zmierza do budowy systemu społeczno – gospodarczego zbliżonego do systemu istniejącego w krajach współczesnej gospodarki rynkowej opartej na: demokracji parlamentarnej, rynkach oligopolicznych, globalizacji procesów

³¹⁶ Por. Prywatyzacja a rozwój rynku kapitałowego, [w:] <http://www.mst.gov.pl> z dnia 2002.08.13.

³¹⁷ Por. Ustawa z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, [w:] „Dz. U.” Nr 118, poz. 561.

gospodarczych oraz aktywnej roli państwa biorącej udział w procesach społeczno – gospodarczych. W procesach transformacji przeprowadzono zmiany instytucjonalne w gospodarce i państwie wywołane poprzez zmiany systemowe. Przeprowadzono reformę administracji publicznej, powołano nowe organy służące do sterowania gospodarką. Zreformowano centrum gospodarcze. Nastąpiła decentralizacja państwa i jego systemu gospodarczego, poprzez wprowadzenie reform: służby zdrowia, ubezpieczeń społecznych oraz oświaty³¹⁸.

Taka forma transformacji ustrojowej ujawnia i ujawniać jeszcze długo będzie bariery wewnętrznego i zewnętrznego rozwoju. W obszarze wewnętrznych uwarunkowań rozwojowych zasadniczymi źródłami zagrożeń są: gwałtownie rosnące bezrobocie i inflacja, które to w okresie transformacji systemu gospodarczego odnotowały znaczny wzrost. Było to wynikiem załamania się handlu z byłym Związkiem Radzieckim, przejścia na rozliczenia dolarowe między krajami Europy Wschodniej i Środkowej oraz upadku sektora militarnego. Uwolnienie cen, liberalizacja handlu zagranicznego, przestarzały majątek, nieodpowiednia struktura kwalifikacji stanowiły przyczynę niskiej konkurencyjności produkcji, prowadząca bezpośrednio do bezrobocia³¹⁹.

Bezrobocie w Polsce odznacza się swoistymi cechami do których należą między innymi: masowość i płynność. Liczba bezrobotnych wzrosła z 55 tysięcy osób w 1990 roku do 2 milionów w roku 1997, a w marcu 2002 roku wynosiła przeszło 3 miliony osób³²⁰. Ze względu na negatywne skutki społeczne i ekonomiczne bezrobocia państwo podjęło działania mające na celu zmniejszenie rozmiarów tego zjawiska. Zgodnie z Ustawą o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu³²¹ zadania państwa w tym zakresie obejmują

³¹⁸ Por. Raporty o stanie polskiej gospodarki w 2000 roku, Ministerstwo Gospodarki, [w:] <http://www.mg.gov.pl/struktur/DaiP/raport> z dnia 2002.07.05

³¹⁹ Por. J. Witkowski, Podstawowe cechy bezrobocia w Polsce w okresie transformacji, [w:] „Wiadomości Statystyczne” 1994 nr 5, s. 47-49.

³²⁰ Por. Kwartalny Biuletyn Ekonomiczny, [w:] http://pte.pl/biuletyny/kba_maj/ z dnia 2002.05.13.

³²¹ Por. Ustawa o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, [w:] „Dz.” 1995 nr 1, poz. 1.

między innymi: finansowanie zasiłków dla bezrobotnych, zasiłków szkoleniowych, udzielanie pożyczek bezrobotnym do rozpoczęcia samodzielnej działalności gospodarczej oraz finansowanie tworzenia nowych miejsc pracy. Analiza wydatków Funduszu Pracy, wykazuje, że w zwalczaniu bezrobocia dominują działania o charakterze pasywnym, ponieważ większa część funduszy przeznaczana jest na zasiłki dla bezrobotnych, a tylko niewielki procent przeznaczony jest na przekwalifikowanie zawodowe. Wykorzystanie aktywnych instrumentów na rynku pracy jest niewielkie i dotyczy zaledwie jednej czwartej bezrobotnych³²².

Inflacja stanowi kolejny problem makroekonomiczny, z którym boryka się gospodarka polska, z którą walka w dłuższym okresie czasu wymaga zmniejszenia deficytu budżetowego oraz ciągłej poprawy konkurencyjności polskiej gospodarki. Jest to proces ekonomiczny polegający na wzroście poziomu cen wyrażany w procentach w odniesieniu do cen sprzed badanego okresu.

Z punktu widzenia przyczyn wyróżnia się inflację monetarną, popytową i kosztową. Inflacja monetarna uzależniona jest od ilości pieniądza na rynku, szybkości jego obiegu, największy wpływ na nią mają decyzje banku centralnego i rządu w postaci emisji dodatkowego pieniądza (poprzez dodruk pieniędzy bez pokrycia). Inflacja popytowa jest wynikiem nadmiernej ilości pieniądza w obiegu, jej źródłem mogą być: nadmierne wydatki państwa, nie znajdujące pokrycia w dochodach, nadmierna kreacja pieniądza kredytowego lub nadmierny w stosunku do wzrostu produkcji wzrost płac. Inflacja kosztowa związana jest ze wzrostem kosztów produkcji: wzrostem cen surowców i energii, wzrostem kosztów pozyskania kapitału oraz wzrostem kosztów pracy. Zazwyczaj wszystkie rodzaje inflacji występują równocześnie często przyczyniając się do powstania tak zwanej spirali inflacyjnej, czyli sytuacji, w której skutki jednego procesu inflacyjnego stają się w momencie pojawienia

³²² Por. Bezrobocie w Polsce, [w:] www.senat.gov.pl z dnia 2002.01.21.

przyczyną innego procesu zwiększającego wartość inflacji, a ten z kolei generuje nowe bodźce inflacyjne.

Inflacja w kraju w latach 1989 – 1990 miała podłoże w urynkowieniu cen poprzez prawie całkowitą liberalizację handlu detalicznego i hurtowego obejmujących prawie wszystkie dobra konsumpcyjne, materiałowe oraz usługi. Do tej pory występowała ona w znacznych rozmiarach, ale dzięki centralnemu planowaniu była ukrywana. Jej istnienie objawiało się niedoborem towarów na rynku oraz ukrywaniem wzrostu cen poprzez nienaturalnie wysokie ceny nowości rynkowych. Szok inflacyjny tego okresu spowodował urynkowienie cen towarów oraz ograniczył ilość nominalną pieniądza w obiegu.

Inflacja w latach 1990 – 1996 wykazała znaczny spadek. Hiperinflacja jaka wystąpiła w roku 1989 wynosząca 249,3 % przeszła w inflację galopującą, wynoszącą 60,4 % w 1991 roku i 18,5 % w roku 1996³²³. Przyczynami tak wysokiej inflacji było uwolnienie cen dóbr konsumpcyjnych oraz dóbr trwałego użytku (niedobory podaży lat osiemdziesiątych spowodowały gwałtowne zapotrzebowanie na wszelkie dobra, co spowodowało podniesienie ich cen). Po zaspokojeniu szoku popytowego inflacja zaczęła słabnąć. W latach 1992 – 1996 największy wzrost inflacji spowodowany był przez: urzędowe podniesienie cen na energie i paliwa, wysokie stopy procentowe kredytów inwestycyjnych, podniesienie składki na ubezpieczenie zdrowotne i emerytalne (które stanowi obecnie prawie 50 % narzutu na płacę brutto) podniesienie podatków, wprowadzenie VAT-u i akcyzy (podnosi cenę towarów). Przeciwdziałanie inflacji w tym okresie polegało głównie na ograniczeniu wewnętrznego popytu poprzez wprowadzenie realnej podaży pieniądza, wysokie stopy procentowe na kredyty konsumpcyjne, zastosowanie mechanizmów ograniczających nadmierny wzrost płac (na przykład popiwiek), niższe od ustawowych waloryzacje świadczeń emerytalnych i rentowych.

³²³ Por. Inflacja w Polsce w okresie od 1990 roku do chwili obecnej, [w:] <http://www.nbp.pl> z dnia 2002.07.20.

W latach 1997–2000 obniżanie inflacji było głównym celem rządu i NBP, czego skutkiem było powołanie (na mocy Konstytucji RP) Rady Polityki Pieniężnej. Inflacja w tym okresie stanowiła wypadkową inflacji monetarnej, kosztowej i popytowej. Główne przyczyny inflacji w tym okresie to: gwałtowny wzrost zadłużenia budżetu w sektorze bankowym, monopolistyczne praktyki firm państwowych, systematyczny wzrost podatków, w szczególności akcyzy na paliwa, alkohol i papierosy oraz wprowadzenie cen minimalnych na niektóre produkty rolne. Czynniki obniżające inflację to głównie: utrzymywanie stóp procentowych na takim poziomie aby wystąpił wzrost depozytów bankowych, relatywnie wysokie stopy procentowe, ograniczenie popytu wewnętrznego oraz wzrost na krajowych rynkach żywności, prywatyzacja sektora publicznego oraz wzrost inwestycji zagranicznych, niskie ceny surowców na rynkach światowych, spadek dynamiki wzrostu płac realnych.

W latach 2001-2002 to spadek inflacji do paru procent rocznie, spowodowany również ograniczeniem popytu wewnętrznego i praktyczną recesją gospodarczą. Inflacja podażowa zredukowana została do niewielkiego poziomu między innymi poprzez politykę ograniczającą marżę produktową, co nie powoduje wzrostu cen, a tym samym wzrostu inflacji ale i nie przynosi zysków na dalsze inwestycje, które z kolei obniżałyby poziom bezrobocia.

Przytoczone przykłady stanowią o istocie barier wynikających z procesów transformacji ustrojowej a ich usunięcie, pokonanie czy też osłabienie na obecnym etapie rozwoju gospodarczego kraju jest daleko ograniczone, a w niektórych przypadkach wręcz nie możliwe.

2.3.3. Bariery i zagrożenia wynikające z zadłużenia zewnętrznego kraju

Zadłużenie kraju stanowi dla gospodarki poważny problem. Zadłużenie nie musi być jednak elementem zagrożenia, jeżeli uzyskane w ten sposób środki zostaną właściwie ulokowane, a wielkość długu nie przekroczy granic

możliwości obsługi tego zadłużenia bez negatywnych skutków dla rozwoju i konsumpcji oraz uzależnienia finansowego³²⁴.

Kraj charakteryzujący się znacznym poziomem zadłużenia zewnętrznego rutynowo opracowuje strategię obsługi długu. Potrzeba stworzenia tego typu dokumentów wynika z następujących faktów: poziom zadłużenia bezpośrednio oddziałuje na stan finansów publicznych kraju oraz pośrednio na sytuację ekonomiczną (między innymi na stabilność makroekonomiczną, poziom inflacji, sytuację bilansu płatniczego, ocenę wiarygodności kredytowej oraz poziom kredytu dla gospodarki). Ponadto zadłużenie jest zjawiskiem długoterminowym – ponieważ istniejący obecnie dług może zostać wykupiony dopiero w 2024 roku, jeżeli nie nastąpi jego przedterminowy wykup. Dlatego też efektywność zarządzania długiem ma istotne znaczenie dla krajowego rynku.

Cele strategii zarządzania długiem definiować można w zależności od przyjętego znaczenia pojęcia zarządzanie długiem. W sensie szerokim, dług publiczny jest jednym z podstawowych parametrów makroekonomicznych, a jego zarządzanie współzależne z realizacją celów społeczno – gospodarczych. W znaczeniu wąskim zarządzanie długiem rozumieć należy jako realizację celów polityki społeczno – gospodarczej w określonych warunkach zewnętrznych.

Pojęcie „dług” dotyczy długu krajowego oraz zagranicznego Skarbu Państwa oraz państwowego długu publicznego, którego wielkości zawarte są w tabeli 22.

Udział długu zagranicznego jest ciągle wysoki. Oznacza to występowanie ryzyka skokowego wzrostu długu i kosztów jego obsługi (ryzyko kursowe) w przypadku gwałtownego osłabienia złotego, na przykład w efekcie kryzysu finansowego powstałego na skutek natężenia spłat zobowiązań zagranicznych w latach 2004 – 2009.

³²⁴ Por. S. Kurek, Zagrożenia stosunków gospodarczych z zagranicą, [w:] Bariery i zagrożenia gospodarcze dla systemu obronnego Polski, AON nr 8, s. 68.

Wielkość zadłużenia krajowego i zagranicznego Polski w mln zł

Dług krajowy Skarbu Państwa	
Kategoria danych i ich elementy składowe	Badany okres – styczeń 2002
Dług krajowy skarbu państwa wg pierwotnych okresów zapadalności w mln zł	204 962,8
Krótkoterminowe zadłużenie krajowe z tytułu skarbowych tytułów wartościowych (rok i mniej)	41 850,6
Średnioterminowe zadłużenie krajowe z tytułu skarbowych papierów wartościowych (powyżej 1 roku do 5 lat włącznie)	118 234,6
Długoterminowe zadłużenie krajowe z tytułu skarbowych papierów wartościowych (powyżej 5 lat)	36 735,6
Pozostały dług krajowy Skarbu Państwa	8 142,0
Wierzyciel – Bank Centralny	16 379,8
Krajowy sektor pozabankowy	94 367,6
Inwestorzy zagraniczni	26 355,3
Dług gwarantowany (poręczony) przez Rząd	11 838,4
Dług zagraniczny Skarbu Państwa	
Dług zagraniczny Skarbu Państwa wg pierwotnych okresów zapadalności	104 425,6
Średnioterminowe zadłużenie zagraniczne (powyżej 1 roku – do 5 lat)	175,0
Długoterminowe zadłużenie zagraniczne (powyżej 5 lat)	104 250,6
Dłużne obligacje skarbowe	26 848,3
Dłużne obligacje zagraniczne	10 121,3
Dłużne obligacje Brady'ego	16 727,0
Kredyty	77 577,3
Dług wobec Klubu Paryskiego	66 361,7
Dług wobec Banku Światowego	7 140,2
Dług gwarantowany przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej	16 121,4

Opracowanie własne na podstawie: Zarządzanie długiem [w:] <http://www.mofnet.gov.pl/dlug-publiczny>. Z dnia 2002.06.12.

W strukturze długu budżetu znaczną część stanowią zobowiązania o charakterze nierynkowym. W przypadku długu krajowego są to głównie obligacje o specjalnym charakterze, nie przeznaczone na finansowanie potrzeb pożyczkowych budżetu. W przypadku długu zagranicznego są to głównie zobowiązania wobec Klubu Paryskiego. Główne negatywne cechy poszczególnych składników tego długu to: nierynkowy charakter, powodujący brak płynności na rynku wtórnym (lub niski jej poziom), wysokie koszty obsługi, spiętrzenia wykupów lub wymagalność i zaangażowanie środków banku centralnego. W strukturze zadłużenia krajowego z tytułu emisji papierów skarbowych zbyt małą część stanowią obligacje stałoprocentowe w stosunku do całego długu krajowego co powoduje dużą wrażliwość długu na zmiany czynników powodujących wzrost wahań ich rentowności (inflacji, oprocentowania bonów skarbowych, itp.) oraz uniemożliwia określenie przyszłych kosztów obsługi długu. Dług krajowy zawarty w instrumentach aktywnych charakteryzuje się niskim średnim poziomem zapadalności – około 1,9 roku, a relacja wykupywanego długu z tytułu rynkowych papierów skarbowych do całego długu z tego tytułu przekracza 70 %, co zwiększa ryzyko refinansowania oraz może powodować zaburzenia na rynku finansowym³²⁵.

Zarządzanie długiem opiera się na opracowanym dokumencie Strategii rozwoju finansów publicznych i rozwoju gospodarczego Polska 2000 – 2010 w wariacie aktywnym (prorozwojowym). Wariant ten zakłada przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – ekonomicznego, wyrażającego się między innymi wysoką dynamiką PKB (5,2 % w 2000 roku i stopniowy wzrost do 7,5 % w latach 2007 – 2009) przy równoczesnym przyspieszeniu prywatyzacji, wzroście oszczędności krajowych z 21,7 % PKB w 2000 roku do 27,6 % w 2009 roku, redukcji wydatków publicznych z 41,2 % PKB w 2000 roku do 35,0 % w 2009 roku oraz eliminowaniu deficytu finansów publicznych³²⁶.

³²⁵ Por. Strategia zarządzania długiem sektora finansów publicznych, [w.] „Przegląd Rządowy” 1999 nr 10, s. 4.

³²⁶ Ibidem, s. 5.

Sily oddziaływania stanu gospodarki światowej oraz sytuacja na międzynarodowym rynku finansowym w dalszym ciągu będą miały znaczny wpływ na poziom gospodarki krajowej. W krótkim horyzoncie czasowym wystąpienie lokalnych kryzysów finansowych może wywrzeć negatywny wpływ zarówno na operacje Skarbu Państwa na krajowym rynku finansowym, jak i na finansowanie zagraniczne. Ponadto można stwierdzić, że w przypadku braku efektu przenoszenia skutków i kryzysów lokalnych na kraje wysoko rozwinięte, ich wpływ na gospodarkę Polski będzie w dłuższym horyzoncie czasowym niewielki. W przeciwnym razie można oczekiwać, że zagrożona będzie realizacja aktywnego rozwoju, w szczególności może ulec osłabieniu dynamika wzrostu PKB, wzrosnąć bezrobocie oraz deficyt budżetowy, co w następstwie wpłynie negatywnie na poziom relacji długu do PKB³²⁷.

Przy realizacji obsługi zadłużenia należy uwzględnić krótkie i długie okresy realizacji. Długoterminowy horyzont czasowy to okres zakończenia spłat zadłużenia zagranicznego (rok 2009), jest to jednocześnie zbieżny okres z horyzontem Strategii rozwoju finansów publicznych i rozwoju gospodarczego, Polska 2000 – 2010. Podstawowymi celami w tej strategii są:

- ograniczenie długu zagranicznego w długi ogólnym;
- uelastycznienie struktury długu zagranicznego;
- ograniczenie zmienności kosztów obsługi długu;
- zwiększenie przewidywalności obsługi długu poprzez wzrost udziału instrumentów o stałym oprocentowaniu w długi ogólnym;
- wydłużenie średniego okresu zapadalności długu – zmniejszenie relacji długu zapadalnego w danym roku do długu ogółem;
- wygładzenie rozkładu spłat zobowiązań i kosztów obsługi długu w czasie.

Realizacja wymienionych celów uzależniona będzie między innymi od:

- daty wstąpienia do UE i Unii Walutowej;
- oceny wiarygodności kredytowej Polski poprzez inwestorów zagranicznych;
- sytuacji bilansu płatniczego oraz poziomu rezerw walutowych Polski;

³²⁷ Ibidem, s. 6

- polityki pieniężnej banku centralnego;
- chłonności rynku krajowego na średnio - i długoterminowe papiery skarbowe i inne³²⁸.

Dokonując restrukturyzacji długu z instrumentów pasywnych na instrumenty rynkowe, należy zastąpić dług krajowy (będący w formie nie posiadającej cech rynkowych) długiem o parametrach rynkowych. Zmiana ta nastąpić może w drodze konwersji lub poprzez przedterminowy wykup istniejących zobowiązań ze środków zgromadzonych ze sprzedaży papierów skarbowych na rynku lub z innych przychodów, na przykład prywatyzacji.

Głównym składnikiem długu są skarbowe papiery wartościowe emitowane na rynku krajowym i zagranicznym, tylko efektywna polityka ich sprzedaży prowadzi do ich płynności. Aby tego dokonać należy wprowadzać instrumenty prawno – organizacyjne mające na celu uszczelnienie systemu finansowego w celu wyeliminowania niekontrolowanego narastania zobowiązań zapadalnych oraz potencjalnych – gwarancji i poręczeń o wysokim poziomie ryzyka oraz utworzenie systemu pozwalającego na monitorowanie i przewidywanie sytuacji kryzysowych. Prognozy obsługi długu dokonane na podstawie programu rozwoju sytuacji ekonomicznej kraju, pozwalają sądzić, że w przypadku braku sytuacji kryzysowych relacja długu budżetu państwa i relacja długu sektora finansów publicznych do PKB ulegnie obniżeniu. Relacje te w roku 2009 osiągną poziom odpowiednio około 20,9 % i 27,4 %.

Poprzez realizację strategii obsługi długu, należałoby oczekiwać, że w roku 2009 Skarb Państwa zredukuje udział długu zagranicznego do długu ogółem do 31,8 %, średni okres zapadalności krajowych papierów skarbowych wzrośnie z 1,9 do 4,5 lat, udział obligacji o stałym oprocentowaniu w długu krajowym osiągnie wielkość około 2/3, udział sektora bankowego w długu krajowym spadnie do 42 % w roku 2009. Aby zrealizować wskazane cele konieczna jest realizacja aktywnego rozwoju kraju, dalszy postęp w dziedzinie

³²⁸ Ibidem, s. 6.

metod i instrumentów zarządzanie długiem poprzez emisję instrumentów dłużnych spełniających potrzeby szerokiego kręgu inwestorów, rozszerzenie zaplecza technicznego i metodologicznego dla potrzeb zarządzania długiem zwłaszcza poprzez stwarzanie sprawnie działających programów informacyjnych oraz działanie na rzecz rozwoju rynków wtórnych instrumentów dłużnych, a w szczególności jego efektywności, płynności i przejrzystości oraz minimalizacji kosztów transakcyjnych³²⁹, których znaczenie jest niebagatelne.

2.3.4. Bariery i zagrożenia wynikające z opóźnień rozwoju postępu techniczno – organizacyjnego i technologicznego

Jednym z kryteriów pozwalających ocenić poziom rozwoju gospodarczego kraju, jest zdolność do jego konkurowania na rynkach międzynarodowych. Zdolność ta przejawia się wysokim poziomem technicznym wyrobów oraz możliwościami rozwojowymi poszczególnych jednostek gospodarczych. Na dłuższą metę, warunkiem utrzymania się w czołówce gospodarczej jest zdolność do modernizacji, rozwoju oraz tworzenia nowych, własnych rozwiązań konstrukcyjnych i technologicznych. Gdy gospodarka nie spełnia tych wymagań, a jej przedsiębiorstwa tracą w stosunku do przodujących w świecie dystans pod względem wykorzystania w procesach produkcyjnych wiedzy technologicznej i organizacyjnej, mamy wówczas do czynienia z tzw. luką technologiczną³³⁰.

Jednym z motorów współczesnego rozwoju gospodarczego i źródłem postępu cywilizacyjnego państwa jest przemysł zaawansowanej technologii, zwany przemysłem wysokiej techniki (ang. High technology – high tech), który wytwarza artykuły o różnorodnym przeznaczeniu, znajdujące zastosowanie we wszystkich działach gospodarki. Przemysł ten obejmuje te gałęzie przemysłu, które generalnie charakteryzuje: wysoki stopień rozwoju technicznego

³²⁹ Ibidem, s. 15 – 17.

³³⁰ Por. J. Olszewski, Bariery techniczno-organizacyjne i technologiczne, [w:] Bariery i zagrożenia gospodarcze dla systemu obronnego Polski, AON, Warszawa 1994, s. 72.

produktów, dynamiczny wzrost zatrudnienia w krótkim czasie, wysoki udział procentowy na badania i rozwój.

Przemysł high – tech wymaga olbrzymich nakładów finansowych, co związane jest z wysokimi kosztami badań naukowych, wdrażaniem nowych technologii, unowocześnianiem produkcji, testowaniem nowych wyrobów. Przemysł ten wymaga rozwijania infrastruktury komunikacyjnej polegającej na dostępie do sieci dróg szybkiego ruchu, autostrad oraz lotnisk tworząc okręgi przemysłowe zaawansowanych technologii zwane parkami naukowymi. Dzięki nowoczesnym technologiom oraz planowanej polityce państwa w ich wdrażaniu, takie kraje jak Korea, Tajwan, Japonia, a w Europie Irlandia doprowadziły do dużego rozwoju gospodarczego (a przecież niektóre z nich startowały z pozycji gorszej niż Polska). Inwestycje w nowoczesne technologie a więc w branże, w których innowacje, nowoczesna elektronika i informatyka stanowią główny element dochodu jest jak najbardziej zasadne, ze względu na ich wpływ na dynamikę wzrostu dochodu narodowego. Wprowadzając do tradycyjnego przemysłu nowoczesne technologie doprowadza się do wzrostu ich konkurencyjności i rentowności. Powszechne stosowanie nowoczesnych technologii powoduje usprawnienie pracy, zmniejszenie kosztów produkcji oraz wzrost wydajności pracowników. Automatyzacja procesów produkcyjnych oraz zautomatyzowany kontakt pomiędzy firmami prowadzi do znacznej przewagi tych firm na tradycyjnymi. Nowoczesne technologie pozwalają na zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw. Stosując je stają się one lepiej przygotowane do rywalizacji na rynkach międzynarodowych, elastyczniej dokonują wewnętrznych przekształceń. Duży popyt na rynkach światowych na towary i usługi zaawansowanych technologii głównie w branży elektronicznej, telekomunikacyjnej i informatycznej powoduje to, że firmy działające w tych sektorach należą do najzyskowniejszych w świecie.

Polska pod względem udziału wydatków na technologie informatyczne za mało w nie inwestuje. Rząd powinien lepiej wspierać sektory IT, stosując np. zachęty i ulgi podatkowe, tak jak to robią takie kraje, jak Szwecja, Finlandia czy Irlandia. Należy też zwiększyć inwestycje w szkolenie kadr

informatycznych, usuwać bariery prawne i biurokratyczne stawiane przed krajowymi firmami. Obowiązujący system prawny oraz prowadzona polityka rządu nie tworzą dostatecznych warunków, by w pełni wykorzystywać możliwości rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Nowoczesne technologie, usługi i zastosowania usług telekomunikacyjnych, teleinformatycznych i multimedialnych mogą być katalizatorem rozwoju gospodarczego, zwiększać konkurencyjność gospodarki, tworzyć nowe miejsca pracy, oraz wspomagać nauczanie, ochronę zdrowia oraz dostęp do dóbr kultury. Są one również niezbędne dla zachowania gotowości obronnej oraz bezpieczeństwa państwa³³¹.

W tym celu powstał Narodowy Plan Działania gospodarką elektroniczną (EC) rozumiany nie tylko jako forma elektronicznej wymiany danych (EDI), ale jako rozległy obszar obejmujący wszystkie rodzaje działalności elektronicznej. Głównym elementem EC jest EDI, a także poczta elektroniczna, Internet, usługi on – line. EC jest również odpowiednim narzędziem dla uzyskania uproszczeń w handlu. Narodowy Plan Działania dla EC/EDI w Polsce obejmuje 10 tematów, które stanowią podstawę dla pełnego upowszechniania i wdrożenia nowoczesnych rozwiązań organizacyjno – technicznych w zakresie elektronicznej gospodarki. Elektroniczną Wymianę Danych należy rozwijać w takich dziedzinach jak: bankowość, księgowość, usługi, służba zdrowia, administracji publicznej w celu usprawnienie pracy, administracji celnej³³².

W celu zrealizowania obsługi całości zagadnień związanych z wewnętrznymi procesami finansowymi jednostek budżetowych oraz rozliczanie, kontrolę i windykację należności celno – podatkowych, realizowany jest zgodnie z przyjętą w „Strategii Informatyzacji PAC do roku 2002” proces informatyzacji administracji celnej. Podzielony on został na trzy

³³¹ Por. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 lipca 2000 roku, [w:] „M.P.” 2000 nr 22, poz. 448.

³³² Por. J. Salamończyk, Rozwój EDI w Polsce, [w:] <http://www.it-konferencja.pl> z dnia 1998.09.17.

warstwy operacyjne, do których należą takie moduły jak: Taryfa Celna (ISZTAR), Informacja Prawna (ALEXIS), Kadry (HERMES), Hurtownia danych i Dane Referencyjne (CELESTA), System Informacyjny (CORINTIA), Finansowo – Księgowy (ZEFIR), Obsługa Deklaracji Celnych (CELINA) oraz Tranzyt UE (NCTS)³³³. System Zefir jest jednym z najważniejszych elementów infrastruktury informatycznej mający na celu: zautomatyzowanie szeregu dotychczas ręcznie prowadzonych operacji administracyjnych, usprawnienie kontroli terminów realizacji zobowiązań i należności. System Celina umieszczony został na mapie systemów PAC (Polskiej Administracji Celnej) jako system „pierwszej linii”, obsługujący podstawowe funkcje realizowane przez Administrację Celną. Dane zawarte w dokumentach celnych stanowią formularz zgłoszenia towarów do odprawy celnej są podstawowym źródłem informacji wykorzystywanej do monitorowania obrotu towarowego z zagranicą oraz wymiaru należności celnych i podatkowych. Dane zawarte w systemie Celina mają być źródłem zasilającym system Zefir, wspierający stronę finansową procesu związaną z obsługą należności celno – podatkowych, zabezpieczeń oraz gospodarki finansowej administracji celnej jako jednostki budżetowej. Szczególny nacisk położono na wyposażenie 17 urzędów celnych w narzędzia zbierania, przetwarzania i analizy informacji, poprzez określenie ram procesów biznesowych, które należy z informatyzować. Im to podporządkowano realizację strategii i tworzenie poszczególnych aplikacji. System NCTS będzie kontrolował procedury tranzytowe i dostęp do systemów operacyjnych UE i Światowej Organizacji Celnej. Natomiast wymianę informacji i danych pomiędzy jednostkami organizacyjnymi administracji celnej, (zwłaszcza o odprawach, osobach i środkach transportu), które są podstawą analizy zagrożeń dla kontroli celnej, przejmie system danych referencyjnych i hurtowni – Celesta. Nie jest to pierwsza podjęta próba z informatyzowania administracji celnej, być może i też nie ostatnia ponieważ PAC (Polska Administracja Celna) nie ma funduszy (brakuje około 85,5 mln

³³³ Por. Mapa Systemów Informatycznych Polskiej Administracji Celnej. [w] <http://www.guc.gov.pl>. z

zł) na dokończenie realizacji i wdrożenia głównych systemów informatycznych (od których zależy nie tylko nasza wiarygodność w negocjacjach z UE, ale przede wszystkim konkurencyjność polskiej gospodarki)³³⁴. Być może i ten projekt dążący do zdecentralizowania „informacji celnej” nie spełni w pełni potrzeb polskiej administracji celnej, ponieważ w przygotowaniach przedakcesyjnych powinniśmy uwzględnić również fakt, że Niemcy w swoich doświadczeniach dotyczących ułatwień w dokonywaniu odpraw towarowych w urzędach celnych, wycofali się z posiadanych systemów komputerowych Alfa i Douane i zastąpili je zupełnie nowym systemem Atlas, który pozwala za pomocą elektronicznych środków komunikacji, na szybkie pozbawione dokumentów papierowych dokonanie formalności celnych. Część systemu pod nazwą „Przywóz” pozwala na przekazywanie drogą elektroniczną zarówno zgłoszeń celnych do urzędu celnego, jak też postanowień organów celnych oraz decyzji o wymiarze należności przywozowych. Okazywanie oryginalnych dokumentów (licencji przywozowych, świadectw weterynaryjnych itp.) jest konieczne tylko wtedy gdy zgłaszający towar czyni to po raz pierwszy. Należy mieć tylko nadzieję, że powstające w Polsce systemy komputerowe będą w pełni współpracowały z systemami UE w trybie on – line, bez zakłóceń, nie tylko niemieckimi, ale i angielskimi czy w przyszłości rosyjskimi. Moim zdaniem wszystkie systemy komputerowe a w szczególności gromadzące dane dotyczące przepływu towarowego (pomimo tego, że piszą je firmy prywatne a nie państwowe) powinny spełniać wymogi bezpieczeństwa komputerowego oraz zagwarantować poprawność działania w trybie on – line. Do tego celu wykorzystać można jedną z dwóch metod oceny takowego bezpieczeństwa. Pierwsza z nich polega na przydziale systemowi tzw. klasy bezpieczeństwa określanej w ramach obecnie szeroko stosowanego standardu Orange Book (pełna nazwa to Trusted Computer Systems Evaluation Criteria). Dokument ten opracowany został w Departamencie Ochrony USA i zawiera opis kryteriów

przydziału analizowanych systemów do odpowiednich klas bezpieczeństwa w celu zapewnienia bezpieczeństwa systemom informatycznym. Druga metoda oceny poziomu bezpieczeństwa polega na wykonaniu ekspertyz określanych mianem analizy ryzyka, oraz ma na celu określenie prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka zagrożenia³³⁵. Duże znaczenie dla usprawnienia wymiany towarowej z zagranicą ma wprowadzona w życie w sierpniu 2002 roku Ustawa o podpisie elektronicznym³³⁶. Podpis elektroniczny zajmował będzie szczególne miejsce w gospodarce narodowej. Zawiera w sobie nie tylko schematy podpisu (oparte na kodzie liczb) ale także inne metody identyfikacji potwierdzonych drogą elektroniczną formy zawierania umów oraz czynności prawnych.

Produkty informatyczne, są własnością czysto intelektualną, która wraz z usługami stanowi o zakwalifikowaniu się danego kraju do grupy państw wysokorozwiniętych. Współczesny polski eksport produktów informatycznych (o niewielkiej obecnie wartości 50 mln złotych), może zostać zwiększony dzięki planowej, pro-eksportowej polityce państwa stwarzając przy tej okazji kilkanaście tysięcy miejsc pracy. Dla wsparcia polskiego eksportu oprogramowania i usług niezbędne jest wprowadzenie pro - eksportowych ulg podatkowych, promujących małych i średnich eksporterów w tej dziedzinie³³⁷.

Jednym z kryteriów efektywności działania gospodarczego w państwie jest działalność badawczo – rozwojowa prowadzona w kierunku zgłaszanych krajowych wynalazków i wyrobów użytkowych oraz uzyskanych patentów i praw ochronnych. W roku 1999 zgłoszono 2285 krajowych wynalazków (w roku 1997 – 2399), patentów 1022 (w roku 1997 – 1179), zgłoszono krajowych wzorów użytkowych w 1999 roku 1290 (w roku 1997 – 1589)³³⁸.

³³⁴ Por. Informatyczne uszczelnienie, [w:] <http://www.computerworld.pl>, z dnia 2002.09.03.

³³⁵ Por. Wymogi bezpieczeństwa, [w:] <http://www.bezpieczenstwoit.pl>, z dnia 2002.08.26.

³³⁶ Por. Ustawa o podpisie elektronicznym, [w:] „Dz.U” 2001 nr 130, poz.1450.

³³⁷ Por. E-gospodarka dzisiejsza, nowoczesna, elastyczna, konkurencyjna, [w:] <http://www.republika.pl/bsen/gospodarka.htm> z dnia 2002.07.01.

³³⁸ Por. Mały rocznik statystyczny, GUS, Warszawa 2000, s. 88.

Od kilku lat występuje spadek liczby wynalazków i wzorów użytkowych zgłaszanych w Polsce do ochrony patentowej, natomiast systematycznie wzrasta liczba wynalazków, wzorów użytkowych oraz znaków towarowych zgłaszanych przez cudzoziemców oraz zagraniczne osoby prawne do ochrony w Polsce. W roku 1998 udzielono 1242 patenty osobom zagranicznym (więcej niż twórcom polskim). Najwięcej patentów udzielono Niemcom – 362 patenty. Miernikiem poziomu wynalazczości jest wartość tzw. współczynnika wynalazczości (liczba wynalazków zgłoszonych do ochrony patentowej przypadająca na 10 tysięcy ludności), który w ostatnich latach kształtuje się na poziomie 0,6 (dla Niemiec – 5,1, Francji – 2,2, Korei Płd. – 13,1, Japonii – 26,9). W roku 2000 zrealizowano w placówkach naukowych PAN 1282 projekty krajowe, w roku 2001 – 1833 projekty, a 251 projektów zagranicznych w roku 2000, oraz zrealizowano 229 projektów zagranicznych w roku 2001³³⁹.

Liczby te są odzwierciedleniem niskiej innowacyjności polskiej gospodarki, które powodują jej niewielką zdolność do eksportu techniki oraz małą efektywność wykorzystania importu technologicznego. Liczba wynalazków zagranicznych zgłoszonych do opatentowania w Polsce świadczyć może o dystansie jaki nas dzieli od czołowych krajów.

W większości krajów wysoko rozwiniętych realizowana jest polityka rozwoju naukowo – technicznego i technologicznego. Polega ona przede wszystkim na przeznaczaniu przez te państwa odpowiednich środków finansowych w szczególności na ważne badania naukowe. Większość krajów wysoko rozwiniętych przeznaczają na rozwój nauki od 2% do 4% dochodu narodowego do podziału. W Polsce dochody na naukę dzielą się na tak zwane budżetowe (stanowiące około 0,5 % PKB w ostatnich latach) oraz pozabudżetowe stanowiące około 0,3% PKB.

³³⁹ Por. Nakłady na działalność innowacyjną i rozwojową w polskich przedsiębiorstwach przemysłowych, Ministerstwo Gospodarki, [w.] http://www.mg.gov.pl/prasa/serw_prs/archiwum z dnia 2002.07.01.

Niski poziom technologiczny oraz techniczno - organizacyjny w Polsce wymusza opracowanie długofalowej polityki przemysłowej, która to w całości uwzględni problemy technologiczne. W celu unowocześnienia gospodarki koniecznością stają się działania zmierzające do uruchamiania produkcji nowych lub zmodernizowanie dotychczasowych wyrobów poprzez tworzenie między innymi korzystnych warunków finansowych w formie nisko oprocentowanych kredytów. W Polsce działalność innowacyjna w przemyśle finansowana jest w 80 % ze środków własnych przedsiębiorstw. Dla przykładu w Korei Południowej. (w kraju o wysokim poziomie innowacyjności przemysłu) działalność innowacyjna przedsiębiorstw finansowana jest w 50 % ze źródeł zewnętrznych w formie tanich kredytów bankowych, bądź też ze środków rządowych wydatkowanych w ramach powstałych programów wspierania działalności innowacyjnej i badawczo – rozwojowej. W Polsce firmy często nie mają dostatecznie dużej ilości wolnych środków na uruchomienie nowej bądź zmodernizowanej dotychczasowej produkcji. Dlatego też tak ważnym wydaje się przeznaczenie większych środków finansowych na ich rozwój oraz wsparcie.

3 POSTULATYWNY MODEL KSZTAŁTOWANIA BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO POLSKI W OPARCIU O OCHRONĘ KRAJOWEGO RYNKU

3.1. Ogólna formuła postulatywnego modelu kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę rynku krajowego

W teorii ekonomii, jak i w innych naukach ekonomicznych, wykorzystuje się powszechnie podejście modelowe, poprzez które rozumieć należy uproszczone a zarazem zobiektywizowane objaśnienie do rzeczywistości, w którym prezentuje się zbiór założeń wyszczególniających warunki zapewniające prawdziwość praw i związków zachodzących między nimi. Wyabstrahowane z rzeczywistości (np. gospodarczej) modele mają charakter zamkniętej całości obejmującej jednak fragment, czy określony tylko segment obiektu badań danej dyscypliny³⁴⁰. Idea ta będzie wiodącą przy konstrukcji postulatywnego modelu kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę krajowego rynku.

Ogólna formuła postulatywnego modelu kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę rynku krajowego zakłada odwołanie się do modelowego podejście do kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w przedstawionej przez Rząd Strategii Zrównoważonego Rozwoju Polski³⁴¹ oraz przez Komitet Badań i Prognoz Polska 2000 w „Strategii Rozwoju Polski do roku 2020³⁴²” działający przy Polskiej Akademii Nauk.

³⁴⁰ Por. R. Zieliński, *Alokacja zasobów w gospodarowaniu obronnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1997, s. 24.

³⁴¹ Por. *Strategia Zrównoważonego Rozwoju dla Polski*, [w:] <http://www.mos.gov.pl>, z dnia 2002.06.14.

³⁴² *Ibidem*, s. 18.

Opracowanie Strategii Zrównoważonego Rozwoju Polski wynikało z konieczności określenia kierunku rozwoju kraju do roku 2025. Rezolucja podkreśla, że zrównoważony rozwój oznacza taki model, w którym zaspokajanie bieżących potrzeb społecznych oraz potrzeb przyszłych pokoleń traktowane będzie równoprawnie oraz wyraża oczekiwanie Sejmu, że przedstawiona strategia łączyć będzie, w sposób harmonijny troskę o zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego narodu z postępowaniem cywilizacyjnym i ekonomicznym, będącym udziałem wszystkich grup społecznych³⁴³. Przy opracowywaniu i realizacji strategii konieczne jest uwzględnienie interesów Polski oraz polskiego społeczeństwa i gospodarki narodowej w celu integracji rozwoju gospodarczego, społecznego oraz ekologicznego.

Głównym założeniem Strategii Rozwoju Zrównoważonego Polski jest utrzymanie około 5 % wzrostu gospodarczego oraz zwiększenie efektywności wykorzystania surowców, paliw oraz zasobów przyrody. Jednocześnie uwzględnia potrzeby w zakresie bezpieczeństwa terytorialnego i ekologicznego kraju, utrzymania suwerenności państwa, zabezpieczenia zdrowotnego obywateli, przestrzegania praw i obowiązków wynikających z Konstytucji oraz poszanowania i przestrzegania istniejącego porządku prawnego³⁴⁴.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polski w swoich założeniach uwzględnia również uwarunkowania międzynarodowe a w szczególności:

- wytyczne dla globalnego rozwoju zrównoważonego zawarte w przyjętej przez Polskę Deklaracji z Rio de Janerio i Agendzie 21³⁴⁵,

³⁴³ Por. Strategia Rozwoju, [w:] <http://www.mos.gov.pl/mos/publikac/> z dnia 2002.06.21.

³⁴⁴ Ibidem, s. 2.

³⁴⁵ Por. Deklaracja z Rio i powyższe zasady zostały uzupełnione o zbiór 2.500 rekomendacji dla Państw, Rządów, organizacji międzyrządowych, międzynarodowych oraz dla społeczeństw, pod nazwą "Agenda 21- plan działań dla zrównoważonego rozwoju globalnego na wiek XXI". Zbiór ten nosi nazwę Agenda 21 i stanowi wytyczne dla opracowywania regionalnych, narodowych i lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju, [w:] <http://www.mos.gov.pl> z dnia 2002.06.22.

- założenia określone przez V Program w zakresie ochrony środowiska i rozwoju zrównoważonego Unii Europejskiej,
- zalecenia Programu transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju – OECD,
- decyzje Komisji Trwałego Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych – UN CSD.

Zgodnie z postulatem Sejmu Strategia powinna określać warunki dla realizacji w Polsce modelu zrównoważonego rozwoju do roku 2025. Uwzględniając to, że rozwój zrównoważony przebiega w czasie, Strategię Zrównoważonego Rozwoju Polski będzie ona realizowana dwóch etapach:

I etap – to okres wzajemnego równoważenia przebiegu oraz społeczno – gospodarczych i środowiskowych skutków procesów rozwoju kraju, przy jednoczesnym zachowaniu zdolności gospodarki do wzrostu, który umożliwi dołączenie Polski, w możliwie krótkim czasie do grona krajów wysokorozwiniętych,

II etap – to okres podtrzymywania równowagi pomiędzy kluczowymi komponentami procesów rozwoju, a w szczególności zrównoważenia rozwoju gospodarczego, rozwoju społecznego oraz ochrony środowiska, przy zachowaniu zdolności gospodarki do zaspokojenia potrzeb społecznych³⁴⁶.

Dotychczasowe doświadczenia w zakresie długofalowego planowania strategicznego wskazują, że prognozy społeczno – gospodarcze podlegają zmianom w czasie i zależą od wielu czynników politycznych zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych. Dlatego też strategia musi jednoznacznie określać horyzonty czasowe w celu precyzyjnego określenia jej kierunków i priorytetów.

Rozważania zawarte natomiast w Strategii Rozwoju Polski do roku 2020 oparte są na założeniach w kilku płaszczyznach.

Pierwsza z nich dotyczy „nurtu wizji globalnych” próbujących określić poszczególne dziedziny gospodarki lub społeczeństw za 10, 15, 20 lat. Drugą

³⁴⁶ Ibidem, s. 9.

tworzą prognozy ostrzegawcze oparte na klasycznych, rutynowych metodach prognozowania. Trzecia odnosi się do prognoz związanych z przyszłością, którą można nazwać „adaptacyjno – przygotowawczą” w której główna myśl nie dotyczy odpowiedzi na pytanie jak będzie wyglądać przyszłość, ale jak należy działać aby do tej przyszłości przygotować się najlepiej i to w różnych możliwych jej wariantach.

W pracach prowadzonych przez Polską Akademię Nauk przeważał nurt „wizji globalnych”, mający również na celu odpowiedź na pytanie jak będzie wyglądała przyszłość zarówno gospodarki jak i zagadnień społecznych, czego przejawem było opracowanie prognozy „ Społeczeństwo polskie na przełomie XX i XXI wieku”³⁴⁷. Lata 1990 – 2000 przyniosły zmiany dotyczące sposobu podejścia do prognozowania z podejścia „wizji globalnych” do „adaptacyjno – przygotowawczego”. Przejście to następowało w trzech etapach. Pierwszy etap obejmował lata 1989 – 1995 w których dominowało dążenie do uzasadnienia w ogóle potrzeby myślenia o przyszłości. Drugi etap zapoczątkowało opublikowanie w 1995 roku koncepcji strategii długookresowej, obejmującej okres do roku 2020. Zaproponowany w ramach tej strategii model przynosi następujące korzyści:

- identyfikuje najważniejsze problemy i wyzwania, które wymagają rozwiązań oraz przygotowania kraju i społeczeństwa do potrzeb, jakie niesie ze sobą przyszłość,
- umożliwia koncentrację środków dotyczących najważniejszych przedsięwzięć,
- dostarcza ukierunkowanej wizji przyszłości w ocenie kierunku zmian dotyczących poszczególnych dziedzin gospodarki aby były wzajemnie zgodne i odpowiadały wytyczonym celom strategii,
- pozwala uniknąć błędnych decyzji dotyczących okresów krótkich uwzględniając okresy długie, jako priorytetowe,

³⁴⁷ Por. Społeczeństwo polskie na przełomie XX i XXI wieku, [w:] „Biuletyn Polska 2000 Plus” 2000 nr 1, s. 77.

- pozwala określić jakie działania powinny zostać podjęte aby nie stwarzać przeszkód do rozwiązywania problemów powstałych w przyszłości.

Strategia rozwoju może być skuteczna wtedy, gdy rząd będzie miał możliwości efektywnego oddziaływania na rozwój gospodarczy. Dlatego też przy pełnym poszanowaniu zasad demokracji i gospodarki rynkowej, konieczne jest zapewnienie sprawności aparatu państwa w jego funkcjach decyzyjnych, rozwojowych i wykonawczych do wspomagania przebiegu procesów gospodarczych. Pozytywne skutki strategii długookresowej mogą być osiągnięte pod warunkiem, że po jej przyjęciu rząd będzie przestrzegał zasad prowadzonej polityki gospodarczej i społecznej poprzez analizę decyzji krótkookresowych pod kątem ich zgodności z celami strategii długookresowej oraz zapewni aby prowadzone ustalenia strategii długookresowej uwzględniane były przy wytyczaniu i organizowaniu działań cząstkowych i odcinkowych³⁴⁸.

Strategia ta posiada cztery charakterystyczne cechy, po pierwsze odpowiada na pytanie jak działać aby przygotować gospodarkę i społeczeństwo do różnych możliwych wariantów rozwoju, po drugie jakimi drogami oraz za pomocą jakich metod i środków można je osiągnąć do 2020 roku. Trzecia szczególna cecha strategii wyraża się w przyjęciu za podstawę kilku scenariuszy możliwego rozwoju sytuacji, podczas gdy w prognozach typu tradycyjnego dążono zazwyczaj do określenia jednowymiarowego obrazu i kształtu przyszłości w roku docelowym. Czwarta cecha określa te elementy gospodarki i jej działy, które mogą ją zdynamizować w przeciwieństwie do prowadzonych dotychczasowych prognoz zmierzających z reguły do objęcia prognozą całej gospodarki lub dużej jej części.

U podstaw metodycznych prowadzonej strategii leży kilka rozwiązań, do których należą: diagnozy stanu wyjściowego, scenariusze i sposoby wariantowania, sposoby formułowania priorytetów, role przypisane zmianom

³⁴⁸ Por. Strategia rozwoju Polski do roku 2020. Synteza, Komitet Prognoz Polska 2000 Plus, Elipsa, Warszawa 2001, s. 16 - 17

w strukturze całej gospodarki, sposoby sprawdzania realności przyjmowanych założeń, sposoby ustalania priorytetów inwestycyjnych oraz określenie kalendarza realizacyjnego³⁴⁹. Jednym z najtrudniejszych zagadnień metodycznych w studiach nad przyszłością jest zachowanie właściwych proporcji pomiędzy pracami poświęconymi diagnozie stanu wyjściowego, a pracami dotyczącymi już problemów przyszłości. Niemniej jednak proporcje makroekonomiczne mają istotne znaczenie dla formułowania zasad strategii. Przede wszystkim dlatego, że tworzą swego rodzaju bazę, pozwalającą ocenić, czy proponowane przedsięwzięcia mają szansę powodzenia w określonych warunkach.

W prowadzeniu diagnoz dotyczących przyszłości zastosowano zasady oparte na zdarzeniach pewnych, prawdopodobnych w takim stopniu, że trzeba je uwzględnić, możliwe ale nie wymagające jeszcze włączenia do strategii oraz tak trudne do rozpoznania, że muszą być uznane za niewiadome. W świetle prognoz światowych i studiów nad przyszłością pewne procesy i tendencje uznaje się za niemal pewne w swoim zajściu, a należą do nich:

- zaostrzenie konkurencji rynkowej w skali światowej,
- szybki rozwój cywilizacji informacyjnej – społeczeństwa informacyjnego,
- dalszy wzrost roli nauki i innowacji w społeczeństwie przyszłości,
- rosnące znaczenie kwalifikacji jako czynnika ludzkiego,
- zmniejszenie się ogólnego popytu na pracę w wyniku rewolucji technologicznej,
- przejście w kierunku rozwoju technologii informacyjnych oraz internetowych do powstawania nowych zawodów,
- wzrost zagrożeń środowiska naturalnego,
- starzenie się ludności w krajach rozwiniętych,

³⁴⁹ Por. A. Karpiński, Studia nad przyszłością na świecie i w Polsce (doświadczenia i wnioski), [w:] „Polska 2000 Plus”, Elipsa, Warszawa 2001, s. 11 - 17.

- zwiększenie się roli metropolii przy tendencji do peryferyzacji wielu obszarów³⁵⁰.

W świetle światowych prognoz należy się liczyć również z pewnymi procesami, których zajście wydaje się prawdopodobne, należą do nich:

- zwiększenie nasilenia migracji międzynarodowej,
- zmiany w gospodarce energetycznej, polegające na znacznym zwiększeniu udziału w niej gazu ziemnego oraz na ekspansji helioenergetyki, a w perspektywie roku 2020 także na zastosowaniu wodorków metali do napędów samochodowych,
- zmiany w medycynie polegające na przejściu do medycyny regeneracyjnej oparte na kuracjach genami,
- konflikty między cywilizacjami będące skutkiem polaryzacji świata oraz społeczeństw³⁵¹.

W rozpoznaniu uwarunkowań przyszłości wiele uwagi poświęca się rozpoznaniu konsekwencji procesów demograficznych, które w Polsce na przełomie lat 2001 – 2020 kształtować się będą pod wpływem spadku liczby dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat o 17 %, wzrostu liczby ludności w wieku produkcyjnym do 2010 roku (o 1,4 mln w stosunku do roku 2000), a następnie spadek w roku 2020 do poziomu z roku 1998, w roku 2020 nastąpi istotny wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym aż o 45 %, co dotyczy zwłaszcza populacji w wieku 80 lat. Generalnie można stwierdzić, że będzie następował stały proces starzenia się ludności Polski, ze szczególnym przyspieszeniem po roku 2010 w efekcie prowadzonej polityki nie tylko ludnościowej ale społeczno – ekonomicznej. W Polsce obecnie można dostrzec szereg symptomów wskazujących na to, że powyższe rozważania mogą być wielce prawdopodobne, dlatego też można określić w obecnej demograficznej sytuacji kraju trzy integralnie związane cele strategiczne polityki ludnościowej:

³⁵⁰ Por. Strategia rozwoju, [w:] www.mos.gov.pl, dnia 2002 06 25

³⁵¹ Ibidem, s. 19

- stworzyć takie warunki ekonomiczno – socjalne aby zagwarantować co najmniej prostą zastępowalność pokoleń, dla osiągnięcia ustabilizowanej struktury ludności według płci i wieku ,
- stale podnosić poziom bytu, kultury oraz kondycji zdrowotnej,
- stymulować napływ i odpływ wewnętrzny i zewnętrzny ludności aby nie dopuścić do zniekształcania struktury ludności według płci i wieku ³⁵².

Aby powstało społeczeństwo przyszłości, w którym będą zaspakajane rosnące potrzeby społeczeństwa, nie powodując zagrożeń dla zdolności zaspakajania potrzeb przyszłych pokoleń należy tak prowadzić politykę gospodarczą i ekonomiczną aby prowadziła ona do trwałego rozwoju kraju. Warunkiem stworzenia takiego społeczeństwa jest zmniejszenie dystansu w poziomie rozwoju ekonomicznego, dzielącego nas od krajów rozwiniętych, zwłaszcza niektórych krajów Europy Zachodniej. Dlatego też strategia 20 – lecia musi być programem głębokiej przebudowy struktury gospodarczej kraju, dotyczącej modernizacji technologicznej struktury gospodarki poprzez rozwój środków technicznych dotyczących informatyki, telekomunikacji, mediów elektronicznych, wspierających tworzenie usług współczesnej infrastruktury informacyjnej oraz mikroelektroniki, przemysłu komputerowego i sprzętu telekomunikacyjnego, zwiększając jednocześnie krajową produkcję.

W obecnej strategii przyjęto dwa scenariusze rozwoju sytuacji. W wariacie pierwszym zakłada się mniej sprzyjające warunki zewnętrzne i mniejsze możliwości wejścia w bardziej radykalne zmiany strukturalne. Wariant drugi dostosowany jest do bardziej sprzyjających warunków zewnętrznych i większych szans dokonania głębszych zmian strukturalnych. Celem długofalowej strategii jest zapewnienie bezpieczeństwa w państwie a w szczególności bezpieczeństwa ekonomicznego.

W dotychczasowym i obecnym działaniu na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego dominować powinien narodowy sposób

³⁵² Por. J. Holzer, Sytuacja demograficzna świata i Polski w okresie do 2020 roku, [w] „Strategia rozwoju Polski do roku 2020”, Elipsa, Warszawa 2000, s. 20 – 51.

podejścia do tego zagadnienia. Wyznacza on ochronny nurt działań podejmowanych w przeważającym stopniu jednostkowo przez państwo i przeciwstawianie się negatywnym wpływom zewnętrznym na gospodarkę. Jednocześnie coraz wyraźniej zaznacza się rozwój świadomości, na którą wpływ ma sytuacja międzynarodowa w tym upolitycznienie stosunków międzynarodowych przez co niewystarczającym staje się tylko narodowe traktowanie bezpieczeństwa ekonomicznego lecz koniecznością okazuje się przejście do szerszego jej ujmowania, to jest w kategoriach systemu bezpieczeństwa zbiorowego. Świadomość ta zaowocowała nie tylko w sferze postulatywnej, w formie wyrażanych poglądów, prowadzonego dialogu międzynarodowego, czy zgłaszanych konkretnych propozycji ale i poprzez tworzenie kierunków rozwoju ogólnego systemu bezpieczeństwa zbiorowego.

Różnica w podejściu pomiędzy narodowym a ogólnym pojmowaniu bezpieczeństwa ekonomicznego polega na sposobie i zakresie działania. O ile narodowy nurt opiera się na przeciwstawianiu się negatywnym impulsom w sferze własnej gospodarki, to model zbiorowego bezpieczeństwa ekonomicznego zawiera możliwość blokowania negatywnych wpływów ekonomicznych we wcześniejszych fazach ich powstawania i przy szerokim współdziałaniu międzynarodowym.

W zaproponowanej strategii ogólny model bezpieczeństwa ekonomicznego w większym stopniu kładzie naciska na przeciwdziałania postępowaniom destrukcyjnym przez co wzmacnia materialną infrastrukturę bezpieczeństwa, ponieważ przez podniesienie współpracy gospodarczej na wyższy poziom wzmacnia się odporność na wpływ destrukcyjnych bodźców politycznych co pozytywnie wpływa na stabilizację stosunków politycznych³⁵³.

Narodowy i zbiorowy aspekt różni się więc zakresem, formą i stopniem efektywności w osiąganiu zbieżnego celu, jakim jest ochrona gospodarki przed niekorzystnym oddziaływaniem. Zatem nawet w modelu ogólnego bezpieczeństwa ekonomicznego w którym formułowany jest cel ochrony

³⁵³ Ibidem, s. 40.

międzynarodowych stosunków gospodarczych, w istocie chodzi o ochronę jednostkowych interesów państw. Tak więc można powiedzieć, że w systemie ogólnego bezpieczeństwa ekonomicznego narodowy cel ochrony gospodarki ustępuje bezpieczeństwu zbiorowemu.

Rozwinięcie i realizacja idei międzynarodowego bezpieczeństwa ekonomicznego znajduje szczególnie korzystne oparcie w procesie tworzenia ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa. Decyduje o tym z jednej strony subiektywne poczucie konieczności ochrony stosunków gospodarczych przed destabilizacją polityczną, z drugiej zaś istniejące obiektywne uwarunkowania, umożliwiające rozwój tego procesu. Polska będąc krajem europejskim jest ściśle związana z zależnościami ekonomicznymi państw sąsiadujących, jest to proces uzasadniony, ponieważ państwa nie funkcjonują w oderwaniu od rzeczywistych uwarunkowań zewnętrznych. Specyficzne warunki współpracy europejskiej, wśród których zasadnicze znaczenie posiada komplementarność gospodarcza oraz naturalna jedność terytorialna regionu europejskiego powoduje potrzebę stabilizacji bezpieczeństwa gospodarczego w tym rejonie.

Ogólna formuła postulatywnego modelu kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju zaproponowana w ramach „Strategii rozwoju Polski do roku 2020” powinna rozwijać się na płaszczyznach pozostających w ścisłym wzajemnym związku z wewnętrznym kształtowaniem gospodarki narodowej, stanowiącej podstawę wzrostu niezależności i równoprawności w kontaktach zewnętrznych z gospodarkami innych państw. Prowadzi to do racjonalizacji naszych stosunków z krajami sąsiadującymi poprzez poszukiwanie płaszczyzn bezpieczeństwa ekonomicznego o szerokim międzynarodowym zasięgu.

Komitet prognoz PAN zaprezentował pracę zbiorową pod tytułem „W perspektywie roku 2010”, w której przedstawił strategię opartą na udzieleniu odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania. Pierwsze to: jak przygotować społeczeństwo i gospodarkę do różnych i trudnych do przewidzenia obecnie zjawisk i problemów przyszłości, drugie jak uruchomić procesy rozwojowe i jak je modyfikować. Bez szybkiego usuwania barier i ograniczeń w gospodarce, trudno będzie osiągnąć wysoką stopę wzrostu,

dlatego też pojawienie się spójnego programu, nakreślającego kolejność i tempo kierunku zmian w gospodarce może przyspieszyć jej rozwój.

W rozważaniach dotyczących strategii należy uwzględnić podstawową tezę, że bez względu na epokę i ustrój, zachowaniem państwa powinny rządzić dwa dążenia odzwierciedlające fundamentalne interesy narodowe, a mianowicie po pierwsze: zachowanie suwerenności państwa, realizowane poprzez utrzymanie stanu optymalnego bezpieczeństwa, będące najwyższym dobrem oraz rozwój i wzrost pozycji w otoczeniu³⁵⁴. Takie założenia zwiększają bezpieczeństwo ekonomiczne kraju, otwierają gospodarkę narodową, jednocześnie chroniąc krajowy rynek.

W warunkach demokracji nie można z powodzeniem realizować strategii i polityki gospodarczej jeżeli nie spotyka się ona z aprobatą i poparciem całego społeczeństwa. Aprobata zaś takiej nie można uzyskać bez zapewnienia rozwoju gospodarczego kraju odzwierciedlającego się w ogólnym dobrobycie państwa.

3.2. Strategia kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski na przełomie XX i XXI wieku z punktu widzenia ochrony rynku

Kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego Polski na przełomie XX i XXI wieku w obszarze ochrony rynku jest ściśle związana z ogólną strategią jego kształtowania.

Dlatego też prace podjęte w celu opracowania nowej strategii długookresowej dla Polski stały się punktem wyjścia do rozpoznania relacji zachodzących w obecnej sytuacji w całej gospodarce i sformułowanie trafnych diagnoz co do kierunków dalszych działań. Oznacza to nie ograniczanie się tylko do związków przyczynowo – skutkowych, wynikających z doświadczeń przeszłości ale próbę rozpoznania nowych sytuacji, problemów oraz wyzwań, które może przynieść przyszłość. Na

³⁵⁴ Por. B. Balcerowicz, Wybrane problemy obronności państwa, AON, Warszawa 1996, s. 81.

wstępie poza przeglądem sytuacji w kraju opracowane zostały bardziej szczegółowe oceny wybranych problemów, które obejmują: analizę koniunktury światowej i procesów globalnych pod kątem ich wpływu na Polskę oraz analizę możliwych i najbardziej prawdopodobnych kierunków dalszej ewolucji Unii Europejskiej (z uwzględnieniem Polski w jej strukturach, bez określenia wizji przyszłości bez uczestnictwa w UE).

Określenie skali możliwości otrzymania funduszy międzynarodowych ze środków Unii Europejskiej poprzez:

- analizę możliwości napływu kapitału międzynarodowego do Polski ;
- analizę sytuacji polityczno – ekonomicznej na wschodzie Europy oraz określenie kierunków polityki wschodniej Polski;
- rozpoznanie silnych i słabych stron Polski w rankingu międzynarodowym (między innymi w Międzynarodowym Instytucie Zarządzania) na płaszczyźnie konkurencyjności polskiej gospodarki;
- analizę uwarunkowań przestrzennych i regionalnych dla realizacji strategii ogólnie – krajowej,
- analizę sytuacji w strukturach Unii Europejskiej.

Wychodząc z ogólnego założenia, zgodnie z którym problem bezpieczeństwa państwa w znacznej mierze przestaje być wyłącznie funkcją narodowego potencjału oraz powiązań sojuszniczych, a staje się jednym z ważniejszych celów uczestnictwa we współpracy międzynarodowej. Kwestią zasadniczą dla polityki bezpieczeństwa ekonomicznego Polski jest wybór środków i metod odpowiadających różnym wariantom rozwoju sytuacji międzynarodowej. Tak rozumując strategia kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski stanowi jedną z dziedzin kształtowania bezpieczeństwa kraju.

Różnorodność uwarunkowań doboru środków ekonomicznych w polityce bezpieczeństwa narodowego wymusza podejście strategiczne, które ma charakter całościowy w sensie przestrzennym i funkcjonalnym, jest długofalowe (obejmuje co najmniej kilka lat), opiera się na starannej analizie środowiska międzynarodowego uwzględniając czynniki sprzyjające

i niesprzyjające, posiada uporządkowaną pod względem hierarchii strukturę celów, uzależnia dobór środków realizacji do posiadanych zasobów i założonych celów oraz jest określona i realizowana poprzez możliwie jednolity i zintegrowany organ państwa.

Poprzez prowadzenie ofensywnej strategii bezpieczeństwa narodowego zorientowanej na kształtowanie sprzyjającego środowiska międzynarodowego doprowadza się gospodarkę do: liberalizacji obrotów gospodarczych z zagranicą, ponieważ w warunkach obowiązywania zasady wzajemności warunkuje się dostęp do zagranicznych rynków kapitałowych i rynków zbytu, oraz do możliwości konkurencyjności na rynkach międzynarodowych.

Przykładem najbardziej zaawansowanej ofensywnej strategii bezpieczeństwa narodowego z wykorzystaniem czynnika ekonomicznego jest strategiczna polityka handlowa rozpowszechniana przez P.Krugmana. Według niego współczesny handel powinien być nastawiony na ochronę rynków krajowych poprzez interwencjonizm państwa, polegający na wspieraniu badań technologii oraz ułatwianiu ich dyfuzji wśród firm prywatnych w celu zapewnienia im przewagi konkurencyjnej na rynkach międzynarodowych³⁵⁵. W świetle tych rozważań można stwierdzić, że polityka polskiego rządu dotycząca strategii kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju powinna polegać między innymi na:

- skutecznej polityce makroekonomicznej, nastawionej głównie na ograniczenie inflacji, zwiększeniu swobody działania podmiotów gospodarczych, poprzez obniżanie podatków, na prowadzeniu polityki deregulacyjnej, do której zalicza się między innymi swobodny przepływ kapitału ;
- uelastycznieniu rynku pracy poprzez nadanie większej swobody pracodawcom w kreowaniu nowych miejsc pracy celem zmniejszenia bezrobocia;

³⁵⁵ Por. Z. Groszek, Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. [w] http://free.polbox.pl/a/grozbi/ekon_bezp.htm z dnia 2002.07.07.

- wspieraniu i ulepszaniu działań instytucji krajowych poprzez określenie własności i wolności, prawodawstwa, systemu instytucji publicznych i prywatnych odpowiadających za życie gospodarcze i społeczne.

Poprzez prowadzenie polityki mającej na celu wzrost działań na rzecz rozwoju infrastruktury i ochrony środowiska, na rzecz edukacji społecznej a w obecnej dobie ze szczególnym uwzględnieniem edukacji informatycznej wzrośnie skuteczność działań na rzecz bezpieczeństwa ekonomicznego.

Nadrzędnym celem strategii kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju jest stworzenie w nim takich warunków aby możliwym było zapewnienie wysokiego i trwałego rozwoju społeczno – gospodarczego. Cele stawiane przed strategią i polityką gospodarczą muszą zmieniać się w czasie, gdyż zmianom podlegają również warunki realizacyjne, charakteryzujące się dużym zróżnicowaniem w poszczególnych okresach dwudziestolecia. I tak szczególne znaczenie będzie miało:

- nie dopuszczenie do 2005 roku do wzrostu bezrobocia (w latach największego przyrostu podaży pracy),
- spłata zobowiązań w okresie ich szczytowego nasilenia przypadającego na lata 2006 – 2008, co wymagać będzie wzrostu oszczędności krajowych oraz proeksportowego nastawienia gospodarki,
- maksymalne wykorzystanie efektów zmniejszenia się po roku 2008 obciążeń z tytułu obsługi długu zagranicznego dla zwiększenia inwestycji infrastrukturalnych i przyspieszenia zmian w strukturze gospodarki przypadające na lata 2009 – 2015,
- wykorzystanie w latach 2016 – 2020 zmian w sytuacji demograficznej dla zmniejszenia bezrobocia oraz stworzenia warunków do

ograniczenia procesu przechodzenia ludności zatrudnionej w rolnictwie do działalności poza rolniczej i do miast³⁵⁶.

Opracowana strategia przyjmuje różne warianty. W pierwszym zakłada się, że koniunktura rynku światowego będzie umiarkowanie sprzyjała rozwojowi, trudności zbilansowania obrotów z zagranicą mogą dalej narastać, w dalszym ciągu nie będzie prowadzona aktywna polityka modernizacji struktury gospodarki oraz, że moment wejścia Polski do struktur Unii Europejskiej przesunie się poza rok 2005³⁵⁷. Wariant ten nie pozwala na głębszą przebudowę struktury gospodarki ale jest on wielce prawdopodobny.

Realizacja proponowanej strategii wymaga przeprowadzenia radykalnych działań obejmujących takie zagadnienia jak: restrukturyzacja edukacji poprzez intensyfikację wydatków na naukę i zaplecze badawczo – rozwojowe. Nakłady na edukację do roku 2010 wynosić będą 6,5 % PKB a w roku 2020 do 7,5 % PKB. Takie założenia wiązać się muszą z rozwiązaniem zagadnień dotyczących między innymi jak najszerszego wykorzystania kształcenia szkolnego i pozaszkolnego do podnoszenia poziomu cywilizacyjnego społeczeństwa, upowszechnienie kształcenia wyższego oraz szerokiego wprowadzenia do programów nauczania internetu³⁵⁸.

W celu pobudzenia rozwoju gospodarczego za najpilniejsze uznaje się rozwiązanie problemów transportu publicznego w metropoliach oraz powiązanie metropolii systemem autostrad. Ze względu jednak na to, że nasilenie tych inwestycji byłoby możliwe dopiero w latach 2009 – 2015, kiedy zmniejszą się obciążenia kraju spłatą długu zagranicznego decyzje w tej sprawie zapadną na przełomie pięciolecia. Przyjęto, że pierwsze pięciolecie powinno być okresem dynamizacji gospodarki, drugie – jej proeksportowego przestawienia, trzecie – rozbudowy infrastruktury, czwarte – przemieszczenia

³⁵⁶ Por. Strategia rozwoju Polski do roku 2020 – Synteza, Elipsa, Komitet Prognoz Polska 2000 Plus, Warszawa 2001, s. 29 - 32.

³⁵⁷ Ibidem, s. 32 - 33.

³⁵⁸ Ibidem, s. 36 – 37.

ludności ze wsi do miast. Przyjęcie proponowanych wyżej zmian na trzy cele strategiczne oznaczałoby zwiększenie wydatków z 6,7 % w 2000 roku do około 10 % PKB w roku 2010 i do 12,5 – 13,0 % PKB w 2020 roku.

Przygotowując scenariusz kształtowania się makroproporcji celem nadrzędnym powinien być maksymalny wzrost poziomu życia. Niezbędnym warunkiem do osiągnięcia tego celu jest wysokie tempo wzrostu PKB, przy zachowaniu równowagi makroekonomicznej. Tempo wzrostu PKB w najbliższym dwudziestoleciu uzależnione będzie od: wzrostu udziału inwestycji w PKB oraz ich efektywności, możliwego do osiągnięcia tempa wzrostu eksportu, odpowiedniego do potrzeb wzrostu oszczędności krajowych.

Możliwości osiągnięcia wysokiego tempa wzrostu eksportu zależą będą w dużej mierze nie tylko od rozbudowy aparatu wytwórczego ale również od wzrostu konkurencyjności produkcji, koniunktury w krajach będących głównymi partnerami handlowymi oraz od konkurencyjności eksportowych polskich towarów. Przyjmuje się, że po roku 2010 wzrost konkurencyjności gospodarki oraz związany z tym wzrost eksportu doprowadzi do spadku deficytu handlowego, który w 1999 roku wzrósł do poziomu 7,5 % PKB (w 2000 roku nieco zmalał do 6,2 %). Dlatego też priorytetowym wydaje się zagadnienie zwiększenia proeksportowego nastawienia polskiej gospodarki, nie tylko w celach finansowania importu ale również w celu spłaty rosnącej obsługi zadłużenia zagranicznego (roczne koszty z tego tytułu rosną systematycznie od 2,4 mld USD w 2001 roku do 5,0 mld USD w 2008 roku, kiedy to osiągną najwyższy poziom). Rozwiązaniem tego problemu mogą być doraźne działania proeksportowe, które może nie prowadzą do trwałego rozwoju eksportu ale na pewno doprowadzą do jego wzrostu.

Rozwój eksportu zależy przede wszystkim od kilku czynników, tj. od poprawy opłacalności eksportu przy zachowaniu jej dotychczasowej struktury towarowej (a więc od osłabienia złotego), od skuteczności bezpośredniej polityki proeksportowej oraz od możliwości zbytu towarów. W długim i średnim okresie rozwój proeksportowy zależy głównie od polityki proeksportowej rozwoju gospodarki a więc od tworzenia zarówno przez władze centralne jak

i regionalne, środowiska sprzyjającego przedsiębiorczości poprzez wprowadzenie regulacji prawnych, sądowych, finansowych³⁵⁹. Zależy również od możliwości wejścia na najbardziej dynamiczny obszar eksportu światowego, jakim są rynki wschodnie Rosji, Ukrainy oraz pozostałych krajów byłego Związku Radzieckiego.

W średnim okresie rozwój eksportu zależeć będzie od dostosowania struktury towarowej, od przechodzenia od eksportu wyrobów z branży o niskiej dynamice wzrostu popytu do branż o wysokiej dynamice tego wzrostu.

Obecną sytuację gospodarczą Polski charakteryzuje wyczerpanie się płytkich, bezinwestycyjnych rezerw poprawy wydajności pracy (dlatego występujące obecnie sztuczne umocnienie złotego ma tak negatywne skutki dla eksporterów), dlatego wzrost konkurencyjności produkcji zależy od zwiększenia udziału inwestycji w PKB, zarówno w środki trwałe jak i kapitał ludzki, co pociąga za sobą wzrost oszczędności zarówno prywatnych jak i publicznych³⁶⁰. Wysokie tempo nakładów inwestycyjnych oraz eksportu wymaga oszczędności sektora gospodarstw domowych, sektora przedsiębiorstw, sektora finansowo – ubezpieczeniowego oraz sektora rządowego (sektora finansów publicznych). Poziom tych oszczędności jest w Polsce relatywnie niski i stanowi ograniczenie dla tempa wzrostu inwestycji.

Brak dostatecznego wzrostu oszczędności krajowych oznacza bowiem wzrost zapotrzebowania na środki z zagranicy i powoduje wzrost deficytu obrotów bieżących, który w pewnym momencie przekroczyć może poziom krytyczny i doprowadzić do kryzysu walutowego³⁶¹. W celu powstania oszczędności zarówno w gospodarstwach domowych jak i przedsiębiorstwach należy prowadzić politykę zmniejszenia obciążeń podatkami bezpośrednimi.

³⁵⁹ U. Płowiec, Jak zwiększyć proeksportowe nastawienie gospodarki w Polsce?, [w] „Strategia rozwoju Polski u progu XXI wieku”, Elipsa, Warszawa 2001, s. 61 - 64.

³⁶⁰ Ibidem, s. 65.

³⁶¹ Por. A. Czyżewski, Makroproporcje w latach 2000 – 2020, [w] Strategia rozwoju Polski do roku 2020, Elipsa, Warszawa 2001, s. 56.

Zaproponowane rozwiązania w gospodarce krajowej mają bezpośredni wpływ na tempo wzrostu PKB (które w okresie dwudziestoletnim mogą przyjmować wartości od 4,5 % do 6 % średniorocznie) prowadzi do zmniejszenia luki dzielącej Polskę od krajów Europy Zachodniej. Przyjmując, że wzrost PKB w krajach Europy Zachodniej ukształtuje się w granicach 3 % rocznie szacuje się wielkość polskiego PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej wzrosnie z około 40 % poziomu w UE w 1999 roku do około 79 % w roku 2020³⁶² (tabela 23).

Tabela 23

Prognozy wybranych wskaźników w relacji do PKB w % na lata 2000-2020

Lata	2000	2010	2020
Deficyt obrotów bieżących	-6,8	-5,3	-3,1
Deficyt handlowy	-7,0	-7,2	-3,5
Transfery z UE	0,3	2,2	1,1
Inwestycje	25,1	31,3	27,9
Wydatki na edukację	5,2	5,7	6,9
Inwestycje sektora publicznego	3,9	4,6	3,7
Wynik sektora publicznego	-2,5	-0,2	-0,1
Dług publiczny	49,5	30,2	19,7

Źródło: Strategia rozwoju Polski do roku 2020, tom II, Elipsa, Warszawa 2001, s. 63.

Kluczowe znaczenie dla powodzenia proponowanej strategii gospodarczej państwa nabiera polityka strukturalna, której najważniejszym zadaniem w najbliższym dwudziestoleciu polegać będzie na zdynamizowaniu gospodarki, dlatego też zasadnicze znaczenie ma stworzenie takich warunków aby zwiększyć udział w gospodarce tych dziedzin, które charakteryzują się najwyższym tempem wzrostu popytu na swoje wyroby i usługi. Zaliczyć do nich można takie dziedziny jak: produkcję rolniczą, przemysły wysokiej techniki, produkcję związaną z wykorzystaniem źródeł naturalnych – energia słoneczna, geotermalna i wiatrowa oraz wyroby i usługi służące ochronie zdrowia, wyroby i usługi ochrony środowiska.

Innym ważnym zadaniem polityki strukturalnej powinno być dostosowanie struktury do wymagań cywilizacji informacyjnej obejmujące

³⁶² Ibidem, s. 57.

swoim zasięgiem masowe upowszechnianie wiedzy informatycznej w społeczeństwie poprzez wykorzystanie technik informacyjnych w szerokim zasięgu aplikacji społeczno – gospodarczych oraz tworzenie specjalizacji narodowej w obszarze technik informacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem dziedzin oprogramowania w których szansę Polski mogą być największe, oraz produkcji i wykorzystania sprzętu specjalistycznego.

Taka wizja wymaga zwiększenia rozwoju gałęzi produkcji przemysłu mikroelektronicznego, informatycznego oraz telekomunikacyjnego ze szczególnym uwzględnieniem niebieskiej optoelektroniki. Prowadzona więc polityka strukturalna powinna stwarzać warunki do zwiększenia udziału tych dziedzin z 7,5 % produkcji sprzedanej w przemyśle obecnie do roku 2010 co najmniej o połowę, a do roku 2020 podwojenie tego udziału w stosunku do roku 2000.

Zaproponowane w długookresowej strategii dziedziny gospodarki krajowej mające szczególne znaczenie dla rozwoju polskiej gospodarki oprócz wskazanych obejmują również technologie elektronową i optoelektronikę: technologie laserowe, światłowody i czujniki światłowodowe, materiały specjalne dla elektroniki i optoelektroniki. Prowadzone w Polsce prace nad rozwojem niebieskiej optoelektroniki i nowoczesnych materiałów półprzewodnikowych oraz nadprzewodników wysoko temperaturowych stawiają nas w czołówce krajów Europy Środkowej, dając szansę wejścia na rynki Europy Wschodniej³⁶³.

Polską specjalnością może być oprogramowanie dla zarządzania, sterowania on-line oraz wspomaganie decyzji w sieciach teleinformatycznych mających swoje zastosowanie w handlu elektronicznym, systemach produkcyjnych.

³⁶³ Por. Perspektywy awangardowych dziedzin nauki i technologii do roku 2010, Komitet Prognoz, Warszawa 1999 r, s. 4 - 45.

Zastosowanie programów komputerowych do analizy systemów biologicznych, metod diagnostycznych i terapii stanowić mogą podstawę do powstania międzynarodowej specjalizacji polskiego przemysłu farmaceutycznego, technik chemicznej syntezy fragmentów genów. Duży wkład dla przemysłu rolno – spożywczego i rolnictwa mają badania prowadzona nad mikroorganizmami przemysłowymi, enzymami i komórkami w procesach technologicznych oraz badania weterynaryjne.

Dobre perspektywy mają w Polsce materiały półprzewodzące magnetyczne, nadprzewodzące, metale o nowych właściwościach oraz materiały organiczne. Nowe materiały zastosować można do produkcji samolotów lekkich oraz aparatury kosmicznej.

Zaproponowany w strategii kierunek rozwoju polskiej gospodarki skłania się w kierunku wytwarzania, magazynowania, przetwarzania oraz wykorzystywania energii poprzez wykorzystywanie czystych technologii energetycznych, ze szczególnym uwzględnieniem czystego spalania węgla, odnawialnych źródeł energii, elektrochemicznych źródeł prądu oraz energooszczędnych procesów technologicznych opartych na zaawansowanych technologiach elektroenergetycznych. Regionalne strategie rozwoju dotyczą natomiast badań nad zmianami klimatu i atmosfery, stosunków wód powierzchniowych i podziemnych, georóżnorodności oraz różnorodności biologicznej w celu zrównoważenia środowiska przyrodniczego.

Ze szczególnie dużym naciskiem należy traktować polskie rolnictwo. Modernizacja makrostruktury gospodarki rolniczej przebiegać powinna w kierunku modernizacji potencjału produkcyjnego w celu zwiększenia konkurencyjności rolnictwa poprzez zwiększenie roli rolnictwa ekologicznego (którego udział w całej produkcji rolniczej powinien wzrosnąć do 8 – 10 % w roku 2020). Oprócz tego istotny czynnik stanowi zwiększenie postępu biologicznego jako czynnika wzrostu produkcji, który w największym stopniu może być realizowany również w małych gospodarstwach (technologia ta powinna dać co najmniej 50 % przyrostu produkcji do 2020 roku).

Restrukturyzacja gospodarki żywnościowej natomiast wymaga zmian w całym systemie obsługi zarówno finansowej dotyczącej sposobów kredytowania działalności rolniczej jak i dopłat do niej³⁶⁴.

Wszystkie przedstawione dziedziny powinny korzystać z priorytetu w alokacji i zasilaniu w środki rozwojowe w celu wzmocnienia powiązań instytucji badawczych z przemysłem, a zwłaszcza z małymi i średnimi przedsiębiorstwami w celu zwiększenia ich innowacyjności.

3.3. Perspektywy kształtowania i utrzymania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski z punktu widzenia ochrony krajowego rynku

Określając perspektywy kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju biorąc pod uwagę ochronę rynku krajowego należy uwzględnić miejsce i rolę Polski w europejskim oraz światowym systemie bezpieczeństwa. Pozostaje ona pod wpływem uwarunkowań zmieniającej się sytuacji polityczno – ekonomicznej kraju. Duża zmienność zewnętrznego otoczenia gospodarki powoduje niepewność i zmienność tej sytuacji. Dlatego też kształt bezpieczeństwa ekonomicznego kraju rozpatrywać należy w stanie pokoju oraz zagrożenia.

W stanie pokoju, który jest najbardziej prawdopodobnym stanem, będą one kształtowane poprzez realizację zadań określonych w założeniach przedstawionych w zaproponowanej strategii do 2020 roku przy pomocy metod, środków, realizowanych przez państwo. Oprócz nich należy podejmować i kontynuować przedsięwzięcia militarno – obronne zmierzające do usuwania powstających ewentualnych zagrożeń polityczno – gospodarczych.

Realizację celów dwudziestolecia można osiągnąć między innymi poprzez zwiększenie krajowych oszczędności oraz napływu środków zagranicznych szczególnie w latach 2001 – 2008. Oznacza to konieczność

³⁶⁴ Por. Strategia rozwoju Polski ...op.cit., s. 52 – 56

stałego monitorowania pięciu obszarów najbardziej narażonych na zakłócenia równowagi w procesie rozwojowym³⁶⁵ a mianowicie:

- poziomu cen – należy kompleksowo podejść do prowadzonej polityki pieniężnej i fiskalnej aby nie dopuszczać do inflacji większej niż 3 – 4 % rocznie w końcu 2020 roku,
- poziomu bezrobocia – tak aby nie dopuszczać do jego wzrostu powyżej jego stopy naturalnej ocenianej na 6 %,
- salda handlowego – tak prowadzić obrót towarowy z zagranicą aby zmniejszyć ujemne saldo handlowe w roku 2020 do poziomu nie większego niż 8 % eksportu,
- proporcji dochodów i wydatków budżetowych – tak aby nie dopuścić do wzrostu deficytu budżetowego i deficytu systemu finansów publicznych,
- bilansu płatniczego – tak zachować proporcje pomiędzy wpływami a wydatkami w obrotach bieżących aby do roku 2020 zmniejszyć deficyt do 3 – 4 % PKB.

Aby zrealizować zaproponowaną koncepcję należy tak poprowadzić proeksportową strategię aby nie naruszać równowagi bilansu płatniczego, dlatego też koniecznym jest prowadzenie polityki sprzyjającej eksportowi oraz przeciwdziałającej nadmiernemu importowi. Należy w tym celu promować proeksportowe nastawienie wśród największej liczby podmiotów gospodarczych, co pociąga za sobą rozwój doradztwa eksportowo – finansowego przez władze publiczne oraz aktywne stosowanie gwarancji kredytowych. Wskazaniem wydaje się również:

- zapewnienie polskim technologiom dotarcie do rynków światowych,
- wsparcie procesów specjalizacji w kierunku rynków światowych zwłaszcza w wyrobach wyższych faz przetwórstwa,
- stwarzanie sprzyjających warunków do rozwijania kooperacji pomiędzy krajowymi producentami a światowymi,

³⁶⁵ Ibidem, s. 60.

- skierowanie polskiego eksportu w kierunku rynków wschodnich,
- stwarzanie sprzyjających warunków podatkowych do rozwoju krajowej produkcji.

Przyspieszenie zmian struktury gospodarki wymaga od państwa prowadzenia aktywnej polityki podporządkowanej celom strategicznym. Aktywna rola państwa powinna polegać między innymi na wspomaganiu działań mechanizmu rynkowego podnoszącego konkurencyjność polskich przedsiębiorstw, rozwijaniu i doskonaleniu kapitału ludzkiego oraz prowadzeniu polityki społecznej. Kluczowe znaczenie ma wypracowanie nowej roli państwa w gospodarce tak, aby zwiększyć konkurencyjność przedsiębiorstw krajowych oraz inwestycji zagranicznych w naszym kraju ze szczególnym uwzględnieniem rodzimej produkcji.

Realizacja proponowanej strategii wymaga poniesienia kosztów w skali gospodarki w latach 2001 – 2020 w kwocie 6.280 mld zł (wariant I) lub 7.460 mld zł (wariant II). Oznacza to, że licząc w cenach bieżących w I wariantcie proponowane inwestycje brutto wyniosłyby 27 – 28 % PKB w roku 2010 i 25 – 26 % w 2020 roku, w wariantcie II odpowiednio 31 – 32 % PKB w roku 2010 i 27 – 28 % w roku 2020 ³⁶⁶.

Inwestycje te podzielono na trzy grupy. Pierwsza dotyczy tych, które wyrażają stałe priorytety polityki gospodarczej czyli inwestycji dotyczących rolnictwa i wyżywienia, ochrony zdrowia, środowiska, infrastruktury transportowej, bezpieczeństwa energetycznego oraz obronności kraju. Druga grupa obejmuje inwestycje, które wyrażają zmienne priorytety polityki gospodarczej a mianowicie dotyczą inwestycji w edukację i naukę, przemysł wysokiej techniki, technologii informacyjnych i budownictwo mieszkaniowe. Trzecia grupa to inwestycje pozostałe. Taki podział inwestycji dowodzi ich daleko idącego zróżnicowania (tabela 24).

³⁶⁶ Ibidem, s. 73.

Tabela 24

Wyszczególnienie inwestycji polityki gospodarczej w mln zł do roku 2020

Wyszczególnienie	Łączne nakłady w 20 – leciu w mld zł		2020 2000=100		Struktura w %		
	w I	w II	w I	w II	1996-1998	2020 w I	2020 w II
Gospodarka ogółem	6.280	7.460	335	422	100,0	100,0	100,0
W tym: inwestycje objęte stałym priorytetem razem	2.190	2.300	285	330	39,7	34,9	30,9
Z tego:							
1. Kompleks rolnictwa i żywienia	375	380	235	249	8,6	6,0	5,1
2. Kompleks ochrony zdrowia	165	165	410	435	2,1	2,6	2,2
3. Kompleks ochrony środowiska	885	1000	445	535	10,6	14,1	13,5
4. Kompleks infrastruktury transportowej	270	285	305	320	5,1	4,3	3,6
5. Kompleks bezpieczeństwa energetycznego	475	450	196	196	12,9	7,6	6,0
6. Kompleks obronności kraju	20	25	245	300	0,4	0,3	0,3
Inwestycje objęte zmiennym priorytetem razem	2160	2745	585	787	19,8	25,6	36,8
7. kompleks edukacji i nauki	225	245	415	477	2,9	3,6	3,3
8. Kompleks technologii informacyjnych	970	1300	745	1050	7,0	15,5	17,4
9. Kompleks pozostałych przemysłów wysokiej techniki	100	170	440	800	1,2	1,6	2,3
10. Kompleks mieszkaniowy	865	1030	535	675	8,6	13,8	13,8
Pozostałe razem	1930	2415	255	335	40,5	30,7	32,3

Źródło: Strategia Rozwoju Polski do roku 2020, Elipsa, Warszawa 2001, s. 74.

Konsekwencją tak rozłożonych inwestycji jest zmniejszenie udziału inwestycji podstawowych, objętych stałym priorytetem polityki gospodarczej, z 39,7 % średnio w latach 1996 - 1998 do 33 - 34 % w I wariancie i 30 - 31 % w wariancie II. Zmienne priorytety polityki gospodarczej do których należą między innymi inwestycje zwiększą się z 19,8 % w latach 1996 - 1998 do 25 - 26 % w wariancie I 36 - 37 % w wariancie II. Pozostałe inwestycje mają ulec zmniejszeniu z 40 % do 30 - 31 % w wariancie I oraz o 32 - 33 % w wariancie II. Zatem wzrost inwestycji dotyczy głównie pośrednictwa finansowego i usług rynkowych, podczas gdy w tradycyjnych działach czy to przemysłu ciężkiego czy rolnego zmianom podlegają nakłady na postęp biologiczny a nie na modernizację³⁶⁷. Zakłada się, że nakłady inwestycyjne w dwudziestoleciu w 80% pochodzą będą z sektora prywatnego a 1/3 stanowić będą inwestycje zagraniczne. Przy takich założeniach potrzeby sfinansowania proponowanych inwestycji przez poszczególne sektory przedstawiałyby się następująco: w 78,9 % powinny zostać one przeznaczone na potrzeby sektora prywatnego, a w 21,5 % na potrzeby sektora publicznego (tabela 25).

Tabela 25

Struktura finansowa dla Polski w latach 1996-1998 i prognoza do roku 2020

Wyszczególnienie	Struktura finansowa dla Polski w latach 1996-1998	Struktura finansowa przyjęta szacunkowo dla lat 2001-2020	Nakłady inwestycyjne w mld zł, wariant I przy szacunkowej strukturze finansowania 2001-2020
Nakłady inwestycyjne ogółem	100,0	100,0	6.280
Z tego:	46,6	21,5	1.350
a. sektor publiczny			
W tym:	31,4	6,3	395
- państwowy			
- komunalny	11,6	11,6	730
b. sektor prywatny	53,5	78,5	4.930
Z tego: podmioty własności krajowej	31,0	46,5	2.920
- ludność	8,7	10,0	630
- podmioty własności zagranicznej	11,3	19,6	1.230
- pomoc zagraniczna	0,3	1,1	70
Z liczby ogółem z kredytów bankowych	15,0	50,0	3.140

Źródło: Strategia rozwoju Polski do roku 2020, Elipsa, Warszawa 2001, s. 78.

³⁶⁷ Por. Strategia rozwoju Polski... op.cit., s. 75 - 78.

W celu zrealizowania takich założeń należy zwiększyć akumulację środków na inwestycje, towarzyszyć temu powinny działania zmierzające do ograniczenia nadmiernego importu konsumpcyjnego, obniżenie podatków dla podmiotów gospodarczych oraz podniesienie aktywności inwestycyjnej małych i średnich przedsiębiorstw. Dlatego też wskazanym byłoby stosowanie ulg podatkowych na realizację przedsięwzięć innowacyjnych oraz otwarcie rynku kapitałowego na inwestycje zagraniczne. Do zwiększenia i lepszego wykorzystania akumulacji zewnętrznej konieczne są działania ukierunkowane na stworzenie korzystniejszych niż w innych krajach warunków do lokowania inwestycji w naszym kraju, skierowanie inwestycji zagranicznych w te działy gospodarki narodowej, które pozwolą lepiej wykorzystać inwestycje zagraniczne jak źródła uzupełniające oszczędności krajowe.

Zrealizowanie zadań strategii długookresowej odbywać się powinno za pomocą narzędzi zarówno finansowych jak i fiskalnych oraz pośrednich pod warunkiem, że sprawdziły się w warunkach polskich oraz działają na korzyść polskiej gospodarki. Dlatego też tak ważną wydaje się kwestia inwestycji w te dziedziny gospodarki, które odpowiadają preferencjom państwa a kierują zainteresowanie inwestorów w kierunku trwałego wzrostu potencjału eksportowego, a w tym celu również na modernizację struktury gospodarki kraju poprzez rozwój przemysłów o wysokim zaawansowaniu technologicznym. Oprócz tego należałoby szerzej wykorzystać instytucje konsorcjów celowych organizowanych przez podmioty różnych sektorów (państwowe, komunalne, prywatne, przedstawicielstwa kapitału zagranicznego) do realizacji preferencyjnych dziedzin gospodarki w celu wspólnego podejmowania eksportu, wdrażania prac badawczych o podwyższonym stopniu ryzyka oraz tworzenie wspólnych organizacji przez szkoły wyższe i przemysł państwowy i prywatny.

Jeżeli proponowana strategia zrealizowana zostanie pomyślnie, to szacować można, że PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniesie w Polsce w roku 2010 – około 14 – 15 tys. dolarów (według ich siły nabywczej z 1998 roku), a w roku 2020 około 22 tys. dolarów (również według siły

nabywczej z 1998 roku). Oznaczałoby to, że PKB na jednego mieszkańca osiągnąłby w roku 2020 poziom zbliżony do średniego poziomu w Unii Europejskiej z połowy lat dziewięćdziesiątych czyli 22.5 tys. dolarów.

Obecnie Polska zajmuje pod względem ogólnej wielkości PKB, liczonego według siły nabywczej dolara na rynku wewnętrznym miejsce w czwartej dziesiątce. Niezbędnym warunkiem osiągnięcia wysokiego poziomu życia w przyszłym XX - leciu jest zachowanie wysokiego tempa wzrostu PKB, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi makroekonomicznej. Tempo wzrostu PKB uzależnione jest silnie od zmian makroproporcji gospodarczych a w szczególności od wzrostu udziału inwestycji w PKB oraz ich efektywności, możliwego do osiągnięcia tempa wzrostu eksportu, odpowiedniego do potrzeb wzrostu oszczędności krajowych. W okresie objętym strategią a więc do 2020 roku planuje się zwiększenie udziału w PKB nakładów inwestycyjnych z uwzględnieniem środków trwałych, edukacji. Zakłada się, że dla osiągnięcia odpowiednich standardów w dziedzinie edukacji i nauki niezbędne będzie zwiększenie udziału sektora gospodarstw domowych w finansowaniu edukacji, a przedsiębiorstw w finansowanie nauki.

Główne zmiany w strukturze tworzenia PKB znajdą wyraz we wzroście udziału sfery usług z 62 % PKB w 2000 roku do 65 – 68 % w roku 2020, kosztem obniżenia udziału sfery produkcji, w zwiększeniu roli technologii informacyjnej. W sferze produkcji najszybszy wzrost następuje w budownictwie, najwolniejszy – rolnictwie.

W pracach nad strategią długookresową należy ocenić ryzyko i zagrożenia, jakie mogą się pojawić w okresie jej realizacji. Należy uwzględnić zagrożenia wynikające z procesów globalizacji oraz prawdopodobnego kryzysu globalnego (który w planowaniu długookresowej strategii Polski nie został wzięty pod uwagę)³⁶⁸. Oprócz zagrożeń zewnętrznych wystąpić mogą zagrożenia wewnętrzne zarówno społeczne jak i ekonomiczne. Wśród

³⁶⁸ Por. J. Galtung, Świat w kryzysie ekonomicznym. [w:] „Polska 2000 Plus” 2000 nr 1, s. 9.

zagrożeń społecznych na pierwszym miejscu zauważyć można złą pracę wielu struktur administracji państwowej, które mogą nie sprostać rosnącym wymaganiom jakościowym jakie stawia przed nimi państwo w proponowanej strategii, która wymaga zmian w samej strukturze organizacyjnej organów państwowych (należy wydłużyć horyzont kształtowania strategii finansowej z jednego roku na kilka lat do przodu w celu zwiększenia szansy powodzenia długookresowej strategii państwa) oraz w kompetencjach i ich funkcjach. Inne zagrożenie stanowi niepewność decyzji podejmowanych przez właścicieli sprywatyzowanych przedsiębiorstw co do działań wpływających pozytywnie na polską gospodarkę. Niepewność ta wynika z troski o przyszłość kapitału i los przyszłych inwestycji krajowych.

Inwestycje zagraniczne z jednej strony mogą być nośnikiem innowacji na rynkach finansowych, prawnych, handlowych oraz źródłem podaży nowoczesnych technologii, dopływu kapitału, rozwoju konkurencyjności. Z drugiej strony działalność obcych przedsiębiorstw może prowadzić do niekorzystnych zjawisk w gospodarce. Nieefektywna działalność korporacji międzynarodowych może doprowadzić do monokulturowego rozwoju, degradacji środowiska naturalnego, zbyt dużą kontrolę nad krajowymi zasobami naturalnymi oraz co budzi ogromne obawy ingerencję w politykę gospodarczą kraju.

Perspektywy kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju dotyczą każdej dziedziny gospodarki a koncepcja długookresowego rozwoju gospodarczego Polski uzależniona jest od prowadzonej strategii polityki gospodarczej. Głównym celem obecnej i przyszłej polityki gospodarczej powinno być więc zwiększenie konkurencyjności polskiego przemysłu, mające wpływ na wzrost gospodarczy oraz tym samym wyeliminowanie różnic w poziomie gospodarczym i technologicznym w stosunku do krajów wysoko rozwiniętych. Prowadzić one muszą do radykalnego zmniejszenia rosnącego od wielu lat deficytu bilansu handlowego polskiej gospodarki, który zagraża stabilności finansowej państwa i jest źródłem rosnącego bezrobocia.

ZAKOŃCZENIE

Podjęte i przeprowadzone w pracy rozważania dotyczące kwestii ochrony rynku w procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju przeprowadzone zostały na trzech ściśle ze sobą powiązanych płaszczyznach metodologicznej, analitycznej oraz prognostycznej oraz pozwoliły na wypracowanie szeregu wniosków.

Pierwszy. Kategoria „bezpieczeństwo ekonomiczne”, którą posługuje się literatura ekonomiczna i ekonomiczno – obronna, publicystyka oraz praktyka życia gospodarczego jest pojęciem nieprecyzyjnym mającym liczne związki z systemem pojęć strategii bezpieczeństwa narodowego – w tym strategii społeczno – gospodarczej i strategii obronnej kraju. Ma ona również miejsce w kategorii aksjologicznej i wartościującej. Postrzegana jest w warstwie metodologiczno – teoretycznej i realno – funkcjonalnej. Ma wymiar wewnętrzny (narodowy) i zewnętrzny (zagraniczny i międzynarodowy). W pływ na jej kształtowanie ma liczny zbiór uwarunkowań – przede wszystkim ekonomicznych, politycznych i obronnych. Rodzi ono cały szereg wyzwań wobec polityki ekonomicznej państwa – tak wewnętrznej jak i zewnętrznej (zagranicznej i międzynarodowej). Ujawnia również liczne relacje i związki między polityką ekonomiczną.

Drugi. Bezpieczeństwo ekonomiczne kraju stanowi element składowy ogólnego bezpieczeństwa państwa. Jako takie jest ściśle związane z racją i interesem narodowo – państwowym oraz suwerennością ekonomiczną. Posiada liczne związki i zależności z innymi rodzajami bezpieczeństwa państwa. Jej ramy kreślą z jednej strony uwarunkowania i czynniki kształtowania, z drugiej strony zaś bariery i zagrożenia jego kształtowania. Jednym z obszarów kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego jest rynek dóbr i usług postrzegany poprzez pryzmat jego ochrony w wymiarze zagranicznym i międzynarodowym. Pożądany stan bezpieczeństwa ekonomicznego zakreślają określone uprawnienia ochronne oraz ich realizacja.

Trzeci. Istotne miejsce w kształtowaniu bezpieczeństwa ekonomicznego odgrywa rynek – tak wewnętrzny jak i zewnętrzny. Będąc istotnym elementem gospodarki rynkowej ma on znaczący wpływ na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Jego poziom zależy jest od koncepcji i realizacji polityki ekonomicznej państwa w zakresie uprawnień do ochrony rynku i ich realizacji. Pomocnym w tym względzie jest zbiór środków i narzędzi mających charakter taryfowych, parataryfowych i pozataryfowych. Ich stosowanie uwarunkowane jest również istnieniem i funkcjonowaniem odpowiednich instytucji.

Czwarty. Kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego Polski na przełomie XX i XXI wieku w oparciu o procedury, środki i narzędzia ochrony rynku były i są ściśle związane z uprawnieniami wynikającymi z przynależności do międzynarodowych organizacji gospodarczych. Uprawnienia te mają charakter praw jak i obowiązków. W stosunku do głównych międzynarodowych organizacji gospodarczych – to jest GATT, WTO, OECD, MFW, BŚ i EBOiR, zauważalnym w ich funkcjonowaniu jest wpływ procesu globalizacji i liberalizacji stosunków z podmiotami gospodarki światowej jakimi są gospodarki narodowe.

Piąty. W okresie transformacji ustrojowej dokonującej się w Polsce na przełomie XX i XXI wieku wpływ na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego w oparciu o ochronę rynku miały i mają uczestnictwo naszego kraju w ramach ugrupowań regionalnych - CEFTA oraz UE o której członkostwo ubiega się nasz kraj. Analiza uprawnień do ochrony krajowego rynku i ich realizacja, przy zachowaniu generalnych ocen wynikających z idei regionalizacji, rodzi jednak różne oceny szczegółowe. Wyraźnie dostrzegalny jest partykularyzm interesów państw członkowskich CEFTA w obszarze ochrony rynku. Inny charakter mają natomiast uprawnienia ochrony rynku i ich realizacja w odniesieniu do stosunków Polska a kraje Unii Europejskiej. Sprowadzają się one w praktyce do procesu akcesyjnego do dostosowania rozwiązań krajowych do europejskich. W praktyce oznacza to

podporządkowanie się nakazowi liberalizacji polskiego rynku, prowadzącej w konsekwencji do otwartości polskiej gospodarki.

Szósty. Kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę rynku w latach przełomu XX i XXI wieku natrafiło na liczne bariery, z których część skutkowałą zagrożeniami dla tego procesu. Bariery mającymi największy wpływ na osłabienie poziomu i stanu bezpieczeństwa ekonomicznego Polski okazały się bariery wynikające z procesów globalizacji, transformacji ustrojowej, zadłużenia zewnętrznego kraju oraz z opóźnień rozwoju postępu techniczno – organizacyjnego i technologicznego.

Siódmy. Rzeczywistość społeczno – gospodarcza, polityczna i militarna współczesnego świata, charakteryzująca się postępowaniem w poszerzaniu obszaru globalizacji i liberalizacji – w przypadku utrzymania się obecnych tendencji tych procesów – przyczyni się do osłabienia roli ochrony rynku w kształtowaniu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju. Oznacza to jednocześnie potrzebę położenia nacisku na inne obszary i czynniki kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego.

Przedstawiona formuła wniosków upoważnia do zgłoszenia szeregu postulatów kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego w oparciu o ochronę rynku.

1. Kategoria „bezpieczeństwo ekonomiczne” będące pojęciem wyrażającym odzew na wyzwania cywilizacyjne społeczeństwa a także gospodarki narodowej. Spośród wielu obszarów jego kształtowania „rynek” powinien uzyskać większą rangę w kształtowaniu bezpieczeństwa ekonomicznego. Uwarunkowania, mechanizmy i środki ochrony polskiego rynku powinny stać się jednocześnie jedną z samokontroli bezpieczeństwa ekonomicznego.
2. Mając na uwadze osiągnięcie pożądanego poziomu bezpieczeństwa ekonomicznego w oparciu o ochronę krajowego rynku, celowym i pożądanym wydaje się wypracowanie ogólnej formuły postulatywnego modelu kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę rynku krajowego. Jego formuła powinna bazować na generalnych

założeniach strategii kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski na początku XXI wieku. Szczegółowe zaś rozwiązania powinny orientować się na zgłoszeniu propozycji odpowiednich procedur, metod i narzędzi ochrony rynku sprzyjających kształtowaniu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju.

3. Perspektywy kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę rynku powinny ściśle związane być z koncepcjami polityki ekonomicznej państwa i ich realizacją uwzględniającą zarówno potencjał ekonomiczny kraju jak i skalę kontaktów ze światem zewnętrznym. Pożądanym wydaje się być podjęcie działań protekcjonistycznych na rzecz ochrony rynku krajowego w takim zakresie w jakim umożliwiają to regulacje ugrupowań regionalnych do których Polska należy (CEFTA) i do których złożyła akces i w stosunku do których podjęła procedury akcesyjne (UE) a także z międzynarodowymi organizacjami gospodarczymi i finansowymi, których jest członkiem.
4. Najtrafniejszym podejściem byłoby metodologiczne podejście do zagadnień problemów bezpieczeństwa ekonomicznego, poprzez wypracowanie odpowiednich zbiorów wyznaczników i wskaźników, z uwzględnieniem sfery podażowej, popytowej, bilansowej oraz ekonomiczno – obronnej. Wymienione płaszczyzny zależności powinny uwzględniać toczące się procesy rozwojowe zarówno w skali mikro, jak i makro, w otoczeniu całego procesu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju, Kwestie oceny stanu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju, ze względu na swoją rolę w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa powinny stać się obiektem szerszego zainteresowania władz państwowych, do których należą rząd i parlament, gdyż są to problemy dotyczące podstawowych zasad funkcjonowania państwa na arenie międzynarodowej.
5. Proces kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju powinien być realizowany w oparciu o analizy ekonomiczne, finansowe i analityczne. Podstawowymi drogami kształtującymi powinny stać się modele rozwoju gospodarczego bazujące na doświadczeniach krajowych ale

uwzględniające również osiągnięcia państw europejskich, zarówno państw Europy Zachodniej jak i Wschodniej. Generalnym kierunkiem zmian powinny być te sektory gospodarki narodowej, w których zachodzą obecnie największe zmiany, poprzez które państwa w sposób zasadniczy wpływa na kształt polityki kraju. Dotyczy to zarówno restrukturyzacji gospodarki jak i systemu politycznego.

POSTULATY.

1. W procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju stosownym wydaje się zaproponowanie postulatów mających zdecydowany wpływ na ochronę krajowego rynku. Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa ma dla gospodarki państwa ogromne znaczenie, dlatego też zasadnym wydaje się nie dopuszczanie do zaburzeń mogących naruszyć stabilność gospodarczo – polityczną państwa. W tym celu należałoby zwiększyć szanse krajowych gospodarek poprzez pro-rozwojowe stosowanie regulacji prawno – podatkowych. Celowym również wydaje się w pełni wykorzystać przejrzyste i skuteczne instrumenty ochrony rynku zwiększające bezpieczeństwo ekonomiczne kraju w związku z przynależnością do organizacji międzynarodowych.
2. Zasadnym wydaje się również wykorzystanie pełnego instrumentarium pokojowego rozstrzygania sporów na arenie międzynarodowej w związku z zobowiązaniami wynikającymi z uczestnictwa w organizacjach międzynarodowych.
3. Zasadnym w procesie kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego wydaje się ochrona rynków krajowych poprzez stworzenie polityki mającej na celu znoszenie barier pozataryfowych, niedoskonałych przepisów administracyjnych, fiskalnych, ograniczeń dewizowych, które prowadzą do separacji rynków krajowych na arenie międzynarodowej.
4. Mając na uwadze kształt bezpieczeństwa ekonomicznego w oparciu o ochronę rynku należałoby również skutecznie wprowadzać dotacje rządowe w takie gałęzie przemysłu, które dają szanse odniesienia

sukcesów na rynkach międzynarodowych promując przy tym polskie produkty. Ekspansywnie korzystać z subwencji eksportowych jako środków bezpośredniego oddziaływania państwa na handel międzynarodowy w celu ochrony rynków krajowych oraz jako formy dumpingu dla krajowej produkcji.

5. Celowym wydaje się również przejęcie kontroli przez państwo takich strategicznych dziedzin jak przepływ informacji elektronicznej w celu szybkiego dostępu do towaru, przez co zwiększy się wiarygodność i konkurencyjność co do szczelności polskich granic poprzez scentralizowanie systemów komputerowych celno – podatkowych.
6. Mając na uwadze kształt bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w oparciu o ochronę rynku krajowego zasadnym wydaje się zachowanie konsekwentnej realizacji (w oparciu o analizy wszelkich uwarunkowań i wszystkich możliwych dróg realizacji) w osiąganiu i utrwalaniu rozwoju produkcji w pełni uwzględniającej wymogi cywilizacyjne z bezwzględnym zachowaniem suwerenności państwowej.
7. Perspektywy kształtowania i utrzymania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju na przełomie wieków, pozostające pod wpływem wielu uwarunkowań, muszą być rozpatrywane z uwzględnieniem zmienności sytuacji gospodarczo – politycznych we współczesnym świecie. Złożoność tej problematyki, ze względu na dysharmonię czasu wystąpienia zmian w najważniejszych dziedzinach funkcjonowania państwa oznacza, że powinny być one realizowane na podstawie modeli zaproponowanych w strategii kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego kraju biorąc pod uwagę okres dłuższy niż 20 lat.

Zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju jest zatem koniecznością oraz potrzebą jego utrzymania poprzez wpisanie na stałe w ramy ogólnej polityki bezpieczeństwa państwa poprzez spełnienie konkretnych warunków ekonomicznych, politycznych, organizacyjnych mających na uwadze dobro kraju i jego obywateli.

BIBLIOGRAFIA**A. Pozycje zwarte**

1. Anioł W., Geneza i rozwój procesu globalizacji, PWE, Warszawa 1989
2. Antosiewicz. L., Podręcznik prawa międzynarodowego, PWN, Warszawa 1978
3. Balcerowicz B., Problemy strategii obrony Polski, AON, Warszawa 1993
4. Balcerowicz B., Wybrane problemy obronności państwa, AON, Warszawa 1996
5. Barbag J., Geografia polityczna, ogólna, PWN, Warszawa 1974
6. Begg D., Makroekonomia, PWE, Warszawa 1997
7. Blaung M., Teoria ekonomii – ujęcie retrospektywne, PWN, Warszawa 1994
8. Bossak J., Konkurencyjność gospodarki Polski w dobie integracji z Unią Europejską i globalizacji, Instytut Gospodarki Światowej SGH, Warszawa 2001
9. Bożyk B., Gospodarka światowa, PWE, Warszawa 1991
10. Bożyk P., Polityka gospodarcza Polski 1989 - 2000, PWSH, Warszawa 1995
11. Bożyk P., Misala J., Puławski M., Międzynarodowe stosunki ekonomiczne, Polska Izba Książki, Warszawa 1998
12. Bożyk P., Misala J., Puławski M., Międzynarodowe stosunki ekonomiczne, PWE, Warszawa 1999
13. Budnikowski A., Międzynarodowe stosunki gospodarcze, PWE, Warszawa 1997
14. Budnikowski A., Kawecka - Wyżykowska E., Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze, PWE, Warszawa 1996
15. Burzyński W., Analiza dotychczasowej konkurencyjności polskiego handlu rolno – żywnościowego z Unią Europejską według metody stosowanej w UE, IK CHZ, Warszawa 1999

16. Chrabonszczewska E., Międzynarodowe organizacje finansowe, Wyd. Poltext, Warszawa 1991
17. Chrzan M., Środki polityki handlowej, PWE, Warszawa 1997
18. Ciamaga L., Polskie przemiany. Transformacja rynkowa, PWN, Warszawa 1992
19. Ciamaga L., Światowa gospodarka rynkowa, PWN, Warszawa 1990
20. Cieślarczyk M., Niektóre psychospołeczne aspekty bezpieczeństwa, wyzwań, szans i zagrożeń, „Zeszyty Naukowe” AON, Warszawa 1999
21. Cieślarczyk M., Psychospołeczne i organizacyjne elementy bezpieczeństwa i obronności, AON, Warszawa 1997
22. Czarny M., Regionalizacja w stosunkach międzynarodowych 1954 - 1974. Aspekty polityczno - prawne, WSP, Kielce 1986
23. Czyżowicz W., Istota, przedmiot i podmioty polityki celnej, Zeszyty Naukowe WSE, Warszawa 1995
24. Deszczyński P., Szczepaniak M., Grupa Wyszehradzka - współpraca polityczna i gospodarcza, Wydawnictwo Adam Marszałek, Warszawa 1995
25. Dobraczyński M., Stefanowicz J., Polityka zagraniczna, PWN, Warszawa 1984
26. Gałganek A., Zmiana w globalnym systemie międzynarodowym. Supercykle i wojna hegemoniczna, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1992
27. Gilas J., Regionalizm w stosunkach międzynarodowych, PISM, Warszawa 1978
28. Głowczyk J., Uniwersalny słownik ekonomiczny, Fundacja Innowacja, Warszawa 2000
29. Głuchowski J., Międzynarodowe stosunki finansowe, PWE, Warszawa 1997
30. Góralczyk B., Współpraca wyszehradzka. Geneza, doświadczenia, perspektywy, Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1999

31. Halizak E., Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie po zimnej wojnie, ekonomiczne czynniki bezpieczeństwa, PWN, Warszawa 1994
32. Halizak E., Kuźniar R., Podejście strategiczne a bezpieczeństwo państwa, Aspekty polityczne i ekonomiczne. PISM, Warszawa 1992
33. Halizak E., Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997
34. Halizak E., Stosunki międzynarodowe, geneza, struktura, dynamika, WU, Warszawa 2000
35. Harazim A., Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, Aspekty prawne, PISM, Warszawa 1995
36. Jędruszczak A., Zwolnienia celne w Unii Europejskiej, TNDiK, Toruń 2000
37. Kołodziej T., Europejski system oceny zgodności wyrobów i usług a dostęp polskich przedsiębiorstw do jednolitego rynku wewnętrznego. Polskie przedsiębiorstwa w perspektywie członkostwa do Unii Europejskiej, WNT, Warszawa 1998
38. Kaczurba J., Polska w WTO, IKiCHZ, Warszawa 1998
39. Kaczurba J., Kawecka – Wyżykowska E., Polska w WTO, IKiCHZ, Warszawa 1998
40. Kaliszak E., Dumping i zasady ochrony przed dumpingiem w GATT i WTO, [w:] Od GATT do WTO, IKiCHZ, Warszawa 1995
41. Karpiński A., Zarys interwencji państwa we współczesnych gospodarkach rynkowych, PAN, Warszawa 1992
42. Karpiński A., Prace nad strategią długookresową dla Polski do roku 2020. Komitet Prognoz, Polska 2000 Plus, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2000
43. Kawecka – Wyżykowska E., Runda Urugwajska GATT i powstanie WTO, Od GATT do WTO, IKiCH, Warszawa 1995
44. Kawecka - Wyżykowska E., Polska w drodze do Unii Europejskiej, PWE, Warszawa 1999

45. Kawecka - Wyżykowska E., Przemiany w międzynarodowej polityce handlowej: wnioski dla Polski, [w:] Polityka handlowa Polski a członkostwo w Unii Europejskiej, IKiCH, Warszawa 1996
46. Kawecka - Wyżykowska E., Runda Urugwajska GATT i jej znaczenie dla Polski, SGH, Warszawa 1991
47. Kawecka - Wyżykowska E., Skutki przyjęcia przez Polskę wspólnej taryfy celnej Unii Europejskiej, IKiCHZ, Warszawa 1999
48. Kawecka - Wyżykowska E., Zapędowski W., Porozumienie o rolnictwie i jego znaczenie dla Polski, IKiCHZ, Warszawa 1999
49. Kisiel - Łowczyk A., Współczesna gospodarka światowa, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 1999
50. Klatka N., Konflikt i gra, AON, Warszawa 1971
51. Kleer J., Globalizacja gospodarki światowej a integracja regionalna: konsekwencje dla świata i Polski, PWN, Warszawa 1998
52. Klepacki Z., Encyklopedia teorii i praktyki organizacji międzynarodowych, PAN, Warszawa 1990
53. Klimczak B., Mikroekonomia, WAE, Wrocław 1995
54. Kołodziej T., Polskie przedsiębiorstwa w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej, ISM UW, Warszawa 1999
55. Komosa A., Słownik ekonomiczny, Fundacja Innowacja WSPE, Warszawa 2000
56. Korycki S., Bezpieczeństwo polityczne, [w:] System bezpieczeństwa Polski, AON, Warszawa 1993
57. Kotarba W., Ochrona własności przemysłowej w gospodarce polskiej, PWN, Warszawa 2000
58. Kotyński J., Korzyści i koszty członkostwa Polski w Unii Europejskiej, IKiCHZ, Warszawa 2000
59. Kotyński J., Zagraniczna polityka gospodarcza i handel zagraniczny Polski, IKiCHZ, Warszawa 2000
60. Krakowski J., Wymienialność walut. Zasady i praktyka Międzynarodowego Funduszu Walutowego, PWN, Warszawa 1987

61. Kruszczyński S., Planowanie gospodarki narodowej i elementy polityki ekonomicznej, PWE, Warszawa 1974
62. Kukułka J., Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 1994
63. Kukułka J., Historia współczesna stosunków międzynarodowych, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1994
64. Kukułka J., Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa, [w:] „Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie”, Instytut Stosunków Międzynarodowych UA, Warszawa 1994
65. Kukułka J., Teoria stosunków międzynarodowych, PWN, Warszawa 2000
66. Kukułka J., Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX w, ISM, UW, Warszawa 1997
67. Kuziński S., Polityka gospodarcza. Realia, dylematy, propozycje, PWE, Warszawa 1987
68. Ławniczak R., Ograniczenia pozataryfowe w handlu międzynarodowym, PWN, Warszawa 1987
69. Łoś - Nowak T., Organizacje w stosunkach międzynarodowych. Istota. Mechanizmy działania. Zasięg, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999
70. Landreth H., Historia myśli ekonomicznej, PWN, Warszawa 1998
71. Latoszek E., Mroczek M., Organizacje międzynarodowe, WSHiFM, Warszawa 2001
72. Latoszek E., Organizacje międzynarodowe, założenia, cele, działalność, WSHiFM, Warszawa 2001
73. Leksykon Wiedzy Wojskowej, AON, Warszawa 1979
74. Leonard D., Przewodnik po Unii Europejskiej, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 1998
75. Lubbe A., Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 1997

76. Łuczak M., Stachowiak Z., Polityka gospodarczo-obronna na początku lat osiemdziesiątych, [w:] Analiza warunków ekonomicznych i struktury gospodarki wybranych państw, AON, Warszawa 1991
77. Mała encyklopedia ekonomiczna, PWE, Warszawa 1974
78. Michałek J., Międzynarodowa polityka handlowa w ramach GATT Warszawa 1989
79. Michałek J., Polityka handlowa: elementy teorii polityki celnej, UW, Warszawa 2000
80. Michałowska - Gorywoda K., Morawiecki W., Mulewicz J., Międzynarodowe organizacje gospodarcze - główne organizacje powszechne i grupowe, PWN, Warszawa 1987
81. Michałowski S., Geneza i specyfika OECD jako elitarniej organizacji państw Zachodu, [w:] OECD a Polska, IKiCHZ, Warszawa 1995
82. Morawiecki W., Funkcje organizacji międzynarodowej, UW, Warszawa 1971
83. Morawiecki W., Michałowska - Gorywoda K., Woźnowski J., Międzynarodowe organizacje gospodarcze, SGPiS, Warszawa 1974
84. Morawiecki W., Międzynarodowe organizacje gospodarcze. System organizacji międzynarodowej, PWN, Warszawa 1987
85. Multan W., Wizje bezpieczeństwa Europejskiego, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1997
86. Nau H., Bezpieczeństwo międzynarodowe a bezpieczeństwo narodowe u schyłku XX wieku, ISM, UW, Warszawa 1996
87. Oleksyn T., Praca i płaca w zarządzaniu, MSM, Warszawa 1997
88. Osmańczyk E., Encyklopedia ONZ i stosunków międzynarodowych, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1986
89. Oziewicz E., Wybrane problemy procesów integracyjnych we współczesnej gospodarce światowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1995
90. Pajestka J., Co myślą o tym inni? Globaliści o transformacji systemowej, Wydawnictwo AMP, Katowice 1993

91. Pajestka J., Kształtowanie procesu rozwoju. Racjonalizacja i manowce polityki, PWE, Warszawa 1983
92. Parzymies S., Popiuk - Rysińska I., Polska w organizacjach międzynarodowych, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1998
93. Piotrowski J., Zobowiązania wynikające z porozumienia dla rolnictwa [w:] Proces i skutki dostosowań Polski do zagranicznej polityki ekonomicznej Unii Europejskiej, IKCICH, Warszawa 1999
94. Samuelson P.A., Nordhaus W.D., Ekonomia, PWN, Warszawa 1998
95. Soroczyński S., Instrumenty finansowe, Wyd. ABC, Kraków 2000
96. Paszyński M., Proces i skutki dostosowań Polski do zagranicznej polityki ekonomicznej Unii Europejskiej, IKiCHZ, Warszaw luty 1999
97. Piasecki R., Sprawy międzynarodowe, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2000
98. Pietrzak E., Szymański K., Międzynarodowy rynek walutowy i finansowy, UG, Gdańsk 1991
99. Piotrowski J., Skutki dostosowań do zagranicznej polityki ekonomicznej UE w sferze wielostronnych stosunków gospodarczych – WTO/GATT, [w:] Proces i skutki dostosowań Polski do zagranicznej polityki ekonomicznej Unii Europejskiej, IKiCHZ, Warszawa 1999
100. Piotrowski J., Subsydia i zasady ochrony rynku przed subsydiami w GATT i WTO, [w:] Od GATT do WTO, Warszawa 1995
101. Piotrowski J., Zewnętrzne zobowiązania umowne wpływające na politykę handlową, IKiCH, Warszawa 1995/96
102. Pluciński E., Handel Polski z Unią Europejską Wyd. Lam WSUiB Warszawa 2001
103. Płowiec U., Jak zwiększyć proeksportowe nastawienie gospodarki w Polsce? [w:] Strategia rozwoju Polski do roku 2020, Elipsa, Warszawa 2001
104. Ponikło A., Gutowski J., Polskie prawo patentowe, PWN, Warszawa 2000

105. Przybylska - Kapuścińska W., Rynek pieniężny i kapitałowy, Wyd. AE, Poznań 2000
106. Przytupa J., Korzyści i koszty gospodarki Polski związane z przystąpieniem do jednolitego rynku europejskiego, [w:] Korzyści i koszty członkostwa Polski w Unii Europejskiej, IK i CHZ, Warszawa 2000
107. Rocznik strategiczny 1996/97, Scholar, Warszawa 1997
108. Rocznik Strategiczny 1999/2000, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2000
109. Rutkowski C., Bezpieczeństwo i obronność: strategie - koncepcje - doktryny, AON, Warszawa 1995
110. Secomski K., Elementy polityki ekonomicznej, PWE, Warszawa 1972
111. Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1978
112. Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1984
113. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2001
114. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 1996
115. Smith A., Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów, PWN, Warszawa 1954
116. Stachowiak Z., Bezpieczeństwo żywnościowe Rzeczypospolitej Polskiej na przełomie XX i XXI wieku, Aspekt obronno - ekonomiczny i społeczny, AON, Warszawa 1995
117. Stachowiak Z., Polityka gospodarczo - obronna, AON, Warszawa 1976
118. Stachowiak Z., Ekonomia. Zarys podstawowych problemów, WSISiZ, 1998
119. Stachowiak Z., Międzynarodowe stosunki ekonomiczne, AON, Warszawa 2002 (maszynopis)
120. Stańczyk J., Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa, ISP PAN, Warszawa 1996

121. Stefanowicz J., Bezpieczeństwo współczesnych państw, PAX, Warszawa 1984
122. Stefanowicz J., Rzeczypospolitej pole bezpieczeństwa, PAN, Warszawa 1993
123. Stefański R., Środki polityki handlu zagranicznego jako narzędzia stabilizacji koniunktury gospodarczej, AE, Poznań 2000
124. Stewart M., Praktyka kierowania, PWE, Warszawa 1996
125. Stankiewicz W., Bezpieczeństwo narodowe a walki niebrojne, AON, Warszawa 1991
126. Szczepaniak M., Sprawy międzynarodowe, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 1998
127. Śmiałek W., System koordynacji polityki bezpieczeństwa Polski, [w:] System bezpieczeństwa Polski, AON, Warszawa 1993
128. Świniarski J., O naturze bezpieczeństwa, PWN, Warszawa 1997
129. Turner J., Struktura teorii socjologicznej, PWE, Warszawa 1985
130. Tyrała W., Edukacja dla ochrony cywilnej. Organizacja i zarządzanie systemem, FOSZE, Rzeszów 1999
131. Winiarski B., Polityka ekonomiczna, Akademia Ekonomiczna, Wrocław 1992
132. Winiarski B., Polityka gospodarcza, PWN, Warszawa 2000
133. Wojciechowski H., Międzynarodowe rynki towarowe, PWE, Warszawa 1992
134. Weidenfeld W., Wessels W., Europa od A do Z. Podręcznik Integracji Europejskiej, Wydawnictwo Wokół Nas, Gliwice 1996
135. Wellisz S., Wolny handel czy ochrona rynku krajowego, PWN, Warszawa 1994
136. Varian H., Mikroekonomia, PWN, Warszawa 1997
137. Zabielski K., Finanse Międzynarodowe, PWN Warszawa 1998
138. Zahorska M., Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej, PWN, Warszawa 1998

139. Ziarko J., Bezpieczeństwo ekonomiczne przedsiębiorstwa ,WPSB, Kraków 1999
140. Zubek J., System pojęć i podstawowe problemy bezpieczeństwa RP, Zeszyty Naukowe AON, Warszawa 1992

B. Artykuły

1. Bay C., Koncepcje bezpieczeństwa indywidualnego, narodowego i zbiorowego, [w:] „Studia Nauk Politycznych” 1989 nr 4
2. Bielawski J., Globalizacja a zagraniczna polityka ekonomiczna Polski, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 2000 nr 7 - 9
3. Bielawski J., Globalizacja a zagraniczna polityka ekonomiczna Polski, [w:] „Sprawy międzynarodowe” Warszawa 2000
4. Bobrow D., Złożoność problematyki braku bezpieczeństwa: implikacje definicji pojęcia, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997
5. Czyżowicz W., Polityka celna w okresie transformacji ustrojowej, [w:] „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej – Poznań” 1995 nr 2
6. Czyżewski A., Makrooperacje w latach 2000 – 2020, [w:] Strategia rozwoju Polski do roku 2020, Elipsa, Warszawa 2001
7. Dobroczyński M., Zagraniczna polityka we współczesnym świecie, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1980 nr 7 - 8
8. Dziewulski K., Protekcja celna w Polsce w okresie reformy gospodarczej, [w:] „Gospodarka Narodowa” 1992 nr 12
9. Koziej S., Ewolucja polskiej strategii obronności, [w:] Polska polityka bezpieczeństwa 1989 - 2000, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001
10. Galtung J., Świat w kryzysie ekonomicznym, Biuletyn „Polska 2000 Plus” 2000 nr 1

11. Guzek M., Biskup J., Niemczyk J., Kopeć U., CEFTA, [w:] Proces i skutki dostosowań Polski do zagranicznej polityki ekonomicznej Unii Europejskiej, IK i HZ, Warszawa 1999
12. Harasimowicz A., Stan i perspektywy stosunków Polski z Unią Europejską, „Sprawy Międzynarodowe” 1994 nr 1 - 3
13. Halizak E., Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997
14. Halizak E., Globalizacja narastanie sprzeciwu, [w:] Rocznik strategiczny 1999/2000, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2000
15. Holzer J., Sytuacja demograficzna świata i Polski w okresie do 2020 roku, [w:] „Strategia rozwoju Polski do 2020 roku”, Elipsa, Warszawa 2001
16. Kaczurba J., Jesteśmy w Światowej Organizacji Handlu, [w:] „Rynki Zagraniczne” 1995 nr 3
17. Kamiński T., Bezpieczeństwo gospodarcze, [w:] System bezpieczeństwa Polski, Materiały z konferencji naukowej odbytej 4 i 5 listopada 1993 roku w Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 1993
18. Karpiński A., Studia nad przyszłością na świecie i w Polsce, [w:] „Polska 2000 Plus”, Elipsa, Warszawa 2001
19. Kawecka – Wyżykowska E., Skutki przyjęcia przez Polskę preferencji celnych Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się, [w:] „Problemy Handlu Zagranicznego”, Warszawa 1994 nr 5
20. Kawecka – Wyżykowska E., Postanowienia Rundy Urugwajskiej GATT. Konsekwencje dla Polski, [w:] „Handel Zagraniczny” 1994 nr 12
21. Kawecka – Wyżykowska E., Polityka celna i obciążenia importowe w latach 1999 – 2000 a przygotowania Polski do przystąpienia do Unii Europejskiej, [w:] Zagraniczna polityka gospodarcza i handel zagraniczny Polski, IKiCHZ, Warszawa 2000
22. Kawecka – Wyżykowska E., Skutki przyjęcia przez Polskę preferencji celnych GSP obowiązującego w Unii Europejskiej dla krajów

- rozwijających, [w:] „ Problemy handlu zagranicznego”, IKCHZ, Warszawa 1998 nr 19
23. Koziej S., Ewolucja polskiej strategii obronności, [w:] Polska polityka bezpieczeństwa 1989 – 2000, Scholar, Warszawa 2001
 24. Kukułka J., Bezpieczeństwo a współpraca europejska, współzależności i sprzeczności interesów, „ Sprawy międzynarodowe” 1982 nr 7
 25. Kurek J., Zagrożenia zależności kredytowo – płatniczej, [w:] Bariery i zagrożenia gospodarcze dla systemu obronnego Polski, AON nr 8
 26. Kuźniar R., Globalizacja, geopolityka i polityka zagraniczna, „Sprawy Międzynarodowe” 2000 nr 1 - 3
 27. Kuźniar R., Bobrow D., Halizak E., R., Zięba, Zagadnienia bezpieczeństwa narodowego w polityce Polski, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997
 28. Latoszek E., Proczek M., Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju - geneza, mechanizm funkcjonowania, struktura, działalność, [w:] Organizacje międzynarodowe, WSHiFM, Warszawa 2001
 29. Latoszek E., Wspólna polityka handlowa UE a polski handel zagraniczny, [w:] „ Sprawy Międzynarodowe” 1999 nr 7 - 9
 30. Lutz S., Koncepcja systemu zbiorowego bezpieczeństwa Europy, [w:] „ Sprawy Międzynarodowe” , 1990 nr 7 - 8
 31. Maliszewska M., Michałek J., Smith A., Skutki przyjęcia wspólnotowej taryfy celnej dla handlu i produkcji artykułów przemysłowych w Polsce, Wspólnoty Europejskie, [w:] Biuletyn Informacyjny, Warszawa 1998, nr 7
 32. Michałek J., WTO - nowy światowy ład ekonomiczny?, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1996 nr 4
 33. Michałek J., Znaczenie ekonomiczne liberalizacji w czasie Rundy Urugwajskiej, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1996 nr 4
 34. Mońko I., Ochrona praw własności intelektualnej w aspekcie działania służb celnych, [w:] Podatki i prawo gospodarcze Unii Europejskiej, INFOR, Warszawa 1998

35. Oręziak L., Rynek obligacji międzynarodowych, [w:] „Handel Zagraniczny” 1985 nr 7
36. Perczyński M., Współpraca państw Grupy Wyszehradzkiej a integracja europejska, [w:] „Sprawy Międzynarodowe” 1993 nr 3
37. Pietras J., Wyniki Rundy Urugwajskiej w sferze usług – Od GATT do WTO, [w:] Handel Zagraniczny 1994 nr 4
38. Polański Z., Polityka kursu walutowego w Polsce w latach 90, stabilizacja, konkurencyjność i przepływy kapitałowe, [w:] Bilans płatniczy Polski, PWE, Warszawa 1999
39. Saganek P., Koncepcja Wspólnoty Europejskiej do zawierania umów międzynarodowych, [w:] „Przegląd Prawa Międzynarodowego”, Warszawa 1997 nr 2
40. Sałajczyk S., Teoretyczne wizje rzeczywistości międzynarodowej, [w:] „Stosunki Międzynarodowe” 1995 nr 17
41. Sienkiewicz P., Modelowanie bezpieczeństwa systemów, [w:] „Zeszyty Naukowe AON” 1991 nr 3 / 4
42. Sokołowski T., Szanse procesu modernizacji systemu politycznego i gospodarczego, [w:] System bezpieczeństwa Polski, AON, Materiały z konferencji odbytej w Warszawie 4 i 5 listopada 1993
43. Stankiewicz W., Konflikt i bezpieczeństwo, [w:] „Zeszyty Naukowe AON” 1991 nr 3 - 4
44. Stypa J., Chodor M., Korzyści z przystąpienia Polski do OECD, [w:] „Przegląd Rządowy” 1996 nr 8 - 9
45. Szczepaniak M., Sprawy międzynarodowe, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 1998
46. Szczepaniak M., Współpraca gospodarcza państw Grupy Wyszehradzkiej. Trzy lata funkcjonowania CEFTA, [w:] „Przegląd Zachodni” 1996 nr 3
47. Szpriner W., Handel elektroniczny – konkurencja czy regulacje, [w:] „Bank i kredyt” 2001 nr 4

48. Wieczorek J., Znaczenie środków i barier pozataryfowych dla polskiego eksportu na rynkach rozwiniętych krajów kapitalistycznych, [w:] „Monografie i Opracowania”, SGPiS, Warszawa 1989
49. Witkowski J. Podstawowe cechy bezrobocia w Polsce w okresie transformacji, [w:] Wiadomości Statystyczne, nr 5, Warszawa 1994
50. Wróblewski R., Wybrane problemy diagnozy bezpieczeństwa narodowego, [w:] „Zeszyty Naukowe” AON, Warszawa 1991
51. Zięba R., Cele polityki zagranicznej, [w:] Polityka zagraniczna państwa, UW, Warszawa 1992
52. Zięba R., Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych, [w:] Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, ISM UW, Warszawa 1997
53. Zięba R., Wpływ procesów internacjonalizacji na ewolucję bezpieczeństwa państw, [w:] Internacjonalizacja życia narodów i państw, Instytut Stosunków Międzynarodowych, UW, Warszawa 1991
54. Ziemiecki J., Internet a nowa ekonomia, [w:] Polska 2000 Plus” Komitet Prognoz, Warszawa 2001

C. Dokumenty

1. Porozumienie o stosowaniu art. 6 Układu Ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu, Załącznik do „Dz. U.” 1998 nr 34, poz. 195.
2. Porozumienie w sprawie subsydiów i środków wyrównawczych, Załącznik do „Dz.U.” 1996 nr 9, poz. 54.
3. Umowa, Załącznik do „Dz.U” 1994 nr 129, poz.637.
4. Ustawa Kodeks Celny, Załącznik do „Dz.U.” 2000 nr 22 poz. 269.
5. Ustawa z dnia 15 marca 1996 roku o zmianie ustawy o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców, [w:] „Dz.U.”1996 nr. 45, poz. 198.
6. Ustawa z dnia 2 grudnia 1994 roku, Prawo Dewizowe [w:] „Dz.U.” 1994 nr 136, poz. 703 [z późniejszymi zmianami].

7. Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 16 stycznia 1996 r w sprawie ogólnych zezwoleń dewizowych „M.P.” 1996 nr 6, poz.73 [z późniejszymi zmianami].
8. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 lipca 2000 roku w sprawie budowania podstaw społeczeństwa informacyjnego w Polsce [w:] „M.P.” 2000 nr 22. Poz. 448.
9. Ustawa z dnia 18 września 2001 roku o podpisie elektronicznym, „Dz.U.” 2001 nr 128, poz. 1450.

D. Źródła internetowe

1. Bank Światowy, Dane statystyczne, [w:] <http://devdata.worldbank.org/data-query/>
2. Handel elektroniczny a prawo celne, [w:] <http://www.akson.sgh.waw.pl>
3. European Investment Bank, Financing outside the European Union in 2001, [w:] <http://www.eib.org/lending/activity/cbcneu01.htm>
4. Groszek Z., Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, [w:] http://free.polbox.pl/q/grozbi/ekonom_bezp.htm
5. Komitet Racjonalizacji Procedur Biznesowych, [w:] http://www.w.kig.pl/kom_racjonalizacji.html
6. Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Dane statystyczne, [w:] <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.htm>
7. OECD, Dane statystyczne, [w:] <http://www.oecd.org/xls/M00017000/M00017616.xls>
8. Rocznik Statystyczny GUS, [w:] <http://www.stat.gov.pl>
9. World Resources Institute, Earth Trends, [w:] http://earthtrends.wri.org/pdf_library/maps_2-5-8_m_AgUsea.pdf
10. WTO, International trade statistics 2001, [w:] http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2001_e/stats2001_e.pdf
11. Bank Światowy, [w:] <http://www.worldbank.org.pl>
12. Parlament europejski, [w:] <http://www.europarl.eu.int>
13. Raporty o stanie polskiej gospodarki w 2000 roku, [w:] <http://www.mq.gov.pl/struktur/DAiP/raport>
14. Bezrobocie w Polsce, [w:] <http://www.senat.gov.pl>

15. Inflacja w Polsce w okresie od 1990 roku do chwili obecnej,
[W:] <http://www.nbp.pl>.
16. Mapa systemów informatycznych Polskiej Administracji Celnej,
[W:] <http://www.guc.gov.pl>.
17. Unia Celna, [W:] <http://www.ce.uw.edu.pl>.

WYKAZ MAP, SCHEMATÓW, TABEL I WYKRESÓW.

A. Mapy

1. Mapa wykorzystania zasobów ziemi na potrzeby rolne 149

B. Schematy

1. Idea rozwiązania problemów kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w oparciu o ochronę rynku..... 13
2. Identyfikacja istoty i wpływu rynku na kształtowanie bezpieczeństwa ekonomicznego kraju 35
3. Zasady działania międzynarodowej polityki ekonomicznej 39
4. Zadania zagranicznej polityki ekonomicznej 41
5. Umieszczenie bezpieczeństwa ekonomicznego w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa 26
6. Umieszczenie problemu bezpieczeństwa ekonomicznego kraju w ogólnym obszarze bezpieczeństwa państwa 60
7. Rynek jako element gospodarki rynkowej i kreator bezpieczeństwa ekonomicznego państwa 74

C. Tabele

1. Tendencje rozwojowe współczesnej gospodarki światowej w latach 1999 - 2001 87
2. Etapy programu integracji tekstyliów i odzieży do zasad GATT 1994 na mocy porozumienia Rundy Urugwajskiej..... 111
3. Obroty towarowe głównych ugrupowań w 2000 roku w mld USD 124
4. Udział walut w koszyku SDR w latach 1981- 2000 w %..... 130
5. Kapitał i liczba głosów państw członkowskich MFW w 2002 roku 134
6. Kredyty przyznane Polsce przez MFW w latach 1990 – 1994 w mln SDR 135
7. Państwa z największym udziałem kapitału zakładowego w Banku Światowym w 2001 r. w % 137

8. Kredyty Banku Światowego dla Polski na projekty już zrealizowane w latach 1990 – 1999 w mln USD.....	138
9. Kredyty Banku Światowego dla Polski na projekty w trakcie realizacji w latach 1991 –1999 w mln USD.....	138
10. Plan pożyczek Banku Światowego dla Polski w latach 2000 – 2001 w mln USD.....	139
11. Struktura Projektów inwestycyjnych EBOR w Polsce w 2000 roku w %	141
12. Pożyczki udzielone krajom kandydującym do UE przez Europejski Bank Inwestycyjny w latach 1997- 2001 w mln EUR.....	145
13. Pożyczki udzielane krajom ubiegającym się o przyjęcie do UE w mln. euro	145
14. Wymiana handlowa Polski z krajami CEFTA w latach 1995 – 2000 w mln USD.....	151
15. Możliwy scenariusz rozwojowy państw należących i nie należących do UE.....	157
16. Porównanie poziomu ceł w Polsce i UE na wybrane towary.....	164
17. Prognozowane składki członkowskie krajów kandydujących do UE w latach 2004-2006 w mln euro.....	172
18. Tempo wzrostu realnego PKB (w % rocznie).....	184
19. Obroty handlu zagranicznego w I-IV kwartale 2002 roku w odpowiednich walutach.....	187
20. Dynamika obrotów według sekcji SITEC w mln zł w latach 2001 – 2002.....	189
21. Obroty handlu zagranicznego ważniejszych krajów w latach 2000- 2001 w mln USD.....	191
22. Wielkość zadłużenia krajowego i zagranicznego Polski w mln zł.....	200
23. Prognozy wybranych wskaźników w relacji do PKB w % na lata 2000-2020.....	229

24. Wyszczególnienie inwestycji polityki gospodarczej w mln zł do roku 2020	235
25. Struktura finansowa dla Polski w latach 1996-1998 i prognoza do roku 2020	236

D. Wykresy

1. Struktura eksportu usług transportowych dla wybranych państw świata w 2000 roku w mld USD	114
2. Struktura importu usług transportowych dla wybranych państw świata w 2000 r. w mld USD	114
3. Procentowy udział walut w koszyku SDR w 2001 r. w %	131
4. Wymiana handlowa (import i export) między UE i jej głównymi partnerami w roku 2000	156